

**Conventionele Explosieven
Bodembelastingkaart
Gemeente Delft**

Datum : 5 oktober 2017
Kenmerk : 16080478
Status : definitief
Versie : 2.1
Auteurs : T. Derks MA
: B. van Wiggen MA

Opdrachtgever : Gemeente Delft

IDDS Explosieven : Dhr. C.P. Kuijpers BA
Datum : 05-10-2017

Autorisatie : Dhr. T.G.M. Neijenhuis senior OCE-deskundige

T.G.M. Neijenhuis**NOORDWIJK (hoofdkantoor)**

's-Gravendijkseweg 37
Postbus 126
2200 AC Noordwijk

T 071 - 402 85 86
info@idds.nl
www.idds.nl

VEENENDAAL

T 0318 - 69 00 22

BREDA

T 076 - 548 66 20

HOOGVEEEN

T 0528 - 72 22 29

SEVENUM

T 077 - 467 05 86

Inhoudsopgave

1	INLEIDING	4
1.1	AANLEIDING	4
1.2	DOEL VOORONDERZOEK	4
1.2.1	UITGANGSPUNT	4
1.2.2	WERKWIJZE VOORONDERZOEK	5
1.3	SCOPE ONDERZOEKSGBIED	5
1.4	LEESWIJZER	5
2	GERAADPLEEGDE BRONNEN.....	7
2.1	VERANTWOORDING BRONNENMATERIAAL	7
2.2	REEDS UITGEVOERDE ONDERZOEKEN.....	7
2.3	LITERATUUR	9
2.4	ARCHIEFONDERZOEK IN NEDERLAND	9
2.4.1	GEMEENTEARCHIEF DELFT (AD) DELFT.....	10
2.4.2	PROVINCIAAL ARCHIEF ZUID-HOLLAND/NATIONAAL ARCHIEF (NA) DEN HAAG.....	14
2.4.3	NEDERLANDS INSTITUUT VOOR OORLOGSDOCUMENTATIE AMSTERDAM (NIOD)	16
2.4.4	NEDERLANDS INSTITUUT VOOR MILITAIRE HISTORIE DEN HAAG (NIMH)	17
2.4.5	SEMI-STATISCH ARCHIEF (SSA)	28
2.4.6	STUDIEGROEP LUCHTOORLOG 1939-1945 (SGLO)	28
2.4.7	HISTORISCHE VERENIGING DELFIA BATAVORUM	29
2.5	ARCHIEFONDERZOEK IN HET BUITENLAND.....	29
2.5.1	THE NATIONAL ARCHIVES UK TE LONDEN (TNA UK)	29
2.5.2	NATIONAL ARCHIVES AND RECORDS ADMINISTRATION TE WASHINGTON (NARA)	30
2.5.3	BUNDESARCHIV-MILITÄRARCHIV TE FREIBURG (BAMA).....	30
2.6	LUCHTFOTO-ONDERZOEK	30
3	RESULTATEN INVENTARISATIE	32
3.1	INLEIDING	32
3.2	MOBILISATIEPERIODE	32
3.3	MEIDAGEN 1940.....	32
3.4	DUITSE BEZETTINGSJAREN: JUNI 1940 – JULI 1941	44
3.5	BOMBARDEMENT KOGELGIETERIJ 21 JULI 1941	49
3.6	DUITSE BEZETTINGSJAREN: JULI 1941 – AUGUSTUS 1944.....	54
3.7	BEVRIJDINGSJAAR: SEPTEMBER 1944- MEI 1945	60
3.8	NAOORLOGSE PERIODE	69
3.9	LUCHTFOTO-ANALYSE	81
3.10	INVENTARISATIEKAART	81
3.11	ONDERZOEKSBEPERKINGEN EN LEEMTEN IN KENNIS	84
3.11.1	HORIZONTALE AFBAKENING VERDACHTE GEBIEDEN AFWERPMUNITIE.....	84
3.11.2	BESCHIKBAARHEID EN KWALITEIT LUCHTFOTO'S	84
3.11.3	ONTBREKEND KAARTMATERIAAL	85
3.11.4	ACTUALITEIT VAN GEGEVENS	85
3.11.5	AANGETROFFEN NIET-GESPRONGEN EXPLOSIEVEN	85
3.11.6	MORA'S	85
4	ANALYSE GEGEVENS.....	86
4.1	INDICATIES EN VERDACHTE GEBIEDEN	86
4.2	VGA_001: BOMBARDEMENT 5 MAART 1945	88
4.3	VGA_002: BOMBARDEMENT 18 MAART 1945	91
4.4	VGA_003: BOMBARDEMENT 25 MAART 1945	94
4.5	VGE_001: EXPLOSIE KOGELGIETERIJ 21 JULI 1941	96
4.6	VGR_001: INSLAG V.1 19 MAART 1945	99
4.7	VGV_001: Vliegtuigcrash 31 augustus 1943	103
4.8	VGG_: GESCHUTSTELLINGEN	106
4.9	VGM_: MITRAILLEURSTELLINGEN.....	109
4.10	VGO_: MUNITIEOPSLAGPLAATSEN	112
4.11	VGD_: MUNITIEDUMP	115
4.12	INDICATIES EN AANDACHTSGEBIED (AGD)	117
4.13	INDICATIES EN ONVERDACHTE GEBIEDEN	119
5	CONCLUSIE EN ADVIES	123
5.1	CONCLUSIE	123

5.1.1	AAN DE TE TREFFEN HOOFDSOORTEN CE.....	123
5.1.2	AAN TE TREFFEN SUBSOORT CE	124
5.1.3	AAN TE TREFFEN KALIBER (NATIONALITEIT)	124
5.1.4	AAN TE TREFFEN VERSCHIJNINGSVORM CE	124
5.1.5	AAN TE TREFFEN HOEVEELHEDEN CE	125
5.1.6	HORIZONTALE AFBAKENING	125
5.1.7	VERTICALE AFBAKENING	125
5.1.8	NAOORLOGSE ONTWIKKELINGEN	125
5.1.9	LEEMTEN IN KENNIS	126
5.2	ADVIES	126
6	BIJLAGEN	128
	BIJLAGE 1 OVERZICHT BEOORDELEN/EVALUEREN INVENTARISATIE (WSCS-OCE).....	129
	BIJLAGE 2 VASTSTELLEN VERDACHT GEBIED EN AFBAKENING IN VOORONDERZOEK	131
	BIJLAGE 3 AANVULLENDE GEGEVENS LUCHTAANVAL 21-07-1941 (NATIONAL ARCHIVES, LONDEN)	133
	BIJLAGE 4 DEKKING GERAADPLEEGDE LUCHTFOTO'S.....	136
	BIJLAGE 5 CE INVENTARISATIEKAART	156
	BIJLAGE 6 CE-BODEMBELASTINGKAART	157
	BIJLAGE 7 PROTOCOL AANTREFFEN CE.....	158

1 INLEIDING

1.1 AANLEIDING

De wens van de gemeente Delft is om inzicht te krijgen over de mogelijke aanwezigheid van conventionele explosieven (CE) uit de Tweede Wereldoorlog die zich nog in de bodem bevinden. Indien er CE aanwezig zijn in de bodem, dan bestaat de mogelijkheid op een ongecontroleerde detonatie van een of meerdere CE. Op basis van de Arbowetgeving en de Openbare Orde en Veiligheid dienen alle risico's voorafgaand aan de voorgenomen werkzaamheden in kaart te worden gebracht waarbij de risico's zoveel mogelijk moeten worden ingeperkt. Aan de hand van de CE-Bodembelastingkaart is bepaald of er sprake is van een risico op het aantreffen van CE alsmede waar er een risico is op het aantreffen hiervan.

In opdracht van de gemeente Delft heeft IDDS de werkzaamheden van de CE-Bodembelastingkaart uitgevoerd voor het grondgebied de huidige gemeente Delft naar de aanwezigheid van CE uit de Tweede Wereldoorlog.

1.2 DOEL VOORONDERZOEK

Het doel van een CE-Bodembelastingkaart is het vaststellen of er in de geraadpleegde bronnen indicaties zijn waaruit blijkt dat (delen van) de huidige gemeente Delft tijdens de Tweede Wereldoorlog betrokken is (zijn) geweest bij oorlogshandelingen waardoor er (mogelijk) CE op/in de (water)bodem zijn achtergebleven. Indien er indicaties zijn dat (delen van) de gemeente Delft betrokken (zijn) is geweest bij oorlogshandelingen dan wordt het (de) verdachte gebied(en) horizontaal afgebakend en worden de volgende zaken vastgesteld:

- Soort(en) aan te treffen CE;
- Hoeveelheid aan te treffen CE;
- Verschijningsvorm aan te treffen CE;
- Maximale en minimale diepteligging CE.

1.2.1 UITGANGSPUNT

De werkzaamheden van de CE-Bodembelastingkaart is conform het WSCS-OCE uitgevoerd. In deze richtlijnen voor het uitvoeren van het onderzoek staan de verplichte bronnen die geraadpleegd dienen te worden alsmede de aanvullende bronnen. Naast de verplichte bronnen zijn ook aanvullende bronnen geraadpleegd. Op basis van uitgevoerde vooronderzoeken in het verleden is gebleken dat vaak relevante informatie aanwezig was in de aanvullende bronnen. Deze informatie had in een aantal gevallen invloed op de omvang van het verdachte gebied.

Bron	Raadplegen WSCS OCE		Geraadpleegd
	Verplicht	Aanvullend	
Literatuur	✓		✓
Gemeentelijk & Provinciaal archief	✓		✓
Nederlands Instituut Militaire Historie (NIMH)		✓	✓
Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD)		✓	✓
Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EODD)	✓		✓
Luchtfotocollectie Wageningen Universiteit	✓		✓
Luchtfotocollectie Kadaster	✓		✓
Luchtfotocollectie The Aerial Reconnaissance Archives		✓	✓
The National Archives UK		✓	✓
Bundesarchiv-Militärarchiv		✓	✓
The National Archives and Records Administration USA		✓	✓
Getuigen		✓	Niet beschikbaar

Tevens zijn de volgende bronnen geraadpleegd die niet vermeld zijn in het WSCS-OCE, maar die wel relevante informatie kunnen bevatten over het onderzoeksgebied:

- Semi-statisch Archief (SSA) Defensie te Rijswijk;
- Nationaal Archief (NA) te Den Haag;

1.2.2 WERKWIJZE VOORONDERZOEK

De werkzaamheden van de CE-Bodembelastingkaart is conform de huidige richtlijnen (WSCS-OCE) uitgevoerd¹. In het eerste deel van het onderzoek, de inventarisatie, is alle relevante informatie verzameld uit de geraadpleegde bronnen. Op basis van de verzamelde informatie is vastgesteld of er oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden waarbij (mogelijk) CE zijn achtergebleven binnen de grenzen van de onderzoeksgebieden.

In de geraadpleegde bronnen zijn indicaties gevonden waaruit blijkt dat (delen van) de onderzoeksgebieden getroffen is (zijn) door oorlogshandelingen. In het tweede deel van het vooronderzoek, de beoordeling & evaluatie, is de verzamelde informatie beoordeeld en geëvalueerd. Op basis van de beoordeling en de evaluatie zijn de volgende zaken vastgesteld:

- De soort(en) van de aan te treffen CE;
- De hoeveelheid van de aan te treffen CE;
- De verschijningsvorm van de aan te treffen CE;
- De horizontale begrenzing van verdacht(e) gebied(en);
- De minimale en maximale diepteligging van de aan te treffen CE.

De resultaten van de inventarisatie en de beoordelingen en evaluatie zijn in dit rapport opgenomen met een bijbehorende CE-bodembelastingkaart.

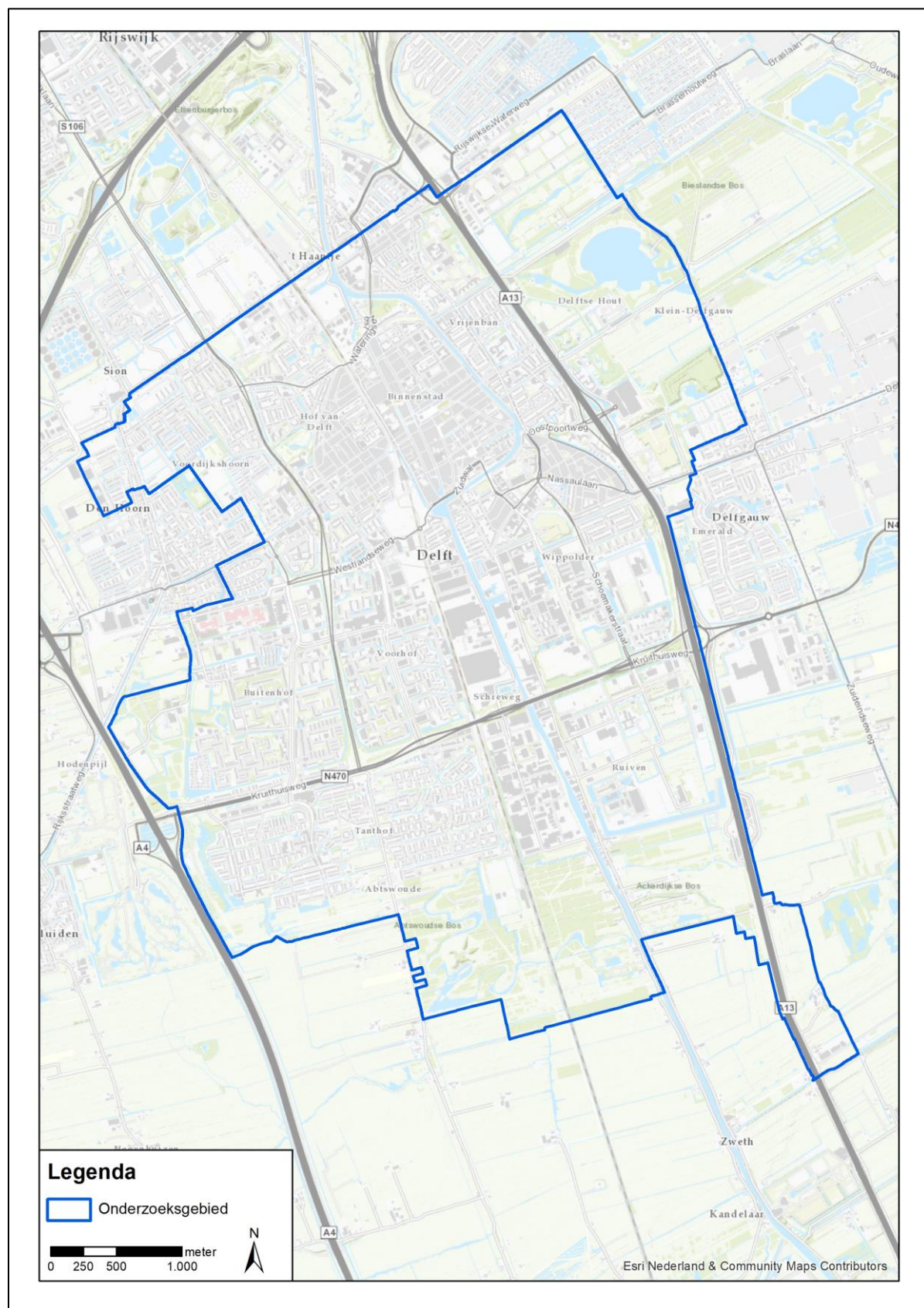
1.3 SCOPE ONDERZOEKSGBIED

De werkzaamheden ten behoeve van de CE-Bodembelastingkaart waren gericht op het grondgebied van de huidige gemeente Delft. In afbeelding 1 is in een kaart met blauwe lijnen het grondgebied van de gemeente weergegeven.

1.4 LEESWIJZER

In hoofdstuk 2 wordt nader ingegaan op de geraadpleegde bronnen. In het derde hoofdstuk komen de resultaten van het bronnenonderzoek aan bod. Vervolgens zijn de resultaten beoordeeld en geëvalueerd, en is globaal gekeken naar de naoorlogse ontwikkelingen in het onderzoeksgebied in hoofdstuk 4. In hoofdstuk 5 zijn de conclusie en het advies beschreven. In de bijlagen van dit rapport zijn diverse stukken opgenomen, waaronder de geraadpleegde luchtfoto's.

¹ In bijlage 1 zijn de richtlijnen van de WSCS-OCE voor de beoordeling en evaluatie weergegeven.

Afbeelding 1: grondgebied huidige gemeente Delft.

2 GERAADPLEEGDE BRONNEN

2.1 VERANTWOORDING BRONNENMATERIAAL

Om een zo goed en een zo compleet mogelijk vooronderzoek uit te voeren zijn er diverse bronnen geraadpleegd. Als in een bron een indicatie staat waaruit blijkt dat het onderzoeksgebied getroffen is door een oorlogshandeling, dan dient deze indicatie in een mogelijke tweede en/of meerdere bronnen te worden bevestigd. Wanneer dit niet het geval is dan moet op basis van deze enkele bron een afweging worden gemaakt welke consequentie(s) dit heeft voor het onderzoeksgebied. In dit hoofdstuk komen de geraadpleegde bronnen in het kader van het vooronderzoek aan bod. Per bron is aangegeven welke literatuur en/of archiefstukken/documenten zijn geraadpleegd, zodat voor de lezer de herleidbaarheid van indicaties (en contra-indicaties) van oorlogshandelingen duidelijk is.

2.2 REEDS UITGEVOERDE ONDERZOEKEN

Er zijn een aantal reeds uitgevoerde vooronderzoeken CE bekend welke zijn gebruikt voor het voorliggende historische vooronderzoek voor de gemeente Delft. In het onderstaande overzicht wordt elk reeds uitgevoerd vooronderzoek besproken en is aangegeven op welke manier het onderzoek is gebruikt voor de CE-bodembelastingkaart voor Delft.

Vooronderzoek. Probleeminventarisatie en –analyse Delft Abtswoudsetunnel²

In 2010 heeft KWS een vooronderzoek CE uitgevoerd voor de Abtswoudsetunnel. Voor dit onderzoek is literatuur geraadpleegd, stukken uit het Delfts Archief, kaartmateriaal van het Kadaster in Zwolle, bombardementsgegevens van de RAF, luchtfoto's, MORA's en mijnenveldkaarten van de EODD. Op basis van de geraadpleegde bronnen is het gebied onverdacht verklaard op het aantreffen van CE. Deze informatie is gebruikt voor het inventariseren van de beschikbare bronnen voor het huidige onderzoek. Het onderzoek is uitgevoerd conform de richtlijnen van de BRL-OCE 2007 en voldoet niet aan de richtlijnen van het WSCS-OCE.

Vooronderzoek Conventionele Explosieven Technopolis Delft³

In 2006 heeft Saricon een vooronderzoek CE uitgevoerd voor Technopolis Delft. Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van archiefstukken uit het Regionaal Historisch Centrum Delft, het NIMH, het archief van de EODD en het bedrijfsarchief van Saricon (persberichten). Verder is gebruik gemaakt van eerder uitgevoerde vooronderzoeken, luchtfoto's, bombardementsgegevens en literatuur. Op basis van luchtfoto's is een deel van het onderzoeksgebied verdacht verklaard op het aantreffen van verschoten geschutmunitie met een kaliber tot en met 24 centimeter. De gebruikte bronnen zijn meegenomen in het inventariseren van de beschikbare bronnen voor het huidige onderzoek. De conclusies zijn niet overgenomen, omdat het onderzoek is uitgevoerd conform de richtlijnen van de BRL-OCE 2007 en niet voldoet aan de richtlijnen van het WSCS-OCE.

Vooronderzoek Conventionele Explosieven Gelatinebrug Delft⁴

In 2012 heeft Saricon een vooronderzoek CE uitgevoerd voor de locatie van de Gelatinebrug in Delft. Voor het vooronderzoek is gebruik gemaakt van literatuur, van het gemeentearchief, van het Nationaal Archief, van de collectie stafkaarten van de Topografische Dienst, van het archief van de MMOD, van de collectie persberichten uit het bedrijfsarchief van Saricon, van het NIMH, van het NIOD, van het archief van de EODD, van stukken uit het Duitse Bundesarchiv en Militärarchiv en van luchtfoto's. Op basis van de geraadpleegde gegevens is het onderzoeksgebied onverdacht verklaard op het aantreffen van CE. Deze informatie is gebruikt

² Vooronderzoek. Probleeminventarisatie en –analyse *Delft Abtswoudsetunnel* opgesteld door KWS met kenmerk KWS B_7100011 versie 1.0 d.d. 28 oktober 2010.

³ Vooronderzoek Conventionele Explosieven *Technopolis Delft* opgesteld door Saricon met kenmerk 72277-VO-01 d.d. 10 oktober 2006;

⁴ Vooronderzoek Conventionele Explosieven *Gelatinebrug Delft* opgesteld door Saricon met kenmerk 12S041-VO-01 d.d. 12 april 2012.

voor het inventariseren van de beschikbare bronnen voor het huidige onderzoek. Het onderzoek is uitgevoerd conform de richtlijnen van de BRL-OCE 2007 en de aanvullende richtlijnen. Het voldoet niet aan de richtlijnen van het WSCS-OCE.

Vooronderzoek Opsporen Conventionele Explosieven Rotterdamseweg gemeente Delft⁵

In 2012 heeft KWS een vooronderzoek uitgevoerd voor de Rotterdamseweg in Delft. Voor het vooronderzoek zijn reeds uitgevoerde vooronderzoeken geraadpleegd, evenals literatuur, het bedrijfsarchief van KWS, het NIOD, het NIMH, het gemeentearchief van Delft, het provinciaal archief, het Nationaal Archief, het CAD, het archief van de EODD, luchtfoto's en enkele buitenlandse archieven. Op basis van de geraadpleegde gegevens is het onderzoeksgebied onverdacht verklaard op het aantreffen van CE. Deze informatie is gebruikt voor het inventariseren van de beschikbare bronnen voor het huidige onderzoek. Het onderzoek is uitgevoerd conform de richtlijnen van het WSCS-OCE.

Vooronderzoek Conventionele Explosieven Alternatief Afvoertracé Pijnackerse Vaart Delfgauw⁶

In 2012 heeft Saricon een vooronderzoek uitgevoerd voor een afvoertracé van de Pijnackerse Vaart in Delfgauw. Voor het vooronderzoek zijn reeds uitgevoerde vooronderzoeken geraadpleegd, evenals literatuur, het bedrijfsarchief, het NIOD, het NIMH, het gemeentearchief van Delft, het provinciaal archief, het Nationaal Archief, het CAD, het archief van de EODD, luchtfoto's en enkele buitenlandse archieven. Deze informatie is gebruikt voor het inventariseren van de beschikbare bronnen voor het huidige onderzoek. Op basis van de geraadpleegde gegevens is het onderzoeksgebied verdacht verklaard op het aantreffen van verschoten geschutmunitie en afgeworpen afwerpmunitie. Deze conclusies zijn getoetst op basis van de geraadpleegde bronnen voor de CE-bodembelastingkaart. Het onderzoek is uitgevoerd conform de richtlijnen van het WSCS-OCE.

Deelonderzoek probleemanalyse polder Nootdorp ter hoogte van de A13 te Delft⁷

In 2012 heeft T&A Survey een aanvullend vooronderzoek gedaan voor de polder Nootdorp ter hoogte van de A13 in Delft. Hiervoor is aanvullend literatuuronderzoek gedaan en is gezocht naar stukken uit het gemeentearchief van Delft en in buitenlandse archieven. Het gebied is onverdacht op het aantreffen van CE. Het onderzoek is uitgevoerd volgens de richtlijnen van het WSCS-OCE.

Rapportage historisch vooronderzoek ter plaatse van station en emplacement Delft⁸

In 2012 heeft T&A Survey een vooronderzoek uitgevoerd voor het spoor en het emplacement in Delft. Voor het vooronderzoek zijn literatuur, stukken uit het gemeentearchief, uit het NIMH, uit het archief van het Spoorwegmuseum en van de NS, uit het CAD, uit het archief van de EODD en uit *The National Archives* en het *Bundesarchiv und Militärarchiv* geraadpleegd. Op basis van gegevens uit de archieven zijn de verdachte gebieden vastgesteld. Deze conclusies zijn getoetst op basis van de geraadpleegde bronnen voor de CE-bodembelastingkaart. Het onderzoek is uitgevoerd conform de richtlijnen van de BRL-OCE 2007 en voldoet niet aan de richtlijnen van het WSCS-OCE.

Vooronderzoek Rapport Probleeminventarisatie en –analyse Delft station Zuid⁹

In 2010 heeft KWS een vooronderzoek CE uitgevoerd voor station Delft Zuid. Geraadpleegd zijn literatuur, het gemeentearchief van Delft, kaartmateriaal van het Kadaster in Zwolle, bombardementsgegevens van de RAF en uit de archieven van de EODD. Het gebied is

⁵ Opsporen Conventionele Explosieven *Rotterdamweg Gemeente Delft* opgesteld door KWS met kenmerk 11P00006 definitief d.d. 4 april 2012.

⁶ Vooronderzoek Conventionele Explosieven *Alternatief Afvoertracé Pijnackerse Vaart Delfgauw* opgesteld door Saricon met kenmerk 12S084-VO-02 d.d. 6 december 2012.

⁷ Rapportage deelonderzoek probleemanalyse van een historisch vooronderzoek naar de mogelijke aanwezigheid van Conventionele Explosieven ter plaatse van de *voorboezem van de polder Nootdorp ter hoogte van de A13 te Delft* opgesteld door T&A Survey met kenmerk 0612GPR3093 d.d. 12 juli 2012.

⁸ Rapportage historisch vooronderzoek naar de aanwezigheid van niet gesprongen conventionele explosieven ter plaatse van *station en emplacement Delft* opgesteld door T&A Survey met kenmerk RRZ-055 versie 2.0 d.d. 12 april 2012.

⁹ Vooronderzoek Opsporen Conventionele Explosieven *Rapport Probleeminventarisatie en –analyse Delft station Zuid* opgesteld door KWS met kenmerk KWS BO-7100013 versie 1.0 d.d. 28 oktober 2010.

onverdacht verklaard op het aantreffen van CE. Het onderzoek is uitgevoerd conform de richtlijnen van de BRL-OCE 2007 en voldoet niet aan de richtlijnen van het WSCS-OCE.

Vooronderzoek Probleeminventarisatie en –analyse Zuid-Holland vaarwegtrajecten¹⁰

In 2009 heeft REAS Euro een vooronderzoek uitgevoerd voor een aantal vaarwegen in Zuid-Holland. Het is niet bekend welke bronnen zijn geraadpleegd. Op verschillende plaatsen zijn verdacht gebieden afgebakend. Het onderzoek is uitgevoerd conform de richtlijnen van de BRL-OCE 2007 en voldoet niet aan de richtlijnen van het WSCS-OCE.

2.3 LITERATUUR

In het kader van de CE-Bodembelastingkaart is een literatuurstudie uitgevoerd. Naast de standaard boekwerken over de gevechtshandelingen in de Tweede Wereldoorlog op het land en in de lucht, zijn ook de regionale en streekgebonden publicaties bestudeerd. In onderstaande overzicht zijn de geraadpleegde publicaties weergegeven.

- Amersfoort, H., Kamphuis, P.H. (2012), *Mei 1940; De strijd op Nederlands grondgebied*;
- Blij, J.W. de (2005), *Oorlog en Verzet in de Prinsenstad 1940-1945*;
- Boelema, H.G.O. (1990), *Delft in Bezettingstijd*;
- Bollen H, & Vroemen, P. (1993), *Canadezen in Actie; Nederland najaar '44 – voorjaar '46*;
- Huurman, C. (2001), *Het Spoorwegbedrijf In Oorlogstijd, 1939-'45*;
- Klep, Ch. & Schoenmaker, B. (1995), *Oorlog op de Flank; De Bevrijding van Nederland 1944-1945*;
- Korthals Altes, A. (1984), *Luchtgevaar; Luchtaanvallen op Nederland 1940-1945*;
- Kunz, G.G., De strijd rondom Delft in mei 1940, in: *Facetten van Delft, gedenkboek van het genootschap Delfia Batavorum 1935-1985*;
- Nierstrasz, V.E. (1957), *Inleiding en Algemeen Overzicht van de Gevechtsdagen van 10-19 mei 1940*;
- Nierstrasz, V.E., (1961), *West- en Noordfront Vesting Holland mei 1940*;
- Nouens, H. (1995), *Mijn bezette straatje*;
- Schoenmaker, W. & T. Postma (1985), *Mei 1940 – verdediging van het Nederlandse luchtruim*;
- Tolsma, P.R. (2014), *De techniek en de lanceerplaatsen van Duitse V-wapens in Nederland*;
- Vlaar, K. (2006), *De Kogelgieterij*;
- Zwanenburg, G.J. (1991-1993), *En nooit was het stil... Kroniek van een luchtoorlog (2 delen)*.

Relevante informatie uit de bestudeerde literatuur is verwerkt in dit rapport (zie hoofdstuk 3).

2.4 ARCHIEFONDERZOEK IN NEDERLAND

Naast literatuurstudie is er archiefonderzoek in Nederland uitgevoerd. In Delft is het gemeentearchief van de gemeente Delft geraadpleegd. Verder zijn ook stukken uit het Nationaal Archief (NA) in Den Haag, waaronder het Provinciaal archief van Zuid-Holland, het archief van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) te Amsterdam en van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) in Den Haag bestudeerd. Tevens is het archief van de Explosieven Opsporingsdienst van Defensie (EODD) en het Semi-statisch Archief (SSA) van Defensie bestudeerd. In de volgende sub-paragrafen worden deze archieven nader beschreven.

Relevante informatie uit de geraadpleegde stukken zijn verwerkt in dit rapport (zie hoofdstuk 3).

¹⁰ Vooronderzoek Opsporen Conventionele Explosieven Probleeminventarisatie en –analyse Zuid-Holland vaarwegtrajecten met kenmerk RO-090031 opgesteld door REAS Euro B.V. d.d. 4 februari 2009.

2.4.1 GEMEENTEARCHIEF DELFT (AD) DELFT

Het gemeentearchief van Delft, onderdeel van de Archiefdienst Delft (AD), is geraadpleegd. In het gemeentearchief is gezocht naar o.a. stukken van de luchtbeschermingsdienst (LBD), rapporten betreffende schade die is ontstaan door oorlogshandelingen en naoorlogse ruimingen van explosieven. De LBD hield het luchtruim boven de gemeente in de gaten en rapporteerde voorvallen zoals vliegtuigcrashes en bominslagen. Aan de hand van schademeldingen kunnen oorlogshandelingen worden achterhaald, terwijl de stukken over het ruimen van explosieven niet alleen een indicatie, maar ook een contra-indicatie kunnen zijn. In de onderstaande tabel staan per gemeente de geraadpleegde stukken weergegeven.

Toeg. nr.	Titel	Inv. nr.	Jaar	Omschrijving
29	Openbare Werken Delft (1824-1985)	1389	1936-1948	Jaarverslagen van de afdeling Gemeentewerken
		2543	1940	Kloosterkade 130-144, herstel oorlogsschade 8 woningen Coöperatieve Bouwvereniging Volkshuisvesting
		2607	1940 september - 1941 april	Stukken betreffende aanvragen door particulieren en bedrijven om goedkeuring voor herstel van door oorlogshandelingen toegebrachte schade aan panden en bouwwerken en verstrekken van voorschotten voor oorlogsschade
		2608	1941 mei - 1941 oktober	Idem
		2609	1941 mei - 1941 oktober	Idem
		2610	1941 juli - 1942 maart	Idem
		2611	1942 april - 1942 juli	Idem
		2612	1942 juli - 1943 maart	Idem
		2613	1943 april - 1943 september	Idem
		2614	1943 oktober - 1944 maart	Idem
		2615	1944 april - 1944 juli	Idem
		2616	1944 augustus - 1945 september	Idem
		2617	1945 oktober - 1946 mei	Idem
		2618	1946 juni - 1948 juli	Idem
		2619	1940 mei - 1941 februari	Stukken betreffende aanvragen door gemeente en woningbouwverenigingen om goedkeuring voor herstel van door oorlogshandelingen toegebrachte schade aan panden en bouwwerken en verstrekken van voorschotten voor oorlogsschade
		2620	1941 mei - 1942 juni	Idem

		2621	1944 juli - 1946 juni	<i>Idem</i>
		2622	1946 juli - 1949 augustus	<i>Idem</i>
		2839	1945	<i>Bekendmakingen en brieven Militair Commissaris over aantreffen van wapentuig, inleveren van munitie, verwijderen van versperringen en palen tussen Schie en spoorrails en opdrijven van prijzen, met lijst van schade aan bruggen</i>
		2840	1982-1985.	<i>Stukken betreffende ruiming van granaten uit vijver bij Gist Brocades en Voorstraat en onderzoek naar explosieven in de Berkelse Zwet</i>
		3314	1950-1961, 1969-1971, 1977	<i>Mosjesbrug, verfwerken, rapportage over oorlogsschade en uitvoeren onderhoud</i>
		3597	1949, 1955-1956, 1970-1973	<i>Raamstraat, D. van Bleyswijkschool, herstel oorlogsschade en verbouw</i>
45	Gemeentebestuur, afdeling militaire zaken (1939-1947)	-	-	Geen relevante gegevens aangetroffen
46	Gemeentepolitie (1823-1942)(1960)	411	1937-1941	<i>Stukken betreffende de Luchtbescherming</i>
		422	1939-1940	<i>Stukken betreffende de mobilisatie</i>
		425	1939-1941	<i>Diverse processen-verbaal</i>
		1027 t/m 1038	1883-1941	<i>Dag- en nachtrapporten bureau van politie</i>
		1098 t/m 1102	1920-1940	<i>Dienstregisters en register van dag- en nachtrapporten post Haagpoort</i>
		1159 t/m 1164	1920-1941	<i>Dienstregister en register van dag- en nachtrapporten post Wippolder</i>
		1190	1940	<i>Alfabetische klapper op het register van dag- en nachtrapporten bureau van politie</i>
		1191	1941	<i>Alfabetische klapper op het register van dag- en nachtrapporten bureau van politie</i>
52	Commissie Luchtbeschermingsdienst (1936-1945)	1	-	-
		2	-	-
		3	1940	<i>Verslag van de werkzaamheden van de Luchtbeschermingsdienst gedurende de oorlogsdagen 10-15 mei 1940</i>
		4	-	-
53	Luchtbeschermingsdienst (1939-1945)	1 t/m 11	1940-1942; met hiaten.	<i>Ingekomen en minuten van uitgaande stukken, alfabetisch geordend</i>
		12	1941-1945	<i>Agenda van ingekomen en uitgaande stukken,</i>
		13 t/m 28	1941-1945	<i>Ingekomen en minuten van uitgaande stukken,</i>
		29	1939-1942	<i>Ingekomen stukken van burgemeester van Delft, alfabetisch geordend</i>
		30	1940-1941	<i>Ingekomen stukken van het Departement van Binnenlandse Zaken</i>
		31-32	1940-1942	<i>Ingekomen stukken van gemeenten, instanties en bedrijven</i>
526	Plaatsingslijst van het archief van de brandweer Delft (1925-1997)	5	1939-1945	<i>Brandrapporten</i>

		6		1939-1945	Brandrapporten
		7		1939-1945	Brandrapporten
		8		1939-1945	Brandrapporten
		192		1944-1948	Rapporten J. Coodee
		201		10-14 mei 1940	Verslag van de werkzaamheden van de luchtbeschermingsdienst.
		202		1936, 1942, 1945.	Instructie voor de luchtbeschermingsdienst,
		203		1943-1944	Documentatie betreffende luchtbescherming,
		204			Diverse stukken betreffende de luchtbeschermingsbrandweer
		207		1939-1942	Stukken betreffende de blokorganisatie van de Lucht Beschermingsdienst
		209		1944-1945	Dagrapporten
		210		1944-1945	Hulp Brandweer post Raam dagboek
		221		1943-1946	Dagorders, kennisgevingen, opdrachten
		458		1943-1950	Jaarverslagen
575	Gemeentepolitie (1942-1948)(1992)	603		1942-1948	Index op het politiearchief (in de inventarisnummers 1-602); in lijstvorm (onderwerpen met beginletters A-H), en in kaartvorm (onderwerpen met beginletters H-Z)
		633 t/m, 640		1942-1948	Dag- en nachtrapporten
		648 t/m 650		1942-1948	Register met chronologische aantekeningen
		655 t/m 664		1942-1943	Processen verbaal
		720 t/m 722		1942-1944	Register van meldingen
653	Archief Secretarie (1939 – 1970);	1278		1940-1949	Oorlogsschade
		3579		1940-1952	Stukken betreffende vaststelling annuïteit voor oorlogsschade aan woningen van woningbouwvereniging Volkshuisvesting
		3581		1946-1951	Stukken betreffende herstel van oorlogsschade aan woningen van Woningbouwvereniging Hof van Delft
		3779		1940-1941	Stukken betreffende bouwen bij luchtvaartterreinen
		3783		1936-1946	Luchtbeschermingsplan, organisatie
		3813		1940-1946	Verslagen optreden in meidagen 1940 en luchtaanval juli 1941
		3814		1939-1945	Verslagen van en maatregelen tegen luchtaanvallen, bominslagen etc.,
		3815		1944-1945	Luchtalarm
		3869		-	Stukken betreffende vernietiging van ongesprongen projectielen
		3870		1939-1943	Stukken betreffende vervoer en opslaan van ontplofbare stoffen
		3873		1940-1960	Stukken betreffende brandweer
		4233		1945-1946	Stukken betreffende herstel oorlogsschade aan vernielde bruggen
		4432		1951-1956	Stukken betreffende hinder van losplaatsen, munitie en vaarsnelheid
		4531		1940	Stukken betreffende bedrijfsschade en economische gegevens van fabrieken, industrie en neringdoenden na oorlogsperiode
		4574		1940-1946	Stukken betreffende kredieten voor middenstandsbedrijven ten behoeve van herstel oorlogsschade
		4800		1943-1947	Stukken betreffende oorlogsgeweldschade
		4834		1940-1948	Oorlogsschade algemeen
		4835		1940-1948	Oorlogsschade algemeen

		4836	1940-1959	Oorlogsschade fabrieken
		4837	1940-1959	Oorlogsschade particulieren
		4838	1940-1959	Oorlogsschade particulieren
		6706	1945-1956	Stukken betreffende herstel oorlogsschade
		7544	1946-1950	Raamstraat 2, herstel oorlogsschade en verbetering
		7728	1947-1954	Stukken betreffende oorlogsdokumentatie
		7757	1944-1958	Stukken betreffende oorlogsschade gemeente
		7760	1946-1951	Stukken betreffende oorlogsschade particulieren
		7816	1945-1960	Stukken betreffende oorlogsschade gemeente. Algemeen en geval 1-127
		7817	1945-1960	Stukken betreffende oorlogsschade gemeente geval 28-42
		7818	1945-1960	Stukken betreffende oorlogsschade gemeente geval 43-60
		7819	1945-1960	Stukken betreffende oorlogsschade gemeente geval 61-80
		7820	1945-1960	Stukken betreffende oorlogsschade gemeente geval 81-96
		7821	1945-1960	Stukken betreffende oorlogsschade gemeente geval 97-124
		7822	1943-1952	Stukken betreffende verbeurdverklaring radiotoestellen oorlogsschade gemeente en geval 21
		7725	1945-1946	Stukken betreffende opsporing vermiste vliegers
		7727	1946-1954	Stukken betreffende opruiming van verdedigingswerken
		7728	1947-1954	Oorlogsdokumentatie
		9418	1945	Declaraties van Dienst Openbare Werken van kosten in de jaren 1940-1945, ten laste van Departement van Financiën, afd. Oorlogsschade
		9419	1946	Idem

Naast de bovengenoemde archiefstukken is ook de fotocollectie van het gemeentearchief geraadpleegd.

Na de periode 1940-1945 is het gebied rondom Abtswoude, destijds behorend tot de voormalige gemeente Schipluiden, onderdeel geworden van de gemeente Delft. Het gemeentearchief van de voormalige gemeente Schipluiden, opgenomen in het gemeentearchief van Schiedam (GAS), is geraadpleegd ten behoeve van het onderzoek. De volgende stukken zijn ingezien:

Toeg. nr.	Titel	Inv. nr.	Jaar	Omschrijving
860	Gemeentebestuur Schipluiden, 1931-1995	1018	1961	Erkentelijkheidsbetuiging door de gemeente Delft aan de heer A. Roodenburg i.v.m. werkzaamheden aan een oude zeemijn.
		1185	1940-1961	Inundatie tijdens de bezetting in de 2e Wereldoorlog
		1747	1939-1941	Luchtbeschermingsdienst.
		1789	1940-1961	Vergoedingen aan getroffen bij oorlog
		1794	1939-1965	Gegevens betreffende de oorlog
		1966	1940-1941	Luchtbeschermingsdienst.
		2154	1941-1958	Gesneuvelde militairen afkomstig uit Schipluiden en militair graf met 3 of 4 inzittenden van een geallieerde bommenwerper
		2418-2419	1940-1946	Wederopbouw van schade ontstaan in de 2e Wereldoorlog

2.4.2 PROVINCIAAL ARCHIEF ZUID-HOLLAND/NATIONAAL ARCHIEF (NA) DEN HAAG

In het Provinciaal archief Zuid-Holland/Nationaal Archief te Den Haag liggen de archieven opgeslagen van de provincie Zuid-Holland. In deze archieven is gezocht naar stukken van het Militair Gezag (MG) van de provincie. Het MG werd direct na de bevrijding van de bezette gebieden ingesteld als tijdelijk bestuur dat moest zorgen voor de openbare orde en veiligheid. De stukken uit het archief van het MG gaan over het ruimen van mijnen en andere projectielen en schademeldingen uit de hele provincie. Daarnaast zijn archiefstukken van de bestuurlijke organen van de provincie Zuid-Holland geraadpleegd waarin informatie is te vinden over bominslagen. De volgende stukken zijn ingezien:

Toeg. nr.	Titel	Inv. nr.	Jaar	Omschrijving
2.04.53.15	Inspectie Bescherming Bevolking tegen Luchtaanvallen	39	1940-1941	Meldingen/processen-verbaal naar aanleiding van luchtaanvallen en neergekomen explosieven in Zuid-Holland
2.04.110	Korps Hulpverleningsdienst (1945-1974)	5	1959-1974	Correspondentie van de Hulpverleningsdienst
		20	z.d.	Registers met krantenknipsels inzake explosieven
		21	1945-1947	Registers met krantenknipsels inzake explosieven
		22	1957-1959	Registers met krantenknipsels inzake explosieven
		27	1965-1970	Register met krantenknipsels inzake ongevallen met oorlogstuig
		28	1947-1970	Verzameling krantenknipsels inzake de Hulpverleningsdienst
		29	1945-1947	Stukken betreffende vergoedingen voor kosten die gemaakt zijn in verband met het bewaken en ruimen van explosieven
		30	1957-1973	Stukken betreffende vergoedingen voor kosten die gemaakt zijn in verband met het bewaken en ruimen van explosieven
		36	1946-1951	Stukken betreffende ongevallen en dodelijke ongevallen tijdens dienstuitoefeningen
		44	1972	Stukken betreffende het dodelijke ongeval op 15 maart van L.M. Tosserams, groepscommandant van de Hulpverleningsdienst
		47	1947	Stukken betreffende de bewaking van munitiedumps
		49	1947-1960	Stukken betreffende onderzoeken naar explosieven die in handen van burgers zijn gekomen
		67	1960-1969	Stukken betreffende het vervoer van munitie
		68	1960-1971	Stukken betreffende het dumpen van munitie in zee
		69	1967-1971	Stukken betreffende de inhuur van de hulpverleningsdienst door Rijkswaterstaat Directie Wegen voor het ruimen van explosieven
		71	1968-1971	Stukken betreffende geïmproviseerde explosieven
		72	1969	Stukken betreffende het ruimen van een bom door Engelse militairen op Nederlands grondgebied
		79	z.d.	39 foto's inzake explosieven, zonder begeleidend schrijven
2.08.65	Grootboek Wederopbouw en het Grootboek Rijn- en Binnenvloot van het Ministerie van Financiën, 1940-1960 (1983)	4917	1941-1943	Delft, 1941 - 1943

2.13.25	Militair Gezag	0706	-	DMC Delft
		1567	1945	Stukken betreffende de opsporing en ruiming van mijnen en andere explosieven [4.75.00]
		1568	1945	Rapporten van de Censuurdienst van de Sectie PTT inzake brieven waarin melding gemaakt wordt van bombardementen, afschriften [4.06.00]
		2252	-	Kampen Zuid Holland; DMC Delft
		2365	-	POD Zuid-Holland; Delft
		2809	1945	Stukken betreffende de organisatie van de mijnopruimingsdienst en het opsporen en ruimen van mijnen die de uitvoering van bepaalde openbare werken verhinderen
		2814	1944-1945	Stukken betreffende het herstel van veerverbindingen over verschillende rivieren [Ii, IIf]
		2820	1944-1946	Stukken betreffende de inventarisatie van de schade aan en het herstel van bruggen, alsmede de aanleg van noodbruggen [IIc],
		2822	1945	Kaarten en tekeningen van havens, vaarwegen en vernielde bruggen [XXV]
		2823	1945	Stukken betreffende herstel en onderhoud van wegen en het aanvragen van het hiervoor benodigde materieel
		2824	1945	Stukken betreffende herstel van spoorbruggen, spoor- en tramwegen en beschikbaarstelling van de hiervoor benodigde materialen [IIId]
		2828	1944-1945	Stukken betreffende de opgave van oorlogsschade door besturen van polders en waterschappen, het droogmalen van geïnundeerde gebieden, het herstel van dijken en bestelling van de hiervoor benodigde materialen
2.13.71	Ministerie van Defensie te Londen [1940-1941]; Ministerie van Oorlog te Londen [1941-1945]; Departement van Oorlog: Bureau Londen [1945-1947], (1933) 1940-1947 (1974)	1967	1943-1945	Delft. 1943-1945
2.13.86	Artillerie-Inrichtingen, 1813-1941 (1942-1972)	2932	1939-1942	Vestiging Delft
		2918	1939-1941	Vestiging Delft, vanaf 19 juli 1940 Fabrik Delft, 1939-1941 augustus.
		2412		Stukken betreffende verslaggeving van gebeurtenissen tijdens de meidagen van 1940, speciaal inzake de vestiging Delft,
		2718	1941-1951	Stukken betreffende het vestigen van het Staatsbedrijf in liquidatie te Delft alsmede de taakuitvoering.
2.13.167	Bunkerarchief	272-284	1951	Blokkaarten van werken
		285-296	-	Overzichtskaarten
		390	-	Arsenaal Delft
		1068	-	Delft - Egmond-Binnen.
		1112-1119	-	Nederlandse stafkaarten met aantekeningen van stellingen en complexen, schaal 1:25000
		1120	-	Stellingkaarten van heel Nederland (dienstgeheim) met vermeldingen van alle Nederlandse en Duitse werken waarop de aard van de groepen van

				<i>werken door symbolen zijn aangegeven. Groot formaat.</i>
2.13.196	Generale Staf / Staf van de Bevelhebber der Landstrijdkrachten en de daarbij gedeponeerde archieven, (1903) 1945-1972 (1989)	3516	1940	<i>Magazijn der Artillerie, Kruithuis te Delft</i>
2.13.208	Collectie archiefbescheiden van de Ordedienst, de Binnenlandse Strijdkrachten, het Militair Gezag en van andere organisaties, gevormd door het Bureau Registratie en Informatie Ontslagen Personeel (BRIOP), (1934) 1940-1947 (2003)	6608	1944-1946	<i>Brielle, Delft, Dordrecht, 's-Gravenhage, Gorinchem, Gouda, Leiden en Rotterdam</i>
		7152	1945-1946, 1970	<i>Delft en Leiden</i>
2.13.210	Commissie van Proefneming met hierin opgenomen afgedwaalde archiefbescheiden van onderdelen van de Artillerie-Inrichtingen en Artillerie onderdelen, (1814-) 1867-1942	27	1941-1942	<i>Lijsten met opgave van voorhanden springstoffen toebehorende aan de afdeling tot het onschadelijk maken van niet gesprongen munitie, vliegtuigbommen, aanwezig in het Kruithuis te Delft</i>
3.09.34	Militair Gezag ZH	280	-	<i>Stukken betreffende indeling van en contacten met de Binnenlandse Strijdkrachten,</i>
		284	-	<i>Sectie IV - Brandweer en luchtbescherming: Correspondentie met het Commando Brandweer te Delft</i>

2.4.3 NEDERLANDS INSTITUUT VOOR OORLOGSDOCUMENTATIE AMSTERDAM (NIOD)

In het NIOD zijn de archieven van verschillende instanties geraadpleegd die betrekking hebben op oorlogshandelingen. In de onderstaande tabel zijn de bestudeerde stukken weergegeven:

Toeg. nr.	Titel	Inv. nr.	Jaar	Omschrijving
001	Wehrmachtsbefehlshaber in den Niederlanden	19	1944-1945	<i>Bekendmakingen van de Oberkommando der Wehrmacht vanuit het Führerhauptquartier betreffende aanvallen van het Duitse leger en van geallieerde legers</i>
077	Generalkommissariat für das Sicherheitswesen (Höhere SS- und Polizeiführer Nord-West) (1938)(1940-1945)	1328	1940-1941	<i>Dagberichten van de Befehlshaber der Ordnungspolizei Den Haag betreffende vijandelijke luchtaanvallen</i>
190a	Groep Albrecht	17-34	1945	<i>Enige verslagen, alsmede medewerkers van de groep Albrecht afkomstig uit de volgende sectoren: het Noorden, Overijssel, de Achterhoek, en Twente, D. A. A. (=Deventer, Arnhem, Apeldoorn), de Veluwe en Gelderland, Alblasterwaard en de Betuwe, Utrecht, Amersfoort, Amsterdam, Woerden, Zuid-Holland, Zeeland, Zuid-Nederland</i>
216k	Departement van Justitie (1935)(1940-1945)(1950)	181-185	-	<i>Processen-verbaal van de plaatselijke luchtbeschermingsdiensten, politie en Marechaussee met betrekking tot vijandelijke vliegtuigen, bomaanvallen</i>

				en ontploffingen in verschillende gemeente
249-0173A	Dossier Delft	A1	-	Beknopt verslag betreffende vliegtuigaanvallen op Delft tijdens de bezetting en de daarbij aangerichte schade. Niet ondertekend.
		3	1941-1945	Brieven van een inwoner van Delft, onder meer betrekking hebbend op het bombardement op Delft van 20-21 juli 1941 en op de Hongerwinter

2.4.4 NEDERLANDS INSTITUUT VOOR MILITAIRE HISTORIE DEN HAAG (NIMH)

Het NIMH beheert collecties over de geschiedenis en de archieven van de Nederlandse krijgsmacht. Het betreft voornamelijk gevechtsverslagen uit de meidagen van 1940 en informatie over Duitse verdedigingswerken in 1944-1945. In onderstaande tabel zijn de geraadpleegde collecties weergegeven.

Toeg. nr.	Titel	Inv. nr.	Jaar	Omschrijving
057	Losse stukken	5891	1940	Dagboek (kopie) van de 2de afdeling van het 2de Regiment Artillerie gevormd uit verslagen betreffende de verrichtingen gedurende de mobilisatie en de Meidagen in het Westland nabij Naaldwijk, Delft en Overschie
401	Kriegstachebücher mei '40	-	-	Geen relevante gegevens aangetroffen
405	Stellingen	-	-	Geen relevante gegevens aangetroffen
406	Kazernes, Legerplaatsen, gebouwen	206	1957-1975	Buitenwatersloot
		208	-	Kogelgieterij Delft
409	Gevechtsverslagen en -rapporten mei 1940	447A	1940	Overzichtskaart waar de opstellingen van de luchtbestrijdingsmiddelen zijn aangegeven bij het uitbreken van de oorlog op 10 mei 1940 03:55 uur
		446038	1940	Verslag van de commandant van de luchtverdedigingskring Rotterdam/ 's Gravenhage luitenant-generaal S.G. Nauta Pieter. Bevat tevens een verslag van generaal-majoor D.A. van Hilten over de verplaatsing van de commandopost van de luchtverdedigingskring Rotterdam/ 's-Gravenhage. Een verklaring van generaal W.P. Best over de bezetting van de oude commandopost van de kring commandant van de luchtverdedigingskring Rotterdam/ 's-Gravenhage
		446039	1940	Verslag van de chef staf luitenant-kolonel W. Baron van Ittersum
		446079	1940	Verslag van de VIIe zoeklicht afdeling tegen luchtdoelen door kapitein Ir. F.J. Ribbius
		446066	1940	Verslag van het 64e peloton van de 14e compagnie luchtdoelmitrailleurs
		446067	1940	Verslag van het 65e peloton van de 14e compagnie luchtdoelmitrailleurs door sergeant Raadveld
		446074	1940	Verslag en dagboek van het vrijwillig landstormkorps luchtafweerdienst afdeling Delft door kapitein C.M. Hage

		459019	1940	Verslag van het detachement eindstation Delft door Sergeant magazijnbeheerder H. vd Baard
		460022	1940	Verslag van het militaire scheepvaartagentschap Delft door adjudant onderofficier H. Boot
		473009	1940	Verslag van de brugvernielingen te Delft van sectie V, door sergeant I.P. Scholma
		474001	1940	Gevechtberichten van de commandant van de 1e divisie kolonel W.F.K. Bisschoff van Heemskerck
		474002	1940	Algemeen verdedigingsbevel gevechtberichten van de commandant van de 1e divisie kolonel W.F.K. Bisschoff van Heemskerck
		474003	1940	Toestand bij de 1e divisie op 12 mei 1940 door de commandant van het 1e legerkorps generaal-majoor N.T. Carstens
		474004	1940	Verslag van sectie I door 1e luitenant R.C. Sloos en 1e luitenant mr. P.J.A. Clavereau
		474005	1940	Hoofd sectie II, intendance (deze sectie was niet bezet. De zaken werden waargenomen door de sectie II van het 1e legerkorps)
		474006	1940	Opgave geniematerieel hoofd sectie IV, materieel kapitein G.F. Boulange
		474007	1940	Verslag van hoofd sectie V, genie 1e luitenant ir. J.A. van Heerde
		474008	1940	Hoofd sectie IIb, administratie en verpleging van het stafkwartier kapitein J.C. Lucas
		474009	1940	Verslag van de commandant van de verbindingsafdeling kapitein E. Fokkinga
		474010	1940	Verslag van de commandant van de 1e mitrailleur compagnie kapitein J.G. Kruijff
		474011	1940	Verslag met schets van de commandant van de 13e mitrailleurcompagnie kapitein C.G. van der Putten
		474012	1940	Verslag van de 13 ^e mitrailleurcompagnie door 1e luitenant J.A.L.M. Vrijmoed
		474013	1940	Verslag van de commandant van de 1e compagnie van het 1e bataljon pantserafweergeschut kapitein I. Kok
		474014	1940	Bezwaarschrift betreffende reserve kapitein der verbindingsafdeling H.J. Otto
		474015	1940	Commandant van de 1e compagnie pioniers reserve kapitein ir. H.D.J. Swaters
		474016	1940	Verslag van de commandant van de 1e compagnie luchtdoelmitrailleurs 1e luitenant H. Hauer.
		474017	1940	Verslagen van waarnemend commandant van het Regiment Grenadiers majoor J.K. de Visser
		474018	1940	Verdedigingsbevel van waarnemend commandant van het Regiment Grenadiers majoor J.K. de Visser, 14 mei 1940

		474019	1940	Toestand bij het Regiment Grenadiers op 12 mei 1940 door commandant van het 1e legerkorps generaal-majoor N.T. Carstens
		474020	1940	Gevechten op en om het vliegveld Ockenburg en Loosduinen e.o
		474020a	1940	Verklaring van de oud-sergeant J.M.N vd. Laar met betrekking op de gevechten bij Ockenburg
		474021	1940	Verslag van luitenant toegevoegd 1e luitenant mr. H.F. Wenckebach
		474022	1940	Verslagen van de commandant van de verbindingsafdeling 1e luitenant G.L.J.J. Bekker
		474023	1940	Verslag van de verbindingsafdeling 1e luitenant W.A. van Breukelen
		474024	1940	Verslag van de hulpaalmoezenier majoor M.G. van Vegel
		474025	1940	Gevechtsbericht met schets van de commandant van de 47e compagnie mortieren van 8, 1e luitenant drs. J. van Wijk
		474026	1940	Verslag van de commandant van de 47e compagnie mortieren van 8, 1e luitenant drs. J. van Wijk
		474027	1940	Gevechtsbericht van de commandant van de 47e batterij 6 veld, 1e luitenant S.H. van der Rijn
		474028	1940	Verslag van de commandant van de 47e batterij 6 veld, 1e luitenant S.H. van der Rijn
		474029	1940	Verslagen met schets van de 47e batterij 6 veld door 2e luitenant S.A. van Bleyswijkris
		474030	1940	Verslagen met schets van de commandant van de 47e compagnie pantserafweergeschut 1e luitenant J.J.C. Baron Taets van Amerongen
		474031	1940	Gevechtsbericht gegevens van de 47e compagnie pantserafweergeschut door 1e luitenant R.W. Reindersma
		474032	1940	Gevechtsbericht van de 47e compagnie pantserafweergeschut door 1e luitenant J. Deknatel
		474033	1940	Verslagen van de commandant van de korpsstrein van het Regiment Grenadiers 1e luitenant A.L. Brink
		474034	1940	De heroovering van Ockenburg door C.L.M Kerkhoven
		475001	1940	Gevechtsberichten van de commandant van het 1e bataljon van het Regiment Grenadiers majoor W. Antheunissen
		475002	1940	Dagboek van de commandant van het 1e bataljon van het Regiment Grenadiers majoor W. Antheunissen
		475003	1940	Verslag van gas officier van het 1e bataljon van het Regiment Grenadiers 1e luitenant H.J. Koppeschaar
		475004	1940	Gevechtsberichten van de 1e compagnie van het 1e bataljon van het Regiment Grenadiers door 1e luitenant mr. J.C.G. Verspijk Mijnsen
		475005	1940	Gevechtsberichten van de commandant van de 2e

				<i>compagnie van het 1e bataljon van het Regiment Grenadiers kapitein J. Mutters</i>
		475006	1940	<i>Reclame-onderzoek betreffende een sectie commandant van de compagnie Mutters door de commandant van de 2e compagnie 1940 van het 1e bataljon van het Regiment Grenadiers kapitein J. Mutters</i>
		475007	1940	<i>Gevechtsberichten van de commandant van de 3e compagnie van het 1e bataljon van het Regiment Grenadiers kapitein H.A. Gunters</i>
		475008	1940	<i>Verslag met schets van de commandant van de 3e compagnie van het 1e bataljon van het Regiment Grenadiers kapitein H.A. Gunters</i>
		475009	1940	<i>Gevechtsberichten van de commandant van de mitrailleur compagnie van het 1e bataljon van het Regiment Grenadiers kapitein F. van Outeren</i>
		475010	1940	<i>Verslagen met schetsen van de commandant van het 11e bataljon van het Regiment Grenadiers majoor jhr. T.W.M. van Grotenhuis van Onstein</i>
		475011	1940	<i>Brief betreffende het sneuvelen van sergeant J.H. van der Zwan door de commandant van het 11e bataljon van het Regiment Grenadiers majoor jhr. T.W.M. van Grotenhuis van Onstein</i>
		475012	1940	<i>Commandant van de 1e compagnie van het 11e bataljon van het Regiment Grenadiers kapitein A.J. van den Wal, (gesneuveld) (zie verslag van sergeant De Man)</i>
		475013	1940	<i>Verslagen van waarnemend commandant van de 1e compagnie van het 11e bataljon van het Regiment Grenadiers 1e luitenant H. Montagne</i>
		475014	1940	<i>Verslagen van de commandant van de 2e compagnie van het 11e bataljon van het regiment grenadiers kapitein J. Meyer</i>
		475015	1940	<i>Verslag van de 2e compagnie van het 11e bataljon van het Regiment Grenadiers door 1e luitenant E. Witsen</i>
		475016	1940	<i>Verslag van de 2e compagnie van het 11e bataljon van het regiment grenadiers door 1e luitenant P.D. de la Saussaye Briët</i>
		475017	1940	<i>Verslag van de 2e compagnie van het 11e bataljon van het Regiment Grenadiers door vaandrig R.F. van Voorst van Beest</i>
		475018	1940	<i>Commandant van de 3e compagnie van het 11e bataljon van het Regiment Grenadiers kapitein W.C.J. Böttger, (gesneuveld). Gegevens van reserve 1e luitenant M.M. vd Zwan</i>
		475019	1940	<i>Verslagen van waarnemend commandant van de mitrailleur compagnie van het 11e bataljon</i>

				van het Regiment Grenadiers 1e luitenant E. Groenevelt
		475020	1940	Verslagen van de commandant van het Regiment Jagers luitenant-kolonel H.D. Scherpenhuizen. (Hierbij tevens verslagen van het gemengd regiment onder het commando van de commandant van het Regiment Jagers)
		475021	1940	Gegevens van de reserve veldprediker majoor ds. A. Schippers
		475022	1940	Verslag van hulpaalmoezenier majoor J.G.B. N. Luken
		475023	1940	Verslag gegevens van de commandant van de 48e compagnie mortieren van 8, 1e luitenant J.W. Harmsen
		475024	1940	Verslagen van de 1e sectie van de 48e compagnie mortieren van 8 door 1e luitenant mr. W.J.V. Roscam Abbing
		475025	1940	Verslag van de 2e en 3e sectie van de 48e compagnie mortieren van 8 door 1e luitenant J.W. Harmsen
		475026	1940	Verslag van de commandant van de 48e batterij 6 veld 1e luitenant mr. P.M.B. ter Bosch
		475027	1940	Verslag van waarnemend commandant van de 48e compagnie pantserafweergeschut 1e luitenant H.N. van der Heuvel
		475028	1940	Verslag van de commandant van het 1e bataljon van het regiment jagers majoor M. Oosters
		475029	1940	Gevechtsberichten van de commandant van het 1e bataljon van het regiment jagers majoor M. Oosters
		475030	1940	Verslagen van de commandant van de 1e compagnie van het 1e bataljon van het regiment jagers kapitein E.L. van Swieten
		475031	1940	Gevechtsberichten van de commandant van de 1e compagnie van het 1e bataljon van het regiment jagers kapitein E.L. van Swieten
		475032	1940	Gevechtsberichten van de commandant van de 2e compagnie van het 1e bataljon van het regiment jagers kapitein A. Hartman
		475033	1940	Gevechtsberichten van waarnemend commandant van de 3e compagnie van het 1e bataljon van het regiment jagers 1e luitenant H.J.M. ter Berge
		475034	1940	Gevechtsbericht van de 3e compagnie van het 1e bataljon van het regiment jagers door 2e luitenant P.D.F. Breunessse
		475035	1940	Gegevens van gevechtsberichten van de commandant van mitrailleur compagnie van het 1e bataljon van het regiment jagers kapitein F. Hoebink
		475036	1940	Dagboek van de commandant van het 11e bataljon van het regiment jagers majoor W. van Wijk

		475037	1940	Gevechtsberichten van de commandant van het IIe bataljon van het regiment jagers majoor W. van Wijk
		475038	1940	Gevechtsberichten van de commandant van de 1e compagnie van het IIe bataljon van het regiment jagers kapitein D.A.J. Boks
		475039	1940	Gevechtsberichten van de commandant van de 2e compagnie van het IIe bataljon van het regiment jagers kapitein D.J. Karres
		475040	1940	Aantekeningen uit een bewaard schrift van een kapitein van het IIe bataljon van het regiment jagers door commandant van de 2e compagnie van het IIe bataljon van het regiment jagers kapitein D.J. Karres
		475041	1940	Verslag van de commandant van de 3e sectie van de 2e compagnie van het IIe bataljon van het regiment jagers
		475042	1940	Gevechtsberichten van de commandant van de 3e compagnie van het IIe bataljon van het regiment jagers kapitein I. Barends
		475043	1940	Gevechtsberichten van de commandant van de mitrailleur compagnie van het IIe bataljon van het regiment jagers kapitein J. Wieringa
		476001	1940	Verslag gegevens van de commandant van het 4e regiment infanterie een luitenant-kolonel H.D. Buurman
		476002	1940	Verslag van regimentsarts officier van gezondheid 1e klasse E. Witkamp
		476003	1940	Verslag van hulpaalmoezenier majoor J. de Boer
		476004	1940	Verslag van de commandant van de 4e compagnie mortieren van 8, kapitein J.H. Zwijndregt
		476005	1940	Verslag van de commandant van de 4e batterij 6 veld 1e luitenant F.J. Sibbes
		476006	1940	Verslag van de commandant van de 4e compagnie pantserafweergeschut kapitein J. Frieling
		476007	1940	Verslag met schetsen van het Ie bataljon van het 4e regiment infanterie majoor M. van Lokhorst
		476008	1940	Verslag van de commandant van de 1e compagnie van het Ie bataljon van het 4e regiment infanterie kapitein W.J. Splinter
		476009	1940	Verslag van de commandant van de 2e compagnie van het Ie bataljon van het 4e regiment infanterie kapitein W.G. Dekker
		476010	1940	Verslag van de 1e compagnie van het Ie bataljon van het 4e regiment infanterie door 1e luitenant J.A. Nijbakker
		476012	1940	Verslag gegevens van de 3e compagnie van het Ie bataljon van

				het 4e regiment infanterie door 1e luitenant H. Vetter
		476013	1940	Verslag van de commandant van de mitrailleur compagnie van het Ie bataljon van het 4e regiment infanterie kapitein J.H.G.P. Matla
		476014	1940	Verslag van de commandant van het IIe bataljon van het 4e regiment infanterie majoor J.J.N. Cramer
		476015	1940	Verslag gegevens van de commandant van de verbindingsafdeling 1e luitenant T.J. de Beer
		476016	1940	Verslag van de commandant van de 1e compagnie van het IIe bataljon van het 4e regiment infanterie kapitein N.W. Holtkamp
		476017	1940	Verslag van de commandant van de 2e compagnie van het IIe bataljon van het 4e regiment infanterie kapitein H. Sjouke
		476018	1940	Verslag samengesteld door de 2e luitenant S.J.M. de Jong van de commandant van de 3e compagnie van het IIe bataljon van het 4e regiment infanterie kapitein W.H. Val
		476019	1940	Verslag gegevens van de commandant van de mitrailleurcompagnie van het IIe bataljon van het 4e regiment infanterie kapitein C. Booster
		476020	1940	Verslag van de 2e sectie van de mitrailleurcompagnie van het IIe bataljon van het 4e regiment infanterie door vaandrig 1.G. Everard
		476021	1940	Verslag van de commandant van het IIIe bataljon van het 4e regiment infanterie majoor J. Mallinckrodt
		476022	1940	Verslag van de administrateur van het IIIe bataljon van het 4e regiment infanterie 1e luitenant D. van Riessen
		476023	1940	Verslag van de commandant van de 1e compagnie van het IIIe bataljon van het 4e regiment infanterie kapitein H.J. de Vries. (Deze compagnie vormde met de 3e compagnie van het IIIe bataljon het detachement vliegveld Valkenburg)
		476024	1940	Verslag van de commandant van de 2e compagnie van het IIIe bataljon van het 4e regiment infanterie kapitein H.L. Segaar
		476025	1940	Verslag met schetsen en foto's van de 2e compagnie van het IIIe bataljon van het 4e regiment infanterie door 1e luitenant J. van Kessel
		476026	1940	Verslagen van de commandant van de 3e compagnie van het IIIe bataljon van het 4e regiment infanterie kapitein G. van Zuilen
		476027	1940	Verslag van de commandant van de mitrailleur compagnie van het IIIe bataljon van het 4e regiment infanterie kapitein L. Verleun

		476028	1940	Verslag van de commandant van het 2e regiment artillerie majoor L. van Hulst
		476029	1940	Verslag van de commandant van de 1e afdeling van het 2e regiment artillerie majoor M.G. van Kesteren
		476030	1940	Gevechtsberichten met schetsen van de commandant van de 1e afdeling van het 2e regiment artillerie majoor M.G. van Kesteren
		476031	1940	Verslagen/gegevens van luitenant vuurregelingsdienst van de 1e afdeling van het 2e regiment artillerie 1e luitenant M.P. Feith
		476032	1940	Verslag gegevens van de commandant van de 1e batterij van de 1e afdeling van het 2e regiment artillerie kapitein ir. P. de Fremery
		476033	1940	Gegevens van de commandant van de 2e batterij van de 1e afdeling van het 2e regiment artillerie kapitein Th.H.G. Leyenaar
		476034	1940	Verslag van de commandant van de 3e batterij van de 1e afdeling van het 2e regiment artillerie kapitein W.A.H.C. Boellaard
		476035	1940	Verslag gegevens van de commandant van de 11e afdeling van het 2e regiment artillerie majoor ir. M. Tans
		476036	1940	Verslag gegevens van de commandant van de 1e batterij van de 11e afdeling van het 2e regiment artillerie kapitein jhr.D.G. de Graeff
		476037	1940	Gevechtsberichten van de 1e batterij van de 11e afdeling van het 2e regiment artillerie door 1e luitenant P.J. Seyffert
		476038	1940	Verslag van de 1e batterij van de 11e afdeling van het 2e regiment artillerie door 1e luitenant mr. J.C. de Vroom
		476039	1940	Verslag gegevens van de commandant van de 2e batterij van de 11e afdeling van het 2e regiment artillerie kapitein ir. R. Dufour
		476040	1940	Verslag van de commandant van de 3e batterij van de 11e afdeling van het 2e regiment artillerie kapitein J.Th.V. Douqué
		476041	1940	Verslag van de commandant van de 11e afdeling van het 2e regiment artillerie majoor H.J.J. Dürst Britt
		476042	1940	Gevechtsberichten van de commandant van de 1e batterij van de 11e afdeling van het 2e regiment artillerie 1e luitenant D.A. Erdman
		476043	1940	Verslag van de commandant van de 2e batterij van de 11e afdeling van het 2e regiment artillerie kapitein C.W.J. Schröder
		476044	1940	Verslag van de commandant van de 3e batterij van de 11e afdeling van het 2e regiment artillerie kapitein M. de Bruyn
		476045	1940	Gevechtsberichten van de commandant van de batterij 12 LS

				<i>(Lang Staal) te Delft kapitein mr. C.H.J.F. van Houten</i>
		483001	1940	<i>Verslag van de commandant van het westfront van de Vesting Holland kolonel dr. G.J. de Groot</i>
		534001	1940	<i>Verslag van de commandant van de VIe depot infanterie reserve luitenant-kolonel P.W. Leverland</i>
		534002	1940	<i>Bevel voor de verdediging van 13 mei van de commandant van de VIe depot infanterie reserve luitenant-kolonel P.W. Leverland</i>
		534004	1940	<i>Dagboek van de commandant van het 3e depot bataljon reserve majoor Rigter</i>
		534005	1940	<i>Verslag van de commandant van het 3e depot bataljon reserve majoor Rigter</i>
		534006	1940	<i>Gevechtsbericht van de commandant van de 1e compagnie van het 3e depot bataljon kapitein Köhler</i>
		534007	1940	<i>Gevechtsbericht van de commandant van de 2e compagnie van het 3e depot bataljon kapitein W.E. Enthoven</i>
		534008	1940	<i>Gevechtsbericht van de commandant van de 1e sectie van de 2e compagnie van het 3e depot bataljon 1e luitenant F.A.C.M. van Hasselt</i>
		534009	1940	<i>Gevechtsbericht van de commandant van de 2e sectie van de 2e compagnie van het 3e depot bataljon reserve 2e luitenant D. de Rooy</i>
		534010	1940	<i>Gevechtsbericht van de commandant van de 3e sectie van de 2e compagnie van het 3e depot bataljon</i>
		534011	1940	<i>Gevechtsbericht van de commandant van de 4e sectie van de 2e compagnie van het 3e depot bataljon reserve 1e luitenant A.H. Simons</i>
		534012	1940	<i>Gevechtsbericht van de commandant van de 3e compagnie van het 3e depot bataljon kapitein J.D. Stattink</i>
		534013	1940	<i>Gevechtsbericht van de commandant van de 4e compagnie van het 3e depot bataljon reserve kapitein C.J.A. van der Pennen</i>
		534014	1940	<i>Gevechtsbericht van de commandant van de 5e compagnie van het 3e depot bataljon kapitein J.W. Bernhardt</i>
		534015	1940	<i>Gevechtsbericht van de commandant van de 6e compagnie van het 3e depot bataljon reserve 1e luitenant J.P. Kats</i>
		534016	1940	<i>Verslag van de commandant van de 7e compagnie van het 3e depot bataljon kapitein J.D.G. Thijssen</i>
		534017	1940	<i>Gevechtsbericht van de commandant van het 6e depot bataljon reserve majoor H.G.M. Stokkermans</i>
		534018	1940	<i>Gevechtsbericht van de commandant van de 1e</i>

				compagnie van het 6e depot bataljon kapitein G. van Lenning
		534019	1940	Gevechtsbericht van de commandant van de 2e compagnie van het 6e depot bataljon reserve kapitein J.J.A.S. van Alphen
		534020	1940	Gevechtsbericht van de commandant van de 3e compagnie van het 6e depot bataljon reserve kapitein P. Niemantsverdriet
		534021	1940	Verslag van de commandant van de 4e compagnie van het 6e depot bataljon reserve kapitein G. van Munster
		534022	1940	Verslag van de commandant van de 5e compagnie van het 6e depot bataljon reserve kapitein G.J. van Oortmerssen
		534023	1940	Verslag van de commandant van de 6e compagnie van het 6e depot bataljon reserve kapitein J.M. van Griensven
		534024	1940	Gevechtsbericht van de commandant van de 7e compagnie van het 6e depot bataljon reserve kapitein Niekerk
		540074	1940	Verslag van het Vrijwillig Landstormkorps Luchtafweerdienst afdeling Delft kapitein C.M.Hage
419	Duitse bezetting	107	-	Luchtfoto's van stellingen en bunkers
		108	-	Serie luchtfoto's van kuststellingen en bunkers
420	Burgemeestersverklaringen '40-'45	28	1945	Dalen t/m Dwingeloo
447	Bevrijding van Nederland	-	-	Geen relevante gegevens
575	Duitse verdedigingswerken	26 (J.A.201)	02-01-1945	Toestand van stellingen aan de Lange Kleiweg te Delft (Paulinaburg), bijgevoegd een plattegrond van de stelling
		26 (J.A.221)	09-01-1945	Toestand van verdedigingswerken (Sperre 352) bij de splitsing rijksweg Den Haag-Delft (ten noorden van Delft)
		26 (J.A.222)	09-01-1945	Toestand van verdedigingswerken aan de Rijksweg Den Haag-Delft (bij de kruising met de Tweemolentjessloot)
		26 (J.A.223)	09-01-1945	Toestand van verdedigingswerken aan de Rijksweg Den Haag-Delft (nabij de Pijnackersevaart en de Bieslandsebrug, en bij de Bieslandsebrug,
		26 (J.A.225)	09-01-1945	Toestand van verdedigingswerken bij het viaduct Brasserskade over de rijksweg Den Haag - Delft (en Rotterdam),
		26 (J.A.228)	09-01-1945	Toestand van verdedigingswerken bij de Tweemolentjeskade en de Oostsingel te Delft,
		26 (J.A.293)	18-02-1945	Aantekeningen betreffende V- wapens te Delft waaronder afvuurplaatsen op het B.E.C.- sportveld, opslag in de Lijmfabriek en de stilgelegde spiritusproductie in de fabriek van Vlek & Co
		56 (J.A.357)	14-03-1945	Locatie V-wapens afvuurplaatsen op het terrein van de kogelgieterij in Delft met stellingen

		56 (J.A.367)	16-03-1945	Aanvalsrichting voor vliegtuigen op V-wapenopstelling op het terrein van de Lijm- en Gelatinefabriek te Delft
		56 (J.A.368)	17-03-1945	Verdedigingswerken bij het Agnetapark te Delft waaronder bunkers en geschutopstellingen
		56 (J.A.400)	28-03-1945	Resultaten bombardement (en herstel) spoorbaan Den Haag - Delft
		56 (J.A.401)	30-03-1945	Vernietiging afvuurplaatsen V-wapen door Duitsers in Delft
		130	25-03-1945	Britse Intelligence kaart met Duitse verdedigingswerken in de omgeving van Loosduinen, Monster en Delft naar de toestand in maart 1945. Kaartblad nr. 381, afkomstig van A.P.I.S. 21st Army Group,
		137	26-03-1945	Overzichtskaarten van Alphen, Delft, Gouda
		170	1934	Delft
		181	02-04-1943	Verdedigingswerken op en bij de rijksweg van Den Haag naar Delft
		215	19-04-1944	Verdedigingswerken in en nabij Delft waaronder een bunker, versperringen, loopgraven en legeringsgebouwen
		232	21-06-1944	Locatie van verdedigingswerken in het oostelijk gedeelte van het Westland (tussen Rijswijk, Delft, Schipluiden, Honselersdijk en De Lier), waaronder inundatievelden, Panzer Abwehr Geschütz (PAG) opstellingen, mitrailleurnesten, mijnen- en palenvelden, (artillerie)stellingen en een radiostation
		239	12-03-1945	Locatie en plattegrond van een afvuurplaats voor vliegende bommen [NB V-wapen] op het terrein van de Lijm- en Gelatinefabriek te Delft waarbij tevens een doorsnede van de afvuurbaan
		243 (356)	02-04-1945	Locatie van verdedigingswerken nabij Delft (aan de Schapenweg en Kleiweg) waaronder een tankgracht, prikkeldraadversperringen en palenvelden
		243 (357)	02-04-1945	Locatie van verdedigingswerken nabij Delft (bij café de Bonte Haas bij de brug over De Zwet) waaronder inundatievelden, prikkeldraadversperringen en een geschutopstelling
		250	28-10-1944	Bevaarbaarheid waterwegen Rotterdam naar Duitsland, tevens twee schetsen betreffende een bunker bij Zoetermeer-Zegwaard en een tankversperring bij Delft
		393	19-04-1944	GB/6218/44; Serie/nummer: A 209-I en II Situatieschets van verdedigingswerken in en nabij Delft
		393	19-04-1944	GB/6219/44; Serie/nummer: A 208 molen: Situatieschets van de opslagplaats bij Van Deventer's Glasfabriek te Delft

		408	Mei 1944	GB/7006/44; Omschrijving: Plattegrond met verdedigingswerken bij Delft etc..
		413	27-06-1944	GB/7282/44; Omschrijving: Bijlage bij F3, G3 en H3 Delft, met beschrijvingen van verdedigingswerken behorende bij missende kaarten, van Geheime Dienst Nederland (GDN)
		427	Mei 1944	Schets defensie Delft en Rotterdam. Plattegrond Soesterberg en omstreken (schaal 1:25.000)
		484	10-05-1943	Inlichtingenrapport van verschillende Delftse Engelandvaarder (van de Technische Hogeschool) betreffende observaties en de situatie in Delft, Den Haag, Rotterdam en omgeving.
		491	04-01-1944	NE/16/396; Omschrijving: Inlichtingenrapport van Engelandvaarder Jan Hendrik Postma betreffende Delft en een kazerne te Eefden
		492	03-02-1944	NE/16/430; Omschrijving: Inlichtingenrapport van Engelandvaarder Dirk Pieter van Ameyden van Duyn betreffende Delft
		493	20-02-1944	NE/16/473; Omschrijving: Inlichtingenrapport van Engelandvaarder Alexander Jan van de Ven betreffende Delft
		495	Oktober 1944	E/743/44; Omschrijving: Inlichtingen betreffende verdedigingswerken bij Delft, van de Bureau inlichtingen der Nederlandsche regeering te Nijmegen

2.4.5 SEMI-STATISCH ARCHIEF (SSA)

Het Semi-statistisch Archief (SSA) te Rijswijk beheert het archief van Defensie. In dit archief zijn onder ander de ruimrapporten van de Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EODD) opgeslagen. Deze ruimrapporten, ook wel Melding Opdracht en Ruimrapport (MORA) genaamd, zijn gerangschikt per gemeente en worden sinds 1971 systematisch bijgehouden. De binnen het onderzoeksgebied aangetroffen MORA's zijn opgenomen in paragraaf 3.6.

Tevens bevinden zich in het SSA ook enkele dossiers van de Mijn- en Munitie Opruimingsdienst (MMOD). De MMOD, was een voorloper van de huidige EODD en werd vlak na de Tweede Wereldoorlog opgericht. In het SSA bevinden zich talloze overzichten van geruimde munitie alsmede ruimrapporten van mijnevelden in de Nederlandse gemeente. In de onderstaande tabel zijn de geraadpleegde stukken weergegeven.

Toeg. nr.	Titel	Inv. nr.	Jaar	Omschrijving
Geen	Archief MMOD	44	-	B t/m E

Er zijn geen aanwijzingen gevonden dat er mijnevelden hebben gelegen in of nabij het onderzoeksgebied.

2.4.6 STUDIEGROEP LUCHTOORLOG 1939-1945 (SGLO)

De SGLO heeft in de loop der jaren een lijst samengesteld van alle vliegtuigcrashes in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog (1939-1945). Op basis van de raadpleging van de digitale lijst op www.sglo.nl is vastgesteld dat er vliegtuigcrashes hebben plaatsgevonden binnen de grenzen van het huidige grondgebied van de gemeente Delft en/of in de directe omgeving hiervan.

2.4.7 HISTORISCHE VERENIGING DELFIA BATAVORUM

Er is enkele malen contact opgenomen met de Historische Vereniging Delfia Batavorum. Op het verzoek of er relevante informatie aanwezig was binnen de vereniging is uiteindelijk op 19 juli 2017 het antwoord ontvangen dat dit niet het geval is.

2.5 ARCHIEFONDERZOEK IN HET BUITENLAND

In een aantal buitenlandse archieven is informatie aanwezig die relevant kan zijn voor dit vooronderzoek. Het projectteam beschikt over een uitgebreide database met gegevens die in het verleden zijn gekopieerd/gefotografeerd in The National Archives UK (TNA UK) te Londen, Bundesarchiv-Militärarchiv (BaMa) te Freiburg en The National Archives and Records Administration (NARA) te Washington. In de volgende sub-paragrafen zal nader worden ingegaan op deze archieven.

2.5.1 THE NATIONAL ARCHIVES UK TE LONDEN (TNA UK)

In TNA UK zijn onder andere *interpretation reports* en de *daily logs* (dagboeken) van verschillende eenheden van de Britse strijdkrachten gearcheerd. Er is relevante informatie aangetroffen in de gegevens uit TNA UK in het kader van dit vooronderzoek. De volgende stukken zijn ingezien:

Toeg. nr.	Inv. nr.	Jaar	Omschrijving
AIR 14	1218	1941-1944	Operational Research
	2665	1940	Night Bomb Raid Sheets, May-June 1940
	2667	1940	Night Bomb Raid Sheets, September 1940
	2668	1940	Night Bomb Raid Sheets, October 1940
	2672	1941	Night Bomb Raid Sheets, March-May 1941
	2673	1941	Night Bomb Raid Sheets, June-December 1941
	2678	1943-1944	Night Bomb Raid Sheets, December 1943-May 1944
	3142	1941	Form E Summaries 1 Group, January-June 1941
	3143	1941	Form E Summaries 1 Group, July-August 1941
	3160	1941	Form E Summaries 3 Group, January-May 1941
	3162	1941	Form E Summaries 3 Group, July-August 1941
	3171	1941	Form E Summaries 4 Group, January-May 1941
	3173	1941	Form E Summaries 4 Group, July-August 1941
	2680	1944-1945	Night Bomb Raid Sheets, December 1944-May 1945
	3360	1939-1940	Day Bomb Raid Sheets September 1939-May 1940
	3361	1940	Day Bomb Raid Sheets, June-December 1940
AIR 24	375	1940	Operations Record Book Coastal Command, Appendices October-November 1940
	636-637	1944	Operations Record Book Fighter Command, Appendices December 1944
	647	1945	Operations Record Book Fighter Command, Appendices March 1945
AIR 25	1	1936-1941	Operations Record Book 1 Group
	3	-	Operations Record Book 3 Group, Appendices
	23	1941-1943	Operations Record Book 2 Group, 1941-1943
	29	1940	Operations Record Book, Appendices May-July 1940
	93	1937-1943	Operations Record Book 4 Group
	193	1943-1945	Operations Record Book 132 Wing, 1943-1945
	214	1943-1944	Night Bomb Raid Sheets, December 1943-May 1944
	221	1944	Operations Record Book 12 Group, 1944
	222	1945	Operations Record Book 12 Group, 1945
	710	1945	Operations Record Book 84 Group, 1945
	720	1945	Operations Record Book 84 Group, Appendices January-February 1945
	721	1945	Operations Record Book 84 Group, Appendices March-May 1945
	192	1943-1945	Operations Record Book 131 Wing, 1943-1945
AIR 26	204	1943-1945	Operations Record Book 140 Wing, 1943-1945
	142	1941	Operations Record Book 10 Squadron
AIR 27	148	-	Operations Record Book 10 Squadron, Appendices
	263	1935-1942	Operations Record Book 21 Squadron, 1935-1942
	264	1943-1945	Operations Record Book 2 Squadron, 1943-1945
	412	1931-1943	Operations Record Book 40 Squadron, 1931-1943
	544	1941-1943	Operations Record Book 58 Squadron
	681	1917-1941	Operations Record Book 82 Squadron, 1917-1941

Toeg. nr.	Inv. nr.	Jaar	Omschrijving
	789	1941	Operations Record Book 99 Squadron
	801	1928-1941	Operations Record Book 101 Squadron
	813	1937-1941	Operations Record Book 103 Squadron
	818	-	Operations Record Book 103 Squadron, Appendices
	857	1917-1940	Operations Record Book 110 Squadron, 1917-1940
	862	-	Operations Record Book 110 Squadron, Appendices
	927	1944-1945	Operations Record Book 126 Squadron, 1944-1945
	929	1943-1945	Operations Record Book 127 Squadron, 1943-1945
	1320	1941	Operations Record Book 214 Squadron
	1591	1944-1945	Operations Record Book 274 Squadron, 1944-1945
	1666	1944-1945	Operations Record Book 303 Squadron, 1944-1945
	1709	1944-1945	Operations Record Book 317 Squadron, 1944-1945
	1920	1941-1945	Operations Record Book 451 Squadron, 1941-1945
	1924	1942-1945	Operations Record Book 464 Squadron 1942-1945
	1935	1942-1945	Operations Record Book 487 Squadron, 1942-1945
	2078	1944-1945	Operations Record Book 602 Squadron, 1944-1945
	2111	1944-1945	Operations Record Book 611 Squadron, 1944-1945
AIR 37	26	1944	Operations Record Book 2 Group, August-November 1944
	33	1944-1945	Operations Record Book 2 Group, October 1944-May 1945
	715	1944	2nd Tactical Air Force. Daily Log: Sep – Oct
	716	1944	2nd Tactical Air Force. Daily Log: Nov – Dec
	717	1945	2nd Tactical Air Force. Daily Log: Jan – Feb
	718	1945	2nd Tactical Air Force. Daily Log: Mar – May
	1449	1944	Daily Log Allied Expeditionary Air Force, August-September 1944

2.5.2 NATIONAL ARCHIVES AND RECORDS ADMINISTRATION TE WASHINGTON (NARA)

Net als in TNA UK zijn in NARA te Washington onder ander *interpretation reports* en de *daily logs* (dagboeken) van verschillende eenheden van Amerikaanse strijdkrachten gearhiveerd. Er zijn relevante documenten voor het onderzoeksgebied aangetroffen in NARA. De volgende stukken zijn ingezien:

Toeg. nr.	Inv. nr.	Jaar	Omschrijving
RG 243	Box 39-674	-	Delft

2.5.3 BUNDESARCHIV-MILITÄRARCHIV TE FREIBURG (BAMA)

In het BaMa zijn o.a. archiefstukken van de *Führungsstab* van de Luftwaffe opgeslagen. In deze archiefstukken zijn alle melding van neergekomen vliegtuigbommen en toestellen in het bezette Europa beschreven van mei 1940 tot en met medio 1941. De volgende stukken zijn ingezien:

Toeg. nr.	Inv. nr.	Jaar	Omschrijving
RL 2-II	216	-	Luftwaffenführungsstab, Lageberichte 2-13 Oktober 1940
RL 23	52	-	Luftwaffenbaueinheiten Luftgau Holland

2.6 LUCHTFOTO-ONDERZOEK

Een essentieel onderdeel van het vooronderzoek is de analyse van luchtfoto's. Tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn, met name door geallieerde luchtmachten, veel luchtfoto's genomen van onder andere bezet Nederland. Aan het begin van de Tweede Wereldoorlog stond de (geallieerde) luchtfotografie nog in de kinderschoenen, maar tegen het einde was het uitgegroeid tot een belangrijk onderdeel van de oorlogsvoering. Luchtfoto's werden niet alleen gebruikt om schade van een bombardement (*damage assessment*) vast te stellen, maar ook hele militaire campagnes werden op basis van luchtfoto's gepland.

Na de Tweede Wereldoorlog is een flink aantal (geallieerde) luchtfoto's vernietigd, maar het merendeel werd overgedragen aan archieven en andere publieke instellingen. In Nederland zijn er twee organisaties die beschikken over een collectie geallieerde luchtfoto's, namelijk

Wageningen Universiteit en het Kadaster te Zwolle. In het buitenland beheren The Aerial Reconnaissance Archives (TARA) te Edinburgh en The National Archives and Records Administration (NARA) te Washington de belangrijkste luchtfotocollecties van de Tweede Wereldoorlog.

Voor dit onderzoek zijn luchtfoto's uit de collecties Wageningen Universiteit (WAG), Kadaster (KAD) te Zwolle en The Aerial Reconnaissance Archives (TARA) te Edinburgh geraadpleegd en zijn relevante luchtfoto's (beste kwaliteit) besteld.

De luchtfoto's zijn geselecteerd op basis van de indicaties van oorlogshandelingen die zijn aangetroffen in de geraadpleegde literatuur en archieven. Het gaat hierbij om de volgende indicaties:

- De grondgevechten in en om Delft in de meidagen van 1940;
- Bombardementen die op verschillende data tijdens de oorlog hebben plaatsgevonden;
- Vliegtuigcrashes die op verschillende data tijdens de oorlog hebben plaatsgevonden;
- Het neerstorten van V.1's in de laatste maanden van de oorlog.

In de onderstaande tabel zijn de geraadpleegde luchtfoto's weergegeven.

Col. Nr.	Datum	Sortie Ref.	Foto nrs.	Kwaliteit	Bijzonderheden
TARA	19-06-1945	34W-S0003	5031, 5049	B	-
WAG(551)	19-06-1945	16-2187	2009	C	-
WAG(303)	07-04-1945	4-2185	3180, 4119	A	-
TARA	02-04-1945	26-044R	5072	A	-
KAD(696)	18-03-1945	106G-4890	3230, 4133	A	-
KAD(712)	18-03-1945	106G-4894	1166-1, 1167-1, 1168-1, 3333	A	-
KAD(727)	17-03-1945	106G-4879	3021, 3022, 4018, 4019, 4175	A	-
KAD(719)	26-02-1945	106G-4540	3235, 3236 3237	A	-
KAD(721)	19-09-1944	106G-2994	3240, 3242, 3244, 3247, 3285, 3287, 3289, 3290, 3292, 3432, 3433, 3434, 4245, 4246, 4249	A	-
KAD(703)	31-05-1944	106G-624	3084, 4081, 4083, 4084	B	-
KAD(FD_AM-LUFO-NL-april1944)	19-04-1944	US 7PH GP	1033-1	C	-
KAD(738)	24-02-1944	J-418-541	3020, 4019, 4022, 4024, 4025	A	-
TARA	26-11-1943	E-613	3030	A-B	-
TARA	29-03-1942	A-488	5018, 5019	A-B	-
TARA	01-09-1941	T-504	328, 648	B	-
TARA	21-04-1941	B-149	205	B	-
TARA	06-03-1941	B-071	6	B	-
TARA	24-12-1940	B-018	49	C	-
TARA	28-09-1940	H-266	235	B	-
TARA	26-07-1940	H-037	249	C	-
TARA	20-07-1940	H-021	21, 22	B-C	-
TARA	25-05-1940	HAA-028	263, 264	C	-

In bijlage 4 is de luchtfoto-dekking per datum weergegeven.

3 RESULTATEN INVENTARISATIE

3.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk zijn de resultaten weergegeven van de raadpleging van de bronnen die in het vorige hoofdstuk zijn vermeld. Tijdens de raadpleging van de bronnen is de aandacht gericht op de gebeurtenissen die in de nabije omgeving van het onderzoeksgebied hebben plaatsgevonden en die (mogelijk) van invloed zijn op de aanwezigheid van CE binnen de grenzen van het onderzoeksgebied. Aan de hand van de bronnen is een chronologisch overzicht geconstrueerd van gebeurtenissen die hebben plaatsgevonden binnen en in de nabijheid van het onderzoeksgebied. Met voetnoten wordt telkens verwezen naar de geraadpleegde bron(nen).

Achter enkele gebeurtenissen staat een (dikgedrukte) codering, het RAP-nummer, die is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

- Afkorting RAP: rapport;
- Datum: jj/mm/dd;
- Volgletter: A, B, C, etc.

Deze coderingen staan tevens op de inventarisatiekaarten en vormen de verbinding tussen de gebeurtenissen zoals die in de onderstaande tekst zijn beschreven en de tekeningen in de kaarten. Verschillende archiefverwijzingen die te maken hebben met hetzelfde gebeurtenis worden aangegeven met dezelfde volgletter.

De codering RAP_410721A omvat bijvoorbeeld alle verwijzingen naar het bombardement op de kogelgieterij op 21 juli 1941. Zo kan het voorkomen dat meldingen uit de periode na 21 juli 1941 de codering RAP_410721A krijgen. De meldingen gerelateerd aan de munitie-explosie als gevolg van het bombardement hebben RAP-nummer RAP_410721B gekregen.

3.2 MOBILISATIEPERIODE

In de periode september 1939 – april 1940 werden de Nederlandse strijdkrachten gemobiliseerd. Aanleiding was de Duitse inval in Polen in september 1939 en de daaropvolgende oorlogsverklaring van de Frankrijk en Groot-Brittannië aan de Duitse regering. In deze periode werden de verschillende onderdelen van Nederlandse strijdkracht onder de wapenen geroepen en werd er een begin gemaakt met het aanleggen van verdedigingslinies, voorbereidingswerkzaamheden ten behoeve van inundaties, mijnenvelden en versperringen.

15 maart 1940 (RAP_400315A)

Een Nederlands militair vliegtuig stortte neer op de locatie Lagebroekpolder, nabij de Nieuwe Rijksweg, tussen vliegveld Ypenburg en viaduct Brasserskade.¹¹

3.3 MEIDAGEN 1940

In de vroege ochtend van 10 mei 1940 vielen Duitse eenheden Nederland binnen. Vanuit het grensgebied vielen Duitse grondstrijdkrachten Nederland binnen, terwijl Duitse parachutisteneenheden in West-Nederland landden. Bij Kornwerderzand en bij de Grebbelinie werden de Duitse grondstrijdkrachten gestopt en Nederlandse eenheden vochten dapper tegen de Duitse parachutisteneenheden in het westen van Nederland. Na het bombardement op Rotterdam door Duitse luchtmachteenheden besloot het Nederlandse opperbevel te capituleren. Alleen in Zeeland werd nog doorgevochten door Nederlandse en Franse eenheden.

De beschrijving van de gebeurtenissen in de meidagen is ingedeeld naar militaire eenheid (verkregen uit de gevechtsverslagen), daarna gevolgd door meer algemene meldingen uit de overige bronnen.

¹¹ AD, toeg.nr. 46, inv.nr. 422

De RAP nummers verwijzen naar de volgende gebeurtenissen:

- RAP_400510A: Grondgevechten tussen Nederlandse en Duitse eenheden (10-14 mei);
- RAP_400510B: Bombardementen door Duitse (jacht)bommenwerpers (10 mei);
- RAP_400510C: Crashes van vliegtuigen (10 mei).

VRIJWILLIG LANDSTORMKORPS LUCHTAFWEERDIENST AFDELING DELFT

Op 10 mei schoot batterij West drie Junkers Ju 52's neer die bij Abtswoude en Den Hoorn terechtkwamen (nummers 26 t/m 28 op kaart). **RAP_400510C**

Batterij Rotterdamsche Weg schoot vier Junkers Ju 52's neer die ten oosten van de Rotterdamse Weg neerkwamen. **RAP_400510C**

De batterij kwam onder mitrailleurvuur te liggen. **RAP_400510A**

Op en naast de Rijksweg waren 16 Junker Ju 52's terechtgekomen (nummers 9 t/m 19, 21, 22, en 29 t/m 30).¹² **RAP_400510C**

Op 12 mei tegen het vallen van de avond vielen in batterij West 2 treffers van (eigen?) veldgeschut en werd de batterij onmiddellijk daarna beschoten met mitrailleurs van de kant van de spoorbaan ter hoogte van de lijmfabriek.¹³ **RAP_400510A**

Afbeelding 2: Neergekomen Duits vliegtuig op de Rijksweg 13.¹⁴

14E COMPAGNIE LUCHTDOEL MITRAILLEURS

64^e peloton

Op 10 mei om 03.30 uur werden door het 64^e peloton vanaf de opstelling tegenover de fabriek De Porceleine Fles toestellen onder vuur genomen, waarvan er 2 brandend neerstortten. Iets later stortte er nog een toestel neer, alle drie kwamen ze in de omgeving van de verkeersweg Den Haag-Rotterdam neer. **RAP_400510A / RAP_400510C**

¹² NIMH toeg.nr.409 inv.nr.540074

¹³ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.540074

¹⁴ Archief Delft, collectie Beeld en Geluid, referentie 114193

Op 10 mei om 03.45 uur vlogen vanuit de richting Rotterdam op lage hoogte toestellen over van het type Junkers over die beschoten werden. Terwijl de opstelling beschoten werd, werden parachutisten uitgeworpen die in de onmiddellijke omgeving van de opstelling terecht kwamen en deze vanuit verschillende richtingen onder vuur namen. Volgens latere opgave was 65 man in de omgeving van de Porceleyne Fles en de lijmfabriek geland. **RAP_400510A**

Er landden 17 toestellen in de onmiddellijke omgeving van de opstelling en de luchtdoelmitrailleurs werden tegen gronddoelen gebruikt. Een mitrailleurgroep op circa 120 m afstand werd tot zwijgen gebracht en de mitrailleurpost vlak tegenover de stelling trok zich terug.¹⁵ **RAP_400510A**

Op 10 mei vanaf 10.00 uur trok het 64^e peloton trok zich terug naar een hoekhuis op de Julianalaan. Op het terrein van de Porceleyne Fles werd geschoten door achtergebleven manschappen en werden Duitse parachutisten gevangen genomen.¹⁶ **RAP_400510A**

Op 10 mei om circa 16.30 uur doken 4 bommenwerpers in de richting van het 64^e peloton en kwamen 7 bommen in de omgeving terecht, waarvan de dichtstbijzijnde op 70 meter afstand. Om 23.30 uur vond er nog een bombardement plaats, waarbij 7 bommen werden afgeworpen en in een lijn in de richting van de opstelling neerkwamen. De eerste bom viel in de tuin van Dhr Van de Hoop, een andere aan de overzijde van de straat en de rest verder.¹⁷ **RAP_400510B**

65^e peloton

Op 10 mei vanaf 03.45 uur beschoot het 65^e peloton vijandelijke vliegtuigen.¹⁸

Op 10 mei 1940 om 19.30 uur werd een bommenwerper op 800 meter hoogte door het 65^e peloton beschoten die 5 bommen liet vallen in de richting van de Artillerie Inrichtingen.¹⁹

Op 11 mei om 00.30 uur werden een aantal bommen afgeworpen in de omgeving van de kabelfabriek.²⁰ **RAP_400510B**

Op 11 mei om 12.00 uur werd geconstateerd dat meerdere malen vanuit een huis naast het station aan de Leeuwenhoekstraat geschoten werd op de opstelling van het 65^e peloton. Er werd teruggeschoten op het huis waarbij het dak werd verwoest.²¹ **RAP_400510A**

Op 11 mei om 19.30 uur kwamen 3 transporttoestellen die parachutisten uitwierpen in de omgeving van de kabel en lijmfabriek binnen het bereik van het 65e peloton en werden beschoten.²² **RAP_400510A**

2E REGIMENT ARTILLERIE

Ile Afdeling

In de namiddag van 11 mei stond van de Ile Afdeling de 1e batterij De Graeff op de weg van de Schie naar begraafplaats Jaffa onder de bomen opgesteld en 3e batterij Douqué in de noordrand van de begraafplaats Jaffa opgesteld. De beide batterijen brachten vuur uit op een gebouwencomplex (witte garage) nabij het kruispunt Akkerdijkse Weg en Nieuwe Weg naar Rotterdam. De (vijandelijke) infanterie was opgerukt tot Vredebest in vt 85-445 en er werd uitwerkingsvuur gedurende 3 minuten met een breedte van 200 m en links en rechts van de kunstweg gegeven ter hoogte van kp.2.²³ **RAP_400510A**

¹⁵ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.466066

¹⁶ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.466066

¹⁷ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.466066

¹⁸ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.466067

¹⁹ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.466067

²⁰ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.466067

²¹ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.466067

²² NIMH toeg.nr.409 inv.nr.466067

²³ NIMH, toeg.nr.409 inv.nr.476035

Op 11 mei omstreeks 16.00 uur was de 2^e batterij van Dufour opgesteld op straat bij het viaduct en werd beschoten vanuit het weiland tussen de huizen door. De vuurmonden werden vooruitgebracht en er werd gevuurd op volkstuinhuisjes op 400-500 meter ten westen van de grote weg. Daarna werden de vuurmonden vooruitgebracht tot in de bocht van grote weg ter hoogte van de beschoten huisjes. Bij het terugtrekken werd de voorste vuurmond beschoten vanachter een vliegtuig dat 500 meter verder op de weg lag. Er werd teruggevuurd op het vliegtuig.²⁴

Op 12 mei werd tussen 05.45 en 06.00 uur inleidende beschieting plaats op de Akkersdijk en later het kruispunt Akkerdijkse Weg en de Nieuwe Weg Delft-Rotterdam. Vooraf werd ingeschoten op een garage ten westen van het kruispunt en daarna op een boerderij complex ten oosten van het kruispunt. Een bewoner van de onder vuur genomen boerderij Landlust meldde dat de Duitsers richting Rotterdam waren weggetrokken.²⁵ Zie ook schets.²⁶

RAP_400510A

Afbeelding 3: Neergekomen Duitse vliegtuigen op de Rijksweg 13.²⁷

6E DEPOT INFANTERIE

Op 10 mei werd de woning en Poortgebouw van het Kruithuis door mitrailleurs beschoten. De zuidelijke terreinstrook werd bezet door Duitsers die onder andere in de Lijmfabriek en in het terrein bij de Schieovergang zaten. De poort werd geforceerd door enige handgranaten. Tegen de avond werd het Kruithuis ontzet.²⁸ **RAP_400510A**

Op 10 mei om 18.00 uur rukte het 3e Depot Bataljon langs de Schie op via het Kruithuis-Stoomgemaal-Akkerdijksepolder. Hierbij werd weerstand ondervonden in het vlakke tussenterrein van onder andere de Wippolder en de verder zuidwaarts gelegen fabrieken aan de Schie.²⁹

²⁴ NIMH, toeg.nr.409 inv.nr.476039

²⁵ NIMH, toeg.nr.409 inv.nr.476035

²⁶ NIMH, toeg.nr.409 inv.nr.475010

²⁷ <http://delft.kijkt.nl/homepage/show/pagina.php?paginaid=258825>

²⁸ NIMH, toeg.nr.409 inv.nr.534001

²⁹ NIMH, toeg.nr.409 inv.nr.534001

3^e Depot Bataljon Infanterie

Op 10 mei om 04.30 uur landde een Duits vliegtuig op een weiland in de richting van Den Hoorn-Abtwoudse Weg.³⁰ **RAP_400510C**

Op 10 mei om 05.15 uur kwam de 2^e compagnie in contact met de Duitsers onder andere bij het veilinggebouw van Den Hoorn.³¹

Op 10 mei om 05.50 uur verjoeg de sectie van Vdg Slot van 5^e compagnie Duitsers die in een schuit aan de oostoever van de Schie tegenover de driesprong Abtwoudse Weg-Schieweg waren genesteld, waarna deze zich terug trokken naar de Lijmfabriek.

Van 09.05 tot 12.00 uur werd vanuit de Lijmfabriek gevuld met geweren en een lichte mitrailleur.

Om 12.00 uur was ook Duitse toestel ten westen van de Schie geland.^{32 33} **RAP_400510A**

Op 10 mei om 06.30 uur kwam de 3^e compagnie bij de huizenrij aan de Emmalaan onder vijandelijk mortier- en mitrailleurvuur te liggen. Om 06.10 uur hadden de Duitsers zich ten zuiden van de Julianalaan ingegraven en hadden de beschikking over mortieren en veldgeschut. **RAP_400510A**

Ten zuiden van de Jaffalaan waren circa 13 Duitse vliegtuigen geland. Om 10.53 uur landden meerdere Duitse vliegtuigen 2 kilometer ten zuiden van de Jaffalaan. Vanaf 13.45 uur werd door Duitse artillerie vanaf 1.200 m zuidelijker (van de Jaffalaan/Emmalaan?) ingeschoten op de Nederlandse stellingen.³⁴ **RAP_400510A**

De stellingen van de 6^e compagnie aan de Emmalaan lagen herhaaldelijk onder mortier- en mitrailleurvuur.³⁵ **RAP_400510A**

Op 10 mei vuurde de 4^e sectie van 2^e compagnie vanuit huizen ten zuiden van de Pijnackerse Vaart ten oosten van het viaduct op een groepje Duitsers.³⁶

Op 10 mei namen secties van de 3^e compagnie stelling bij de Pauwmolen. Een soldaat van de 3^e compagnie sneuvelde in de voormiddag op de molen.³⁷

Op 10 mei werd door de 2^e sectie van de 2^e compagnie in de stelling voor de Pauwmolen regelmatig met mitrailleurs beschoten vanaf 1.000-1.500 meter uit zuid en zuidwestelijke richting.³⁸ **RAP_400510A**

Op 10 mei om 19.00 uur vond een bombardement plaats waarbij de school aan de Nassaulaan niet werd getroffen.³⁹ **RAP_400510B**

Om 19.00 uur vond een bomaanval tegen de kazerne plaats. Alleen omliggende huizen werden getroffen.⁴⁰

Om 19.30 uur werden bombardementen door Duitse toestellen op Nederlandse stellingen uitgevoerd.⁴¹

Om 19.30 uur werden bomaanvallen uitgevoerd op Nederlandse troepen, gelegen voor de zoutzuurfabriek.⁴² **RAP_400510B**

Om circa 20.00 uur vond een bombardement op de Kloosterkade en omgeving.⁴³
RAP_400510B

³⁰ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534005

³¹ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534004

³² NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534004

³³ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534014

³⁴ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534004

³⁵ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534015

³⁶ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534007

³⁷ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534012

³⁸ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534007

³⁹ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534012

⁴⁰ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534015

⁴¹ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534004

⁴² NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534005

⁴³ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534007

Om 19.30 uur werd de opstelling van de 4^e compagnie bij de Oude Rotterdamse Weg bestookt door duikbommenwerpers.⁴⁴ **RAP_400510B**

Op 10 mei werd een bom afgeworpen op de Cornelius Musiusschool, die echter een huis trof.⁴⁵ **RAP_400510B**

Op 10 mei na het invallen van de duisternis lag de kazerne meerdere keren onder geweer en mitrailleurvuur.⁴⁶

Op 10 mei om 23.00 uur werd een bom op het kruispunt Schieweg-Abtwoudse Weg afgeworpen, waar 's middags een pantserwagen buiten gevecht gesteld was.⁴⁷
RAP_400510B

Op 11 mei na 04.00 uur werd bij een opmars vanaf de Pauwmolen richting Overschie door de 2^e sectie van de 2^e compagnie na 1.000 meter vuur ondervonden vanaf tuinhuisjes en vanachter op de weg liggende Duitse vliegtuigen en ten oosten van de vliegtuigen.⁴⁸
De 6^e compagnie kwam ter hoogte van de volkstuintjes onder Duits vuur te liggen.⁴⁹
RAP_400510A

Op 11 mei werd met mortieren met succes 5 vliegtuigen in het voorterrein getroffen.⁵⁰

Op 11 mei werd de Lijm en verffabriek doorzocht door de 3^e sectie van de 2^e compagnie en vanuit de fabriek een Duitse zware mitrailleur onschadelijk gemaakt die vanuit een weiland aan de overzijde van de Rotterdamse weg Nederlandse stellingen aan de Julianalaan beschoot. Er werd verder getrokken, maar op 300 meter ten zuiden van de Wassenaarstraat kwam de sectie onder vijandelijk vuur vanuit 2 richtingen te liggen en eigen vuur vanuit 2 of 3 richtingen.⁵¹

Op 11 mei na 04.00 uur zette de 4^e compagnie een aanval in over de Oude Rotterdamse Weg en 75 m ten oosten daarvan. Bij kilometerpaal 2.2 komen de voorste secties in hevig vuur terecht en verliezen wat terrein. In de polder schoten 2 Fokker G-1's een Duits toestel in brand.⁵² **RAP_400510A**

Op 11 mei om 07.22 uur was een bom in het verdedigingsvak van de 1^e compagnie van Kap Köhler ingeslagen.⁵³

Op 11 mei om 17.00 uur bereikt de 4^e compagnie de Akkerdijk en komt in moeilijkheden. Bij het oprukken naar de Nieuwe Rijksweg via de Lange Akkerdijk sneuvelen manschappen en wordt teruggekeerd.⁵⁴

Op 11 mei werd bij Begraafplaats Jaffa vuur ondervonden vanuit het voorterrein terwijl bommen werden afgeworpen.⁵⁵ **RAP_400510B**

Op 12 mei om 19.10 uur kwam Duits artillerievuur zeer dicht bij Blokpost No.3 terecht.⁵⁶

⁴⁴ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534013

⁴⁵ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534015

⁴⁶ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534015

⁴⁷ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534014

⁴⁸ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534007

⁴⁹ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534015

⁵⁰ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534012

⁵¹ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534007

⁵² NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534013

⁵³ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534004

⁵⁴ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534013

⁵⁵ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534007

⁵⁶ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534004

Op 12 mei om 19.25 uur werd de sectie van Vdg Croonenburg op de knik van de Abtwoudseweg onder vuur genomen door Duitse mortieren die in westelijke richting waren opgesteld.⁵⁷

Op 13 mei om 06.35 uur werd Duitse munitie uit gelande vliegtuigen in het water gegooit.⁵⁸ Opgehaalde munitie uit gedropte containers werd onder een grote berg zeezand van de zand- en grindhandel langs de Schie begraven en de rest werd in de Schie gegooit.⁵⁹

RAP_400513B

Op 14 mei om 12.30 uur werd een verzoek tot het opruimen van een onontplofte bom gedaan, hetgeen niet mogelijk was vanwege de terugtrekking van A.I. personeel naar de Hembrug. Om 12.45 uur werd besloten de plaats af te zetten. In de loop van de dag werd het complex beschoten en gebombardeerd.⁶⁰

6^e Depot Bataljon

Op 10 mei 1940 werden in de polder ten zuiden van het gebouwencomplex van de Technische Hogeschool aan de Jaffalaan naar schatting 400-500 parachutisten neergelaten.⁶¹

Op 10 mei in de ochtend werden stellingen van de 6^e compagnies tussen de tekenzalen van de Technische Hogeschool beschoten.^{62 63} **RAP_400510A**

Op 10 mei 1940 werd door een Nederlandse mitrailleur op het dak van een in aanbouw zijnde afdeling van de Technische Hogeschool een Duitse mortier die vuur uitbracht op het kerkhof Jaffa, tot zwijgen gebracht.⁶⁴

Op 10 mei om circa 18.00 uur bombardeerden 3 Duitse bommenwerpers 3 maal de stellingen van de 6e compagnies tussen de tekenzalen van de Technische Hogeschool met, naar later bleek, 50 kg bommen.

Om 23.00 uur werd nog eenmaal gebombardeerd.⁶⁵

Op 10 mei in de namiddag of avond werden de stellingen bij het Jaffakerkhof van de 3e compagnie gebombardeerd door 4 à 5 toestellen. De bommen kwamen op enige tientallen meters van de stellingen terecht en veroorzaakten geen schade. In de nacht werd opnieuw gebombardeerd met, naast brisantbommen, ook brandbommen.⁶⁶ **RAP_400510A**

Op 11 mei in de ochtend werden de stellingen van de 3e compagnie bij het Jaffakerkhof door mortieren beschoten. Deze werden door een mortier 8 van de eigen sectie tot zwijgen gebracht.⁶⁷ **RAP_400510A**

In de nacht van 11 op 12 mei werden de stellingen van de neven compagnieën van de 3^e compagnie beschoten.⁶⁸

Op 12 mei werd door de 7^e compagnie een aanval gedaan richting Den Hoorn ter ondersteuning van de 1^e compagnie die ter hoogte van een tweetal witte huizen op circa 500 meter van de Kogelgieterij tot staan was gebracht. Na steun van artillerievuur werd vanaf dat punt de aanval voorgezet, maar geen weerstand van betekenis ondervonden.⁶⁹

RAP_400510A

⁵⁷ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534004

⁵⁸ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534004

⁵⁹ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534008

⁶⁰ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534004

⁶¹ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534024

⁶² NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534023

⁶³ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534014

⁶⁴ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534023

⁶⁵ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534023

⁶⁶ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534020

⁶⁷ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534020

⁶⁸ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534020

⁶⁹ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534024

Op 12 mei om circa 10.00 uur rukte de 1^e compagnie op vanaf de Kogelgieterij richting Den Hoorn. Na het overschrijden van de tochtsloot bij de Witte Huizen werd de groep beschoten. Om circa 15.00 uur gaf een mortier vanaf de Kogelgieterij vuur af op Duitsers bij het veilinggebouw van Den Hoorn. **RAP_400510A**

Om circa 16.00 uur bracht een stuk 7 veldartillerie vuur uit op de trambaan naar Den Hoorn.⁷⁰ **RAP_400510A**

Op 12 mei kwam de 3^e sectie van de 4^e compagnie circa 400 meter voor het dorpje Den Hoorn van verschillende kanten onder vuur te liggen.⁷¹ **RAP_400510A**

Op 13 mei in de middag werd een vliegtuig in het voorterrein door een patrouille van de 3^e compagnie met springstoffen vernield.⁷²

GEMENGD REGIMENT ONDER COMMANDO REGIMENT JAGERS

Op 11 mei werd tijdens het oprukken van Delft naar Overschie vuur in de rug ondervonden vanuit tuinhuisjes in de polder ten westen van de weg. De huisjes werden door artillerie beschoten. Later bleek dat het vuur afkomstig was van een zware mitrailleur op een zolderkamer aan de zuidrand van Delft waarvan de Nederlandse manschappen niet op de hoogte waren dat eigen troepen al zo ver waren opgerukt.⁷³

IIE BATALJON 12E REGIMENT INFANTERIE

Op 10 mei rukte het Iie bataljon op van Ypenburg naar Delft. Op 400 meter van de Pijnakkerse Vaart werd het bataljon beschoten door een Duits mitrailleurnest bij de Pauwmolen. De Duitsers werden gedwongen terug te trekken en richtten een verdediging in bij Zuidpolder. De verdediging werd beschoten door pantserafweergeschut, zware mitrailleurs, mortieren en 6 veld, waarna de Duitsers terugtrokken.⁷⁴ **RAP_400510A**

IIE BATALJON REGIMENT GRENADIERS

In de nacht van 10 op 11 mei rukte de 2^e compagnie van het Iie Bataljon Regiment Grenadiers op via de Rijksweg van Delft naar Rotterdam. Circa 3 kilometer voorbij het viaduct naar Pijnacker stond een Duits toestel dwars over de weg. Op een 100 meter voorbij het vliegtuig werd van voren en uit de rechterflank geweer- en mitrailleurvuur ondervonden en met handgranaten gegooid. Het vliegtuig wordt door mitrailleurvuur van de Mitrailleur Compagnie in brand geschoten. Op de Vorkbrug sneuvelde een lid van de Mitrailleur Compagnie door een mitrailleursalvo.

Tussen het eerste en een tweede toestel dat een eind verderop op de weg lag, werd een groep beschoten door mitrailleurvuur van beide zijden van de weg. Een mitrailleur werd met het derde schot van een mortier tot zwijgen gebracht.^{75 76} **RAP_400510A**

BRUGVERNIELINGEN

Op 13 mei om circa 19.00 uur werd een betonnen duikerbrug met 45 blokjes trotyl opgeblazen. Vlak daarna werd een kleine ijzeren balkbrug met 85 blokjes trotyl opgeblazen.⁷⁷

OORLOGSSCHADE

Ongedateerd, mei 1940

Oorlogsschade toegebracht aan de fabriek van Pletterij v/h Enthoven & Cie. aan de Schieweg.⁷⁸

⁷⁰ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534018

⁷¹ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534021

⁷² NIMH toeg.nr.409 inv.nr.534020

⁷³ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.475020

⁷⁴ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.478013

⁷⁵ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.475014

⁷⁶ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.475019

⁷⁷ NIMH toeg.nr.409 inv.nr.473009

⁷⁸ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2607

Oorlogsschade toegebracht aan de NV Nederlandse Kabelfabriek op de locatie Rotterdamseweg 402.⁷⁹

Oorlogsschade toegebracht aan de firma H. Hellebakers & Zn distillateurs op de locatie Voorstraat 38-40.⁸⁰

Oorlogsschade toegebracht aan een schuur van Q. Heinsbroek op de locatie Zwethkade West 25.⁸¹

Oorlogsschade toegebracht aan een woning op de locatie Rotterdamseweg 436.⁸²

Oorlogsschade toegebracht aan een woning op de locatie Rotterdamseweg 460.⁸³

Oorlogsschade toegebracht aan een woning op de locatie Rotterdamseweg 462.⁸⁴

Oorlogsschade (kogelgaten en glasschade) toegebracht aan de Koninklijke Fabriek F.W. Braat NV op de locatie onbekend.⁸⁵

Oorlogsschade toegebracht aan de fabriek van Spoorijzer Delft op de locatie Schieweg 2, 3 en 4.⁸⁶

Schade door een brandbom op de locatie Zwethkade 25.⁸⁷

Melding van oorlogsschade op de locatie Abtswoudseweg 27.⁸⁸

10 mei 1940

Oorlogsschade toegebracht aan een scheepmakersloods op de locatie Rotterdamseweg 176.⁸⁹

Oorlogsschade toegebracht aan betonbakken van de firma Hellebakkers op de locatie Voorstraat 38-40.⁹⁰

OVERIGE MELDINGEN, 10 MEI

10 mei 1940 (RAP_400510A)

Rond 05.00 uur verschenen de eerste Duitse vliegtuigen boven Delft. Delen van de Duitse luchtlandingstroepen werden ingezet op en rond vliegveld Ypenburg, Wateringen, Nootdorp, Delfsgauw en langs de Rotterdamseweg en de Schieweg te Delft. Diverse (transport)vliegtuigen gingen hierbij verloren.

De LAD batterijen kwamen direct in actie, tegen de avond van 10 mei bleek dat ze tenminste 11 vliegtuigen hadden neergeschoten, waarvan er één neerkwam tussen de Lange Kleiweg en de spoorbaan. De batterijen werden herhaaldelijk vanuit de lucht beschoten. Na de capitulatie werden de kanonnen die nog niet door de Duitse troepen waren veroverd ontladen en werd de munitie geborgen.

Het 64e peloton luchtdoelmitrailleurs stond opgesteld aan de Rotterdamseweg, tegenover de Porceyne Fles, het 65^e peloton op wat nu de kruising van de Frank van Borselenstraat en het Landmeterpad is.

Na de Duitse landingen ontstonden er grondgevechten tussen Duitse troepen en het 64^e peloton. Om ca. 10 uur trok het peloton zich terug naar de hoek van de Julianalaan, om ca. 12 uur naar de Julianalaan. Om half 5 werd de stelling hier gebombardeerd, er vielen zeven bommen die geen directe schade aanrichtten. Het 65^e peloton stond in stelling op het

⁷⁹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2607

⁸⁰ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2607

⁸¹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2607

⁸² AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2607

⁸³ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2607

⁸⁴ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2607

⁸⁵ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2607

⁸⁶ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2607

⁸⁷ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4574

⁸⁸ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4574

⁸⁹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2608

⁹⁰ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2609

voetbalveld ten zuiden van de Raamstraat en haalde enkele vliegtuigen neer. Dit peloton werd niet aangevallen.

Centrum van andere gevechtshandelingen waren de fabriekscomplexen aan de Rotterdamseweg, de Schieweg en de omgeving van de begraafplaats Jaffa. Het munitiemagazijn (Kruithuis) aan de Schieweg was een van de doelen, hier lagen 3600 artilleriegranaten en 15000 luchtdoelpatronen opgeslagen.

Felle gevechten werden geleverd bij de Lijmfabriek en de Kabelfabriek, later werd ook de Haspelfabriek bij de strijd betrokken.

Een aangeschoten Heinkel bommenwerper loste bommen boven de Wippolder, deze kwamen terecht op woningen van de Frederik Hendrikstraat, via de Nassaulaan en Kloosterkade tot aan de Koningin Emmalaan nr. 53. In de weilanden tegenover de Koningin Emmalaan en in de omgeving van de Pauwmolen vonden diverse grondgevechten plaats.⁹¹

Duitse parachutisten kwamen neer bij de Porceleyne Fles, bij de Scheepmakerij en in de omgeving van de nieuwe weg (Pauwmolen). Op al deze plekken werd hevig gevochten.⁹²

Tijdens grondgevechten kwam rond 10 uur een granaat neer in de Theresiastraat.⁹³

Tijdens grondgevechten kwam een granaat neer op de ULO school aan de Rotterdamseweg.⁹⁴

Tijdens grondgevechten kwam een granaat neer in een schuur aan de Prins Mauritsstraat.⁹⁵

10 mei 1940 (RAP_400510B)

Er vielen rond 17u twee bommen op het terrein van de Porceleyne Fles, om ca. 19u sloegen opnieuw twee bommen in.⁹⁶

Er viel rond 19u een zware bom in de tuin van dhr. v/d Hoop, waardoor het woonhuis zwaar beschadigd raakte.⁹⁷

Een schip van 500 ton in de Schie werd getroffen door een bom, het vaartuig zonk.⁹⁸

Er vielen vier bommen die veel glasschade veroorzaakten op de locatie Prins Bernhardlaan / Julianalaan.⁹⁹

Drie huizen werden verwoest door de inslag van twee zware bommen op de locatie Kloosterkade.¹⁰⁰

Vier huizen werden verwoest door de inslag van twee zware bommen op de locatie Koningin Emmalaan.¹⁰¹

Twee huizen werden verwoest door de inslag van een zware bom op de locatie Frederik Hendrikstraat.¹⁰²

Melding van brand door oorlogshandelingen (waarschijnlijk bominslag) in een tiental woningen aan de Nassaulaan.¹⁰³

⁹¹ De Blij 2005, 55-59

⁹² AD, toeg.nr. 52, inv.nr. 3

⁹³ AD, toeg.nr. 52, inv.nr. 3

⁹⁴ AD, toeg.nr. 52, inv.nr. 3

⁹⁵ AD, toeg.nr. 52, inv.nr. 3

⁹⁶ AD, toeg.nr. 52, inv.nr. 3

⁹⁷ AD, toeg.nr. 52, inv.nr. 3

⁹⁸ AD, toeg.nr. 52, inv.nr. 3

⁹⁹ AD, toeg.nr. 52, inv.nr. 3

¹⁰⁰ AD, toeg.nr. 52, inv.nr. 3

¹⁰¹ AD, toeg.nr. 52, inv.nr. 3

¹⁰² AD, toeg.nr. 52, inv.nr. 3

¹⁰³ AD, toeg.nr. 526, inv.nr. 5

Afbeelding 4: Kloosterkade, schade na het bombardement in de Wippolder.¹⁰⁴

10 mei 1940

Een Nederland Fokker C10 jachtvliegtuig maakte een noodlanding bij de boerderij op het adres Abtswoudseweg 2 te Schipluiden.¹⁰⁵

Tussen 15.49 en 18.40 uur werd vliegveld Ypenburg gebombardeerd door Bristol Blenheims van 40 Squadron en 2 Group.¹⁰⁶ Er is geen melding van een aanval op Delft.^{107 108 109}

OVERIGE MELDINGEN, 11-16 MEI

11 mei 1940

Volgens Britse archiefbronnen werden in de nacht van 11/12 mei 1940 geen doelen in Zuid-Holland gebombardeerd.^{110 111}

In de nacht van 10 op 11 mei versterkten de Duitse troepen zich op het terrein tussen de rijksweg en de Schie. Een Nederlandse tegenaanval door II-12 RI en II-9 RI was onsuccesvol. De zuidflank van Delft werd hierna echter niet meer bedreigd.

Op 11 mei werd een aantal legervoertuigen op de kruising van de Oostsingel en Timorstraat beschoten door Duitse vliegtuigen.¹¹²

¹⁰⁴ Archief Delft, collectie Beeld en Geluid, referentie 127393

¹⁰⁵ AD, toeg.nr. 860, inv.nr. 1794

¹⁰⁶ TNA Londen, AIR14/3360

¹⁰⁷ TNA Londen, AIR25/29

¹⁰⁸ TNA Londen, AIR27/412

¹⁰⁹ *Er is een leemte in kennis doordat Duitse operationele gegevens grotendeels ontbreken.*

¹¹⁰ TNA Londen, AIR14/2665

¹¹¹ *Er is een leemte in kennis doordat Duitse operationele gegevens grotendeels ontbreken.*

¹¹² De Blij 2005, 59-60

11 mei 1940 (RAP_400510B)

Laat in de avond viel een bom op het terrein van de Porceleynse Fles.¹¹³

Laat in de avond viel een bom op woningen aan de Nassaulaan. De brand kan niet geblust worden omdat er grondgevechten plaatsvonden op deze locatie.¹¹⁴

12 mei 1940

Op 12 mei ontstonden grondgevechten tussen Duitse troepen onder gen. Von Sponeck en het 6^e depotbataljon tussen Den Hoorn en Delft. Vanwege zware tegenstand vanuit de Kogelgieterij aan de Buitenwatersloot werd de opmars gestopt bij de Hoornse Vaart. Von Sponeck beval een verdedigingslinie bij Overschie. In de middag vielen Nederlandse troepen van 9 en 12 RI aan via drie routes: Delfgauw-Oude Leede, autoweg Delft-Rotterdam en Rotterdamseweg. Ondanks zwaar afweervuur slaagden Nederlandse troepen er in door te dringen tot de Akkersdijkseweg en de Zweth.

Laat in de nacht van 13 op 14 mei werd nog een Nederlandse aanval uitgevoerd op de Overschie. In de ochtend werd hard gevochten nabij de molen ten noorden van Overschie.¹¹⁵

12 mei 1940 (RAP_400510B)

Melding van brand (vermoedelijk bominslag) op de werf van Timmer aan de Rotterdamseweg.¹¹⁶

13 mei 1940 (RAP_400513A)

Melding van een niet-ontploffte granaat (later verwijderd en onschadelijk gemaakt) op de locatie Gasthuislaan 48.¹¹⁷

Er vinden diverse grondgevechten plaats op de locatie Wippolder, o.a. op Jaffa, bij de Delfgauwseweg en verder aan de Rotterdamseweg.¹¹⁸

16 mei 1940 (RAP_400516A)

Melding dat een projectiel van groot formaat in de vaart is gerold bij het adres Delfgauwseweg 49.¹¹⁹

24 mei 1940 (RAP_400510B, betreft schade van 10 mei)

Melding van oorlogsschade (vrijwel geheel vernietigd) op adressen Frederik Hendrikstraat 123-129.¹²⁰

Melding van oorlogsschade (vrijwel geheel vernietigd) op het adres Nassaulaan 18.¹²¹

Melding van oorlogsschade (vrijwel geheel vernietigd) op de adressen Koningin Emmalaan 51, 17, 47-77.¹²²

Melding van oorlogsschade (vrijwel geheel vernietigd) op de locatie Prof. Krausstraat 82.¹²³

30 mei 1940

Melding van oorlogsschade door bominslag op de locatie Oppert 96.¹²⁴

¹¹³ AD, toeg.nr. 52, inv.nr. 3

¹¹⁴ AD, toeg.nr. 52, inv.nr. 3

¹¹⁵ De Blij 2005, 61

¹¹⁶ AD, toeg.nr. 52, inv.nr. 3

¹¹⁷ AD, toeg.nr. 52, inv.nr. 3

¹¹⁸ AD, toeg.nr. 52, inv.nr. 3

¹¹⁹ AD, toeg.nr. 46, inv.nr. 1027

¹²⁰ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619

¹²¹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619

¹²² AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619

¹²³ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619

¹²⁴ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4835

3.4 DUITSE BEZETTINGSJAREN: JUNI 1940 – JULI 1941

Direct na de Duitse inval werd Nederland met enige regelmaat getroffen door (kleinschalige) geallieerde bombardementen. Deze bombardementen waren met name gericht op vliegvelden, havens, infra en industriegebieden.

4 juni 1940 (RAP_400604A)

Melding van de vondst van drie granaten op de locatie Delfgauwseweg, tegenover nr. 39.¹²⁵

19 juni 1940 (RAP_400619A)

Een luchtdoelgranaat explodeerde tegen de muur van de woning op de locatie Buitenwatersloot 226.¹²⁶

22 juni 1940

Oude schuilloopgraven werden dichtgegooid in een tuin bij het Gebouw van Eensgezindheid.¹²⁷

29 juni 1940 (RAP_400629A)

Een Britse Handley Page Hampden bommenwerper van het 61 Sqdn stortte neer na te zijn beschoten door luchtafweergeschut op de locatie tussen Abtswoude en Schipluiden, 5 km ten zuidwesten van Delft.¹²⁸

8 juli 1940 (RAP_400708A)

Een onbekend aantal Britse Blenheim bommenwerpers wierp bommen af op schepen (geen resultaten waargenomen) in een kanaal ten zuiden van Delft.¹²⁹

Om 15.38 uur werd door een toestel van 2 Group 12 binnenvaartschepen in een kanaal ten zuiden van Delft gebombardeerd vanaf 3.000 voet hoogte. Er werden geen resultaten waargenomen.¹³⁰

In totaal werden 14 Bristol Blenheims van 110 Squadron uitgezonden naar binnenvaartschepen in het gebied van Rotterdam. Van de uitgezonden 12 Blenheims bombardeerden 8 toestellen met 250 lbs en 40 lbs brisantbommen binnenvaartschepen bij Zwolle, Amsterdam, Elburg, Gorinchem, Papendrecht en Lekkerkerk.¹³¹ Tussen 12.00 en 14.30 uur opereerden 6 Blenheims in het gebied van Rotterdam, tussen 14.10 en 17.00 uur opereerden 6 Blenheims in het gebied van Zwolle.¹³²

De individuele bommenlading bestond uit 2 x 250 lbs + 16 x 40 lbs brisantbommen.¹³³

De locatie Delft wordt in slechts 1 rapport vermeld. Te oordelen aan de aanvalstijd bevond de verantwoordelijke Blenheim zich onder de 6 toestellen die naar het gebied van Zwolle waren uitgezonden.

8 juli 1940 (RAP_400708B)

Melding van brand door zelfontbranding in een munitiebergplaats op de locatie Buitenwatersloot (ongenummerd).¹³⁴

8 augustus 1940 (RAP_400510B, betreft schade uit meidagen)

Melding van oorlogsschade (vrijwel geheel vernietigd) op de locaties:

- Kloosterkade 130-144.¹³⁵
- St. Aldegondestraat 2-18.¹³⁶

¹²⁵ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3869

¹²⁶ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

¹²⁷ AD, toeg.nr. 46, inv.nr. 411

¹²⁸ SGLO, toeg.nr. T0736, inv.nr.

¹²⁹ Zwanenburg 1991-1993 deel I, 58

¹³⁰ TNA Londen, AIR14/3361

¹³¹ TNA Londen, AIR25/29

¹³² TNA Londen, AIR27/857

¹³³ TNA Londen, AIR27/862

¹³⁴ AD, toeg.nr. 526, inv.nr. 5

¹³⁵ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619

¹³⁶ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619

- Nassaulaan 1-29.¹³⁷
- Colignystraat 1.¹³⁸

Melding van oorlogsschade (granaatinslagen of luchtdruk) op de locaties:

- Kloosterkade 2-128 ¹³⁹ en 146-162 ¹⁴⁰; Kloosterkade 37-135.¹⁴¹
- Colignystraat 3-35 ¹⁴² en 67-129.¹⁴³
- St. Aldegondestraat 20-32 ¹⁴⁴; St. Aldegondestraat 29.¹⁴⁵
- Bosschastraat 25, 32, 59 en 62.¹⁴⁶
- Prof. Krausstraat 33, 35, 64, 66, 68, 70.¹⁴⁷
- Cohen Stuartstraat 1-29 en 2-36.¹⁴⁸
- Dillenburgstraat 2 en 22.¹⁴⁹
- Keurenaerstraat 2-26.¹⁵⁰
- Theresiastraat 39, 41, 51, 53, 54.¹⁵¹
- Nassauplein 34.¹⁵²
- Maarten Trompstraat 1.¹⁵³
- Cornelis Trompstraat 19.¹⁵⁴
- Rotterdamseweg 141, 143, 230, 244, 366.¹⁵⁵
- Zuideinde 128, 129, 130, 131, 133 en 135.¹⁵⁶
- Abtswoudseweg 3-29.¹⁵⁷
- Lombokstraat 18 en 22.¹⁵⁸
- Brasserskade 170.¹⁵⁹
- Billitonstraat 1.¹⁶⁰
- Palamedestraat 36.¹⁶¹
- Delftweg 19.¹⁶²

29 augustus 1940

Door scherven van granaten van het luchtafweergeschut in de gemeente Schipluiden zijn enkele koeien gedood. De locatie is onduidelijk, mogelijk buiten de huidige gemeente Delft.¹⁶³

29 september 1940

Om 9.30 uur werd een niet-ontbrande Engelse brandbom gevonden nabij de Katholieke kerk¹⁶⁴. De exacte locatie kan niet vastgesteld worden. In de nacht van 28/29 september 1940 werden geen doelwitten in Zuid-Holland aangevallen.¹⁶⁵

¹³⁷ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619

¹³⁸ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619

¹³⁹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619 & 2620

¹⁴⁰ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619 & 2620

¹⁴¹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619 & 2620

¹⁴² AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619 & 2620

¹⁴³ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619 & 2620

¹⁴⁴ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619 & 2620

¹⁴⁵ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619 & 2620

¹⁴⁶ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619 & 2620

¹⁴⁷ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619 & 2620

¹⁴⁸ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619 & 2620

¹⁴⁹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619 & 2620

¹⁵⁰ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619 & 2620

¹⁵¹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619 & 2620

¹⁵² AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619 & 2620

¹⁵³ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619 & 2620

¹⁵⁴ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619 & 2620

¹⁵⁵ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619 & 2620

¹⁵⁶ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619 & 2620

¹⁵⁷ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619 & 2620

¹⁵⁸ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619 & 2620

¹⁵⁹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619 & 2620

¹⁶⁰ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619 & 2620

¹⁶¹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619 & 2620

¹⁶² AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619 & 2620

¹⁶³ GAS, toeg.nr. 860, inv.nr. 1750

¹⁶⁴ NIOD, toeg.nr. 077, inv.nr. 1328

¹⁶⁵ TNA Londen, AIR14/2667

3 oktober 1940 (RAP_401003A)

Om 17:30 uur werden 6 brisantbommen afgeworpen (waarvan 2 blindgangers) op de Begraafplaats Jaffa.¹⁶⁶

Volgens de Britse archieven werden in de nacht van 3/4 oktober 1940 geen operaties uitgevoerd door Bomber Command en Coastal Command boven Nederland.^{167 168} In de nacht van 2/3 oktober werd Ypenburg door een Bristol Blenheim van 2 Group gebombardeerd en Rotterdam door een Armstrong Whitworth Whitley van 4 Group.¹⁶⁹ De bomafworp van de Whitley lijkt verband te houden met bominslagen bij Waalhaven.¹⁷⁰ De bomafworp van de Blenheim lijkt verband te houden met bominslagen bij Rijswijk.¹⁷¹

25 oktober 1940

Rond 5.15 uur had een bom een krater geslagen in een weiland in de gemeente Schipluiden. De locatie is onduidelijk, mogelijk buiten de huidige gemeente Delft.¹⁷²

26 oktober 1940

Rond 22.45 uur zijn drie bommen ingeslagen in weilanden in de gemeente Schipluiden. De locaties zijn onduidelijk, mogelijk buiten de huidige gemeente Delft.¹⁷³

22 januari 1941 (RAP_400510A)

Verzoek om het herstellen van oorlogsschade uit de meidagen aan de N.V. Lijm- en Gelatinefabriek Delft op de locatie Rotterdamseweg 270.¹⁷⁴

24 januari 1941 (RAP_410124A)

Melding van herstel van oorlogsschade aan de toren van de Nieuwe Kerk aan de Markt 80.¹⁷⁵

30 januari 1941

Er werd een lege luchtballon aangetroffen in Delft (geen nadere plaatsbepaling).¹⁷⁶

2 maart 1941 (RAP_410302A)

Er vond mitrailleurvuur en bominslagen plaats, waarbij vijf bomkraters achterbleven, op het terrein van de tuinderij van Pieter Kaptein op de locatie Kastanjewetering (kad. Delft C 515).¹⁷⁷

Ca. 22.15 uur werd mitrailleurvuur gemeld vanuit een Brits vliegtuig op een niet nader gespecificeerde locatie te Delft.¹⁷⁸

In de nacht van 2/3 maart 1941 voerden 3 Bristol Blenheims van 2 Group een aanval uit op de haven van Rotterdam.¹⁷⁹ Blenheims van 21 en 82 Squadron voerden de aanval uit.¹⁸⁰ Er wordt geen melding gemaakt van een beschieting nabij Delft.^{181 182}

14 maart 1941

Melding van het neerkomen van een object, op het tijdstip dat het luchtafweergeschut in werking was, op de locatie Heerenpad.¹⁸³

¹⁶⁶ NIOD, toeg.nr. 077, inv.nr. 1328

¹⁶⁷ TNA Londen, AIR14/2668

¹⁶⁸ TNA Londen, AIR24/375

¹⁶⁹ TNA Londen, AIR14/2668

¹⁷⁰ MA Freiburg, RL2-II-216

¹⁷¹ NIOD, toeg.nr.077 inv.nr.1328

¹⁷² GAS, toeg.nr. 860, inv.nr. 1750

¹⁷³ GAS, toeg.nr. 860, inv.nr. 1750

¹⁷⁴ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2608

¹⁷⁵ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2619

¹⁷⁶ NIOD, toeg.nr. 077, inv.nr. 1328

¹⁷⁷ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

¹⁷⁸ NIOD, toeg.nr. 077, inv.nr. 1328

¹⁷⁹ TNA Londen, AIR14/2672

¹⁸⁰ TNA Londen, AIR25/23

¹⁸¹ TNA Londen, AIR27/263

¹⁸² TNA Londen, AIR27/681

¹⁸³ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

19 maart 1941

Melding van de vondst van een niet-geëxplodeerd luchtafweerprojectiel op een niet nader gespecificeerde locatie te Delft.¹⁸⁴

3 april 1941

Melding van de explosie van een luchtdoelgranaat waarbij schade werd toegebracht aan de politiepost in de Wippolder.¹⁸⁵

Een luchtafweergranaat explodeerde bij een politiepost. Op een andere locatie te Delft werd een niet-geëxplodeerde luchtafweergranaat aangetroffen.¹⁸⁶

Melding van de vondst van een projectiel op de locatie Opslagplaats van Willemsen op de Scheepsmakerij.¹⁸⁷

Melding van de vondst van een trechter (40x60 cm) en mogelijk blindganger in een veld aan de Laan van Vollering.¹⁸⁸

11 april 1941

Verzoek om het herstellen van oorlogsschade aan de boerderij van Q. Heinsbroek op de locatie Zwethkade 25.¹⁸⁹

21 april 1941 (RAP_410421A)

In de nacht van 20/21 april 1941 bombardeerden 4 Vickers Wellingtons van 1 Group, 7 Wellingtons van 3 Group en 6 Armstrong Whitworth Whitleys van 4 Group Rotterdam met 500 lbs en 250 lbs brisantbommen en 4 lbs staaftbrandbommen.¹⁹⁰ Er zijn geen individuele aanvalstijden vermeld op basis waarvan een duidelijke match kan worden gemaakt met de bominslagen bij Delft.^{191 192 193}

Melding van oorlogsschade, ontstaan in de nacht van 21 april, aan de Pletterij v/h Enthoven & Cie aan de Schieweg.¹⁹⁴

Melding van brand door de inslag van brandbommen in woningen op de locatie Rotterdamseweg 160, 162 en 166.¹⁹⁵

Melding van brand door de inslag van brandbommen in een woning op de locatie Julianalaan 2.¹⁹⁶

Melding van brand door de inslag van brandbommen in een woning op de locatie Prins Bernhardlaan 2.¹⁹⁷

Melding van twee brandbommen op het dak van een laboratorium op de locatie Julianalaan/Kanaalstraat.¹⁹⁸

Melding van brand door de inslag van brandbommen in twee woningen op de locatie Julianalaan 32 en 89.¹⁹⁹

Melding van brand en explosies in de Kogelgieterij op de locatie Buitenwatersloot.²⁰⁰

¹⁸⁴ NIOD, toeg.nr. 077, inv.nr. 1328

¹⁸⁵ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

¹⁸⁶ NIOD, toeg.nr. 077, inv.nr. 1328

¹⁸⁷ AD, toeg.nr. 53, inv.nr. 16

¹⁸⁸ AD, toeg.nr. 53, inv.nr. 16

¹⁸⁹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2608

¹⁹⁰ TNA Londen, AIR14/2672

¹⁹¹ TNA Londen, AIR14/3142

¹⁹² TNA Londen, AIR14/3160

¹⁹³ TNA Londen, AIR14/3171

¹⁹⁴ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2609

¹⁹⁵ AD, toeg.nr. 526, inv.nr. 5

¹⁹⁶ AD, toeg.nr. 526, inv.nr. 5

¹⁹⁷ AD, toeg.nr. 526, inv.nr. 5

¹⁹⁸ AD, toeg.nr. 526, inv.nr. 5

¹⁹⁹ AD, toeg.nr. 526, inv.nr. 5

²⁰⁰ AD, toeg.nr. 526, inv.nr. 5

Melding van brand door de inslag van brandbommen in woningen op de locatie Voordijkshoornsepolder (verschillende straten).²⁰¹

Melding van schade door het inslaan van brisant- en brandbommen op de locaties Pletterij Enthoven aan de Schieweg, Nederlandse Kabelfabriek aan de Schieweg, de spoorbaan Rotterdam-Delft, het kantoor van het pand Rotterdamseweg 27h, een weiland langs de Rotterdamseweg, de panden Rotterdamseweg 157, 160 en 162, Prins Bernhardlaan 2 en Julianalaan 32 en 89.²⁰²

Melding van schade door het inslaan van brisant- en brandbommen op het terrein van de NV Spoorijzer op de locatie Schieweg 2.²⁰³

Melding van een aangetroffen flak-granaat op de locatie Julialaan 22.²⁰⁴

Er vielen brandbommen op gebouwen van de Technische Hogeschool, er brak brand uit een nabijgelegen woningen. Ook vielen er bommen op bedrijfsgebouwen.²⁰⁵

Melding van brandbommen op de locatie Bernhardlaan 2, Julianalaan & Fabriek van Enthoven.²⁰⁶

Melding van het neerkomen van zware en lichte bommen op de locatie Fabriek van Enthoven en een zijlijn van het spoor.²⁰⁷

Twee niet ontbrande brandbommen aangetroffen aan de Julianalaan.²⁰⁸

7 juli 1941 (RAP_410707A)

Melding van oorlogsschade door granaatinslag op de locatie Burgwal 63.²⁰⁹

15 juli 1941 (RAP_410715A)

Melding dat er bommen gevallen zijn op de dijk van de Berkelsche Zweth, tussen Rijksweg 13 en de Rotterdamseweg, met tenminste twee inslagen waardoor de dijk gebroken is en het water tussen twee gesloten sluizen is leeggestroemd. In een aangrenzend weiland werden vier bomkraters aangetroffen.²¹⁰

16 juli 1941 (RAP_410716A)

Melding van het neerstorten van een brandend vliegtuig op een weiland aan de Rotterdamseweg.²¹¹

Een brandend geallieerd vliegtuig, mogelijk Frans, stortte na een aanval op Rotterdam neer in een weiland bij de Machinefabriek van Schmidt op de locatie Rotterdamseweg 181c.²¹²

Een Britse Bristol Blenheim bommenwerper van het 18 Sqdn stortte neer na te zijn beschoten door Rotterdams luchtafweergeschut op de locatie Rotterdamseweg te Delft.²¹³

Een Britse Blenheim bommenwerper stortte neer nabij Delft (exakte locatie onbekend).²¹⁴

Een Brits vliegtuig stortte brandend neer in een weiland aan de Rotterdamseweg.²¹⁵

²⁰¹ AD, toeg.nr. 526, inv.nr. 5

²⁰² AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

²⁰³ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

²⁰⁴ NIOD, toeg.nr. 077, inv.nr. 1328

²⁰⁵ NIOD, toeg.nr. 077, inv.nr. 1328

²⁰⁶ AD, toeg.nr. 46, inv.nr. 1030

²⁰⁷ AD, toeg.nr. 46, inv.nr. 1030

²⁰⁸ AD, toeg.nr. 46, inv.nr. 1163

²⁰⁹ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 7818

²¹⁰ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

²¹¹ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

²¹² AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 7725

²¹³ SGLO, toeg.nr. T1116, inv.nr.

²¹⁴ Zwanenburg 1991-1993 deel I, 231

²¹⁵ De Blij, toeg.nr. 2005, inv.nr. 117

3.5 BOMBARDEMENT KOGELGIETERIJ 21 JULI 1941

Het zwaarste bombardement in de gemeente Delft vond plaats in de nacht van 20 op 21 juli 1941. De voormalige Kogelgieterij van de Artillerie Inrichting werd hierbij getroffen, waarbij de hier opgeslagen munitie explodeerde. Zie bijlage 3 voor aanvullende gegevens uit de National Archives te Londen.

De gebeurtenissen in deze paragraaf vallen onder de volgende twee RAP-nummers:

RAP_410721A: Geallieerd bombardement

RAP_410721B: Explosie munitieopslag in de Kogelgieterij

20-21 juli 1941 (RAP_410721A en RAP_410721B)

Luchtaanval waarbij een groot aantal brand- en brisantbommen werd afgeworpen. Voltreffers werden gemeld op de Kogelgieterij, de drijfriemenfabriek van Adam op Buitenwatersloot 315, Marlotshoeve op Buitenwatersloot 323 en de percelen Hoornsekade 2 en Buitenwatersloot 238 en 240. Verder vielen brisantbommen op de locatie Westplantsoen (drie trechters), het weiland ten NW van het park Westplantsoen (drie trechters), de tuinderij van V/d Struijf ten oosten van de kogelgieterij (drie trechters), een weiland ten zuidoosten van de kogelgieterij (zeven trechters).²¹⁶

Luchtaanval waarbij een groot aantal brand- en brisantbommen werd afgeworpen. Brand ontstond ten gevolge van brandbommen op de percelen Jacob Catsstraat 11, 15, 17, 19, 23, 58, 62, 63; Isaac Hoornbeekstraat 10, 12; C. Fagelstraat 30, 32; Cort. v/d Lindenstraat 2, 8; Dr. Kuypersstraat 18; Ant. Helmiusstraat (school); Westerstraat 106 en Buitenwatersloot 137.²¹⁷

Britse luchtaanval (vijftien Wellingtons en negen Whitleys) op Rotterdam. Hoewel in geen enkel Brits bericht of rapport genoemd, viel de grootste klap deze nacht in Delft. Mogelijk was dit de gemelde brand ten noorden van de havens. Daar kwamen de bommen terecht op de Kogelgieterij aan de Buitenwatersloot. De schade voor de Duitsers, die de Kogelgieterij als opslagplaats gebruikten, was aanzienlijk. Vier grote barakken vernield, de fabriek beschadigd en in het munitiedepot gingen 22 miljoen stuks geweerpatronen en enkele duizenden stuks 20 mm granaten de lucht in.²¹⁸

In de nacht van 20/21 juli 1941 bombardeerden 5 Vickers Wellingtons van 1 Group, 10 Vickers Wellingtons van 3 Group en 4 Armstrong Whitworth Whitleys van 4 Group Rotterdam met 1.000 lbs, 500 lbs en 250 lbs brisantbommen en 4 lbs staaftbrandbommen. Er werd een grote brand ten noorden van de dokken waargenomen.²¹⁹ Er zijn geen individuele aanvalstijden vermeld op basis waarvan een duidelijke match kan worden gemaakt met de bominslagen bij Delft.^{220 221 222}

Verzoek om het herstellen van oorlogsschade aan de gedeeltelijk verwoeste leerlooierij van Alex Adam op de locatie Buitenwatersloot 317.²²³

Melding van een bomtrechter in een tomatenkas aan de Dijkshoornseweg te Schipluiden. De locatie bevindt zich mogelijk buiten de gemeente Delft.²²⁴

Melding van een luchtaanval in de nacht van 20-21 juli op de leerlooierij van Alex Adam op de locatie Buitenwatersloot 317.²²⁵

²¹⁶ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

²¹⁷ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

²¹⁸ Zwanenburg 1991-1993 deel I, 235

²¹⁹ TNA Londen, AIR14/2673

²²⁰ TNA Londen, AIR14/3143

²²¹ TNA Londen, AIR14/3162

²²² TNA Londen, AIR14/3173

²²³ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2609

²²⁴ AD, toeg.nr. 860, inv.nr. 1794

²²⁵ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2609

Melding van een bominslag in de nacht van 21 juli op een woning op de locatie Buitenwatersloot 236.²²⁶

Melding van een bominslag in de nacht van 21 juli op een woning en schuur op de locatie Hoornsekade 2.²²⁷

Als gevolg van een bombardement ontstond schade aan kassen op de locatie Hoornsekade 16.²²⁸

In de nacht van 21 op 22 juli 1941 wierpen twaalf Britse Wellington bommenwerpers brand- en brisantbommen af op het Duitse munitiedepot kogelgieterij aan de Buitenwatersloot. Er ontstond schade op diverse plaatsen: op de locatie Hoornsekade (brandbommen en fosforstaven), Dijkhoornseweg (oostzijde), Buitenwatersloot 238-240 (verwoest), slagerij Lander in de Graswinkelstraat, drijfriemenfabriek Alex Adam, de Tuinstraat en Handboogstraat (brandbommen), de Laan van Vollering en Madelaan, De Nicolaas en Gezellenkerk in de Raamstraat, huizen aan de oneven kant van de Justus van Schoonhovenstraat, Voordijkshoornsepolder (brand- en brisantbommen), de vijver van het Westplantsoen.²²⁹

Melding van het neerkomen van (brand)bommen op de locatie Adriaan Pauwstraat 62, Patrimoniumstraat 23, 27, Jacob Catsstraat 18, 30, 40, 54, Buitenwatersloot, school 14, school 15, Hugo de Grootstraat, C. Fagelstraat 58.²³⁰

Melding van oorlogsschade door luchtbombardement op de locatie Gemeentelijke sportvelden nabij de Kogelgieterij.²³¹

Melding van oorlogsschade door luchtbombardement aan twee scholen op de locatie Hugo de Grootstraat 105, Anth. Heinsiusstraat 5.²³²

31 juli 1941 (RAP_410721A)

Verzoek om het herstellen van oorlogsschade aan slachthuizen op de locatie Hoek Graswinkelstraat en Buitenwatersloot.²³³

Melding van het herstel van oorlogsschade aan de Marlotshoeve op de locatie Buitenwatersloot 323.²³⁴

5 augustus 1941 (RAP_410721A)

Verzoek om het herstellen van oorlogsschade aan een slachthuis op de locatie Buitenwatersloot 137.²³⁵

Verzoek om het herstellen van oorlogsschade aan woningen op de locatie Hoornsekade 3 en 4.²³⁶

Verzoek om het herstellen van oorlogsschade (uit juli 1941) aan woningen op de locaties Buitenwatersloot 238²³⁷, Buitenwatersloot 240²³⁸ en Buitenwatersloot 242²³⁹.

6 augustus 1941 (RAP_410721A)

Verzoek om het herstellen van oorlogsschade (brand- en waterschade) aan woonhuizen op de locatie Jacob Catsstraat 13, 15, 17²⁴⁰ en 19, 21 en 23.²⁴¹

²²⁶ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2609

²²⁷ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2609

²²⁸ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2610

²²⁹ De Blij 2005, 143

²³⁰ AD, toeg.nr. 46, inv.nr. 1036

²³¹ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 7818

²³² AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 7821

²³³ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2609

²³⁴ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2621

²³⁵ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2609

²³⁶ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2609

²³⁷ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2609 en 2610

²³⁸ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2609 en 2610

²³⁹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2609 en 2610

²⁴⁰ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2609

²⁴¹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2609

8 augustus 1941 (RAP_410721A)

Verzoek om het herstellen van oorlogsschade (inslag van brandbommen) aan woonhuizen op de locaties

- Jacob Catsstraat 3 en 5 ²⁴²
- Jacob Catsstraat 18, 20 en 22 ²⁴³
- Jacob Catsstraat 30 en 32 ²⁴⁴
- Jacob Catsstraat 38 en 40 ²⁴⁵
- Jacob Catsstraat 54, 56, en 58 ²⁴⁶
- Jacob Catsstraat 60, 62 en 64 ²⁴⁷
- Buitenwatersloot 244 en 244a ²⁴⁸

12 augustus 1941 (RAP_410721A)

Melding dat de bomtrechters achter de Leerlooierij en Drijfriemenfabriek zijn volgestort met puin op de locatie. **RAP_410721A**²⁴⁹

20 augustus 1941 (RAP_410721A)

Verzoek om het herstellen van oorlogsschade aan een woning op de locatie Buitenwatersloot 236. **RAP_410723A**²⁵⁰

5 september 1941 (RAP_410721A)

Melding van schade door het bombardement van 20-21 juli 1941 aan de woning op de locaties:

- Adriaan Pauwstraat 12 ²⁵¹
- Buitenwatersloot 176, 186, 200 en 202 ²⁵²
- Cort van der Lindenstraat 2-100 ²⁵³
- Mackaijstraat 1 ²⁵⁴
- Tak van Poortvlietstraat 6 en 7 ²⁵⁵
- Roeelstraat 1 en 2 ²⁵⁶
- Piersonstraat 9-10 ²⁵⁷
- Kuijperweg 20 ²⁵⁸
- Raamstraat 69-153 ²⁵⁹
- Van Saenredamstraat ²⁶⁰
- E. Dorusstraat 35 ²⁶¹

30 september 1941 (RAP_410721A)

Verzoek om het herstellen van oorlogsschade aan woonhuizen op de locatie Jacob Catsstraat 13, 15, 17, 19, 21 en 23.²⁶²

²⁴² AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2609

²⁴³ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2609

²⁴⁴ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2609

²⁴⁵ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2609

²⁴⁶ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2609

²⁴⁷ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2609

²⁴⁸ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2609

²⁴⁹ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 9419

²⁵⁰ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2609

²⁵¹ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 1278

²⁵² AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 1278

²⁵³ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 1278

²⁵⁴ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 1278

²⁵⁵ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 1278

²⁵⁶ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 1278

²⁵⁷ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 1278

²⁵⁸ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 1278

²⁵⁹ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 1278

²⁶⁰ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 1278

²⁶¹ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 1278

²⁶² AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2609

1942 (RAP_410721A)

Melding uit 1942 van een bominslag in de nacht van 20-21 juli 1941 op woningen op de locatie Isaak Hoornbeekstraat 4-18.²⁶³

Melding uit 1942 van een bominslag in de nacht van 20-21 juli 1941 op woningen op de locatie Hugo de Grootstraat 135-145.²⁶⁴

10 september 1964 (RAP_410721B)

Bij de oprit van de provinciale weg 15, nabij de vroegere kogelgieterij, zijn geweerpatronen gevonden door spelende kinderen. Tijdens nadere inspectie werden nog enkele patronen aangetroffen. De munitie werd vermoed in de Buitenwatersloot te zijn gedumpt in de meidagen van 1940 en is tijdens baggerwerkzaamheden weer op de kade gegoooid, waar nu werkzaamheden plaatsvinden ten behoeve van de doortrekking van de provinciale weg.²⁶⁵

1991-heden (RAP_410721A en RAP_410721B)

In een krantenartikel²⁶⁶ uit 1991 zijn enkele getuigenverklaringen opgenomen. Dhr. J. Nowé was woonachtig aan de Buitenwatersloot, enkele tientallen meters ten westen van de Kogelgieterij. Hij hoorde slechts een enkel toestel en na de ontploffing *“was het levensgevaarlijk, naar alle kanten vlogen ontploffende kogels. (...) Brandende kisten munitie werden over de Buitenwatersloot geslingerd”*. Er waren diverse bomtrechters in de omgeving van de woning. Hij heeft samen met dhr. Van Santen de trechters met stokken onderzocht, wat niet ongevaarlijk was. *“Daar zat namelijk nog een blindganger in. Trouwens, in de tuin heb ik nog vaak – tot dit voorjaar zelfs- patronen en hulzen gevonden van toen. Ik weet wel dat de Duitsers alle troep van de kade in de sloot hebben geveegd. Het grotere puin werd afgevoerd naar rijnaken die aan het Zuideinde lagen. We hebben nog veel van die brandbommen, een soort lange palen, gevonden.”* Mevrouw Nowé, destijds in haar ouderlijk huis aan de Dijkshoornseweg, zag de ontploffingen van afstand.

Mevrouw Eijgenraam woonde in de Anthonie Heinsiusstraat, een zijstraat van de Buitenwatersloot. *“We hadden vantevoren van de illegaliteit enige informatie gekregen over een mogelijk aanval (...) Die nacht kwam er een aantal vliegtuigen heel laag overvliegen en meteen was het raak. Al de ramen vlogen door die ontploffingen eruit. En overall brandbommen, ze hebben er daar ontzettend veel van neergegoooid, in de hele omgeving van de Kogelgieterij. Om verwarring te zaaien, denk ik. Het was een heldere nacht, daar hebben ze op gewacht. Ik denk dat het een half uur duurde, het bombardement.”* J. Droog woonde in de Handboogstraat, waar die nacht brandbommen vielen. Bij slagerij Lander op de hoek van de Buitenwatersloot ontstond brand. Een brisantbom kwam terecht op huizen aan het begin van de Buitenwatersloot, tegenover Siberië.

Volgens het boek *“Mijn Straatje”* uit 1995 wierpen vier Wellingtons in twee runs hun lading brand- en brisantbommen met grote precisie uit boven de Kogelgieterij in de nacht van 19 op 20 juli. Er worden geen bronnen genoemd.²⁶⁷

In een ander artikel²⁶⁸ uit 2016 is de getuigenverklaring opgenomen van dhr. Dik van Santen, destijds woonachtig aan de Hoornsekade (nu deel van de Buitenwatersloot), op ca. 300 meter van de Kogelgieterij.

‘Ik hoorde vliegtuigen die cirkelden in de lucht. Ze gooiden hun bommen en verdwenen weer. Op dat moment besepte ik dat niet, maar achteraf herinner ik me dat er grote Duitse vrachtwagens over de smalle brug naar de Kogelgieterij reden. Ik zie ze nog voor me, die vrachtauto’s werden bestuurd door niet-Duitsers, waarschijnlijk Kroaten. De lading zal munitie geweest zijn, dat werd toen ook al gefluisterd. Er waren ook altijd Duitse soldaten aanwezig in en rond het Poortgebouw van de Kogelgieterij. Het verzet zal er ongetwijfeld op de hoogte van zijn geweest. (...) Het bombardement had grote invloed op het Westerkwartier in Delft, waar heel wat huizen schade hadden als gevolg van “afzwaaiers”. Er is een dode gevallen, doordat enkele bommen terechtkwamen op de smalle kant van de Buitenwatersloot, onder andere

²⁶³ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2611

²⁶⁴ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2611

²⁶⁵ NA, toeg.nr. 2.04.110, inv.nr. 28

²⁶⁶ Reformatorisch Dagblad van 25 juli 1991, p.19 <http://www.digibron.nl/search/detail/012dfa962f88c9595222b909/nog-jarenlang-nachtmerries-na-bombardement-op-kogelgieterij>

²⁶⁷ Nouens 1995, p.49

²⁶⁸ Nederlands Dagblad van 20 juli 2016 <https://www.nd.nl/nieuws/nederland/ik-dacht-eerst-aan-een-hagelbui.1907132.lynx>

tegenover Siberië. Drie huizen werden daar vernield. De weduwe van de omgekomen meneer J. Hagman had jarenlang een bordje op de boom voor haar huis hangen met het opschrift "het huisje van de weduwe". Zoiets blijft je bij. Aan de overkant van de Kogelgieterij brandde de leerlooierij en drijfriemenfabriek van Alex Adam vrijwel helemaal uit. Jaren later vond ik in onze tuin nog hulzen. Achter het huis, nu nummer 314, lag een blindganger, die later onschadelijk is gemaakt. Een wonder dat die niet is ontploft. Dan waren er meer slachtoffers gevallen.' De blindganger betreft vermoedelijk dezelfde als in het artikel uit 1991.

Na de oorlog bleef het terrein van de Kogelgieterij verlaten, maar wel beveiligd vanwege het gevaar voor achtergebleven munitie. De bebouwing was voor een groot deel onbruikbaar verklaard. Na 1956 is er weinig bekend over de functie van de Kogelgieterij. Een deel van het terrein wordt in de jaren '60 in gebruik genomen voor voetbalvelden, tot deze in 1964 wijken voor een pompgebouw. Het overige terrein is dan in gebruik als volkstuintjes. In 1973 wordt het gehele terrein leeggeruimd, met uitzondering van het Poortgebouw. In 1978 wordt het terrein door de militairen verlaten en worden de onbebouwde delen ingedeeld als woonwijk.²⁶⁹

Zie bijlage 3 voor aanvullende gegevens uit de National Archives te Londen.

Afbeelding 5: Buitenwatersloot, schade na het bombardement op de Kogelgieterij.²⁷⁰

²⁶⁹ Vlaar 2006, p.30-36

²⁷⁰ Nederlands Dagblad 20-07-2016

3.6 DUITSE BEZETTINGSJAREN: JULI 1941 – AUGUSTUS 1944

Vanaf 1943, de geallieerde luchtmachten werden steeds sterker – vonden steeds meer grotere en zwaardere bombardementen plaats op vliegvelden havens en industriegebieden in Nederland.

23 juli 1941 (RAP_410723A)

Melding van het neerkomen van een brandbom bij een spoorweginnengang, vermoedelijk bij het Haantje.²⁷¹

3 oktober 1941 (RAP_411003A)

Melding van een ingeslagen brandbom tegenover de ingang van het St. Jorisgesticht op de locatie Koningsplein.²⁷²

7-8 november 1941 (RAP_411107A)

Bij een vermoedelijke luchtaanval op barakken bij de begraafplaats vielen 's avonds bommen op de locatie Simonsstraat, begraafplaats Jaffa en het gebouw van Gele Scheikunde.²⁷³

In de nacht van 7/8 november 1941 bombardeerde 1 Vickers Wellington van 1 Group en 1 Wellington van 3 Group Rotterdam en 1 Wellington van 3 Group Waalhaven met 1.000 lbs, 500 lbs en 250 lbs brisantbommen en 4 lbs staaftbrandbommen.²⁷⁴ Het is niet duidelijk aan te tonen of er een verband is met de bominslagen bij Delft.

Melding van twee bomtrechters op de locatie Koningin Emmalaan.²⁷⁵

Melding van oorlogsschade door bominslag op de begraafplaats Jaffa aan de Jaffalaan 120.²⁷⁶

Verzoek om het herstellen van oorlogsschade op de locatie Laan van Vollering.²⁷⁷

Oorlogsschade toegebracht aan een woning op de locatie Colignystraat 131, 133, 135, 137, 139 en 141.²⁷⁸

Oorlogsschade toegebracht aan een woning op de locatie Koningin Emmalaan 1, 3, 5, 7, 15, 19, 57, en 79.²⁷⁹

Oorlogsschade toegebracht aan een woning op de locatie Prof. Krausstraat 84²⁸⁰ en Frederik Hendrikstraat 115.²⁸¹

Melding van het detoneren van een blindganger aan de Hoornsekade²⁸² en op de Laan van Vollering²⁸³.

12 november 1941 (RAP_411107A)

Melding van schade door het bombardement van 7 november 1941 aan de woningen op de locaties:

- Kloosterkade 1, 3, 7, 13, 17, 25, 27, 31, 43, 49, 73, 75, 2, 6, 10, 12, 20, 22, 28, 30, 32, 36, 38, 42, 44, 46, 54, 56, 62, 66, 70, 96, 110, 116, 120, 122, 146, 158.²⁸⁴
- De Colignystraat 7, 69, 73, 77, 83, 87, 105, 107, 111, 113, 125.²⁸⁵
- St. Aldegondestraat 15, 29, 16, 58.²⁸⁶

²⁷¹ AD, toeg.nr. 575, inv.nr. 1098

²⁷² AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

²⁷³ De Blij, toeg.nr. 2005, inv.nr. 119

²⁷⁴ TNA Londen, AIR14/2673

²⁷⁵ AD, toeg.nr. 46, inv.nr. 1038

²⁷⁶ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 7819

²⁷⁷ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2610

²⁷⁸ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2620

²⁷⁹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2620

²⁸⁰ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2620

²⁸¹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2620

²⁸² AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 9419

²⁸³ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 9419

²⁸⁴ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 1278

²⁸⁵ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 1278

²⁸⁶ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 1278

- Jan Willem Frisostraat 48.²⁸⁷
- Prof. Krausstraat 8.²⁸⁸
- Bosschastraat 77, 16, 26, 98.²⁸⁹

14 november 1941

Verzoek om het herstellen van oorlogsschade op de locaties:

- Rotterdamseweg 143.²⁹⁰
- Rotterdamseweg 156.²⁹¹
- Rotterdamseweg 580.²⁹²

19 november 1941 (RAP_411107A)

Melding van schade door het bombardement van 7 november 1941 op de begraafplaats Jaffa aan de Jaffalaan.²⁹³

November 1941

Melding van oorlogsschade door granaatinslag luchtafweergeschut op de locatie De Vries van Heijstplein 1.²⁹⁴

22 december 1941

Melding van oorlogsschade op de Nieuwe Rijksweg 243a ²⁹⁵ en Laan van Vollering A 6395.²⁹⁶

Melding van oorlogsschade door brandbom op de locaties Hoornbeekstraat 2²⁹⁷ en Julianalaan 2.²⁹⁸

Melding van oorlogsschade door bominslag op de Hoornsekade.²⁹⁹

22 december 1941 (RAP_400510B, RAP_411107A)

Melding van oorlogsschade op de locatie Kloosterkade 242³⁰⁰ en Schieweg 25.³⁰¹

22 december 1941 (RAP_400510B, RAP_410421A)

Melding van oorlogsschade door bom op de locatie Rotterdamseweg 162, 202, 204.³⁰²

22 december 1941 (RAP_411222A)

Melding van oorlogsschade door brandbom op de locaties Van Leeuwenhoeksingel 20³⁰³ en Lange Geer 44.³⁰⁴

Melding van oorlogsschade door granaat luchtafweergeschut op de locatie Buitenwatersloot 226.³⁰⁵

Melding van oorlogsschade op de locaties:

- Rooikade 13.³⁰⁶

²⁸⁷ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 1278

²⁸⁸ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 1278

²⁸⁹ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 1278

²⁹⁰ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2610

²⁹¹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2610

²⁹² AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2610

²⁹³ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 1278

²⁹⁴ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 7818

²⁹⁵ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4835

²⁹⁶ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4835

²⁹⁷ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4835

²⁹⁸ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4835

²⁹⁹ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4835

³⁰⁰ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4835

³⁰¹ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4835

³⁰² AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4835

³⁰³ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4835

³⁰⁴ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4835

³⁰⁵ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4835

³⁰⁶ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4835

- Voordijkshoornsepolder F437.³⁰⁷
- Hoornsekade 7, 8, 9, 10, 16.³⁰⁸
- Buitenwatersloot 222, 224, 250, 266, 313.³⁰⁹

22 december 1941 (RAP_400510B, RAP_410421A)

Melding van oorlogsschade door bom op de locatie Prins Bernhardlaan 1 en 2.³¹⁰

22 december 1941 (RAP_410721A)

Melding van oorlogsschade op de locaties:

- Westplantsoen 52, 53 t/m 61, 104 t/m 107, 108 t/m 121.³¹¹
- Caspar Fagelstraat 2-2a.³¹²
- Jacob Catsstraat 7, 9 en 11.³¹³
- Delfgauwseweg 349 t/m 389.³¹⁴
- Rotterdamseweg 154, 164, 166, 176, 184, 210, 214, 216, 372, 416.³¹⁵
- Westerstraat, Pootstraat, Carth.straat, Bleijswijckstraat, Graswinckelstraat, Plateelstraat (geen huisnummers vermeld).³¹⁶

14 januari 1942

Melding van een vallend projectiel en een explosie nabij de Technische Hogeschool op de locatie Jaffalaan.³¹⁷

Melding van de vondst van een 'meteorologisch instrument' op de locatie Rotterdamseweg 302.³¹⁸

25 februari 1942

Melding van het herstel van oorlogsschade aan een woning op de locatie Hoornsekade 8.³¹⁹

3 maart 1942 (RAP_400510A)

Verzoek om het herstellen van oorlogsschade (ontstaan in mei of juni 1940) aan een woning op de locatie Leeuwenhoeksingel 20.³²⁰

3 maart 1942

Melding van de sloop van een woning ten gevolge van oorlogsschade op de locatie Rotterdamseweg 436³²¹ en 462³²².

4 maart 1942 (RAP_410721A)

Verzoek om het herstellen van oorlogsschade (ontstaan voor 26-08-1941) aan de NV Nederlandse Gist- en Spiritusfabriek op de locatie Buitenwatersloot 313.³²³

17 maart 1942 (RAP_410721A)

Melding van het vergoeden van oorlogsschade op de locatie Buitenwatersloot 137.³²⁴

³⁰⁷ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4835

³⁰⁸ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4835

³⁰⁹ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4835

³¹⁰ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4835

³¹¹ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4835

³¹² AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4835

³¹³ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4835

³¹⁴ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4835

³¹⁵ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4835

³¹⁶ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4835

³¹⁷ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

³¹⁸ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

³¹⁹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2610

³²⁰ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2610

³²¹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2610

³²² AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2610

³²³ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2610

³²⁴ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4838

4 mei 1942 (RAP_410721A)

Melding van herstel van oorlogsschade op de locatie Buitenwatersloot 219.³²⁵

Melding van herstel van oorlogsschade op de locatie Buitenwatersloot 266.³²⁶

4 mei 1942 (RAP_420504A)

Melding van herstel van oorlogsschade aan de Voordijkshoornsepolder, Kloosterkade, De Colignystraat, Aldegondestraat, J.W. Frisostraat, Prof. Krausstraat, Bosschastraat en Jaffalaan (geen nadere locatieaanduidingen).³²⁷

4 mei 1942

Melding van herstel van oorlogsschade op de locatie Nieuwe Rijksweg 143.³²⁸

4 mei 1942 (RAP_420504A)

Melding van herstel van oorlogsschade op de locatie Rotterdamseweg 162.³²⁹

Melding van herstel van oorlogsschade (o.a. meidagen 1940) op de locatie Rotterdamseweg 214.³³⁰

Melding van herstel van oorlogsschade op de locatie Rotterdamseweg 416.³³¹

19 mei 1942 (RAP_420519A)

Melding van een niet-ontplofte granaat op de locatie Nieuwe Langendijk 35³³² en Oostsingel 128.³³³

Melding van granaatscherven op de locatie Oostsingel 112³³⁴ en Genestetstraat 5³³⁵ en 9.³³⁶

Melding van de inslag van een granaat op de Oostsingel.³³⁷

4 juni 1942

Melding van de inslag van een granaat in een weiland op de locatie Schieweg 30.³³⁸

18 augustus 1942

Melding van herstel van oorlogsschade aan de Haspelmakerij op de locatie Rotterdamseweg 400.³³⁹

27 augustus 1942

Melding van de inslag van een granaat op de locatie Laan van Altena 61.³⁴⁰

Britse bommenwerpers en jagers werden boven Delft gesignaleerd. Een afgeschoten luchtdoelgranaat kwam neer op het huis van bakker Demmenie op de locatie Laan van Altena.³⁴¹

7 september 1942

Melding van de inslag van boordwapenprojectielen op de locaties:

- Poortlandlaan/Rotterdamsestraat.³⁴²

³²⁵ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2611

³²⁶ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2611

³²⁷ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2611

³²⁸ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2611

³²⁹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2611

³³⁰ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2611

³³¹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2611

³³² AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

³³³ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

³³⁴ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

³³⁵ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

³³⁶ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

³³⁷ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

³³⁸ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

³³⁹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2612

³⁴⁰ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

³⁴¹ De Blij 2005, 119

³⁴² AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

- Poortlandlaan/Maarten Trompstraat.³⁴³
- Scheepmakerij.³⁴⁴
- Poortlandlaan 161.³⁴⁵
- Wippolderstraat 25.³⁴⁶

16 december 1942

Melding van herstel van oorlogsschade op de locaties:

- Hoornsekade.³⁴⁷
- Van Houtenstraat 2 ³⁴⁸
- Van Houtenstraat 4 ³⁴⁹
- Laan van Altena 55 ³⁵⁰
- Laan van Altena 57 ³⁵¹
- Laan van Altena 59 ³⁵²
- Laan van Altena 61 ³⁵³
- Laan van Altena 63 ³⁵⁴
- Heemskerkstraat 32 ³⁵⁵
- Heemskerkstraat 34 ³⁵⁶
- Heemskerkstraat 36 ³⁵⁷

3 juli 1943

Melding van de inslag van een granaat (mogelijk al in 1940) op de locatie Loudonstraat 28.³⁵⁸

31 augustus 1943 (RAP_430831A)

Melding van een brandend vliegtuig (neergeschoten door luchtafweer) in een weiland aan de Schieweg.³⁵⁹

Een tweemotorig geallieerd vliegtuig, mogelijk een Wellington, stortte neer nabij de spoorbaan Delft-Rotterdam op de locatie Blokpost X (Mandjeskade).³⁶⁰

20 februari 1944 (RAP_440220A)

Een Duits Junkers Ju 88 bommenwerper van het I./KG 54 stortte neer (oorzaak onbekend) op de locatie 3 kilometer ten westen van Delft.³⁶¹

Een Duitse Ju 88 stortte neer op de locatie achter het buitengesticht St Joristgasthuis.³⁶²

Melding (op 21 februari) van het neerstorten van een Duits vliegtuig op de locatie polder achter het St. Joris Buitengesticht.³⁶³

³⁴³ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

³⁴⁴ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

³⁴⁵ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

³⁴⁶ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

³⁴⁷ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2612

³⁴⁸ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2612

³⁴⁹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2612

³⁵⁰ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2612

³⁵¹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2612

³⁵² AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2612

³⁵³ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2612

³⁵⁴ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2612

³⁵⁵ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2612

³⁵⁶ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2612

³⁵⁷ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2612

³⁵⁸ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

³⁵⁹ AD, toeg.nr. 52, inv.nr. 6

³⁶⁰ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 7725

³⁶¹ SGLO, toeg.nr. T3446B, inv.nr.

³⁶² De Blij 2005, 232

³⁶³ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

23 februari 1944

Melding van het neerkomen en ontploffen van een granaat op het terrein van de Kabelfabriek.³⁶⁴

Februari 1944

Melding van oorlogsschade door granaatinslag op de locatie Heemskerkstraat, Hof van Delftlaan, Adriaan Pauwstraat.³⁶⁵

Maart 1944

Een V.1 sloeg in op een weiland 90m ten westen van de spoorlijn Delft-Rotterdam (en op 125m van de 2e kabelfabriek) zonder te exploderen. Het gat werd gedicht en de V.1 werd in 1961 op een diepte van 12 meter aangetroffen in de Lage Abtswoudse polder.³⁶⁶

Maart 1944

Melding van oorlogsschade door granaatinslag in de Hugo de Grootstraat.³⁶⁷

Maart 1944

In de eerste maanden van 1944 werd begonnen met de aanleg van Duitse verdedigingswerken als onderdeel van het Neue Landfront. Vanaf maart, na een bezoek van generaal Rommel, werden de werkzaamheden versneld en verschenen prikkeldraadversperringen en mitrailleurnesten op de locaties Vrijenbanselaan, Prins Mauritsstraat (school), Pieter Hendrikstraat (pompstation), Geerweg, Koningsplein (school), Raamstraat (school) en Rotterdamsestraat (school).³⁶⁸

13 maart 1944

Melding van het inslaan van een luchtafweergranaat op de Hugo de Grootstraat.³⁶⁹

15 maart 1944

Nabij Schipluiden wordt een waterkering aangelegd in verband met verwachte inundaties.³⁷⁰

29 april 1944

Melding van een onontplofte luchtafweergranaat op de locaties Dirk Langenstraat 70³⁷¹, Voldersgracht 14³⁷² en Verkadestraat.³⁷³

Melding van een vermoedelijke blindganger in het wegdek van de Heemskerkstraat.³⁷⁴

Melding van brand door de inslag van fosforbommen in een schuur aan de Abtrechtseweg 180B.³⁷⁵

Op verschillende plaatsen kwamen luchtdoelgranaten neer, geen ervan ontplofte wegens het ontbreken van ontstekingen. De melding bevat geen nadere plaatsbepaling.³⁷⁶

April 1944

Melding van oorlogsschade door granaatinslag op de locatie Heemskerkstraat, Hof van Delftlaan, Adriaan Pauwstraat.³⁷⁷

³⁶⁴ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

³⁶⁵ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 7818

³⁶⁶ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3869

³⁶⁷ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 7820

³⁶⁸ De Blij 2005, 228

³⁶⁹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2621

³⁷⁰ GAS, toeg.nr. 860, inv.nr. 1185

³⁷¹ AD, toeg.nr. 526, inv.nr. 7

³⁷² AD, toeg.nr. 526, inv.nr. 7

³⁷³ AD, toeg.nr. 526, inv.nr. 7

³⁷⁴ AD, toeg.nr. 526, inv.nr. 7

³⁷⁵ AD, toeg.nr. 526, inv.nr. 7

³⁷⁶ De Blij 2005, 232

³⁷⁷ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 7818

1 mei 1944

Schade gemeld door het aanleggen van mitrailleurnesten en een loopgraaf op de locatie weiland tussen de Pauwbrug en de Kooltuinbrug.³⁷⁸

15 mei 1944

Melding van de aanwezigheid van 7 granaattrechters (3,4m breed, 1m diep) op de locatie Delft K 304.³⁷⁹

15 mei 1944

Melding van de aanwezigheid van 19 granaattrechters (1,4m breed, 1m diep) door Duitse oefeningen op de locatie Delft K 305.³⁸⁰

22 mei 1944 (RAP_440522A)

Melding van brand door inslag van een fosforrubberbom in een schuur van dhr. Knijnenburg aan de Abtwoudscheweg.³⁸¹ Volgens de Britse archieven zijn in de nacht van 21/22 mei en 22/23 mei 1944 zijn geen doelen aangevallen in Zuid-Holland.³⁸²

1 juni 1944

Schade gemeld door het maken van bunkers en verdedigingswerken op de locatie Hoornsekade 10.³⁸³

23 juni 1944

Verzoek om compensatie voor het aanbrengen van stellingen, loopgraven en versperringen op het bouwland van A. C. Hazeau op de locatie Noordeinde van Delfgauw 62a.³⁸⁴

6 juli 1944

Melding van het neerstorten van een brandend vliegtuig nabij de Lijmfabriek aan de Rotterdamseweg. **RAP_440706A**³⁸⁵

Juli 1944

Er werd oorlogsschade toegebracht aan de Zwetkade 127 te Schipluiden.³⁸⁶

Augustus 1944

Melding van oorlogsschade op het adres Zwethkanaal 7.³⁸⁷ De exacte locatie kan niet vastgesteld worden, mogelijk betreft het de Zwethkade.

3.7 BEVRIJDINGSJAAR: SEPTEMBER 1944- MEI 1945

Het bevrijdingsjaar voor Nederland startte vanaf september 1944. Geallieerde grondtroepen staken vanuit België de Nederlands grens over in Zeeland, Noord-Brabant en Noord-Brabant. Halverwege september 1944 vond *Operation Market Garden* plaats. Dit ambitieuze plan van de geallieerde bevelhebber Montgomery moest ervoor zorgen dat de bruggen tussen Eindhoven en Arnhem door luchtlandingstroepen bezet zouden worden om vervolgens door geallieerde grondtroepen te worden 'bevrijd'. Als dit plan zou slagen dan zouden geallieerde eenheden voor kerst 1944 Berlijn al hebben veroverd. Operation Market Garden werd een fiasco en Noord-Brabant, Zeeland, Limburg en Gelderland werden frontgebied voor maanden waar zware (grond)gevechten plaatsvonden in combinatie met artilleriebeschietingen en bombardementen.

³⁷⁸ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 9418

³⁷⁹ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 9418

³⁸⁰ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 9418

³⁸¹ AD, toeg.nr. 526, inv.nr. 458

³⁸² TNA Londen, AIR14/2678

³⁸³ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 9418

³⁸⁴ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2616

³⁸⁵ AD, toeg.nr. 526, inv.nr. 7

³⁸⁶ GAS, toeg.nr. 860, inv.nr. 1789

³⁸⁷ GAS, toeg.nr. 860, inv.nr. 1789

9 september 1944 (RAP_440909A)

Er vielen bommen in een weiland op de locatie direct ten zuiden van de Abtswoudseweg.³⁸⁸

9 september 1944

Oorlogsschade ontstaan aan de Hoornseweg (K 961-1096) in de gemeente Schipluiden.³⁸⁹

10 september 1944

Mislukte poging van het verzet om een trein op een zijspoor bij de kabelfabriek op de blazen met kneedbare explosieven, het ontstekingsmechanisme was vermoedelijk verkeerd aangesloten.³⁹⁰

11 september 1944 (RAP_440911A)

Beschieting van een trein op de locatie baanvak Delft-Schiedam.³⁹¹

11 september 1944

Tussen 18.30 en 20.05 uur beschoten 6 Hawker Tempests een noordwaarts rijdende trein met 30 wagons op positie D.6882. Er werden treffers waargenomen op de trein die inmiddels gestopt was. Tussen de spoorlijn en het kanaal op positie D.6883 werden diverse zigzagsgewijze loopgraven waargenomen die in stralen vanuit een centraal punt liepen. Aan het eind van iedere loopgraaf was een grote opgeworpen heuvel met een gat erin. Vanaf een huis ten westen van de spoorlijn op dezelfde positie liepen meer loopgraven.³⁹² De betrokken Tempests waren van het subtype mk.V en uitgerust met 4 x 20 mm kaliber boordwapens.³⁹³

13 september 1944

Tussen 07.30 en 09.30 uur beschoten Supermarine Spitfires van 126 Squadron een noordwaarts varende stoomschip met 6 aken op sleeptouw ten zuiden van Delft. Het stoomschip werd vernietigd, de aken beschadigd. Op de weg Den Haag-Delft werd een zuidwaarts rijdend voertuig vernietigd en een ander beschadigd. Op het kanaal Delft-Rotterdam werden 4 motorboten beschadigd. Op de spoorlijn Rotterdam-Delft werd een locomotief beschadigd.³⁹⁴ De betrokken Spitfires waren van het subtype Mk.IXb en uitgerust met 2 x 20 mm + 2 x 0.50 inch kaliber boordwapens.³⁹⁵

13 september 1944 (RAP_440913A)

Tussen 07.33 en 09.20 uur werden 22 Spitfires uitgestuurd naar het gebied van Den Haag. Op een kanaal ten zuiden van Delft werd een schip vernietigd en werden er zes beschadigd.³⁹⁶

19 september 1944

Tussen 11.45 en 13.30 uur beschoten Supermarine Spitfires van 611 Squadron Flakopstellingen ten westen van Delft.³⁹⁷ De betrokken Spitfires waren van het subtype Mk.IX en uitgerust met 2 x 20 mm + 2 x 0.50 inch kaliber boordwapens.³⁹⁸

Melding van herstel van oorlogsschade op de locaties:

- Rotterdamseweg 162 ³⁹⁹
- Caspar Fagelstraat 51 ⁴⁰⁰
- Voldersgracht 13 ⁴⁰¹

³⁸⁸ AD, toeg.nr. 53, inv.nr. 27

³⁸⁹ GAS, toeg.nr. 860, inv.nr. 1789

³⁹⁰ De Blij 2005, 179

³⁹¹ AD, toeg.nr. 53, inv.nr. 27

³⁹² TNA Londen, AIR25/214

³⁹³ TNA Londen, AIR27/1591

³⁹⁴ TNA Londen, AIR25/214

³⁹⁵ TNA Londen, AIR27/927

³⁹⁶ Zwanenburg 1991-1993 deel II, 313

³⁹⁷ TNA Londen, AIR25/214

³⁹⁸ TNA Londen, AIR27/2111

³⁹⁹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2616

⁴⁰⁰ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2616

⁴⁰¹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2616

Beschieting door vliegtuigen, vermoedelijk gericht op het spoor, richt schade aan op de locatie Van Leeuwenhoeksingel 19, 20, 21.⁴⁰²

Melding van schade door een aanval van Engelse vliegtuigen aan een woning op de locatie Van Leeuwenhoeksingel 19.⁴⁰³

Melding van brand (na luchtaanval met projectielen op een locomotief) in een woning op de locatie Van Leeuwenhoeksingel 21.⁴⁰⁴

Tussen 10.00 en 12.08 uur voerden 34 Spitfires, uitgestuurd voor speciale patrouillevluchten en gewapende verkenning over Nederland, aanvallen uit op vijandelijke troepen en spoorwegen ten noorden van Rotterdam en op voertuigen, schepen, gashouders en een flakstelling ten westen van Delft.⁴⁰⁵

20 september 1944

Schade door terugvallende luchtdoelgranaten aan de Rozenstraat.⁴⁰⁶

22 september 1944

Melding van een luchtaanval door 'Engelse vliegtuigen', geen nadere details.⁴⁰⁷

In de nacht van 21/22 september 1944 en overdag op 22 september 1944 werden geen aanvallen uitgevoerd op doelen in Zuid-Holland.^{408 409 410}

In de nacht van 22/23 september 1944 voerden Mosquito's van 140 Wing aanvallen uit op vijandelijke bewegingen in onder andere het gebied van Rotterdam.⁴¹¹ Het betrof Mosquito's van 487 en 464 Squadron.^{412 413} Er wordt geen melding gemaakt van een aangevallen doelwit bij Delft.^{414 415}

23 september 1944

Beschieting door Britse vliegtuigen van een voertuig op de locatie Kruispunt Rijksweg en Ackerdijkseweg. **RAP_440923A**⁴¹⁶

25 september 1944

Het spoor bij 'het Haantje' werd door het verzet opgeblazen.⁴¹⁷

29 september 1944

Melding van een beschieting van een Duits voertuig door geallieerde vliegtuigen op de locatie Nieuwe Rijksweg, nabij de Pauwmolen.⁴¹⁸

3 oktober 1944

Melding van een bunkerbrand op de locatie Zuidplantsoen.⁴¹⁹

5 oktober 1944

Melding van een beschieting van een Duits voertuig door geallieerde vliegtuigen op de locatie Brasserskade.⁴²⁰

Beschieting door vliegtuigen van een brandweervoertuig op de locatie Brasserskade.⁴²¹

⁴⁰² De Blij 2005, 179

⁴⁰³ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

⁴⁰⁴ AD, toeg.nr. 526, inv.nr. 7

⁴⁰⁵ Zwanenburg 1991-1993 deel II, 341

⁴⁰⁶ De Blij 2005, 179

⁴⁰⁷ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

⁴⁰⁸ TNA Londen, AIR14/2678

⁴⁰⁹ TNA Londen, AIR37/715

⁴¹⁰ TNA Londen, AIR37/1449

⁴¹¹ TNA Londen, AIR37/715

⁴¹² TNA Londen, AIR37/26

⁴¹³ TNA Londen, AIR26/204

⁴¹⁴ TNA Londen, AIR27/1924

⁴¹⁵ TNA Londen, AIR27/1935

⁴¹⁶ AD, toeg.nr. 53, inv.nr. 27

⁴¹⁷ De Blij 2005, 179

⁴¹⁸ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

⁴¹⁹ AD, toeg.nr. 526, inv.nr. 209

⁴²⁰ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

⁴²¹ De Blij 2005, 179

7 oktober 1944

Op drie plaatsen in Delft werd het spoor door het verzet opgeblazen.⁴²²

9 oktober 1944

Het spoor bij de overweg JC van Markenplein werd door het verzet opgeblazen.⁴²³

10 oktober 1944

Bij wijze van represaillemaatregelen werd door Duitse troepen een woning vernietigd op de locatie Spoorsingel 98 en 100.⁴²⁴

Bij wijze van represaillemaatregelen werd door Duitse troepen een woning vernietigd op de locatie Spoorsingel 97 en 99.⁴²⁵

Melding van brand door oorlogshandelingen op de locatie Spoorsingel 97, 98, 99 en 100.⁴²⁶

Als vergelding voor de aanslag op 9 oktober werden vier huizen met benzine en granaten in brand gestoken op de locatie Spoorsingel 97, 98, 99, 100.⁴²⁷

26 oktober 1944

Schade gemeld door het aanleggen van mitrailleurkasten en een loopgraaf op de locatie Schieweg (kad. C 88-89-90-91-172-173-176).⁴²⁸

28 oktober 1944 (RAP_441028A)

Tussen 14.20 en 14.35 uur beschoten Spitfires van 303 Squadron een trein met wagon ten noordwesten van Delft.⁴²⁹ De locomotief werd op positie D.6787 beschoten.⁴³⁰

Tussen 07.28 en 16.20 uur stegen in totaal 50 Spitfires op voor gewapende verkenning boven Nederland. Bij Delft werd een locomotief vernield en werden drie vrachtauto's en pantservoertuigen beschadigd.⁴³¹

7 november 1944

Oorlogsschade ontstaan aan de Zwetkade in de gemeente Schipluiden.⁴³²

26 november 1944

Melding van het neerkomen van twee benzinetanks van een vliegtuig op de locatie Voorstraat/Phoenixstraat.⁴³³

11 december 1944

In de nacht van 10/11 december 1944 en overdag op 11 december 1944 werden geen doelen in Zuid-Holland aangevallen.^{434 435 436} In de nacht van 11/12 december 1944 opereerden Mosquito's van 140 Wing in het gebied van onder andere Rotterdam.⁴³⁷ Het betrof Mosquito's van 21, 464 en 487 Squadron.^{438 439} Er wordt geen melding gemaakt van een aangevallen doelwit bij Delft.^{440 441 442}

⁴²² De Blij 2005, 180

⁴²³ De Blij 2005, 182

⁴²⁴ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2616 en 2617

⁴²⁵ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2616 en 2617

⁴²⁶ AD, toeg.nr. 526, inv.nr. 7

⁴²⁷ De Blij 2005, 183

⁴²⁸ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 9418

⁴²⁹ TNA Londen, AIR25/221

⁴³⁰ TNA Londen, AIR27/1666

⁴³¹ Zwanenburg 1991-1993 deel II, 425

⁴³² GAS, toeg.nr. 860, inv.nr. 1789

⁴³³ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

⁴³⁴ TNA Londen, AIR14/2680

⁴³⁵ TNA Londen, AIR37/716

⁴³⁶ TNA Londen, AIR24/636-637

⁴³⁷ TNA Londen, AIR37/716

⁴³⁸ TNA Londen, AIR37/33

⁴³⁹ TNA Londen, AIR26/204

⁴⁴⁰ TNA Londen, AIR27/264

⁴⁴¹ TNA Londen, AIR27/1924

⁴⁴² TNA Londen, AIR27/1935

11 december 1944

Door een 'geval van oorlogsgeweld' werd schade aangericht op de locatie Kuijperweg 22-66.⁴⁴³

11 december 1944

Melding van brand door een bominslag op de locatie Kuijperweg 40.⁴⁴⁴

11 december 1944 (RAP_441211A)

Melding van een luchtaanval door twee vliegtuigen, er sloegen twee bommen in op de locatie Kuiperweg 40 en nabijgelegen weiland.⁴⁴⁵

Er vielen bommen op de Kuiperstraat, vermoedelijk afgeworpen door een aangeschoten vliegtuig.⁴⁴⁶

Luchtaanval op de villa Solheim (Duits HQ), het doel werd niet geraakt.⁴⁴⁷

Bombardement waarbij 82 woningen beschadigd raakten op de locatie Cort. v/d Lindenstraat 2-100, Kuyperweg 22-66, Raamstraat 155-173, Welhoeckstraat 1-35 en 2-44, Saenredamstraat 1-25 en 2-14.⁴⁴⁸

Eind 1944

Diverse bunkers en stellingen worden aangelegd op de locatie Tweemolentjesvaart (nu 't Verlaat), Oostsingel, kruising Kanaalstraat-Mijnbouwstraat, De Vries Van Heijstplein, Nassaulaan, OB-veld (Wippolder), Zuidplantsoen, Broekmolensloot, Lombokstraat, Bieslandsebrug, het einde van de huidige Van Leeuwenlaan, Haagweg bij nr. 125, de speelplaatsen van scholen H de Grootstraat en A Heinsiusstraat, Brasserskade, kruispunt Brasserskade en rijksweg 13, en het gebouw van Rode Scheikunde.⁴⁴⁹

1 februari 1945

Een Duitse V.1 stortte neer op de locatie Lijm en Gelatinefabriek.⁴⁵⁰

11 februari 1945 (RAP_450211A)

Luchtaanvallen door 12 vliegtuigen van het 127 Sqdn/132 Wing op verschillende posities, waarbij enkele voertuigen werden vernietigd/beschadigd op positie D.7083.⁴⁵¹

Tussen 08.34 en 14.30 uur beschoten Supermarine Spitfires van 127 Squadron en 132 Wing een voertuig op positie D.7083.⁴⁵² De betrokken Spitfires waren van het subtype mk.LF.XVI en uitgerust met 2 x 20 mm + 2 x 0.50 inch kaliber boordwapens.⁴⁵³ Het Operations Record Book van 84 Group en 132 Wing vermelden geen details over de aanval.^{454 455 456}

3 maart 1945

Start van de aanleg van een lanceerinrichting voor V.1's. Tenminste één V.1 explodeerde op de baan en één viel in een naastgelegen weiland op de locatie Lijm en Gelatinefabriek.⁴⁵⁷

⁴⁴³ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2621

⁴⁴⁴ AD, toeg.nr. 526, inv.nr. 7

⁴⁴⁵ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

⁴⁴⁶ De Blij 2005, 262

⁴⁴⁷ De Blij 2005, 266

⁴⁴⁸ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 7819

⁴⁴⁹ De Blij 2005, 229

⁴⁵⁰ Vergeltungswaffen.nl, V0574

⁴⁵¹ TNA UK, AIR 37, 717

⁴⁵² TNA Londen, AIR37/717

⁴⁵³ TNA Londen, AIR27/929

⁴⁵⁴ TNA Londen, AIR25/710

⁴⁵⁵ TNA Londen, AIR25/720

⁴⁵⁶ TNA Londen, AIR25/193

⁴⁵⁷ De Blij 2005, 262

Afbeelding 6: V-1 lanceerinrichting na vernietiging (onderin, in vier delen).⁴⁵⁸

5 maart 1945 (RAP_450305A)

's Ochtends bombardeerden Supermarine Spitfires van 602 Squadron een concentratie 60-80 goederenwagons aan de zuidoostzijde van station Delft van zuid naar noord in een duik van 4.000-1.500 voet hoogte. Alle Spitfires beschoten de wagons tijdens de duik. Twee bommen kwamen op 2 rijen wagons terecht en veroorzaakten een explosie, gevolgd door rook en brokstukken. Er werd geschat dat 6 wagons waren vernietigd en 6 anderen waren beschadigd. Twee bommen vielen op het spoor ten zuiden van de splitsing waarbij het spoor werd onderbroken. Vier bommen kwamen in open terrein ten zuidoosten van het station neer. Twee Spitfires beschoten opnieuw de rokende wagons, waarbij veel treffers werden geplaatst en beschadigden circa 30 van deze wagons.⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ De aanval werd tussen 09.30 en 11.00 uur uitgevoerd met in totaal 8 x 250 lbs brisantbommen. De betrokken Spitfires waren van het subtype mk.XVI en uitgerust met 2 x 20 mm + 2 x 0.50 inch kaliber boordwapens.⁴⁶¹

Luchtaanval door vier vliegtuigen op het spooremlacement te Delft. Op het terrein achter de Asfaltfabriek werden twee trechters aangetroffen, ook de spoorlijn richting Den Haag werd tweemaal getroffen. Daarnaast werden diverse projectielen van boordwapens gevonden op verschillende plaatsen.⁴⁶²

In de loop van de dag werden in totaal 94 Spitfires uitgestuurd voor aanvallen op raketdoelen in het gebied van Den Haag. Delft: Station en goederenemplacement. Vier vliegtuigen met acht 250-ponders brisant. Resultaat goed. Zes goederenwagons vernield en zes beschadigd.⁴⁶³

⁴⁵⁸ NIOD Beeldbank, nr. 70923

⁴⁵⁹ TNA Londen, AIR24/647

⁴⁶⁰ TNA Londen, AIR25/222

⁴⁶¹ TNA Londen, AIR27/2078

⁴⁶² AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

⁴⁶³ Zwanenburg 1991-1993 deel II, 575

Vier geallieerde vliegtuigen lieten bommen vallen op de spoorlijn ter hoogte van fabriek Braat. Ook werd er met boordkannonnen geschoten, waarbij schade werd aangericht op de locatie Raamstraat 64, Van Leeuwenhoeksingel en de Parallelweg.⁴⁶⁴

Melding van het neerkomen van bommen en beschietingen op de locatie Graswinkelstraat en Engelsestraat.⁴⁶⁵

Luchtaanval op het spoor, er zijn verschillende bommen neergekomen op de locatie Spoorbaan (spoor 1 en 3, tenminste twee bommen), schademeldingen in de Leeuwenhoeksingel en Parallelweg.⁴⁶⁶

Melding van oorlogsschade aan de Brandstoffenhandel Oliemans aan de Engelsestraat.⁴⁶⁷

Melding van oorlogsschade door bominslag op de locatie Madelaan 1.⁴⁶⁸

Melding van oorlogsschade door luchtbombardement aan de Bewaarschool op de locatie Raamstraat 65.⁴⁶⁹

15 maart 1945 (RAP_450315A)

Bombardement op positie D.6981, 10x500 en 12x250. 1 treffer waargenomen op de locatie positie D.6981.⁴⁷⁰

Tussen 11.57 en 13.45 uur bombardeerden 11 Supermarine Spitfires van 317 Squadron en 131 Wing spoorlijnen. Er werd 1 voltreffer waargenomen op positie D.6981 en 1 voltreffer op de weg.⁴⁷¹ Vier van de 12 uitgezonden Spitfires bombardeerden de spoorlijn Rotterdam-Delft op positie D.6981 met in totaal 4 x 500 lbs + 8 x 250 lbs brisantbommen. Er werd 1 voltreffer waargenomen op de spoorlijn en 1 voltreffer op de parallelweg.⁴⁷²

Het Operations Record Book van 84 Group en 131 Wing bevatten geen details over de aanval.^{473 474 475}

18 maart 1945

Tussen 07.05 en 19.10 uur werden 113 Spitfires uitgestuurd voor aanvallen op spoorwegdoelen bij Den Haag, o.a. Delft werd onder vuur genomen.⁴⁷⁶ De locatie valt buiten het onderzoeksgebied.

18 maart 1945

In de middag bombardeerden 4 Supermarine Spitfires van 602 Squadron de spoorlijn tussen Delft en Rotterdam op positie D.6979 van zuid naar noord in een duik van 8.000-3.000 voet hoogte. Er werden geen resultaten waargenomen. De Spitfires waren met dezelfde individuele bommenlading van 1 x 500 lbs + 2 x 250 lbs brisantbommen als op de eerdere operatie die dag uitgerust.^{477 478} Het bombardement werd tussen 16.10 en 17.50 uur uitgevoerd.⁴⁷⁹ De locatie valt buiten het onderzoeksgebied.

19 maart 1945 (RAP_450319A)

Melding van het neerstorten en exploderen van een vliegende bom bij het voormalige woonwagenkamp aan de Schieweg.⁴⁸⁰

⁴⁶⁴ De Blij 2005, 184

⁴⁶⁵ AD, toeg.nr. 575, inv.nr. 633

⁴⁶⁶ AD, toeg.nr. 575, inv.nr. 640

⁴⁶⁷ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4838

⁴⁶⁸ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 7757

⁴⁶⁹ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 7819

⁴⁷⁰ TNA UK, toeg.nr. AIR 37, inv.nr. 718

⁴⁷¹ TNA Londen, AIR37/718

⁴⁷² TNA Londen, AIR27/1709

⁴⁷³ TNA Londen, AIR25/710

⁴⁷⁴ TNA Londen, AIR25/721

⁴⁷⁵ TNA Londen, AIR26/192

⁴⁷⁶ Zwanenburg 1991-1993 deel II, 588

⁴⁷⁷ TNA Londen, AIR24/647

⁴⁷⁸ TNA Londen, AIR25/222

⁴⁷⁹ TNA Londen, AIR27/2078

⁴⁸⁰ AD, toeg.nr. 526, inv.nr. 8

Een Duitse V.1 stortte neer op de locatie Choorstraat/Vrouwjutenland.⁴⁸¹

Een in Delft afgevuurde V.1 viel terug op een nabijgelegen Marinelager.⁴⁸²

20 maart 1945 (RAP_450320A)

Luchtaanval door drie geallieerde vliegtuigen op Duitse bunkers aan de Brasserskade.⁴⁸³

Luchtaanval op Ypenburg, drie verdwaalde bommen vallen bij de viaduct Brasserskade.⁴⁸⁴

Melding dat verschillende bommen zijn afgeworpen op de locatie nabij de kruising (viaduct) Rijksweg/Brasserskade.⁴⁸⁵

Melding van een bomsinslag op de Brasserskade.⁴⁸⁶

Om 13.15 uur bombardeerden 4 Supermarine Spitfires van 602 Squadron een wegsplitsing ten noorden van Delft op positie D.6886 van zuid naar noord in een duik van 8.000-3.000 voet hoogte. Twee clusters bommen kwamen op de kruising terecht, een ander cluster bommen op een brug ten zuiden van de weg.^{487 488 489} *Er wordt in de documenten niet aangegeven wat de individuele bommenlading was. Zeer waarschijnlijk was dit gelijk aan de bommenlading tijdens de ochtendmissie en derhalve 1 x 500 lbs + 2 x 250 lbs brisantbommen per Spitfire.*

23 maart 1945

Overdag beschoot een sectie Supermarine Spitfires van 451 Squadron een naar Rotterdam rijdende personenwagen op positie D.6982, waarna de inzittenden eruit stapten. Het voertuig werd brandend achtergelaten.^{490 491} Tussen 14.55 en 16.15 uur werd de aanval door Spitfires van Green Section uitgevoerd. De betrokken Spitfires waren van het subtype mk.XVI en uitgerust met 2 x 20 mm + 2 x 0.50 inch kaliber boordwapens.⁴⁹²

24 maart 1945 (RAP_450324A)

Overdag beschoten 4 Supermarine Spitfires van 451 Squadron een klein voertuig dat op een jeep leek op positie D.6982. Er werden treffers waargenomen en het voertuig werd als beschadigd geclaimd.⁴⁹³ Een klein voertuig ten zuiden van Delft werd beschadigd.⁴⁹⁴ Tussen 10.05 en 11.40 uur werd de aanval door 2 Spitfires van Blue Section uitgevoerd. De betrokken Spitfires waren van het subtype mk.XVI en uitgerust met 2 x 20 mm + 2 x 0.50 inch kaliber boordwapens.⁴⁹⁵

25 maart 1945 (RAP_450325A)

Om 17.30 uur bombardeerden 4 Supermarine Spitfires van 602 Squadron de spoorlijn Delft-Rotterdam tussen posities D.685815 en D.695790 met in totaal 4 x 500 lbs + 8 x 250 lbs brisantbommen. Twee clusters bommen waren voltreffers en 2 clusters bommen waren bijna-treffers.^{496 497} De spoorlijn werd 3 mijl ten zuiden van Delft gebombardeerd. Drie clusters bommen explodeerden op de spoorlijn en een ander cluster op slechts enkele yards afstand.⁴⁹⁸

⁴⁸¹ Vergeltungswaffen.nl, toeg.nr. V2147, inv.nr.

⁴⁸² De Blij 2005, 262

⁴⁸³ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

⁴⁸⁴ De Blij 2005, 262

⁴⁸⁵ AD, toeg.nr. 575, inv.nr. 640

⁴⁸⁶ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

⁴⁸⁷ TNA Londen, AIR24/647

⁴⁸⁸ TNA Londen, AIR25/222

⁴⁸⁹ TNA Londen, AIR27/2078

⁴⁹⁰ TNA Londen, AIR24/647

⁴⁹¹ TNA Londen, AIR25/222

⁴⁹² TNA Londen, AIR27/1920

⁴⁹³ TNA Londen, AIR24/647

⁴⁹⁴ TNA Londen, AIR25/222

⁴⁹⁵ TNA Londen, AIR27/1920

⁴⁹⁶ TNA Londen, AIR24/647

⁴⁹⁷ TNA Londen, AIR25/222

⁴⁹⁸ TNA Londen, AIR27/2078

Vier geallieerde vliegtuigen lieten bommen vallen op de spoorlijn ter hoogte van kilometerpaal 74 (Delfts grondgebied) op de locatie.⁴⁹⁹

Melding van een bominslag op de locatie Spoor Delft-Rotterdam, kilometerpaal 74.⁵⁰⁰

Luchtaanval door drie geallieerde vliegtuigen, melding van het inslaan van negen vliegtuigbommen, vier op het spoor van Delft naar Rotterdam en vijf in een weiland ter hoogte van spoorwegkilometerpaal 74 op de locatie.⁵⁰¹

27 maart 1945 (RAP_450327A)

Een Duitse V.1 stortte neer op de locatie Lijm en Gelatinefabriek.⁵⁰²

Een V.1 viel in de Schie direct na afgevuurd de zijn⁵⁰³. De V.1 werd op 12-09-1945 geborgen op de locatie.⁵⁰⁴

29 maart 1945 (RAP_450329A)

De V.1 installatie werd door Duitse troepen opgeblazen.⁵⁰⁵

30 maart 1945 (RAP_450330A)

Er vielen vier bommen bij de Nieuwe Rijksweg, ter hoogte van De Zwet.⁵⁰⁶

Melding dat 7 bommen zijn gevallen op de locatie Rijksweg.⁵⁰⁷

Om 12.45 uur bombardeerden 4 Spitfires van 602 Squadron een weg op positie D.7083 met in totaal 4 x 500 lbs + 8 x 250 lbs brisantbommen. Een cluster bommen kwam op de weg terecht, de overige clusters kwamen ten oosten van de weg terecht.^{508 509} Het bombardement werd in een duik van 6.000 naar 1.000 voet hoogte uitgevoerd op de weg Delft-Rotterdam. Een cluster bommen kwam op de weg terecht, de overige waren bijna-treffers aan de oostzijde.⁵¹⁰

24 april 1945

Duitse troepen bliezen de spoorbrug bij Het Haantje op.⁵¹¹

5 mei 1945 (RAP_450505A)

Gevechten met KKB, handgranaten en panzerfausten tussen Binnenlandse Strijdkrachten en Duitse parachutisten op de locatie Poortlandlaan (later Julianalaan 65).⁵¹²

Gevechten met KKB en handgranaten tussen Binnenlandse Strijdkrachten en Duitse troepen op het Noordeinde.⁵¹³

Gevechten tussen BS'ers en Duitse troepen in de Wippolder.⁵¹⁴

6 mei 1945

Officiële bevrijdingsdatum van Delft.⁵¹⁵

⁴⁹⁹ De Blij 2005, 184

⁵⁰⁰ AD, toeg.nr. 575, inv.nr. 640

⁵⁰¹ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3814

⁵⁰² Vergeltungswaffen.nl, toeg.nr. V2182, inv.nr.

⁵⁰³ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4432

⁵⁰⁴ De Blij 2005, 262

⁵⁰⁵ De Blij 2005, 263

⁵⁰⁶ De Blij 2005, 184

⁵⁰⁷ AD, toeg.nr. 575, inv.nr. 640

⁵⁰⁸ TNA Londen, AIR24/647

⁵⁰⁹ TNA Londen, AIR25/222

⁵¹⁰ TNA Londen, AIR27/2078

⁵¹¹ De Blij 2005, 184

⁵¹² De Blij 2005, 197

⁵¹³ De Blij 2005, 197

⁵¹⁴ De Blij 2005, 290-294

⁵¹⁵ NIMH toeg.nr. 420, inv.nr. 28

3.8 NAOORLOGSE PERIODE

Direct na de Tweede Wereldoorlog werd aangevangen met het opruimen van CE. Van 1971 – heden houdt de Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EODD) zich bezig met het ruimen van CE in Nederland en worden de munitievondsten systematisch (per gemeente) bijgehouden. Over de periode mei 1945 tot en met 1970 is niet of nauwelijks informatie bekend over het aantreffen en ruimen van CE.

8 mei 1945

Eerste geallieerde troepen trekken Delft binnen.⁵¹⁶

10 augustus 1945

Melding van de aanwezigheid van een V2 wapen in de Schie bij de Lijm en Gelatinefabriek op de locatie Rotterdamseweg 270.⁵¹⁷

16 augustus 1945

Melding van de aanwezigheid van loopgraven op de locatie weiland (kad. Delft K 1586).⁵¹⁸

28 augustus 1945

Melding van de aanwezigheid van loopgraven, mitrailleunesten en versperringen op de locatie Noord Polder van Delfgauw (kad. Delft J 964).⁵¹⁹

30 augustus 1945

Melding van de aanwezigheid van loopgraven op de locatie weiland (kad. Delft K 832, 1582 en 1583).⁵²⁰

19 september 1945

Melding van oorlogsschade als gevolg van het opblazen van V.1 startbanen door terugtrekkende Duitse troepen op het naastgelegen fabrieksterrein van de Lijm- en Gelatinefabriek op de locatie Rotterdamseweg 268.⁵²¹

26 september 1945

Melding van oorlogsschade als gevolg van het afvuren van V.1's vanaf het fabrieksterrein van de Lijm- en Gelatinefabriek op de locatie Rotterdamseweg 270.⁵²²

2 december 1945

Melding van het verwijderen van een projectiel uit de Delfgauwsevaart.⁵²³

Melding van de vondst van gevallen projectielen aan de Jaffalaan.⁵²⁴

Melding van bomschade d.d. 5 maart 1945 aan de bewaarschool aan de Raamstraat.⁵²⁵

Melding van het herstellen van een bunker bij de ULO school aan de Rotterdamseweg.⁵²⁶

3 januari 1946

Melding van herstel van oorlogsschade op de locatie Westplantsoen 104-107.⁵²⁷

Melding van herstel van oorlogsschade op de locatie Hooikade 21-22.⁵²⁸

⁵¹⁶ De Blij 2005, 276

⁵¹⁷ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2839

⁵¹⁸ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2616

⁵¹⁹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2616

⁵²⁰ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2616

⁵²¹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2616

⁵²² AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2616

⁵²³ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 9418

⁵²⁴ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 9418

⁵²⁵ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 9419

⁵²⁶ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 9419

⁵²⁷ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2617

⁵²⁸ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2617

Melding van herstel van oorlogsschade op de locatie Julianalaan 2.⁵²⁹

Melding van herstel van oorlogsschade op de locatie Rotterdamseweg 243a.⁵³⁰

23 februari 1946

Melding van herstel van oorlogsschade op de locatie Rotterdamseweg 37.⁵³¹

Melding van herstel van oorlogsschade op de locatie Phoenixstraat 10.⁵³²

27 maart 1946

Melding van het herstel van glasschade door oorlogshandelingen in het begin van 1945 op de locatie Leeuwenhoeksingel 12.⁵³³

9 september 1946

Melding van herstel van oorlogsschade aan de Brandstoffenhandel Oliemans op de locatie Engelsestraat (kad. A 7616).⁵³⁴

23 oktober 1946

Melding van herstel van oorlogsschade aan de Oliefabrieken Calvé Delft op de locatie Wateringseweg 4.⁵³⁵

17 december 1946

Melding van herstel van oorlogsschade op de locatie Julianalaan 37.⁵³⁶

6 februari 1947

Melding van glasschade door bombardementen op twee (niet gespecificeerde) data op de locatie Cort van der Lindenstraat 50.⁵³⁷

16 mei 1947

Melding van herstel van oorlogsschade aan de Koninklijke Fabriek Braat NV op de locatie Crommelinklaan 77.⁵³⁸

Melding van herstel van oorlogsschade aan de Koninklijke Fabriek Braat NV op de locatie Hooikade 13.⁵³⁹

5 juni 1947

Melding van de aanwezigheid van een betonnen schuilkelder op de locatie Oude Delft 45.⁵⁴⁰

21 november 1947

Melding van de aanwezigheid van een grote bunker op de locatie Plantsoen ten noorden van de Tweemolentjesvaart.⁵⁴¹

Melding van de aanwezigheid van een bunker (Telefoonbunker) op de locatie Oostsingel, bij de Tweemolentjesvaart.⁵⁴²

Melding van de aanwezigheid van resten van een bunker op de locatie Brasserskade (noordzijde), ten oosten van de Rijksweg.⁵⁴³

⁵²⁹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2617

⁵³⁰ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2617

⁵³¹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2617

⁵³² AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2617

⁵³³ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2617

⁵³⁴ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2618

⁵³⁵ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2618

⁵³⁶ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2618

⁵³⁷ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2618

⁵³⁸ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2618

⁵³⁹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2618

⁵⁴⁰ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2618

⁵⁴¹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2618

⁵⁴² AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2618

⁵⁴³ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2618

18 mei 1948

Melding van de voorgenomen sloop van bunkers op de locaties:

- Oostsingel (kad. N 2370).⁵⁴⁴
- Oostsingel (kad. N 2232).⁵⁴⁵
- Westvest (kad. E 3023).⁵⁴⁶
- Brasserskade (kad. N 2643).⁵⁴⁷
- Oude Delft 45.⁵⁴⁸
- Rotterdamseweg 123.⁵⁴⁹
- Zuidplantsoen (kad. A 8341).⁵⁵⁰
- Schieweg (kad. G 81).⁵⁵¹

28 juli 1949

Melding van de vondst van ca. vijftig granaten (50 en 70mm) in de gracht op de locatie Voorstraat, tegenover de Baljuwsteeg.⁵⁵²

22 juni 1953

Melding van het opruimen van Duitse mitrailleurkasten aangelegd in maart 1944 op de locatie Noordeinde en Geerweg.⁵⁵³

4 augustus 1953

Melding van schade aan de Glasfabriek op de locatie Haagweg 125.⁵⁵⁴

20 januari 1956

Melding van het vergoeden van oorlogsschade op de locatie Schieweg 20a.⁵⁵⁵

24 januari 1956

Melding van oorlogsschade door het aanleggen van loopgraven en bunkers (1944-1945) op de locatie Bad- en Zweminrichting Tweemolentjesvaart (nu: Aan 't Verlaat).⁵⁵⁶

12 oktober 1959

Melding van oorlogsschade, toegebracht in eind 1944 – begin 1945, op het adres Lookwatering 31.⁵⁵⁷

17 maart 1961

Een zeemijn werd opgehaald van het terrein van de firma Van der Heijden aan de Rotterdamseweg en gedeponneerd aan de Rotterdamseweg 374 (garage van de firma Hoeke). De zeemijn is later op de dag verwijderd door de mijnopruimingsdienst te Den Helder.⁵⁵⁸

27 september 1961

Een V.1 werd geborgen in het weiland van dhr. Zuydgeest op enkele honderden meters afstand van de lanceerinrichting.⁵⁵⁹

⁵⁴⁴ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 7727

⁵⁴⁵ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 7727

⁵⁴⁶ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 7727

⁵⁴⁷ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 7727

⁵⁴⁸ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 7727

⁵⁴⁹ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 7727

⁵⁵⁰ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 7727

⁵⁵¹ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 7727

⁵⁵² AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 3869

⁵⁵³ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 7819

⁵⁵⁴ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4836

⁵⁵⁵ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4838

⁵⁵⁶ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 7818

⁵⁵⁷ GAS, toeg.nr. 860, inv.nr. 1789

⁵⁵⁸ GAS, toeg.nr. 860, inv.nr. 1018

⁵⁵⁹ De Blij 2005, 262

1981

Melding van de vondst van acht granaten (37mm, vermoedelijk gedumpt door luchtafweer dat in mei 1940 op het plein van de vml. Hippolytuskkerk stond) tijdens baggerwerkzaamheden op de locatie Voorstraatgracht.⁵⁶⁰

1 februari 1982

Melding van de vondst van vijf brisantgranaten tijdens baggerwerkzaamheden op de locatie Vijver van Gist-Brocades ten westen van de spoorbaan.⁵⁶¹

2 mei 1983

Ruiming van 50 stuks brisantpantsergranaten, 2 stuks brisantgranaten, 1 Nederlandse handgranaat en ca. 2500 patronen door de EOD op de locatie Voorstraatgracht.⁵⁶²

11 april 1985

Getuigeverklaring dat in 1942 vliegtuigbommen (blindgangers en tenminste 1 bom detoneerde) zijn gevallen op perceel kad. Delft M 745. Uit een later onderzoek van de EOD blijkt dat de bommen vermoedelijk geëxplodeerd zijn en dat de kans op aantreffen van CE nihil is.⁵⁶³

Ongedateerd

Melding van oorlogsschade op de locaties Schieweg 25, 29, Rotterdamseweg 312, 358, 390, 78, 217, 386, 420, 201, 54, 155, 382, 292, Hooikade 32, Zuideinde 87, Delfgauwseweg 239, Oostsingel 21, Achterom 143, Gasthuislaan 43, Nieuwe Plantage 70, Geerweg 50.⁵⁶⁴

Afbeelding 7: Op 28 februari 2012 werden tijdens wegwerkzaamheden aan de Brasserskade de resten van een bunker aangetroffen. Voor zover bekend werden geen CE aangetroffen.⁵⁶⁵

⁵⁶⁰ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2840

⁵⁶¹ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2840

⁵⁶² AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2840

⁵⁶³ AD, toeg.nr. 29, inv.nr. 2840

⁵⁶⁴ AD, toeg.nr. 653, inv.nr. 4834

⁵⁶⁵ Bron: gemeente Delft

MORA's 1970-heden

In onderstaande tabel zijn de binnen het onderzoeksgebied bekende MORA's weergegeven:

MORA nr	Datum melding	Locatie	Hoofdsoort (+verschijningsvorm)	Omschrijving
197223+ A2:G9905	03/10/1972	Recherche, Westvest 25	-	1 verdacht briefpakket: Improvised Explosive Device
19732990	27/12/1973	Mijnbouwplein 10	Geschutmunitie	288 lichtpatronen van 1"
19740694	20/03/1974	Bureau Westvest 25	Handgranaten	1 handgranaat (Oud Nederlands)
19741690	13/06/1974	Politiebureau, Westvest	Geschutmunitie	1 pantsergranaat van 12cm
19742552	25/09/1974	Bureau Westvest 25	Geschutmunitie	1 brisantgranaat van 3.7" met buis
19761424	15/05/1976	De Hoorn	Handgranaten	1 handgranaat met ontsteker (Oud Hollands). Lag in de grond gegraven.
19762974	14/09/1976	Weiland Tanthof	Geschutmunitie	1 patroon .50 ball
19763256	01/10/1976	Bureau	Verschillende hoofdsoorten	Diverse munitie artikelen. Betreft een verzameling.
19770182	26/01/1977	Wilhelminalaan	Schroot	1 rol van een transportband
19770477	03/03/1977	Bureau Gem. Pol	Handgranaten	1 steelhandgranaat waarvan steel afgebroken (Duits)
19772285	08/07/1977	Bureau	Geschutmunitie	1 rookgranaat van 20pr (verschoten)
19772311	11/07/1977	Bureau	Handgranaten	1 oefenhandgranaat
19772702	10/08/1977	Armamentarium		Legermuseum
19772751	15/08/1977	Rotterdamseweg 165	Kleinkalibermunitie	±25 patronen KKM divers
19772789	17/08/1977	Armamentarium		Legermuseum
19772993	08/09/1977	Armamentarium		Vervallen melding
19773628	01/11/1977	Armamentarium		Legermuseum
19773906	08/12/1977	Bureau G.P.	Schroot	1 grote batterij
19780064	09/01/1978	Bureau	Geschutmunitie	1 brisantgranaat van 5cm met schokbuis
19781922	10/07/1978	Bureau	Kleinkalibermunitie, geschutmunitie, handgranaten	500 KKM divers, 2 projectielen van 3cm (leeg), 1 handgranaat (Oud Hollands)
19783490	21/12/1978	Bureau gempo in put	Handgranaten	1 handgranaat MKII met ontsteker (leeg)
19790025	11/01/1979	Korte Geer 1		Vervallen melding
19790139	22/02/1979	Armamentarium, Korte Geer 1		Legermuseum
19790666	10/04/1979	Kogelgieterij, Buitenwatersloot		VZA. De gemeente had echter te weinig gegevens doorgegeven om de VZA door te laten gaan. Er zou een nieuwe afspraak gemaakt worden.
19790842	18/04/1979	Bureau	Handgranaten, kleinkalibermunitie	1 handgranaat Mills 36 met beugel, ±400 KKM
19791801	03/07/1979	Armamentarium	Geschutmunitie	1 brisantgranaat van 5cm mortier met schokbuis, 1 brisantgranaat van 7.5cm. Betreft Legermuseum
19791930	13/07/1979	Armamentarium (?)	Geschutmunitie, toebehoren	1 brisantgranaat van 2cm met schokbuis, 1 brisantgranaat van 7.5cm met schokbuis (Oud Hollands), 13 patroonhulzen van 2cm. Betreft Legermuseum.
19792290	20/08/1979	Bureau Gempo	Geschutmunitie	1 oefenbrisantgranaat van 25pr met schokbuis (verschoten), 1 gedeeltelijk gevulde patroontrommel, 1 kogel van 25mm met lichtspoor (niet verschoten)
19800195	29/01/1980	Delftgouwseweg 156	Geschutmunitie	1 oefenbrisantgranaat van 25pr met schokbuis M-48 serie (incompleet)
19800196	29/01/1980	Oosteinde 157	Geschutmunitie	1 oefenbrisantgranaat van 25pr met schokbuis M-48 serie (incompleet)

19800791	24/03/1980	Bureau	Handgranaten, geschutmunitie	1 handgranaat Mills 36 zonder slagpin, 1 pantsergranaat van 40mm (verschoten)
19800798	24/03/1980	Bureau	Schroot	10 zuurstofcilinders, 1 kooldioxydecilinder
19802622	18/08/1980	Bureau	Geschutmunitie	1 pantsergranaat van 75mm (verschoten)
19802626	18/08/1980	Bureau	Schroot	1 stuk schroot
19803092	30/09/1980	Bureau		MORA ontbreekt.
19803167	06/10/1980	Bureau	Kleinkalibermunitie, schroot, handgranaten, geschutmunitie	±500 KKM, schroot, 1 handgranaat met onbekende ontsteker, 1 lichtgranaat met ontsteker
19810065	13/01/1981	Bureau	Vuurwerken, geschutmunitie, kleinkalibermunitie	1 scheepsein rood met parachute, 1 staartstuk van 2" mortier, ±1000 KKM
19810669	25/03/1981	Bureau	Raketten	1 oefenbrisantgranaat van 3.5" (leeg)
19810697	30/03/1981	Bureau	Geschutmunitie	1 oefenbrisantgranaat van 7.5cm met ontsteker (leeg)
19810902	09/04/1981	Bureau	Schroot	1 stuk schroot
19810919	10/04/1981	Bureau	Geschutmunitie	1 brisantgranaat van 25pr met schokbuis (leeg)
19811265	29/04/1981	In de muur van de Oude Kerk	Schroot	1 muuranker
19812207	21/07/1981	Bureau	Geschutmunitie, ontstekingsinrichtingen	1 brisantgranaat van 7.5cm zonder buis, 1 granaatlichaam van 7.5cm, 1 schokbuis AZ23
19812729	08/09/1981	Bureau	Schroot	1 op een granaat lijkend stuk schroot
19812852	18/09/1981	Bureau	Geschutmunitie	1 brisantgranaat van 8cm met schokbuis (Oud Hollands)
19813246	00-01-1900	Bureau Westvest 25	Geschutmunitie, kleinkalibermunitie	9 brisantpantsergranaatpatronen van 217mm, 1 KKM
19813322	27/10/1981	Bureau		Dubbele melding (MORA 19813246)
19820150	29/01/1982	Terrein Gist Brocades tegen voet van spoordijk	Geschutmunitie	5 brisantgranaatpatronen van 7.5cm zonder buis (Oud Hollands). Er zou nog veel meer liggen (o.a. in de baggerschuit). Zoekactie uitgeschreven
19820227	08/02/1982	Bureau	Schroot	1 stuk schroot
19820373	23/02/1982	Vijvers Gist Brocades		VZA. Kaarten in de bijlage, hele vijver m.u.v. de gasleiding afgezocht
19820538	09/03/1982	In de vijver van Gist Brocades	Geschutmunitie, kleinkalibermunitie, toebehoren, ontstekingsinrichtingen	Zoekactie betreft gedumpte munitie, gevonden bij het uitbaggeren van de vijver. De modder is doorzocht met behulp van een graafmachine en een spuitinstallatie. 1 brisantgranaatpatroon van 7.5cm met schokbuis (Oud Hollands), ±20 KKM, 2 brisantgranaatpatronen van 75mm, ±0,25m schakelband van een mitrailleur (zonder munitie, Duits), 1 brisantgranaat van 7.5cm met buis, 4 brisantgranaten van 7.5cm met buis, 7 brisantgranaatpatronen van 7.5cm zonder ontsteker met buis, 4 brisantgranaten van 7.5cm zonder ontsteker met buis, 5 hulzen van 7.5cm met voortdrijvende lading, 2 brisantgranaatpatronen met schokbuis, 8 brisantgranaatpatronen zonder ontsteker, 2 brisantgranaten zonder ontsteker, 8 tijdschokbuis

				nr 12 of nr 13 (Nederlands), 10 brisantgranaatpatronen van 7.5cm met ontsteker, 2 brisantgranaatpatronen van 7.5cm met schokbuis, 1 patroonhuls van 7.5cm (Oud Hollands), 16 schokbuizen in kist, 3 hulzen met udl, 5 brisantgranaten zonder ontsteker met buis, 19 brisantgranaatpatronen zonder ontsteker met buis, 10 brisantgranaatpatronen met schokbuis, 15 brisantgranaatpatronen, 3 brisantgranaatpatronen met schokbuis, 22 brisantgranaatpatronen met buis, 8 hulzen met udl, 7 brisantgranaten met buis, 1 brisantgranaat van 7.5 cm met buis, 1 huls van 7.5cm met udl, 3 brisantgranaatpatronen van 7.5cm met buis, 8 schokbuizen nr 28 in een kist, 3 schokbuizen nr 38, 1 restant van een geweer (Oud Hollands), 1 alarmpistool, 7 brisantgranaatpatronen van 7veld met en zonder schokbuis nr 13/14, 7 schokbuizen nr 28, 2 patronen KKM, 2 brisantgranaten van 7veld, 1 luchtdrukpistool, 1 brisantgranaatpatroon van 7.5cm met schokbuis (Oud Hollands), 6 brisantgranaatpatronen van 7cm met buis, 2 hulzen van 7.5cm met udl, ±50 KKM, 1 alarmpistool, 2 brisantgranaatpatronen van 7.5cm met schokbuis (Oud Hollands), 5 brisantgranaatpatronen van 7.5cm met buis (Oud Hollands), 3 hulzen van 7.5cm met udl, 2 ontstekers nr 38, 6 brisantgranaatpatronen van 7.5cm met buis, 2 hulzen van 7.5cm met udl, ±50 KKM, 1 luchtdrukpistool, 1 brisantgranaatpatroon van 7.5cm met schokbuis, 4 brisantgranaatpatronen van 7.5cm met buis, 3 brisantgranaten van 7.5cm met buis, 5 brisantgranaten van 7.5cm met buis, 1 brisantgranaatpatroon van 7.5cm met schokbuis, 23 brisantgranaatpatronen van 7.5cm met buis, 33 brisantgranaatpatronen van 7.5cm met buis (Oud Hollands), 2 brisantgranaten van 7.5cm met buis (Oud Hollands), 6 brisantgranaatpatronen van 7.5cm met buis (Oud Hollands), 1 ontstekingsdop van 7.5cm (Oud Hollands), 4 brisantgranaatpatronen van 7.5cm zonder ontsteker (Oud Hollands), ±100 KKM divers (gedeeltelijk in houder), ±25 KKM, 1 brisantgranaat van 7.5cm met buis, 1 schokbuis nr 38, 1
--	--	--	--	---

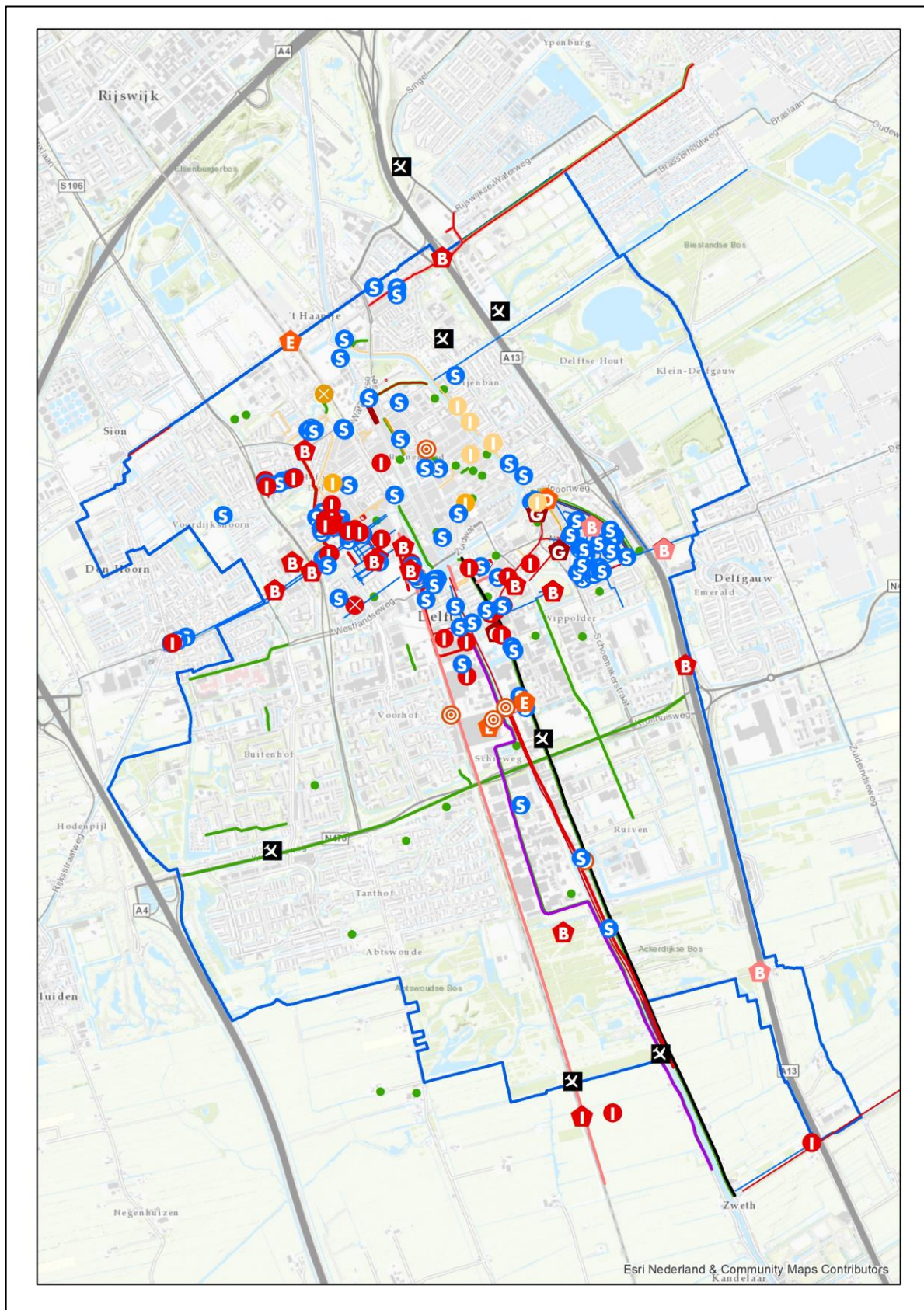
				restant van een geweer, 3 grendels van geweren, 2 KKM, 1 revolver met mogelijke patronen (Oud Hollands), 2 bajonetten, 1 sabel, 8 KKM divers, 1 pistool met patronen, 2 grendels, 2 schokbuizen nr 38, ±100 KKM,
19820764	25/03/1982	Voorstraatgracht		VZA, geen verdere gegevens
19821054	13/04/1982	Bureau	Geschutmunitie	1 pantsergranaatpatroon van 47mm (Oud Hollands)
19821615	11/05/1982	Bureau	Handgranaten	1 handgranaten MK2 met ontsteker (leeg)
19823457	18/10/1982	Bureau	Kleinkalibermunitie, handgranaten	±800 restanten KKM divers, 1 veldhandgranaat van KNIL (leeg)
19823945	26/11/1982	Bureau	Geschutmunitie	1 projectiel lichaam van 120mm mortier (leeg)
19824094	16/12/1982	Voorstraatgracht	Geschutmunitie, kleinkalibermunitie, handgranaten,	Zoekactie, ±75 kubieke meter uitgebaggerd uit de gracht m.b.v. kraan en daarna visueel op munitie geïnspecteerd. 4 brisantpantsergranaatpatronen van 47mm (Oud Hollands), ±200 KKM divers, 3 brisantpantsergranaatpatronen nr2 van 47mm(Oud Hollands), ±1500 patronen KKM divers, 1 scherfhandgranaat (Oud Hollands), 2 brisantpantsergranaatpatronen nr 2 van 47mm, ±500 patronen KKM divers, 9 brisantpantsergranaatpatronen nr 2 van 47mm, 20 patronen KKM divers, 11 brisantpantsergranaatpatronen van 47mm (Hollands), 21 brisantpantsergranaatpatronen nr 2 van 47mm, 2 brisantgranaatpatronen van 47mm met schokbuis nr 48
19830331	12/02/1983	Aan de rand van Delftse Hout (vuilnisbelt)	Geschutmunitie	1 brisantgranaat van 5.5" zonder buis (voor de helft leeg). Ligt in het recreatiegebied
19831521	04/05/1983	Bureau	Kleinkalibermunitie, handgranaten	9 KKM divers, 1 handgranaat met restant ontsteker (Oud Hollands)
19832140	19/07/1983	Bureau	Kleinkalibermunitie	±3000 KKM divers (o.a. schiethamerpatronen)
19832148	19/07/1983	Bureau	Geschutmunitie, ontstekingsinrichtingen, toebehoren	1 brisantgranaat zonder schokbuis (verschoten), 1 schokbuis AZ DM281, 4 oefenbrisantgranaatpatronen van 20mm, 2 pantsergranaatpatronen van 20mm, 1 oefengranaatpatroon van 20mm, 1 stuk huls van 20mm
19832527	16/08/1983	Bureau	Toebehoren, geschutmunitie, kleinkalibermunitie	1 ms kardoeshuls van 75mm (verschoten), 2 oefenbrisantgranaten van 2cm (verschoten), 2 stalen hulzen van 20mm (verschoten), ±4000 KKM patronen divers
19840463	01/03/1984	Julianastraat 67	Handgranaten	1 handgranaat Mills 36
19842316	06/07/1984	Bureau	Handgranaten, ontstekingsinrichtingen	1 oefenhandgranaat nr 6C1 (leeg), 2 ontstekers van een handgranaat nr 19-serie, 2 vlampijpjes voor een handgranaatontsteker nr 9C1 (afgevuurd)
19842892	31/08/1984	Bureau	Schroot	1 stuk schroot
19843408	19/10/1984	Bureau	Geschutmunitie	1 brisantpantsergranaatpatroon van 47mm, 1 brisantgranaatpatroon van 47mm met schokbuis

19843467	26/10/1984	Bureau	Kleinkalibermunitie, schroot	±100 KKM divers, ±4kg schroot
19850006	01/01/1985	Boezemkade van de Berkelsche Zweth en de Akkerdijkse polder		VZA. Geen ZA want uit getuigenissen bleek dat de explosieven reeds waren gesprongen.
19850637	25/03/1985	Bureau	Geschutmunitie, kleinkalibermunitie, toebehoren	1 oefenbrisantgranaat van 3.7cm, 1 pantsergranaat van 2cm, ±1000 KKM divers, 1 oefenbrisantgranaat van 2cm, 2 hulzen van 2cm, 1 restant van oefenmunitie (voorste deel projectiel met schokbuis, Duits)
19850691	27/03/1985	T.H. Mijnbouwstraat 120	Explosieve stoffen	±0,5kg hexaniet
19851102	24/04/1985	Broerhuisstraat 3	Geschutmunitie	1 brisantgranaat van 8cm mortier zonder buis (Oud Hollands). Gevonden tijdens verbouwing tussen plafond en vloer.
19851450	14/05/1985	Bureau	Geschutmunitie	1 exercitie/oefenpatroon van 37mm
19852390	29/07/1985	Bureau	Kleinkalibermunitie, geschutmunitie	±50 KKM divers, 1 brisantpantsergranaatpatroon van 4.7cm (Oud Hollands)
19852580	18/08/1985	Buiten watersloot t.h.v. pand 32	Handgranaten	1 scherfhandgranaat nr 1 met ontsteker nr 12
19853908	30/12/1985	Bureau	Geschutmunitie	1 staartstuk van 81mm mortier (leeg) (verschoten)
19860841	11/04/1986	Delft Geophysical	Geschutmunitie	1743 springstofpatronen van 50 gram (in totaal 87,15kg netto springstof Seismo Gelit II)
19862756	18/08/1986	Volkstuincomplex	Geschutmunitie	2 brisantpantsergranaatpatronen van 4.7cm (Oud Hollands)
19870012	05/01/1987	Bureau		MORA ontbreekt.
19870694	06/04/1987	Bureau	Kleinkalibermunitie, vuurwerk	±2000 KKM divers, ±15 stuks schertsvuurwerk, 1 simulator explosive and flash DM54 compleet
19871027	27/04/1987	Delfgouwseweg, Poortgebouw	Geschutmunitie	1 pantsergranaat van 7 veld
19872201	17/08/1987	AMRO-bank		MORA ontbreekt.
19873358	07/12/1987	Koningsplein		MORA ontbreekt.
19873395	12/12/1987	Oude Langedijk 36		MORA ontbreekt.
19873412	15/12/1987	Bezetstraat		MORA ontbreekt.
19873480	26/12/1987	Buiten Watersloot 270		MORA ontbreekt. Geïmproviseerd explosief, geen CE
19880181	25/01/1981	Bureau	Schroot	4 schokdempers voor Citroën
19880275	08/02/1988	KNLWM, Paardenmarkt 1C		Leger- en wapenmuseum
19880769	05/04/1988	Misplantsoen 126	Geschutmunitie	1 granaatkartets van 7veld met tijdbuis (leeg)
19881624	25/05/1988	Paardenmarkt 1C		Leger- en wapenmuseum
19883070	18/10/1988	Armamentarium		Legermuseum
19883467	29/11/1988	Bureau TOD		MORA ontbreekt.
19883557	09/12/1988	Bureau	Vuurwerken, schroot	1 thunderflash, 1 stuk schroot
19891761	07/06/1989	Bureau	Geschutmunitie	1 model van een springrookgranaat van 4.2" mortier met een dummy fuze 152/162 (zonder explosieve inhoud, in ktn koker)
19892015	29/06/1989	Bureau	Raketten	1 oefenantitankbrisantgranaatraket van 3.5"
19892412	08/08/1989	Bureau	Vuurwerken	1 restant noodsein (pot + parachute + raketmotorhuis)
19892655	29/08/1989	Bureau	Kleinkalibermunitie, vuurwerk	±5000 KKM divers, ±1kg schertsvuurwerk
19892749	07/09/1989	Bureau	Ontstekingsinrichtingen	1 restant van een nabijheidsbuis MK58

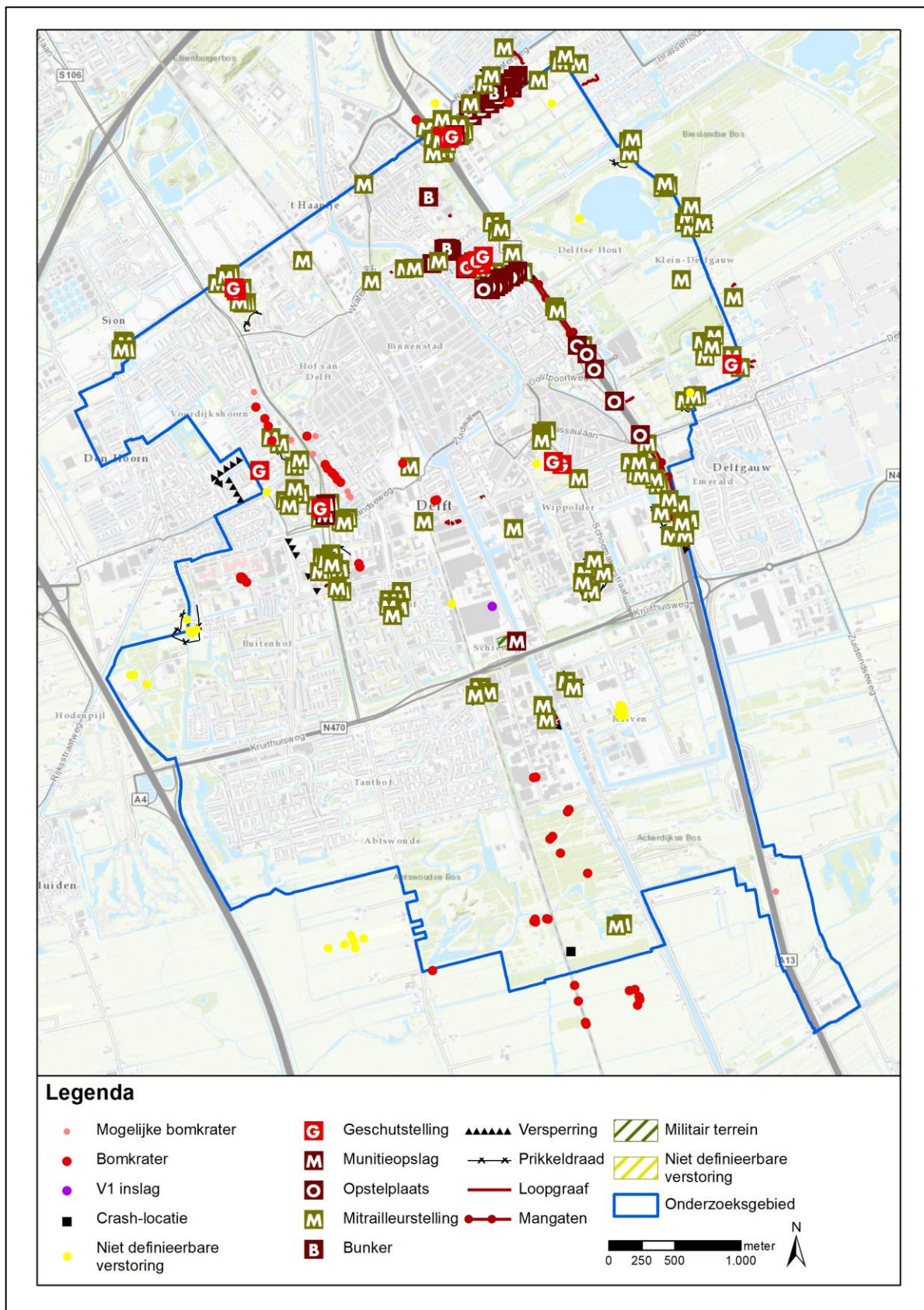
19892909	20/09/1989	Bureau Mun.Kist	Kleinkalibermunitie, explosieve stoffen	±25 patronen KKM divers, 1kg rookzwak buskruit, 50 slaghoedjes, 1 railklapper
19893081	28/09/1989	Bureau	Vuurwerken, handgranaten, kleinkalibermunitie, schroot	3 seinpatronen, 1 handgranaat Mills 36 met ontsteker, 1 handgranaat nr 1C1, ±2000 patronen KKM divers, 1 scheepsvuurwerk, 2 spuitbusjes traangas
19893229	06/10/1989	Bureau		Dubbele melding (MORA 19893081)
19893708	20/11/1989	Bureau		MORA ontbreekt.
19893733	21/11/1989	Bureau	Kleinkalibermunitie	±80 scherpe patronen van 9mm
19900226	01/02/1990	Auto v. Kringloopbedrijf	Handgranaten	1 handgranaat Mills 36
19900916	10/04/1990	Bureau	Vuurwerken, toebehoren, handgranaten, kleinkalibermunitie	7 ernstvuurwerken, 1 ms huls van 40mm (leeg), 1 scherfhandgranaat met ontsteker (incomplete, leeg), ±2000 KKM divers
19901166	01/05/1990	Abtsoude 38		Geen CE aangetroffen
19902687	03/10/1990	Reinier de Graafweg		MORA ontbreekt.
19903341	15/12/1990	Surinamestraat, TNO		MORA ontbreekt.
19910114	17/01/1991	Nabij Schieweg		VZA. Geen ZA uitgeschreven.
19910167	25/01/1991	Binnenplaats bureau	Geschutmunitie, vuurwerk	1 oefenbrisantgranaat van 8" met schokbuis, 4 scheepsvuurwerken, 1 staartstuk van 3" mortier
19911453	17/06/1991	PML-TNO		
19911721	25/07/1991	Bureau	Toebehoren	1 ms huls van 76mm M26
19912777	28/11/1991	Bureau	Kleinkalibermunitie, vuurwerken, handgranaten, geschutmunitie	±4000 KKM divers, 2kg vuurwerk, 2 oefenhandgranaten, 1 handgranaat Mills 36 zonder slagpin, 2 staartgedeeltes van een 81mm mortier, 4 scheepsvuurwerken, 1 granaat van 7vld met tijdbuis (leeg)
19912875	12/12/1991	Bureau		MORA ontbreekt
19920632	21/03/1992	Het Zwaanepad 17	Geschutmunitie, handgranaten, kleinkalibermunitie, vuurwerken, explosieve stoffen	1 brisantgranaat van 2" mortier (niet vershoten), 1 handgranaat Mills 36 zonder slagpin, 1 oefenhandgranaat nr 6C1, ±70 KKM, 6 ernstvuurwerken, ±100gram springstof schilfers
19921777	07/08/1992	Bureau	Vuurwerken, kleinkalibermunitie, handgranaten	±1kg schertsvuurwerk, ±200 KKM divers, 1 handgranaat Mills 36 (leeg)
19921952	28/08/1992	Voorden, AH Winkel		MORA ontbreekt
19922251	09/10/1992	Bureau	Kleinkalibermunitie	5 KKM
19922804	23/12/1992	Bureau		MORA ontbreekt
19930226	08/02/1993	Bureau	Kleinkalibermunitie, vuurwerken	±100 KKM, 1kg scherts vuurwerk
19931221	27/05/1993	Röntgenweg	Geschutmunitie	1 brisantgranaat van 81mm met ontsteker
19931949	02/09/1993	Bureau	Raketten, schroot	1 oefenbrisantgranaatraket van 90mm, 1 werpgewicht
19932060	17/09/1993	Bureau	Kleinkalibermunitie, vuurwerken	±3000 KKM divers, 3 seinpatronen van 26,5mm/1", 2 ernstvuurwerken
19932070	20/09/1993	Rotterdamseweg 123		Vervallen, geen CE
19932151	30/09/1993	Bureau	Geschutmunitie	2 brisantgranaatpatronen van 2cm met AZ, 1 oefenbrisantgranaatpatroon van 20mm, 3 brisantgranaatpatronen van 15mm met AZ
19932538	23/11/1993	Bureau	Kleinkalibermunitie, geschutmunitie, vuurwerken, schroot	±1050 KKM divers, 2 oefengranaten van 27mm (vershoten), 1 oefengranaat van

				30mm, ±50kg vuurwerk, 2 traangasbussen, 2kg/5 stuks scheepsvuurwerk
19932585	30/11/1993	Bureau		MORA ontbreekt
19942036	20/09/1994	Westplantsoen	Afwerpmunitie	2 oefenbommen van onbekende herkomst
19961039	17/05/1996	Eisenhouwerlaan 21	Afwerpmunitie	1 oefenbom van 25lbs zonder rooklading (compleet)
19961360	27/06/1996	Delftgouwseweg 174	Geschutmunitie	1 brisantgranaat van 37mm met restant ontsteker (niet verschoten). Door vinder mee naar huis genomen.
19961381	01/07/1996	TNO	Handgranaten	1 brandhandgranaat nr 76. Na ongeval te Vught naar TNO gebracht.
19961665	08/08/1996	Abts woude 54	Geschutmunitie	2 brisantgranaten van 8.8cm Flak met Zt.Z S30
19970033	08/01/1997	Jacoba van Beijerelaan 1		MORA ontbreekt
19970836	19/04/1997	Schiekade 2	Geschutmunitie	5 brisantgranaten van 5cm mortier compleet (niet verschoten)
19970907	25/04/1997	Kruithuisweg	Geschutmunitie	1 brisantgranaat van 7veld met restant tijdbuis (verschoten). Aangekomen bij werkzaamheden
19972606	10/12/1997	Marcelus Eenmanspad 3		MORA ontbreekt
19980019	06/01/1998	Bureau	Geschutmunitie	1 brisantgranaat van 3" mortier met restant schokbuis nr 152/162 (leeg) (verschoten)
19980105	22/01/1998	bureau	Handgranaten, geschutmunitie, kleinkalibermunitie	1 rookhandgranaat (leeg), 1 exercitiepatroon van 25mm, ±50 KKM divers
19981319	23/06/1998	bureau	Kleinkalibermunitie, vuurwerken, explosieve stoffen	±500 KKM divers, 2 strijkers, 1 ernstvuurwerk, 1gram rookzwak buskruit, 14 slaghoedjes
19990312	09/03/1999	J.C. van Markenweg, Agnethapark	Geschutmunitie	1 brisantgranaatpatroon van 7 veld/TL zonder ontsteker. Aangekomen bij graafwerkzaamheden
19990315	09/03/1999	J.C. van Markenweg, Agnethapark		MORA incompleet, betreft vermoedelijk een granaat.
19990334	12/03/1999	J.C. van Markenweg, Agnethapark		MORA ontbreekt
19990638	20/04/1999	buro	Kleinkalibermunitie	±300 KKM divers
19991287	14/07/1999	Abtswoude 52	Geschutmunitie	1 brisantgranaat van 8.8cm met restant ontsteker (verschoten). Aangekomen bij verbreden van sloot.
19991660	14/09/1999	J.C. van Markenweg (Agnethapark)	Geschutmunitie	2 brisantpantsergranaatpatronen van 76mm (Oud Hollands), 1 brisantpantsergranaatpatroon van 4.7cm
19991965	21/10/1999	Spoorvijver	Geschutmunitie	1 brisantgranaatpatroon van 7veld met restant ontsteker, 1 brisantpantserpatroon van 4.7cm
20001904	03/10/2000	Abtswoude 54	Geschutmunitie, kleinkalibermunitie	1 brisantgranaat van 7.5cm met schokbuis (verschoten), ±100 KKM divers
20010885	08/06/2001	bureau	Geschutmunitie	1 oefenbrisantgranaat van 81mm mortier met schokbuis M52-serie zonder explosieven
20011041	05/07/2001	Bureau	Kleinkalibermunitie	±40 KKM divers
20011076	11/07/2001	Schuylenburgh 22	Geschutmunitie, ontstekingsinrichtingen	1 lichaam van een kartetsgranaat van 8cm, 6 ontstekers divers zonder dop, 3 restanten van ontstekers divers met dop
20020399	02/04/2002	Brasserskade (vinexlocatie)		MORA ontbreekt

20020477	11/04/2002	Nieuwe kerk e.o.		Assistentie bij technische analyse
20031950	02/12/2003	"Paardemarkt 1c Legermuseum"		Legermuseum
20040349	25/03/2004	Voltaweg 11	Geschutmunitie	1 exercitiebrisantgranaatpatroon van 75mm
20070196	13/02/2007	Legermuseum aan de Paardenmarkt 1C in Delft		Legermuseum
20070206	14/02/2007	Ruim van een schip gelegen aan de Rotterdamse weg in Delft	Handgranaten, geschutmunitie	1 scherfhandgranaat MK2 zonder ontsteker, 1 brisantpantsergranaat van 47mm met bodembuis en mogelijk een buskruitvulling (verschoten). Gevonden tijdens leegpompen ruim.
20070293	05/03/2007	Mekelweg Delft (Technopolis)		Geen CE aangetroffen
20071126	10/07/2007	Prof Henketstraat 25	Handgranaten	1 handgranaat MK2 met ontsteker (leeg)
20071418	19/09/2007	Oosteinde 175	Geschutmunitie	1 brisantgranaat van 12cm met restant schokbuis nr38 (leeg) (niet verschoten). In woning opgegraven.
20101000	07/07/2010	Oostsingel perc.156, Delft. (Nabij Rembrandstraat)	Handgranaten	1 scherfhandgranaat ei nr 1 (Oud Hollands). Tijdens magneetvissen boven water gekomen.
20101802001	22/12/2010	Voldergracht 24	Geschutmunitie	2 brisantgranaten van 40mm
20110098001	14/01/2011	Oranje Plantage 16	Ontstekingsinrichtingen	1 handgranaatontsteker wrijvingstrek
20110164000	31/01/2011	Jacoba van Beierenlaan 1	Handgranaten	1 scherfhandgranaat nr 1
20110164001	31/01/2011	Jacoba van Beierenlaan 1	Kleinkalibermunitie	9 KKM divers

Afbeelding 9: Inventarisatiekaart literatuur- en archiefgegevens. Zie bijlage 5 voor een grotere versie.

Afbeelding 10: Inventarisatiekaart luchtfoto-analyse. Zie bijlage 5 voor een grotere versie.

3.11 ONDERZOEKSBEPERKINGEN EN LEEMTEN IN KENNIS

Bij het opstellen van de CE-bodembelastingkaart met bijbehorende rapportage voor de gemeente Delft zijn verschillende onderzoeksbeperkingen van toepassing geweest. Enerzijds heeft dit te maken met de aard van de bronnen, anderzijds met de interpretatie hiervan. In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van deze beperkingen en hoe hier mee om is gegaan.

3.11.1 HORIZONTALE AFBAKENING VERDACHTE GEBIEDEN AFWERPMUNITIE

Het bepalen van de horizontale afbakening van locaties die verdacht zijn op het voorkomen van afwerpmunitie is sterk afhankelijk van beschikbare informatie. De volgende parameters zijn nodig om tot een betrouwbare horizontale afbakening van een verdacht gebied te komen:

- Gegevens over de gebruikte toestellen (typen, aantallen);
- Informatie over de afgeworpen bommenlading (soorten, aantallen);
- Beschikbaarheid van luchtfoto's van voldoende kwaliteit en de juiste datum;
- Duidelijke aanwijzingen op de luchtfoto dat niet alle afgeworpen bommen zijn geëxplodeerd.

Indien één of meerdere van deze parameters ontbreken, is gekozen om het gebied niet verdacht te verklaren, omdat het niet mogelijk is om een adequate horizontale afbakening vast te stellen. Voorbeeld: een aantal kraters is gezien op een luchtfoto, maar er is geen exacte afgeworpen bommenlading bekend. Voor deze locatie is het niet bekend of alle afgeworpen bommen zijn ontploft, noch is bekend hoeveel er mogelijk ontbreken en tot welke afstand (radius) vanaf de kraters er gezocht moet worden. Wegens het ontbreken van een cruciale parameter kan een verdacht gebied hier niet horizontaal afgebakend worden. De locatie wordt onverdacht verklaard.

Voor de analyse van de bombardementen dienen ook de volgende factoren in ogenschouw genomen te worden:

- In de tijdspanne van 1940-1941 was navigatie en richtmethoden van de nachtelijke bombardementen onnauwkeurig. Een intern onderzoek van de RAF uit augustus 1941, het Bensusan-Butt report, toonde aan dat tijdens de zomer van 1941 slechts 20% van de bemanningen er in slaagden de bommen binnen een straal van 5 mijl (8 kilometer) van het doel te laten neerkomen. De overige 80% van de bommen kwamen in een wijde omtrek buiten een straal van 5 mijl (8 kilometer) neer.⁵⁶⁶
- Een deel van de voormalige gemeente Schipluiden is na de oorlog opgegaan in de huidige gemeente Delft. Bij Schipluiden was een *Scheinanlage* gebouwd⁵⁶⁷ ter afleiding van bomaanvallen op Rotterdam. Bomafworpen met als beoogd doelwit Rotterdam kunnen in de omgeving van Schipluiden en derhalve ook bij Delft zijn neergekomen. Dit is echter niet altijd duidelijk gerapporteerd.

3.11.2 BESCHIKBAARHEID EN KWALITEIT LUCHTFOTO'S

Voor het gebruik van de luchtfoto's gelden een aantal beperkingen, die voornamelijk te maken hebben met kwaliteit en beschikbaarheid:

- In de eerste jaren van de oorlog was de luchtfotografie nog weinig ontwikkeld. De kwaliteit van de beschikbare luchtfoto's uit de eerste jaren van de oorlog is daardoor matig, omdat de foto's van grote hoogte zijn genomen of met kleine lenzen.

⁵⁶⁶ TNA Londen, AIR14/1218 *Operational Research, 1941-1944*.

⁵⁶⁷ MA Freiburg, RL23-52.

- Veel luchtfoto's zijn (naoorlogs) vernietigd en niet meer beschikbaar. Dit geldt voor foto's uit de gehele oorlog. Hierdoor was het niet mogelijk om voor alle oorlogshandelingen de juiste luchtfotodekking te verkrijgen.

Door deze beperkingen was het niet altijd mogelijk om de locatie van oorlogshandelingen nauwkeurig te kunnen vaststellen. Bovendien kon door de matige kwaliteit niet altijd worden vastgesteld waardoor een op de luchtfoto zichtbare verstoring in het landschap is veroorzaakt. Deze zijn aangemerkt als 'niet-definieerbare verstoringen'. Daar niet kon worden vastgesteld dat deze verstoringen zijn veroorzaakt door CE, zijn deze verstoringen niet meegenomen in de afbakening van de verdachte gebieden.

3.11.3 ONTBREKEND KAARTMATERIAAL

In verschillende archieven wordt in brieven, rapporten en verslagen verwezen naar kaarten die als bijlagen waren bijgevoegd. In de meeste gevallen zijn deze kaarten echter niet aanwezig. De reden hiervan is onbekend. Hierdoor kon van sommige gebeurtenissen de (exacte) locatie niet vastgesteld worden.

3.11.4 ACTUALITEIT VAN GEGEVENS

Enkele informatiebronnen worden nog altijd geactualiseerd. Zo is de digitale database van de SGLO geraadpleegd in januari 2017, mogelijk is hier bij het opleveren van de conceptrapportage nieuwe informatie aan toegevoegd.

3.11.5 AANGETROFFEN NIET-GESPRONGEN EXPLOSIEVEN

De meldingen van vondsten van niet-gesprongen explosieven in de periode 1945-1970 en met name ook de periode 1940-1945 zijn niet compleet. Pas vanaf 1970 zijn de vondsten structureel bijgehouden door de huidige EODD. Van de overzichten van de geruimde munitie is niet altijd bekend of er daadwerkelijk een ruiming heeft plaatsgevonden. Indien een ruiming heeft plaatsgevonden kon niet altijd worden vastgesteld of daadwerkelijk alle munitie is geruimd. Bovendien is in de meeste gevallen onbekend waar de geruimde munitie naar toe is verplaatst.

3.11.6 MORA's

Alle MORA's van de gemeente Delft zijn opgevraagd bij de EODD en geraadpleegd voor het onderzoek. Om verschillende redenen zijn niet alle opgevraagde MORA's geleverd: enkele waren onvindbaar of in bewerking.

4 ANALYSE GEGEVENS

4.1 INDICATIES EN VERDACHTE GEBIEDEN

In de geraadpleegde bronnen zijn indicaties gevonden die erop wijzen dat de gemeente Delft tijdens de Tweede Wereldoorlog is getroffen door oorlogshandelingen. Hierdoor zijn verspreid over de gemeente CE in/op de (water)bodem achtergebleven. Op basis van de analyse van de geraadpleegde bronnen is vastgesteld dat er binnen de gemeente Delft gebieden zijn die verdacht zijn op CE in/op de (water)bodem. Conform WSCS-OCE zijn voor elk van de op CE verdachte gebieden de volgende zaken vastgesteld:

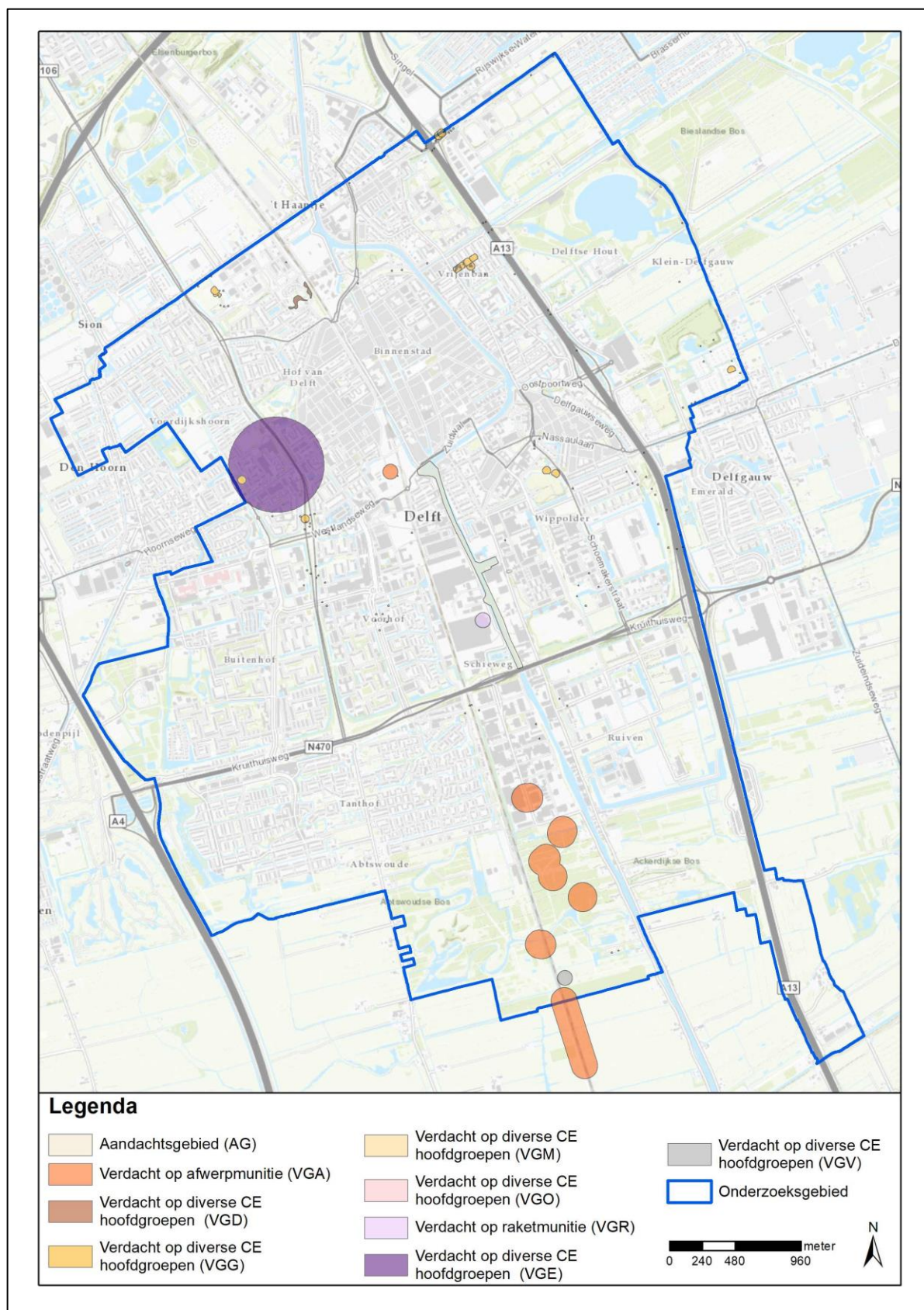
- De hoofdsoort aan te treffen CE;
- De subsoort aan te treffen CE;
- De kalibers van de aan te treffen CE;
- De nationaliteit van de aan te treffen CE;
- De hoeveelheid aan te treffen CE;
- De verschijningsvorm van de aan te treffen CE;
- De horizontale afbakening van het verdachte gebied;
- De verticale afbakening van het verdachte gebied.

Indien één of meerdere van deze zaken niet kon worden vastgesteld, is dit steeds aangegeven.

Ter identificatie heeft elk verdacht gebied een unieke codering, een VG-nummer, gekregen. Dit VG-nummer bestaat uit de volgende vier onderdelen:

- De aanduiding VG: verdacht gebied;
- Een letter als aanduiding voor de oorlogshandeling:
 - A = afwerpmunitie;
 - R = raketmunitie;
 - V = vliegtuigcrash;
 - G = geschutstelling
 - M = mitrailleurstellingen
 - O = munitieopslag
- Een volgnummer met drie cijfers.

In de onderstaande paragrafen zijn de indicaties weergegeven aan de hand waarvan een verdacht gebied kon worden vastgesteld op basis van de geraadpleegde gegevens. De genoemde RAP-nummers komen terug in het overzicht van gebeurtenissen. Tevens is aandacht besteed aan de naoorlogse ontwikkelingen in het verdachte gebied.

Afbeelding 11: CE-Bodembelastingkaart (verdachte gebieden). Zie bijlage 6 voor een grotere versie.

4.2 VGA_001: BOMBARDEMENT 5 MAART 1945

RAP nummer	Bron	Vindplaats	Gebeurtenis/analyse
RAP_450305A	TNA UK	AIR 37/718 AIR24/647 AIR25/222 AIR27/2078	's Ochtends bombardeerden Supermarine Spitfires van 602 Squadron een concentratie 60-80 goederenwagens aan de zuidoostzijde van station Delft van zuid naar noord in een duik van 4.000-1.500 voet hoogte. Alle Spitfires beschoten de wagens tijdens de duik. Twee bommen kwamen op 2 rijen wagens terecht en veroorzaakten een explosie, gevolgd door rook en brokstukken. Er werd geschat dat 6 wagens waren vernietigd en 6 anderen waren beschadigd. Twee bommen vielen op het spoor ten zuiden van de splitsing waarbij het spoor werd onderbroken. Vier bommen kwamen in open terrein ten zuidoosten van het station neer. Twee Spitfires beschoten opnieuw de rokende wagens, waarbij veel treffers werden geplaatst en beschadigden circa 30 van deze wagens. ^{568 569} De aanval werd tussen 09.30 en 11.00 uur uitgevoerd met in totaal 8 x 250 lbs brisantbommen. De betrokken Spitfires waren van het subtype mk.XVI en uitgerust met 2 x 20 mm + 2 x 0.50 inch kaliber boordwapens.
RAP_450305A	Gemeentearchief	Toeg.nr. 653, inv.nr. 4838	Luchtaanval door vier vliegtuigen op het spooremlacement te Delft. Op het terrein achter de Asfaltfabriek werden twee trechters aangetroffen, ook de spoorlijn richting Den Haag werd tweemaal getroffen. Daarnaast werden diverse projectielen van boordwapens gevonden op verschillende plaatsen.
RAP_450305A	Gemeentearchief	Toeg.nr. 653, inv.nr. 3814	In de loop van de dag werden in totaal 94 Spitfires uitgestuurd voor aanvallen op raketdoelen in het gebied van Den Haag. Delft: Station en goederenemplacement. Vier vliegtuigen met acht 250-ponders brisant. Resultaat goed. Zes goederenwagens vernield en zes beschadigd.
RAP_450305A	Literatuur	Zwanenburg 1991-1993 deel II, 575	Vier geallieerde vliegtuigen lieten bommen vallen op de spoorlijn ter hoogte van fabriek Braat. Ook werd er met boordkannonnen geschoten, waarbij schade werd aangericht op de locatie Raamstraat 64, Van Leeuwenhoeksingel en de Parallelweg.
RAP_450305A	Literatuur	De Blij 2005, 184	Melding van het neerkomen van bommen en beschietingen op de locatie Graswinkelstraat en Engelsestraat.
RAP_450305A	Gemeentearchief	Toeg.nr. 575, inv.nr. 633	Luchtaanval op het spoor, er zijn verschillende bommen neergekomen op de locatie Spoorbaan (spoor 1 en 3, tenminste twee bommen), schademeldingen in de Leeuwenhoeksingel en Parallelweg.
RAP_450305A	Gemeentearchief	Toeg.nr. 575, inv.nr. 640	Melding van oorlogsschade aan de Brandstoffenhandel Oliemans aan de Engelsestraat.
RAP_450305A	Gemeentearchief	Toeg.nr. 653, inv.nr. 4838	Melding van oorlogsschade door bominslag op de locatie Madelaan 1.
RAP_450305A	Gemeentearchief	Toeg.nr. 653, inv.nr. 7757	Melding van oorlogsschade door luchtbombardement aan de Bewaarschool op de locatie Raamstraat 65.

⁵⁶⁸ TNA Londen, AIR24/647

⁵⁶⁹ TNA Londen, AIR25/222

Luchtfoto analyse

Op de geraadpleegde luchtfoto waargenomen solitaire krater op het spoor. Een getroffen wagon is nog niet verwijderd en eveneens zichtbaar.

Afbeelding 11: uitsnede geallieerde luchtfoto waarop een solitaire krater van het bombardement is waargenomen.

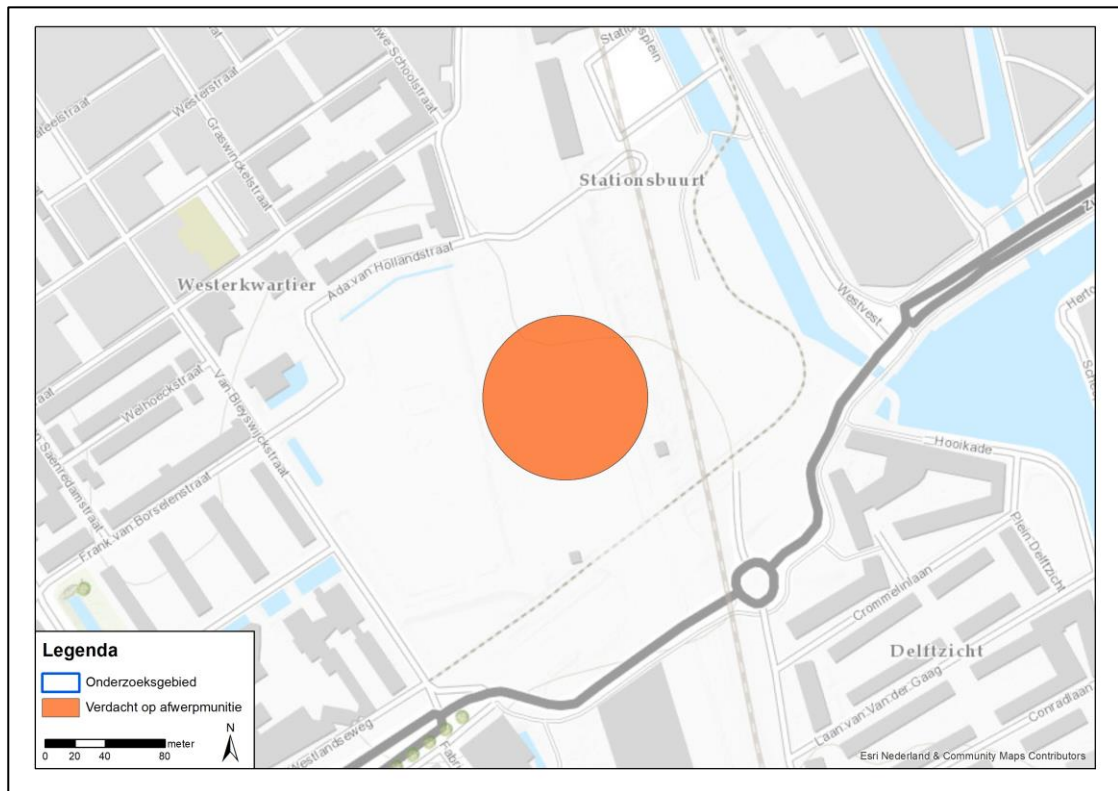
paar met een onderlinge afstand van 14 meter. Vermoedelijk zijn deze twee kraters veroorzaakt van bommen van een toestel: beide bommen zijn ontploft, dus is er geen sprake van een verdacht gebied. Op een van de perrons bij het

Naoorlogse ontwikkelingen

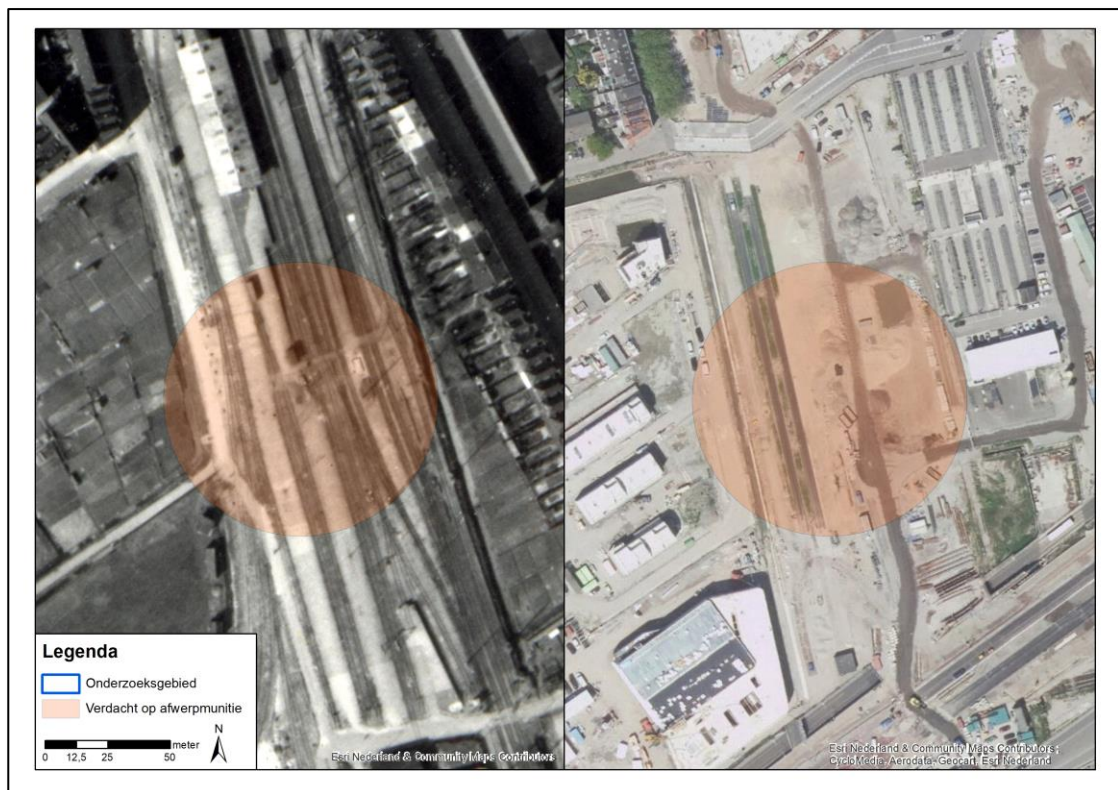
Op basis van een vergelijking van een luchtfoto uit de Tweede Wereldoorlog en een recente luchtfoto is vastgesteld dat er ter plaatse van het verdachte gebied grootschalig grondverzet heeft plaatsgevonden vanwege de bouw van het nieuwe station van Delft. Het is niet bekend tot welke diepte de bodem is geroerd.

Bijzonderheden

Geen

Afbeelding 12: horizontale afbakening VGA_001.

Afbeelding 13: naoorlogse ontwikkelingen VGA_001.

4.3 VGA_002: BOMBARDEMENT 18 MAART 1945

RAP nummer	Bron	Vindplaats	Gebeurtenis/analyse
RAP_450318A	TNA UK	AIR24/647 AIR25/222 AIR27/2078	's Middags bombardeerden 4 Supermarine Spitfires van 602 Squadron de spoorlijn tussen Delft en Rotterdam op positie D.6979 van zuid naar noord in een duik van 8.000-3.000 voet hoogte. Er werden geen resultaten waargenomen. De Spitfires waren met dezelfde individuele bommenlading van 1 x 500 lbs + 2 x 250 lbs brisantbommen als op de eerdere operatie die dag uitgerust. Het bombardement werd tussen 16.10 en 17.50 uur uitgevoerd.
RAP_450318A	Gemeentearchief	Toeg.nr. 653, inv.nr. 3814	Tussen 07.05 en 19.10 uur werden 113 Spitfires uitgestuurd voor aanvallen op spoorwegdoelen bij Den Haag, o.a. Delft werd onder vuur genomen.

Luchtfoto analyse

De beschikbare luchtfoto van 18 maart 1945 is vermoedelijk genomen vlak voorafgaand aan het bombardement van dezelfde: er zijn namelijk geen sporen zichtbaar. Op de foto van juni 1945, zijn verstoringen in het landschap waargenomen die zijn geïnterpreteerd als dichtgeschoven kraters. In de onderstaande afbeelding is een uitsnede weergegeven van de waargenomen kraters. Op een plaats werden twee kleine kraters waargenomen bij een grote kraters: dit betrof het ontploffen van twee 250 lbs en een 500 lbs brisantbom. Dit komt overeen met de lading van de Spitfires (zie boven).

Afbeelding 14: uitsnede geallieerde luchtfoto van juni 1945 waarop de kraters zichtbaar zijn.

Hoofdsoort	Subsoort	Kaliber (nationaliteit)	Hoeveelheid	Verschijningsvorm
Afwerpmunitie	Brisant	250 en/of 500 lbs (geallieerd)	Enkele	Afgeworpen

Horizontale afbakening

In de melding is aangegeven dat vier Britse Spitfire jachtbommenwerpers met elk drie bommen de spoorlijn tussen Rotterdam en Delft bombardeerden: een 500 lbs en twee 250 lbs per toestel. In totaal zijn dus twaalf bommen afgeworpen. Bij een duikbombardement werden de bommen tegelijkertijd afgeworpen, om onbalans en schade aan het vliegtuig te voorkomen. De 500 lbs bom kwam bij het afwerpen op maximaal 100 meter afstand van de andere twee bommen terecht.

Op de foto zijn echter vier kraterparen waargenomen, twee losse kraters en één kratertrio, dus in totaal dertien kraters. Dit komt niet overeen met het totaal aantal van twaalf afgeworpen bommen uit de primaire bombardementsgegevens.

Hiervoor zijn een tweetal verklaringen mogelijk:

1. Niet alle op de luchtfoto's waargenomen verstoringen betreffen kraters: de luchtfoto is van matige kwaliteit en van enkele maanden na de oorlog. Het is mogelijk dat een of meerdere verstoringen geen dichtgeschoven kraters zijn, maar het gevolg zijn van landbouwactiviteiten of graafwerkzaamheden;
2. Er heeft een tweede bombardement plaatsgevonden waardoor de waargenomen kraters zijn veroorzaakt. Mogelijk is dit het bombardement van 25 maart 1945 (zie VGA_003). Het bombardement van 30 maart 1945 komt niet in aanmerking omdat deze veel verder oostelijk heeft plaatsgevonden, bij de Rijksweg A13.

Voor de horizontale afbakening is ervan uit gegaan dat de waargenomen kraters afkomstig zijn van de bombardementen van 18 maart en 24 maart 1945. Bij deze bombardementen zijn in totaal 24 bommen afgeworpen: zestien 250 lbs en acht 500 lbs. Op de geraadpleegde luchtfoto's zijn ook sporen waargenomen van het bombardement van maart: aan de hand van beschrijvingen in het archief konden negen kraters op de luchtfoto worden geïdentificeerd. In totaal zijn op de luchtfoto's 22 kraters gezien, op een totaal van 24 afgeworpen bommen. Er zijn twee ontbrekende bommen.

De Spitfires hadden de spoorlijn als doel en volgens de richtlijnen van het WSCS-OCE is er sprake van een *Line Target*, waarbij de bommen op maximaal 91 meter vanaf het hart van de spoorlijn kunnen worden aangetroffen. Op een kraterpaar na, lagen echter alle kraters verder dan 91 meter vanaf de spoorlijn. Om die reden is een andere afbakeningsmethode gehanteerd.

Daar bekend is dat Spitfires al hun bommen tegelijkertijd afwierpen bij een duikbombardement en dat deze op maximaal 100 meter afstand van elkaar insloegen. Om deze reden is rondom elke van de dertien waargenomen kraters een cirkelvormig gebied met een straal van 100 meter verdacht verklaard (exclusief de gehanteerde georeferentieafwijking van 5 meter) op het aantreffen van afwerpmunitie, omdat van deze dertien kraters niet met zekerheid kon worden vastgesteld of ze afkomstig waren van het bombardement van 18 of van 25 maart 1945. De negen andere kraters konden met zekerheid worden toegeschreven aan het bombardement van 25 maart en zijn op een andere manier afgebakend (zie VGA_003).

Verticale afbakening

De minimale diepte is net onder het maaiveld, indien de bodem sinds 1940-1945 niet geroerd is. Indien de bodem wel geroerd is, dan kan worden aangenomen dat er in de bodem vanaf het maaiveld tot de diepte waar de bodemroerende activiteiten hebben plaatsgevonden zich geen CE meer bevinden.

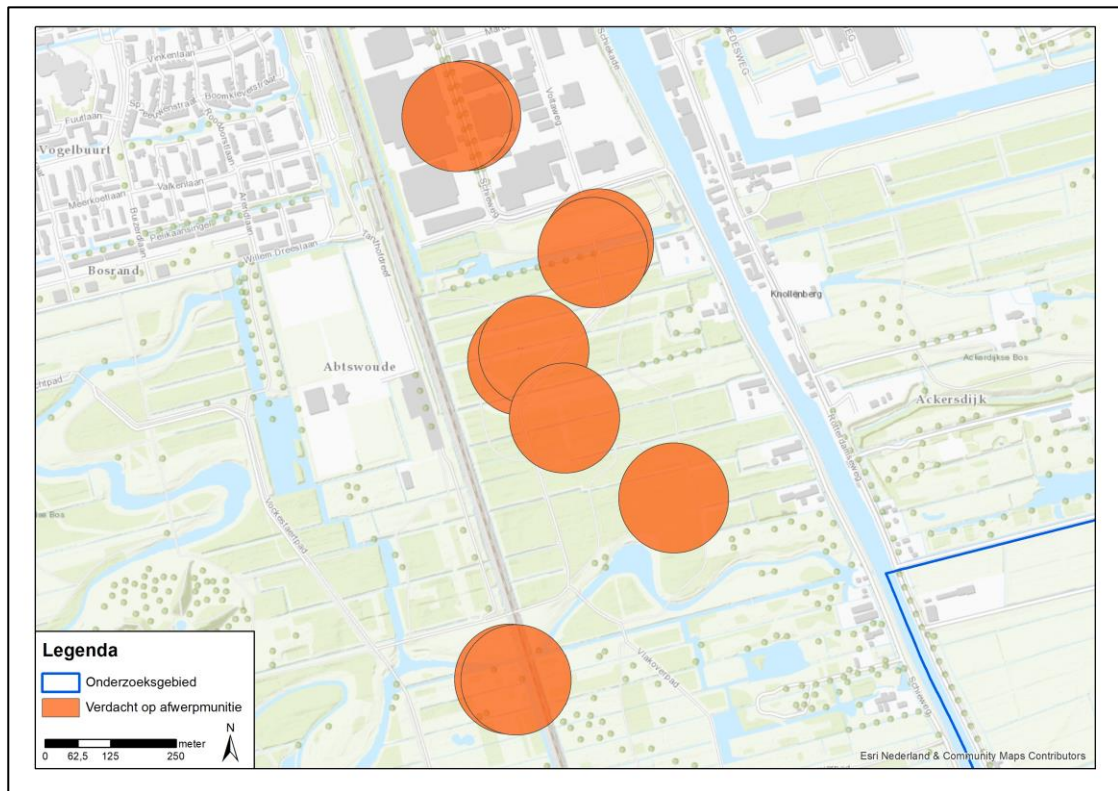
Op basis van geraadpleegde boringen van de site DINOloket is vastgesteld dat de bodem ter plaatse bestaat uit lagen klei en veen en is dus zacht. De boringen zijn echter niet dieper gezet dan tot 8 meter minus maaiveld, dus kon de bodemopbouw van de diepere lagen niet worden vastgesteld. Volgens de geraadpleegde sonderingen begint de 10 MPa op ruim tien meter. De sonderingen liggen echter op enige afstand van de verdachte gebieden en zijn mogelijk niet representatief voor de bodem in de verdachte gebieden. De maximale diepte kon op basis van de beschikbare gegevens niet worden vastgesteld.

Naoorlogse ontwikkelingen

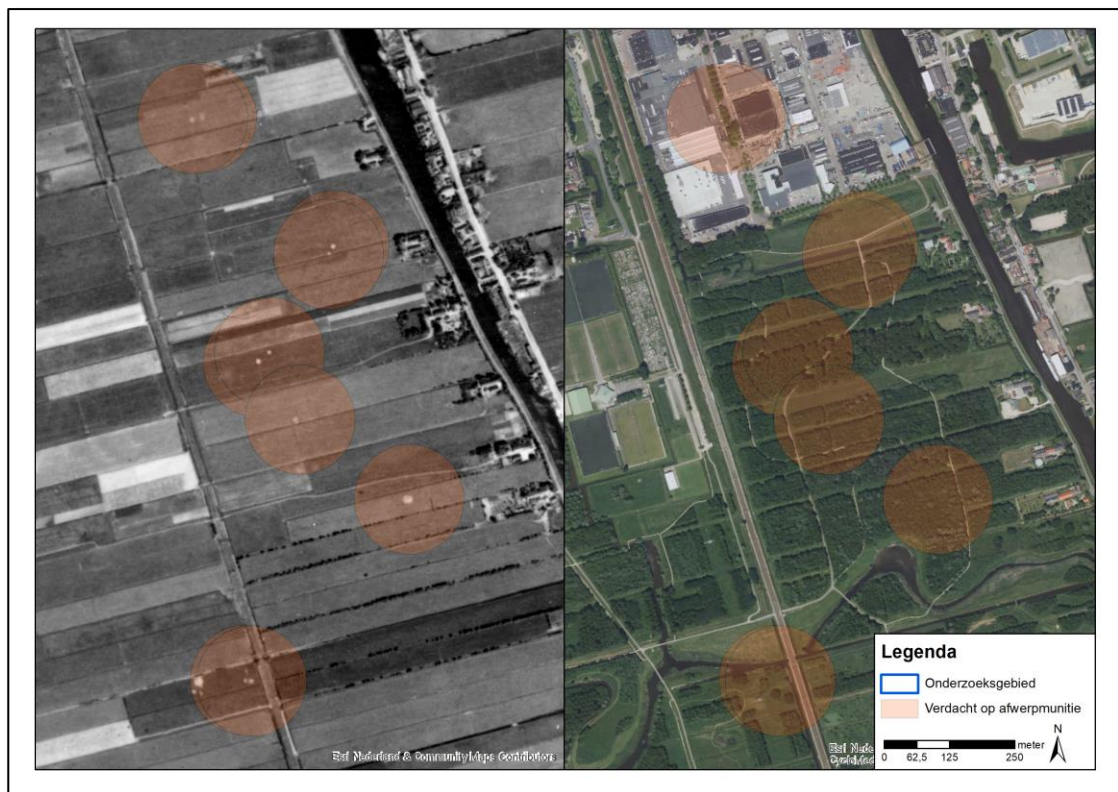
Op basis van een vergelijking van een luchtfoto uit de Tweede Wereldoorlog en een recente luchtfoto is vastgesteld dat er ter plaatse van de meest noordelijke verdachte gebieden grondverzet heeft plaatsgevonden betreffende de aanleg van een industriegebied. Het is niet bekend tot welke diepte de bodem is geroerd. In de andere verdachte gebieden hebben geen duidelijke naoorlogse ontwikkelingen plaatsgevonden.

Bijzonderheden

Geen

Afbeelding 15: horizontale afbakening VGA_002.

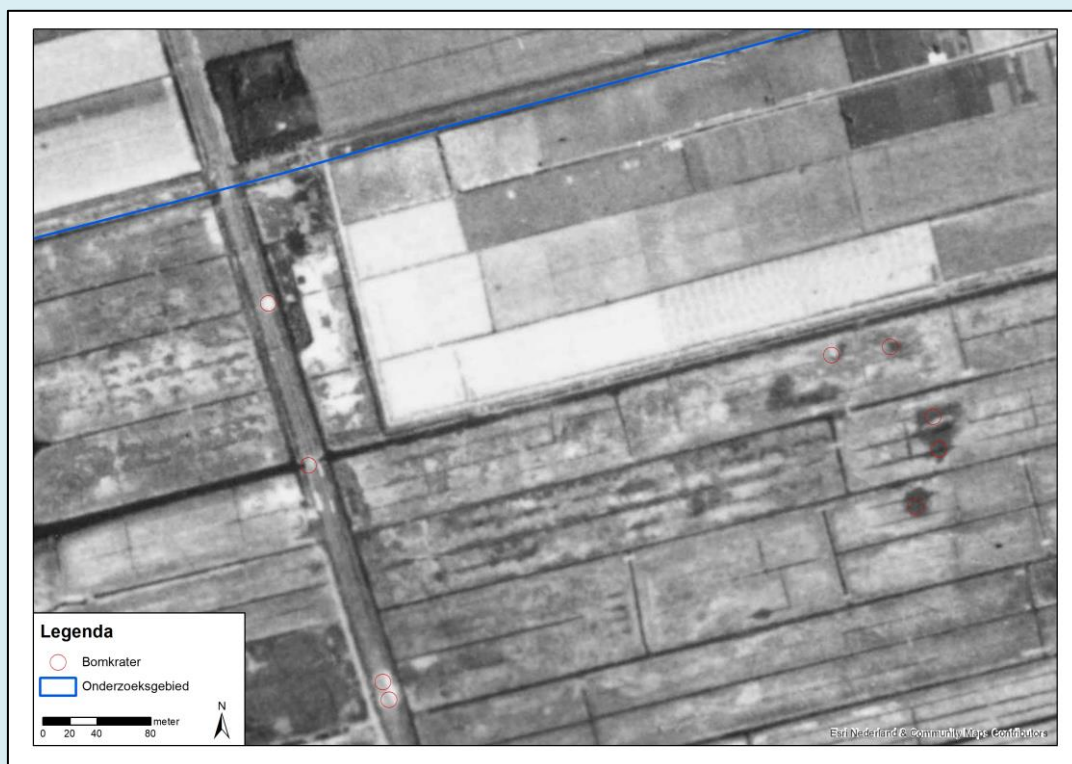
Afbeelding 6: naoorlogse ontwikkelingen VGA_002.

4.4 VGA_003: BOMBARDEMENT 25 MAART 1945

RAP nummer	Bron	Vindplaats	Gebeurtenis/analyse
RAP_450325A	TNA UK	AIR24/647 AIR25/222 AIR27/2078	Om 17.30 uur bombardeerden 4 Supermarine Spitfires van 602 Squadron de spoorlijn Delft-Rotterdam tussen posities D.685815 en D.695790 met in totaal 4 x 500 lbs + 8 x 250 lbs brisantbommen. Twee clusters bommen waren voltreffers en 2 clusters bommen waren bijna-treffers. De spoorlijn werd 3 mijl ten zuiden van Delft gebombardeerd. Drie clusters bommen explodeerden op de spoorlijn en een ander cluster op slechts enkele yards afstand.
RAP_450325A	Literatuur	De Blij 2005, 184	Vier geallieerde vliegtuigen lieten bommen vallen op de spoorlijn ter hoogte van kilometerpaal 74 (Delfts grondgebied) op de locatie.
RAP_450325A	Gemeentearchief	Toeg. nr. 575, inv.nr. 640	Melding van een bominslag op de locatie Spoor Delft-Rotterdam, kilometerpaal 74.
RAP_450325A	Gemeentearchief	Toeg. nr. 653, inv.nr. 3814	Luchtaanval door drie geallieerde vliegtuigen, melding van het inslaan van negen vliegtuigbommen, vier op het spoor van Delft naar Rotterdam en vijf in een weiland ter hoogte van spoorwegkilometerpaal 74 op de locatie.

Luchtfoto analyse

Op de geraadpleegde luchtfoto van juni 1945 zijn de negen gemelde kraters waargenomen: vier op de spoorlijn en vijf in een weiland ten oosten van het spoor.

Afbeelding 17: uitsnede geallieerde luchtfoto van juni 1945 waarop de negen kraters zichtbaar zijn.

Hoofdsort	Subsoort	Kaliber (nationaliteit)	Hoeveelheid	Verschijningsvorm
Afwerpmunitie	Brisant	250 en/of 500 lbs (geallieerd)	Enkele	Afgeworpen

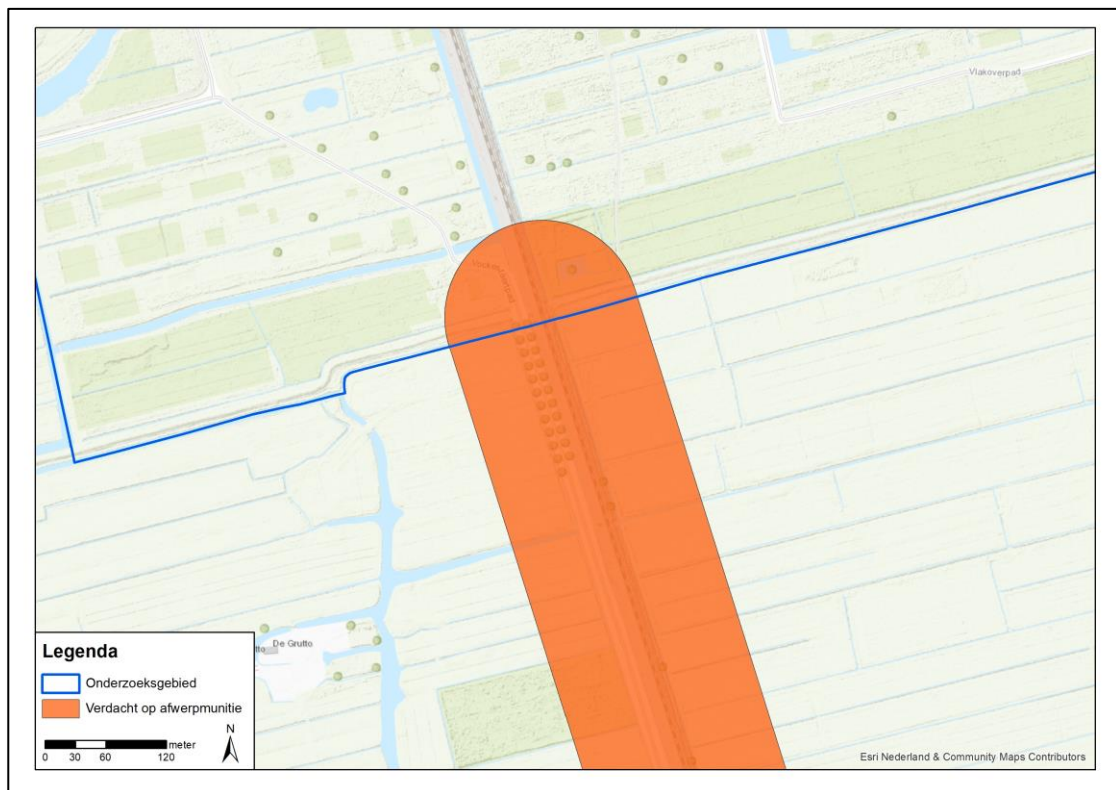
Horizontale afbakening

In de geraadpleegde bronnen is melding gemaakt van het afwerpen van twaalf bommen door vier Britse Spitfire jachtbommenwerpers, dus drie per toestel, waarbij de spoorlijn Delft-Rotterdam het doelwit was. De in het gemeentearchief genoemde aantal van vier bommen op de spoorlijn en vijf bommen in het weiland ten oosten van de spoorlijn, is bevestigd op de luchtfoto's. In totaal ontbreken drie bommen. Conform WSCS-OCE is het spoor aangemerkt als een *Line Target*. Langs het spoor is een gebied met een straal van 91 meter verdacht verklaard op het aantreffen van afwerpmunitie. Dit is exclusief de gehanteerde

georeferentieafwijking van 5 meter. In de lengterichting van het spoor is de buffer van 91 meter eveneens gebruikt, waarbij de waargenomen kraters als afbakeningspunten zijn gebruikt.

Verticale afbakening

De minimale diepte is net onder het maaiveld, indien de bodem sinds 1940-1945 niet geroerd is. Indien de bodem wel geroerd is, dan kan worden aangenomen dat er in de bodem vanaf het maaiveld tot de diepte waar de bodemroerende activiteiten hebben plaatsgevonden zich geen CE meer bevinden.
Op basis van geraadpleegde boringen van de site DINOloket is vastgesteld dat de bodem ter plaatse bestaat uit lagen klei en veen en is dus zacht. De boringen zijn echter niet dieper gezet dan tot 8 meter minus maaiveld, dus kon de bodemopbouw van de diepere lagen niet worden vastgesteld. Volgens de geraadpleegde sonderingen begint de 10 MPa op ruim tien meter. De sonderingen liggen echter op enige afstand van de verdachte gebieden en zijn mogelijk niet representatief voor de bodem in de verdachte gebieden. De maximale diepte kon op basis van de beschikbare gegevens niet worden vastgesteld.

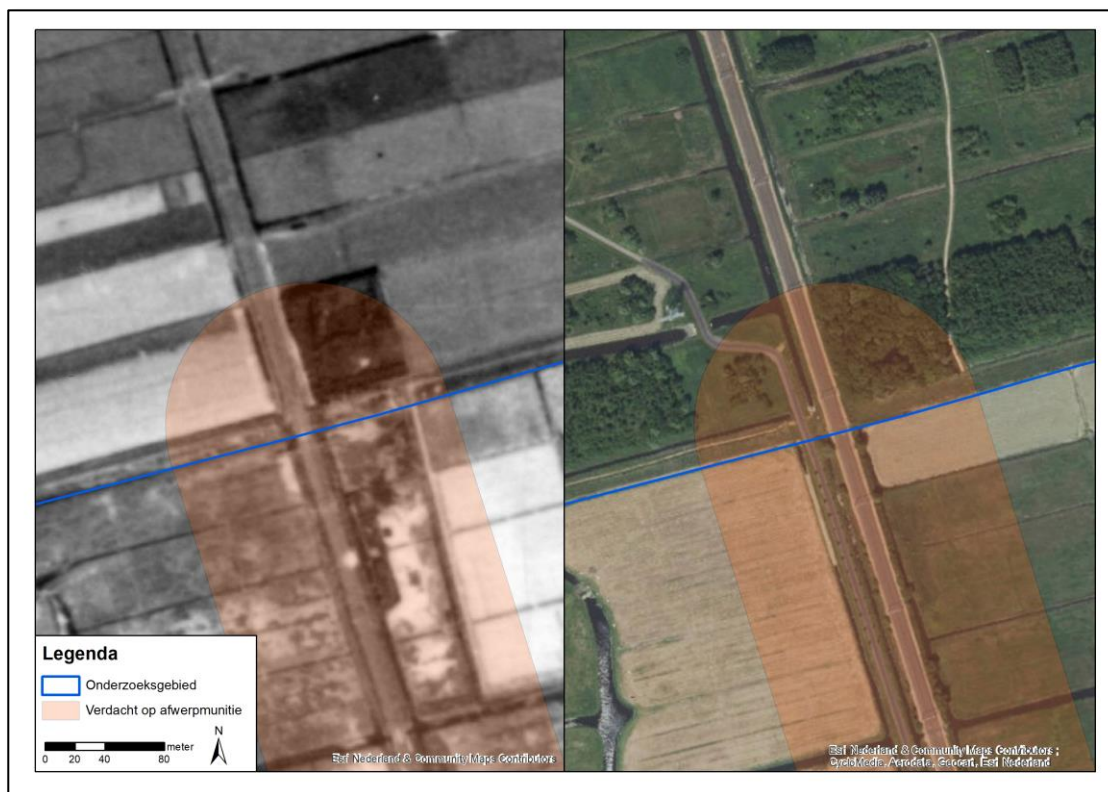
Afbeelding 18: horizontale afbakening VGA_003.

Naoorlogse ontwikkelingen

Op basis van een vergelijking van een luchtfoto uit de Tweede Wereldoorlog en een recente luchtfoto is vastgesteld dat er geen duidelijk zichtbare naoorlogse ontwikkelingen hebben plaatsgevonden.

Bijzonderheden

Geen

Afbeelding 19: naoorlogse ontwikkelingen VGA_003.

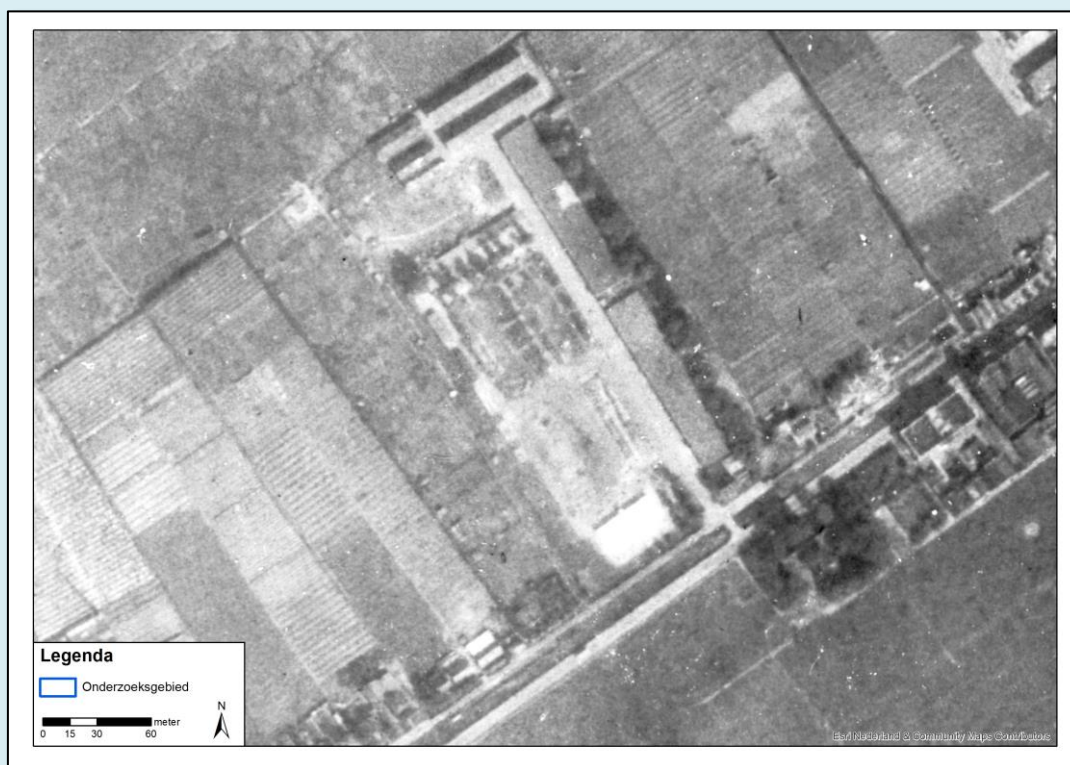
4.5 VGE_001: EXPLOSIE KOGELGIETERIJ 21 JULI 1941

RAP nummer	Bron	Vindplaats	Gebeurtenis/analyse
RAP_410721B	Literatuur	Zwanenburg 1991-1993 deel I, 235	Britse luchtaanval (vijftien Wellingtons en negen Whitleys) op Rotterdam. Hoewel in geen enkel Brits bericht of rapport genoemd, viel de grootste klap deze nacht in Delft. Mogelijk was dit de gemelde brand ten noorden van de havens. Daar kwamen de bommen terecht op de Kogelgieterij aan de Buitenwatersloot. De schade voor de Duitsers, die de Kogelgieterij als opslagplaats gebruikten, was aanzienlijk. Vier grote barakken vernield, de fabriek beschadigd en in het munitiedepot gingen 22 miljoen stuks geweerpatronen en enkele duizenden stuks 20 mm granaten de lucht in.
RAP_410721B	Nationaal Archief	toeg.nr. 2.04.110, inv.nr. 28	Bij de oprit van de provinciale weg 15, nabij de vroegere kogelgieterij, zijn geweerpatronen gevonden door spelende kinderen. Tijdens nadere inspectie werden nog enkele patronen aangetroffen. De munitie werd vermoed in de Buitenwatersloot te zijn gedumpt in de meidagen van 1940 en is tijdens baggerwerkzaamheden weer op de kade gegooid, waar nu werkzaamheden plaatsvinden ten behoeve van de doortrekking van de provinciale weg
RAP_410721B	Reformatorisch Dagblad, 25 juli 1991	Website krant	Dhr. J. Nowé was woonachtig aan de Buitenwatersloot, enkele tientallen meters ten westen van de Kogelgieterij. Hij hoorde slechts een enkel toestel en na de ontploffing "was het levensgevaarlijk, naar alle kanten vlogen ontploffende kogels. (...) Brandende kisten munitie werden over de Buitenwatersloot geslingerd". (...) Trouwens, in de tuin heb ik nog vaak – tot dit voorjaar zelfs- patronen en hulzen gevonden van toen. Ik weet wel dat de Duitsers alle troep van de kade in de sloot hebben geveegd. Het grotere puin werd afgevoerd naar rijnaken die aan het Zuideinde lagen."

RAP nummer	Bron	Vindplaats	Gebeurtenis/analyse
RAP_410721B	Nederlands Dagblad, 20 juli 2016	Website krant	Getuigenverklaring van dhr. Dik van Santen, destijds woonachtig aan de Hoornsekade (nu deel van de Buitenwatersloot), op ca. 300 meter van de Kogelgieterij: 'Ik hoorde vliegtuigen die cirkelden in de lucht. Ze gooiden hun bommen en verdwenen weer. Op dat moment besepte ik dat niet, maar achteraf herinner ik me dat er grote Duitse vrachtwagens over de smalle brug naar de Kogelgieterij reden. Ik zie ze nog voor me, die vrachtauto's werden bestuurd door niet-Duitsers, waarschijnlijk Kroaten. De lading zal munitie geweest zijn, dat werd toen ook al gefluisterd. Er waren ook altijd Duitse soldaten aanwezig in en rond het Poortgebouw van de Kogelgieterij. Het verzet zal er ongetwijfeld op de hoogte van zijn geweest. (...) Jaren later vond ik in onze tuin nog hulzen.'

Luchtfoto analyse

Op de geraadpleegde luchtfoto's is veel schade te zien, de verspreiding van weggeslingerde munitie is niet waarneembaar.

Afbeelding 20: uitsnede geallieerde luchtfoto van 01-09-1941.

Hoofdsoort	Subsoort	Kaliber (nationaliteit)	Hoeveelheid	Verschijningsvorm
Kleinkalibermunitie	Diversen	Tot 2 cm (Duits)	Duizenden	Weggeslingerd
Geweergranaten	Antitankbrisant, brisant, rook, sein, rook WP	2 cm (Duits)	Tientallen	Weggeslingerd

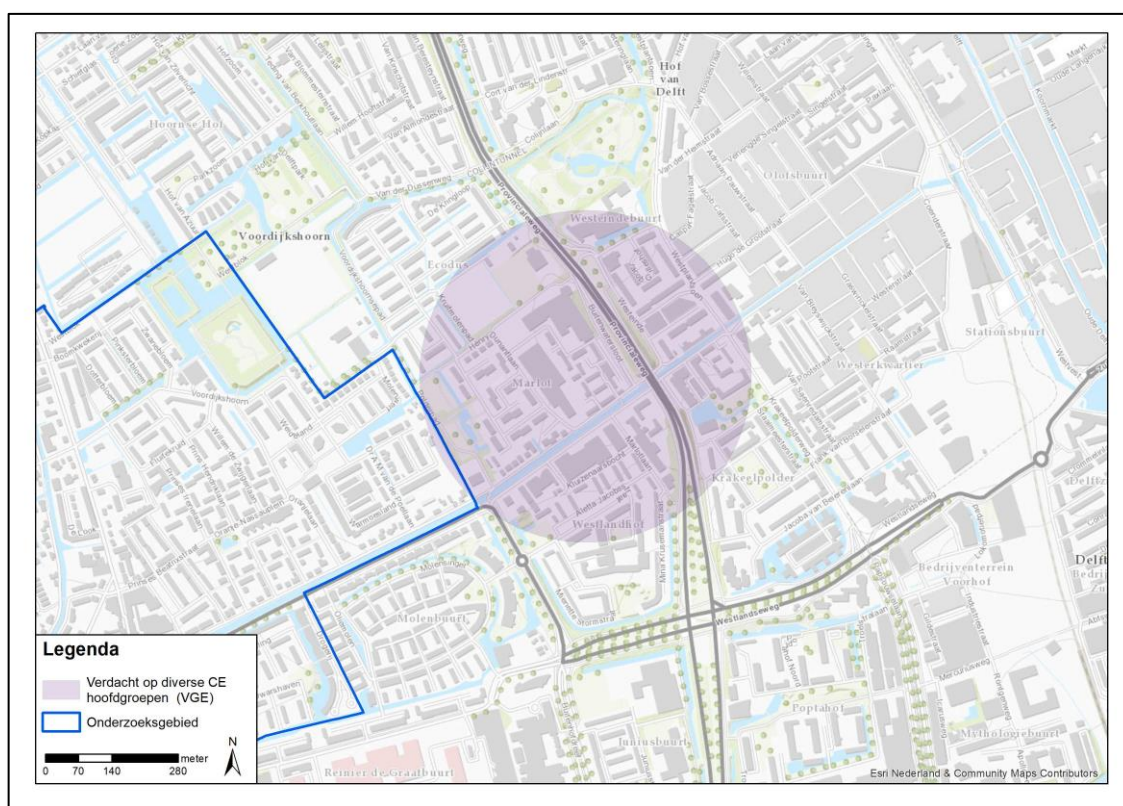
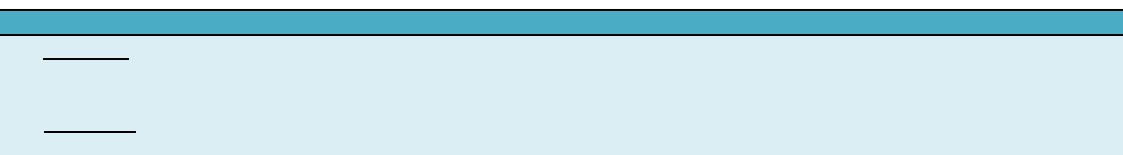
Horizontale afbakening

De op het terrein opgeslagen KKM en 2 cm granaten zijn (deels) geëxplodeerd en over een groot gebied verspreid terecht gekomen. Na de explosie is een grote opruimactie uitgevoerd waarbij enkele rijnen gevuld zijn. Daarnaast is er ook op grote schaal munitie gedumpt in de watergang(en). Tot de jaren '70 is het gebied afgeschermd geweest voor het publiek, omdat hier mogelijk nog munitie zou kunnen liggen.

Binnen een straal van 500 meter rondom de Kogelgieterij zijn slechts twee MORA's bekend (19873480 en 19942036). MORA 19942036 betreft twee oefenbommen ter plaatse van het Westplantsoen op ca. 250 meter afstand. MORA 19873480, ter hoogte van Buitenwatersloot 270 direct naast de Kogelgieterij, is niet beschikbaar en blijkt uit navraag

een geïmproviseerd explosief te betreffen. Specifieke navraag bij de EODD naar de locatie van de Kogelgieterij en aanvullend archiefonderzoek naar o.a. de documenten van het Korps Hulpverleningsdienst heeft geen aanvullende informatie opgeleverd.

Op basis van bovenstaande zijn er geen duidelijke aanwijzingen dat er nog KKM of 2cm granaten achtergebleven zijn in en/of rondom de voormalige Kogelgieterij.

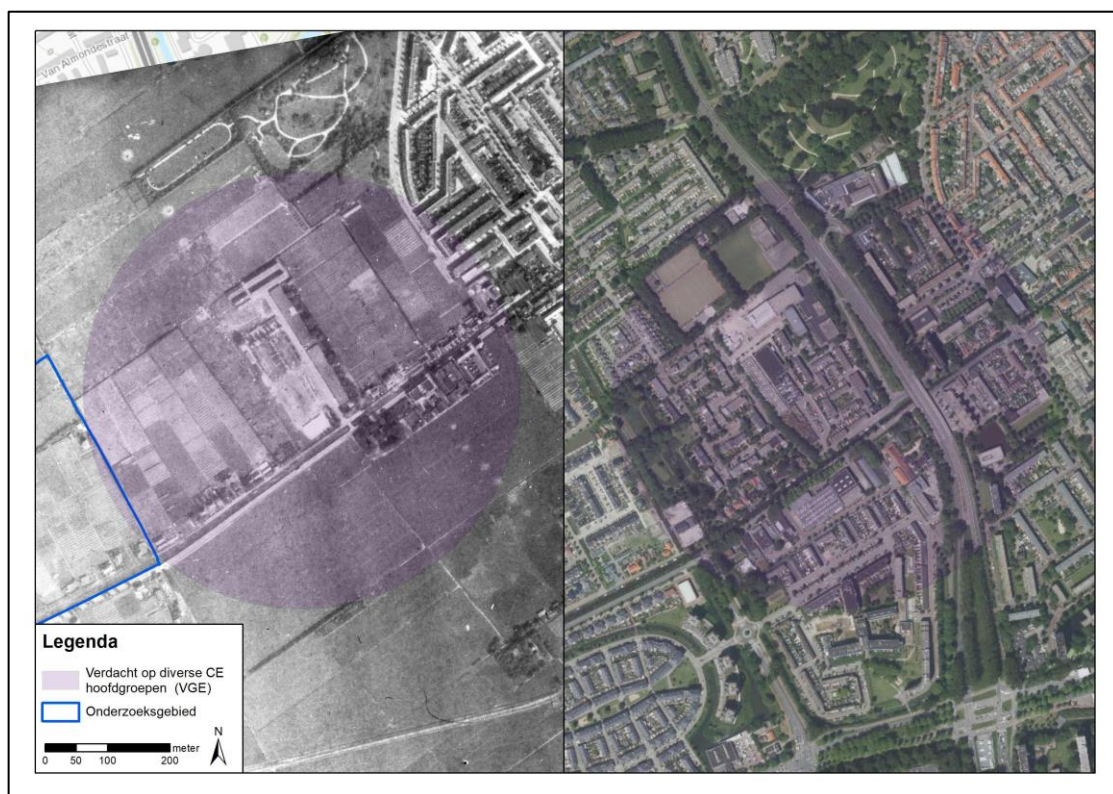
Afbeelding 21: horizontale afbakening VGE_001

Naoorlogse ontwikkelingen

Op basis van een vergelijking van een luchtfoto uit de Tweede Wereldoorlog en een recente luchtfoto is vastgesteld dat er duidelijk zichtbare naoorlogse ontwikkelingen hebben plaatsgevonden. Uit de historische bronnen blijkt ook dat het terrein meerdere malen is herontwikkeld.

Bijzonderheden

Geen

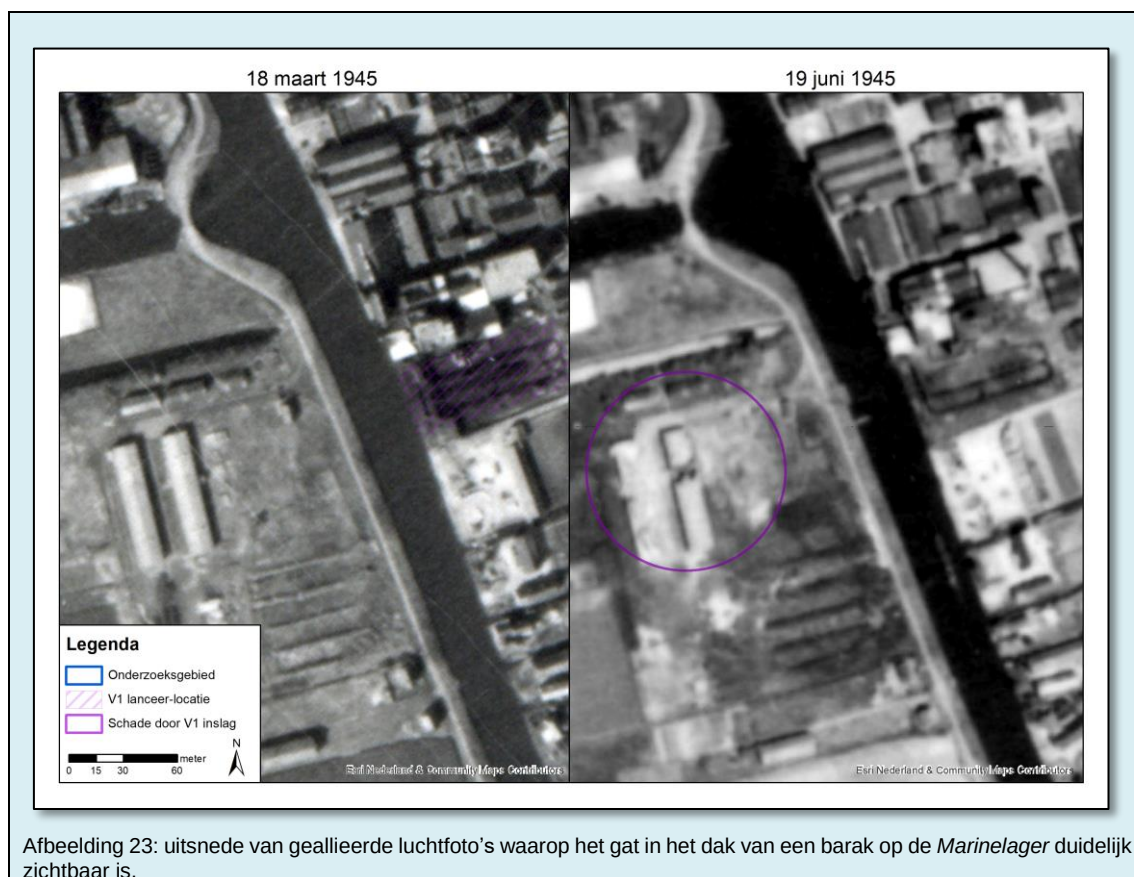

Afbeelding 22: naoorlogse ontwikkelingen VGE_001.

4.6 VGR_001: INSLAG V.1 19 MAART 1945

RAP nummer	Bron	Vindplaats	Gebeurtenis/analyse
RAP_450319A	Gemeentearchief	Toeg.nr. 526, inv.nr. 8	Melding van het neerstorten en exploderen van een vliegende bom bij het voormalige woonwagenkamp aan de Schieweg.
RAP_450319A	Literatuur	De Blij 2005, 262	Een in Delft afgevuurde V.1 viel terug op een nabijgelegen Marinelager.
RAP_450319A	Website	Vergeltungswaffen.nl, V2147	Een Duitse V.1 stortte neer op de locatie Choorstraat/Vrouwjutenland

Luchtfoto analyse
Op de geraadpleegde luchtfoto is de lanceerbaan van de V.1 op de oostelijke oever van de Schie waargenomen. Op de westelijke oever van het water, was een <i>Marinelager</i> gevestigd waar volgende de geraadpleegde bronnen een V.1 zou zijn ingeslagen. Op de luchtfoto is een groot gat in een van de barakken op de <i>Marinelager</i> waargenomen, waar de V.1 vermoedelijk is ingeslagen. Een andere mogelijkheid is dat het gat in de barak is veroorzaakt doordat de V.1 er doorheen is geslagen en de volgende barak heeft getroffen: op de luchtfoto lijkt de volgende barak te zijn verdwenen, maar dit kon niet met zekerheid worden vastgesteld.

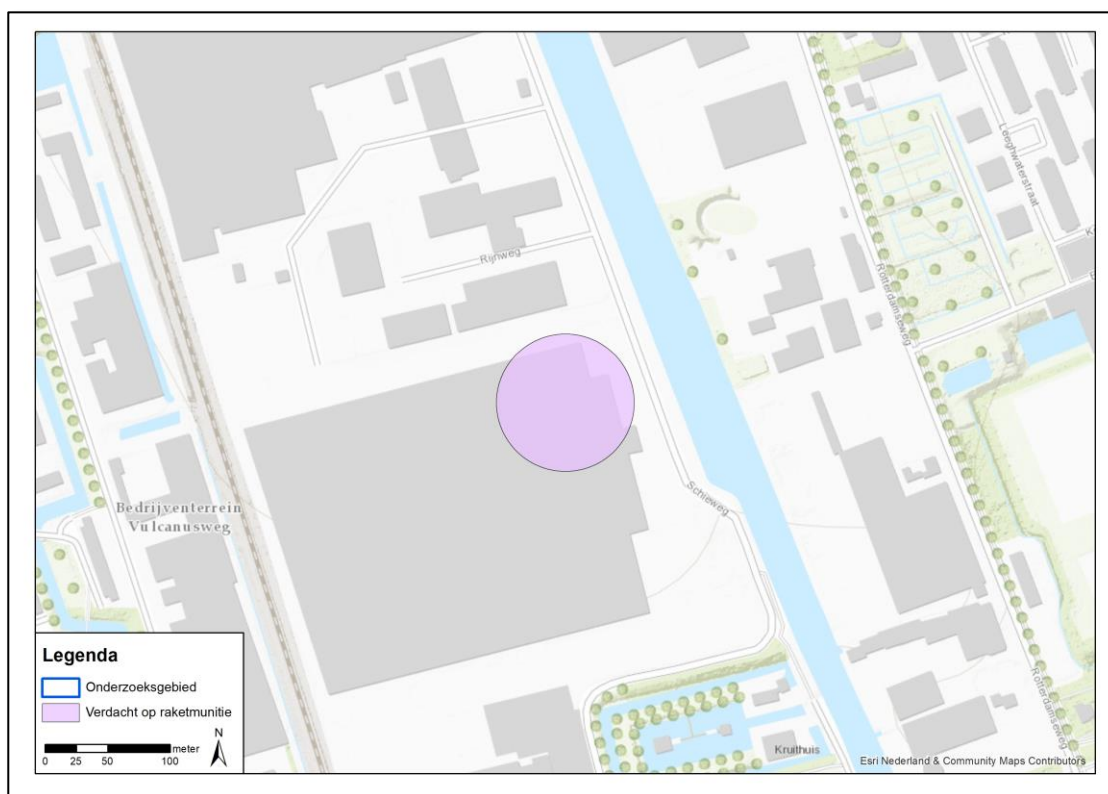

Horizontale afbakening

Volgens het WSCS-OCE is de inslag situationeel afgebakend. Het gat in de barak is geïnterpreteerd als inslagplek van de ontplofte V.1 en rondom deze inslag is een cirkelvormig gebied met een straal van 50 meter verdacht verklaard op het aantreffen van onderdelen van de V.1. Dit is exclusief de gehanteerde georeferentieafwijking van 5 meter.

Verticale afbakening

De minimale diepte is net onder het maaiveld, indien de bodem sinds 1940-1945 niet geroerd is. Indien de bodem wel geroerd is, dan kan worden aangenomen dat er in de bodem vanaf het maaiveld tot de diepte waar de bodemroerende activiteiten hebben plaatsgevonden zich geen CE meer bevinden. Op basis van geraadpleegde boringen van de site DINOloket is vastgesteld dat de bodem ter plaatse bestaat uit lagen klei en veen en is dus zacht. De boringen zijn echter niet dieper gezet dan tot 8 meter minus maaiveld, dus kon de bodemopbouw van de diepere lagen niet worden vastgesteld. De maximale diepte kon op basis van de beschikbare gegevens niet worden vastgesteld.

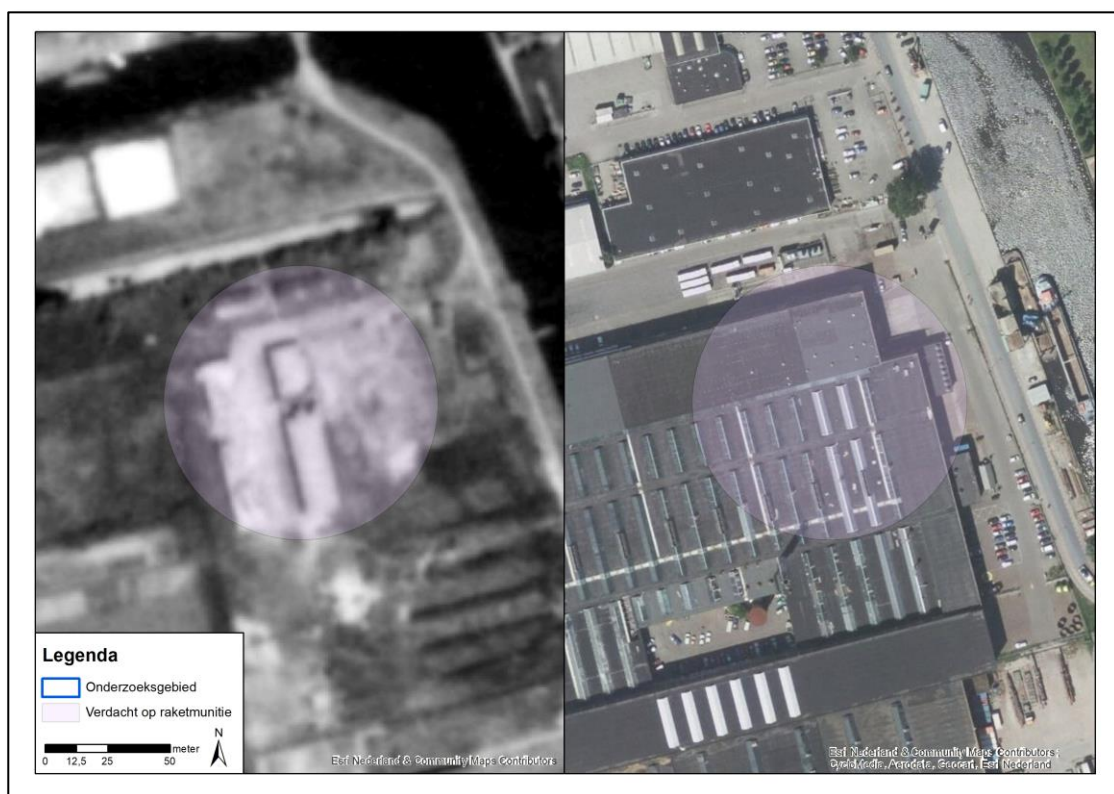
Afbeelding 24: horizontale afbakening VGR_001.

Naoorlogse ontwikkelingen

Op basis van een vergelijking van een luchtfoto uit de Tweede Wereldoorlog en een recente luchtfoto is vastgesteld dat er veel naoorlogse ontwikkelingen hebben plaatsgevonden. De bebouwing uit de Tweede Wereldoorlog heeft plaatsgemaakt voor een grote hal. Het is niet bekend tot welke diepte de bodem is geroerd voor het slopen van de oude bebouwing en het bouwen van de hal.

Bijzonderheden

In een V.1 werd als brandstof benzeen gebruikt, dat zeer schadelijk is voor de gezondheid. Ter plaatse van de inslag van de V.1 is dus niet alleen sprake van een verhoogd risico op het aantreffen van explosieve stoffen, maar ook van een milieudelict. In het geval van werkzaamheden dient met deze milieuverontreiniging rekening te worden gehouden.

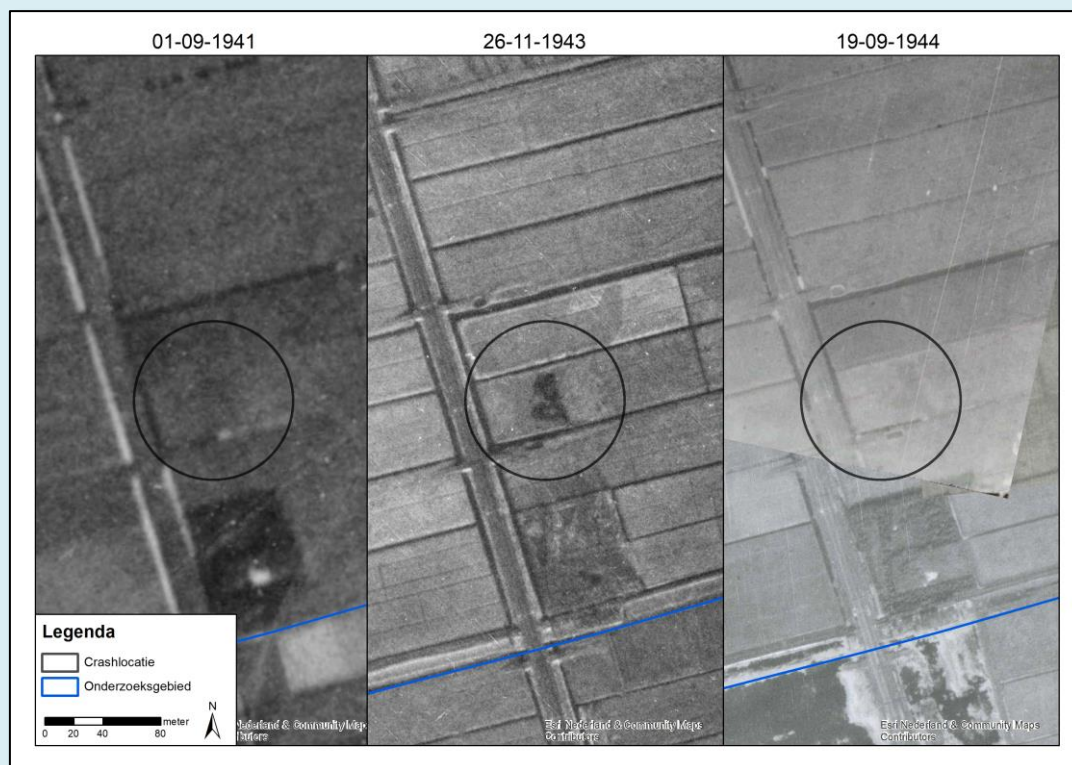
Afbeelding 25: Naoorlogse ontwikkelingen VGR_001.

4.7 VGV_001: Vliegtuigcrash 31 Augustus 1943

RAP nummer	Bron	Vindplaats	Gebeurtenis/analyse
RAP_430831	Gemeentearchief	Toeg.nr. 52, inv.nr. 6	Melding van een brandend vliegtuig (neergeschoten door luchtafweer) in een weiland aan de Schieweg.
RAP_430831	Gemeentearchief	Toeg.nr. 653, inv.nr. 7725	Een tweemotorig geallieerd vliegtuig, mogelijk een Wellington, stortte neer nabij de spoorbaan Delft-Rotterdam op de locatie Blokpost X (Mandjeskade).

Luchtfoto analyse

Op basis van de beschrijvingen uit de geraadpleegde bronnen kon de locatie van de crash worden vastgesteld op de luchtfoto. De waargenomen verstoring was niet zichtbaar op eerdere luchtfoto's.

Afbeelding 26: uitsnede van geallieerde luchtfoto's waarop de crash is waargenomen.

Hoofdsort	Subsoort	Kaliber (nationaliteit)	Hoeveelheid	Verschijningsvorm
Afwerpmunitie	Onbekend	Onbekend (geallieerd)	Onbekend	Onderdeel vliegtuigwrak
Geschutmunitie	Onbekend	Onbekend (geallieerd)	Onbekend	Onderdeel vliegtuigwrak
Kleinkalibermunitie	Onbekend	Tot 20 mm (geallieerd)	Onbekend	Onderdeel vliegtuigwrak

Horizontale afbakening

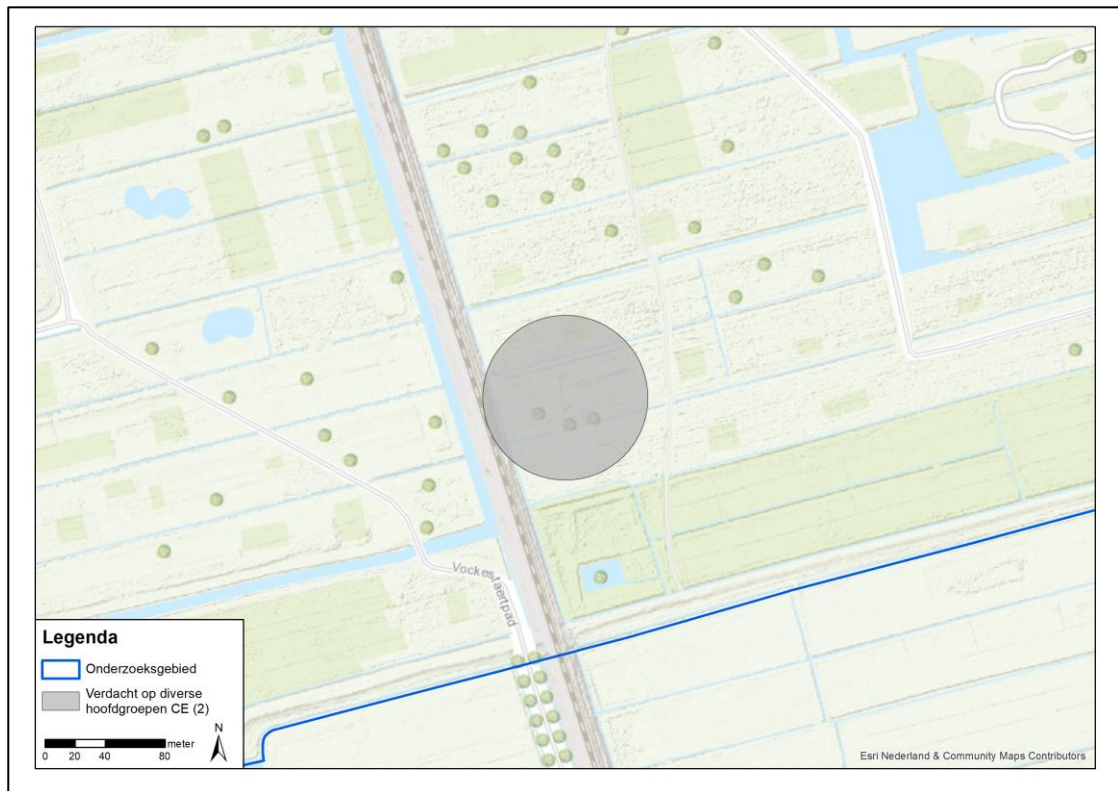
In de geraadpleegde bronnen zijn aanwijzingen gevonden dat een Britse Wellington bommenwerper is neergestort. Op de geraadpleegde luchtfoto is de locatie van de crash vastgesteld. Op basis van de gegevens kon niet worden achterhaald in welke mate het vliegtuig tijdens of na de oorlog is geruimd. In de meeste gevallen waren Duitse militairen snel aanwezig bij een crash en werden de onderdelen weggevoerd naar Duitsland. Zwaardere onderdelen zoals motoren, het landingsgestel en eventuele bommen werden regelmatig achtergelaten.

Volgens de richtlijnen van het WSCS-OCE wordt een vliegtuigcrash situationeel afgebakend. Op basis van ervaringen is rondom de crashlocatie een cirkelvormig gebied met een straal van 50 meter verdacht verklaard op het aantreffen van CE.

Verticale afbakening

De minimale diepte is net onder het maaiveld, indien de bodem sinds 1940-1945 niet geroerd is. Indien de bodem wel geroerd is, dan kan worden aangenomen dat er in de bodem vanaf het maaiveld tot de diepte waar de bodemroerende activiteiten hebben plaatsgevonden zich geen CE meer bevinden.

Op basis van geraadpleegde boringen van de site DINOloket is vastgesteld dat de bodem ter plaatse bestaat uit lagen klei en veen en is dus zacht. De boringen zijn echter niet dieper gezet dan tot 8 meter minus maaiveld, dus kon de bodemopbouw van de diepere lagen niet worden vastgesteld. De maximale diepte kon op basis van de beschikbare gegevens niet worden vastgesteld.

Afbeelding 27: horizontale afbakening VGV_001.

Naoorlogse ontwikkelingen

Op basis van een vergelijking van een luchtfoto uit de Tweede Wereldoorlog en een recente luchtfoto is vastgesteld dat er geen duidelijk zichtbare naoorlogse ontwikkelingen hebben plaatsgevonden.

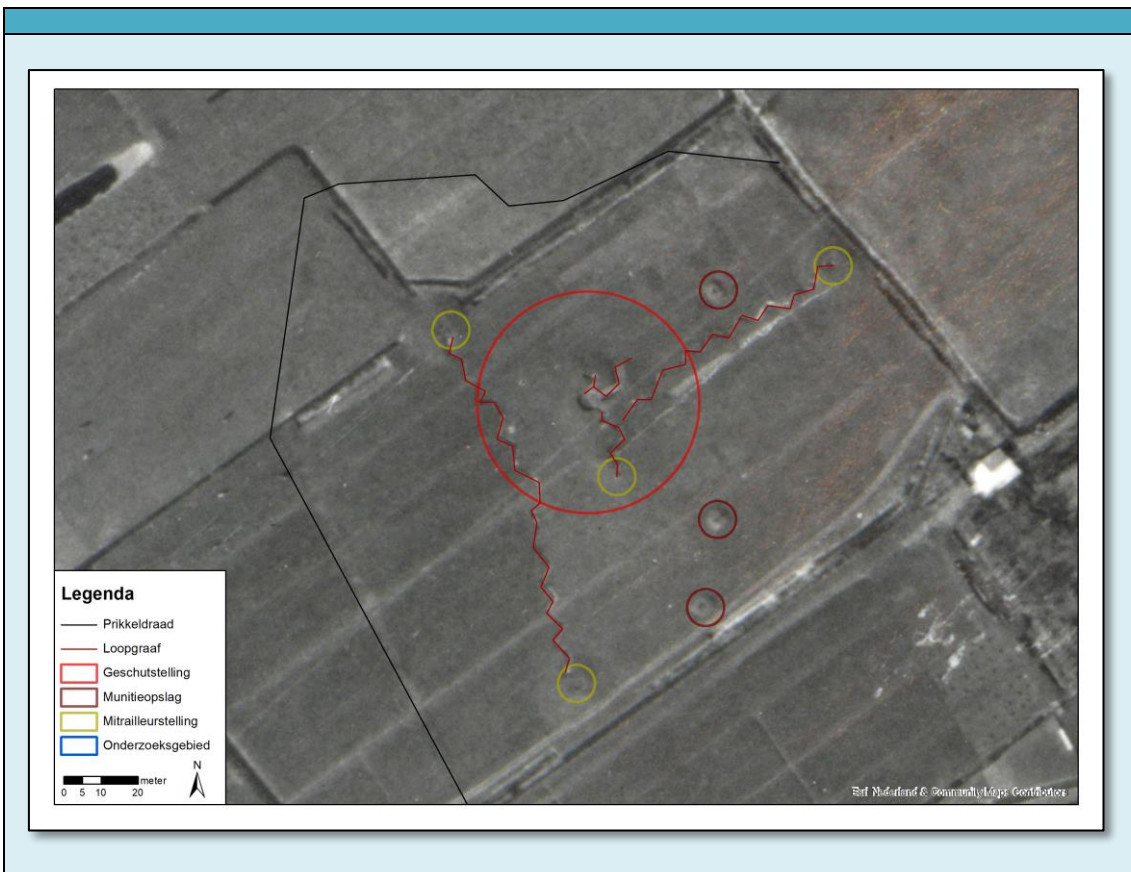
Bijzonderheden

Geen

Afbeelding 28: naoorlogse ontwikkelingen VGV_001.

4.8 VGG_: GESCHUTSTELLINGEN

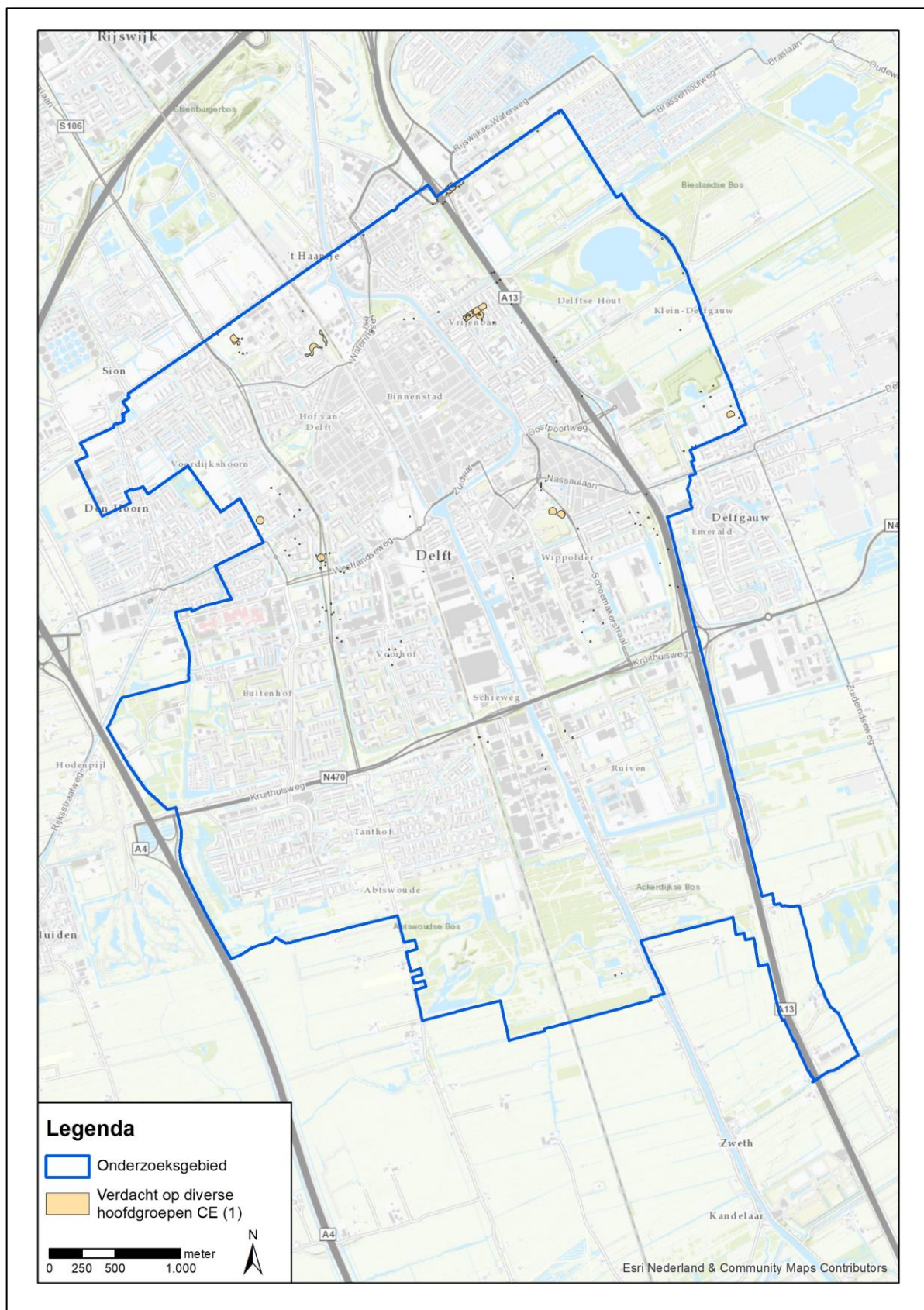
Ontstekings- inrichtingen	n.v.t.	Schokbuis, tijdschokbuis, tijdbuis, mechanische tijdbuis, mechanische tijdschokbuis, nabijheidsbuis (Duits)	Tientallen	Gedumpt

Horizontale afbakening

Conform de richtlijnen van het WSCS-OCE is rondom elk op de luchtfoto's waargenomen stelling een cirkelvormig gebied met een straal van 25 meter, gemeten vanuit het hart van de stelling, verdacht op het aantreffen van diverse soorten CE. Dit is exclusief de gehanteerde 5 meter georeferentieafwijking.

Verticale afbakening

De minimale diepte is net onder het maaiveld, indien de bodem sinds 1940-1945 niet geroerd is. Indien de bodem wel geroerd is, dan kan worden aangenomen dat er in de bodem vanaf het maaiveld tot de diepte waar de bodemroerende activiteiten hebben plaatsgevonden zich geen CE meer bevinden.
De maximale diepte is op basis van ervaringen vastgesteld op 2 meter minus maaiveld, dit was de maximale diepte van de geschutstelling.

Afbeelding 30: horizontale afbakening VGG_.

Naoorlogse ontwikkelingen

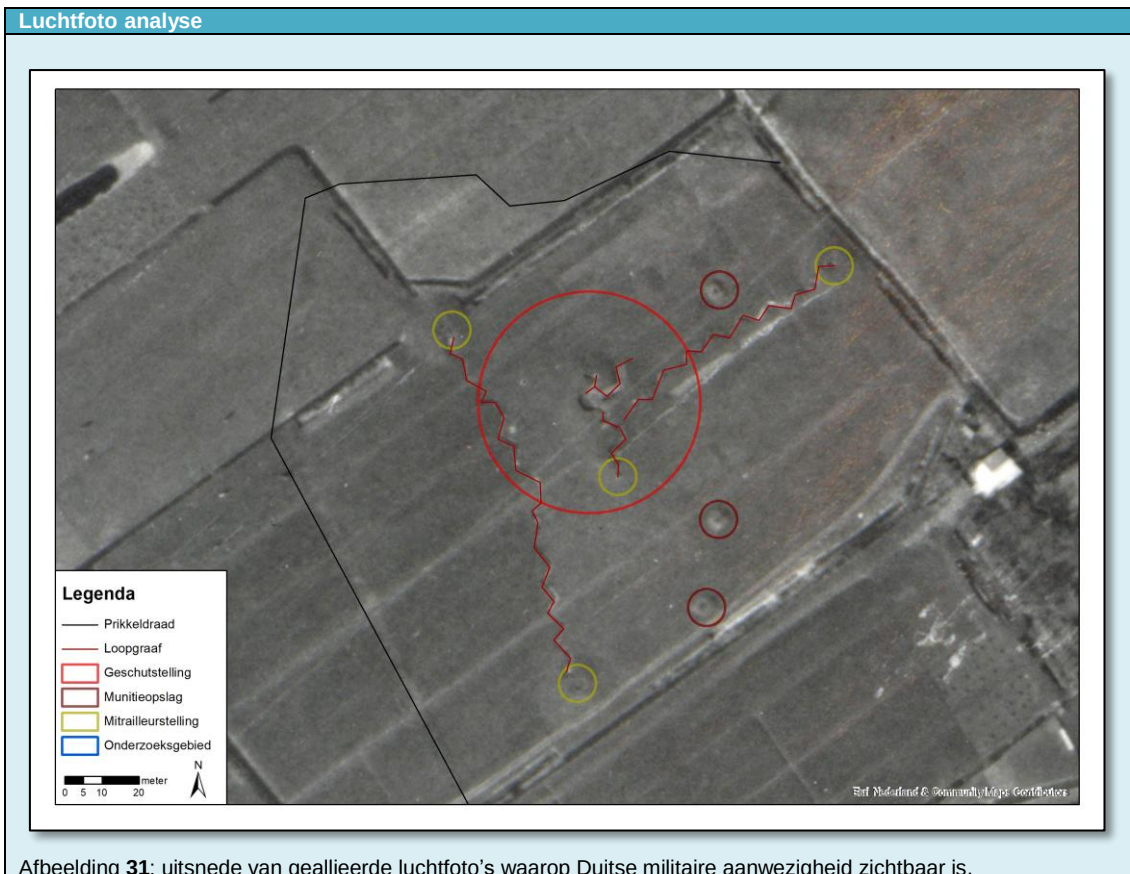
Er is na de Tweede Wereldoorlog in Delft veel gebouwd. Bij veel stellingen hebben grondroerende werkzaamheden plaatsgevonden.

Bijzonderheden

Geen

4.9 VGM_: MITRAILLEURSTELLINGEN

RAP nummer	Bron	Vindplaats	Gebeurtenis/analyse
Geen	Luchtfoto's	Diversen	Op de geraadpleegde luchtfoto's zijn in de gemeente Delft mitrailleurstellingen waargenomen.

Afbeelding 31: uitsnede van geallieerde luchtfoto's waarop Duitse militaire aanwezigheid zichtbaar is.

Hoofdsoort	Subsoort	Kaliber (nationaliteit)	Hoeveelheid	Verschijningsvorm
Kleinkalibermunitie	Diversen	Tot 2 cm (Duits)	Honderdtallen	Gedumpte
Handgranaten	Antitank, aanvals, scherp, rook, licht, rook WP (springrook), brand	n.v.t. (Duits)	Tientallen	Gedumpte
Geweergranaten	Antitankbrisant, brisant, rook, sein, rook WP	n.v.t. (Duits)	Tientallen	Gedumpte
Munitie voor granaatwerpers	Brisant, antitankbrisant	Panzerfaust (Duits)	Tientallen	Gedumpte
Munitietoebehoren	n.v.t.	Verpakkingen, beschermkappen, e.d. (Duits)	Tientallen	Gedumpte

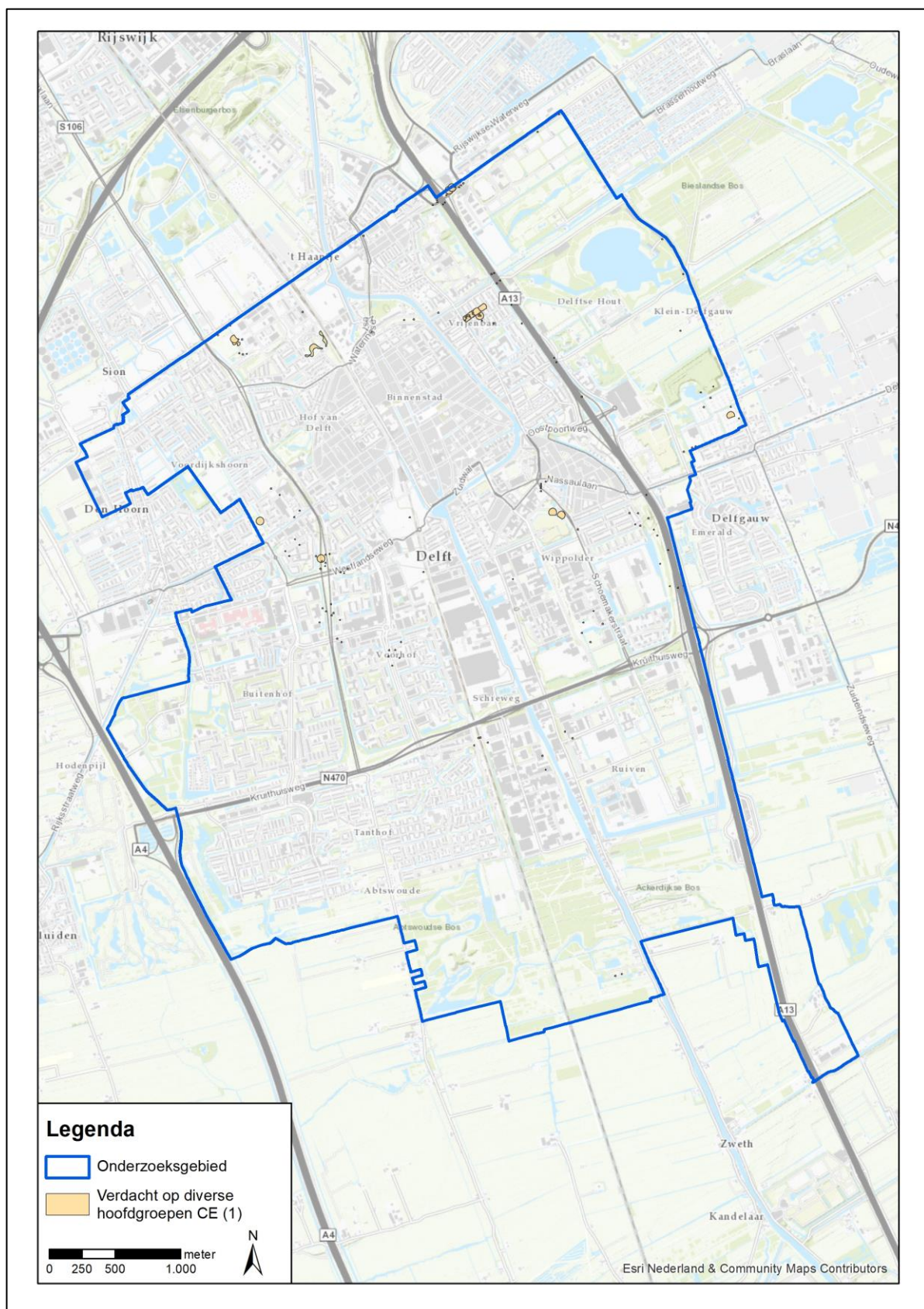
Horizontale afbakening

De vlakken binnen de contouren van de mitrailleurstellingen (wapenopstellingen) zijn conform WSCS-OCE verdacht verklaard op het aantreffen van CE. De gehanteerde 5 meter georeferentieafwijking is ook inbegrepen in de weergegeven verdachte gebieden.

Verticale afbakening

De minimale diepte is net onder het maaiveld, indien de bodem sinds 1940-1945 niet geroerd is. Indien de bodem wel geroerd is, dan kan worden aangenomen dat er in de bodem vanaf het maaiveld tot de diepte waar de bodemroerende activiteiten hebben plaatsgevonden zich geen CE meer bevinden.

De maximale diepte is op basis van ervaringen vastgesteld op 2 meter minus maaiveld, dit was de maximale diepte van de mitrailleurstelling.

Afbeelding 32: horizontale afbakening VGM_.

Naoorlogse ontwikkelingen

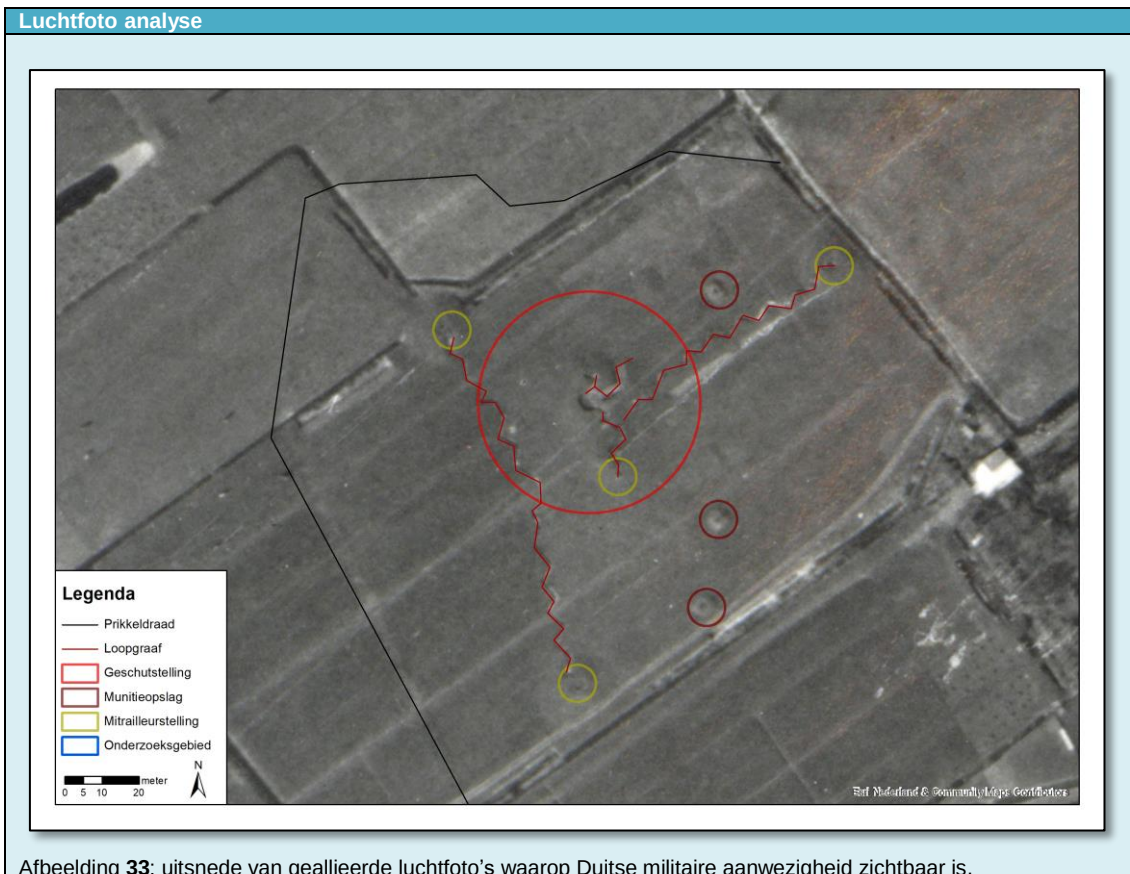
Er is na de Tweede Wereldoorlog in Delft veel gebouwd. Bij veel stellingen hebben grondroerende werkzaamheden plaatsgevonden.

Bijzonderheden

Geen

4.10 VGO_: MUNITIEOPSLAGPLAATSEN

RAP nummer	Bron	Vindplaats	Gebeurtenis/analyse
Geen	Luchtfoto's	Diversen	Op de geraadpleegde luchtfoto's zijn in de gemeente Delft munitieopslagplaatsen waargenomen.

Afbeelding 33: uitsnede van geallieerde luchtfoto's waarop Duitse militaire aanwezigheid zichtbaar is.

Hoofdsort	Subsoort	Kaliber (nationaliteit)	Hoeveelheid	Verschijningsvorm
Geschutmunitie	Brisant, antitankbrisant, rook, springrook, pantser, brisantpantser, brand	Tot en met 15 cm (Duits)	Tientallen	Gedumpt
Ontstekings-inrichtingen	n.v.t.	Schokbuis, tijdschokbuis, tijdbuis, mechanische tijdbuis, mechanische tijdschokbuis, nabijheidsbuis (Duits)	Tientallen	Gedumpt
Munitietoebehoren	n.v.t.	Verpakkingen, beschermkappen, e.d. (Duits)	Tientallen	Gedumpt

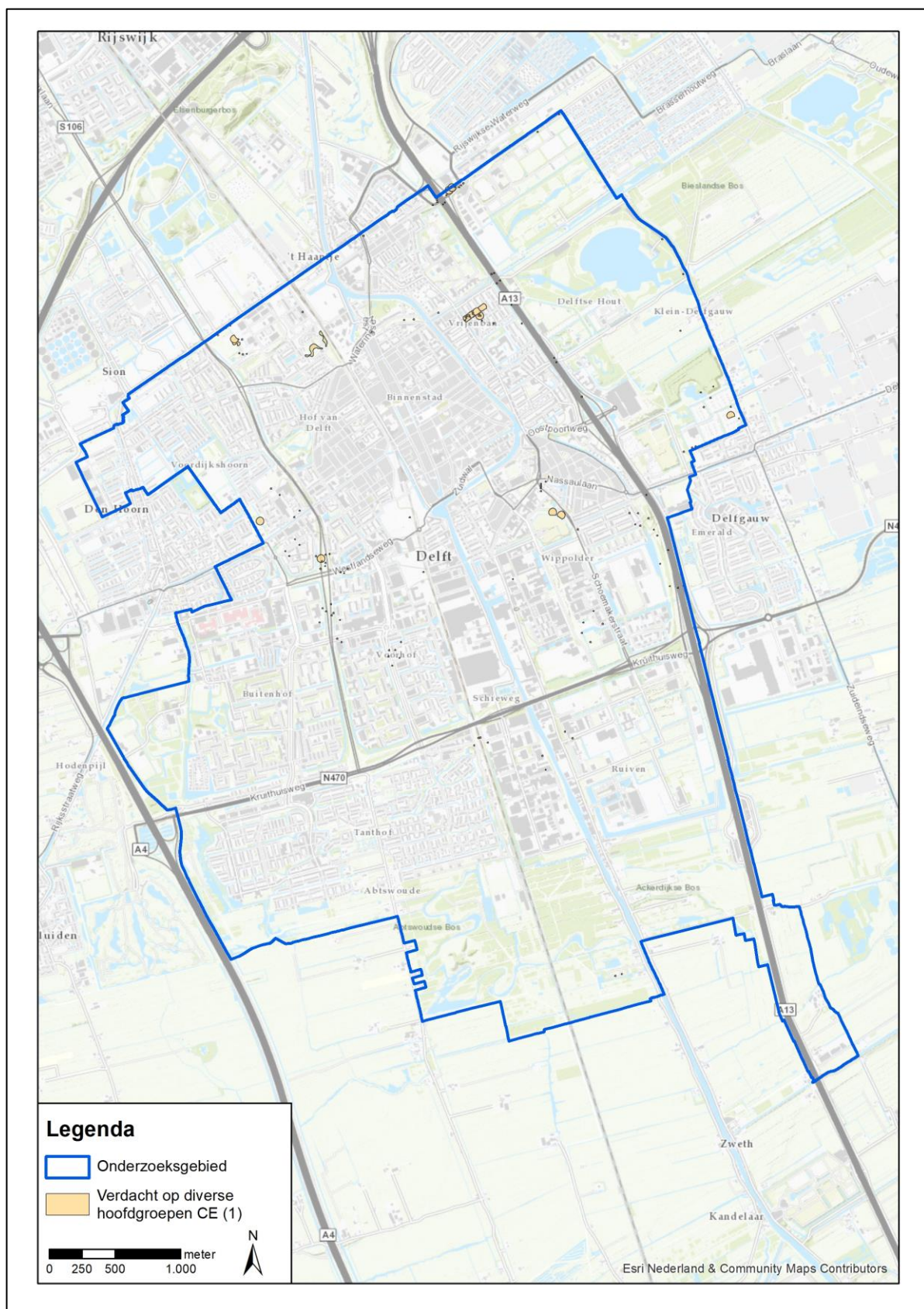
Horizontale afbakening

De vlakken binnen de contouren van de opslagplaatsen zijn conform WSCS-OCE verdacht verklaard op het aantreffen van CE. Dit is exclusief de gehanteerde 5 meter georeferentieafwijking.

Verticale afbakening

De minimale diepte is net onder het maaiveld, indien de bodem sinds 1940-1945 niet geroerd is. Indien de bodem wel geroerd is, dan kan worden aangenomen dat er in de bodem vanaf het maaiveld tot de diepte waar de bodemroerende activiteiten hebben plaatsgevonden zich geen CE meer bevinden.

De maximale diepte is op basis van ervaringen vastgesteld op 2 meter minus maaiveld, dit was de maximale diepte van de munitieopslag.

Afbeelding 34: horizontale afbakening VGO_.

Naoorlogse ontwikkelingen

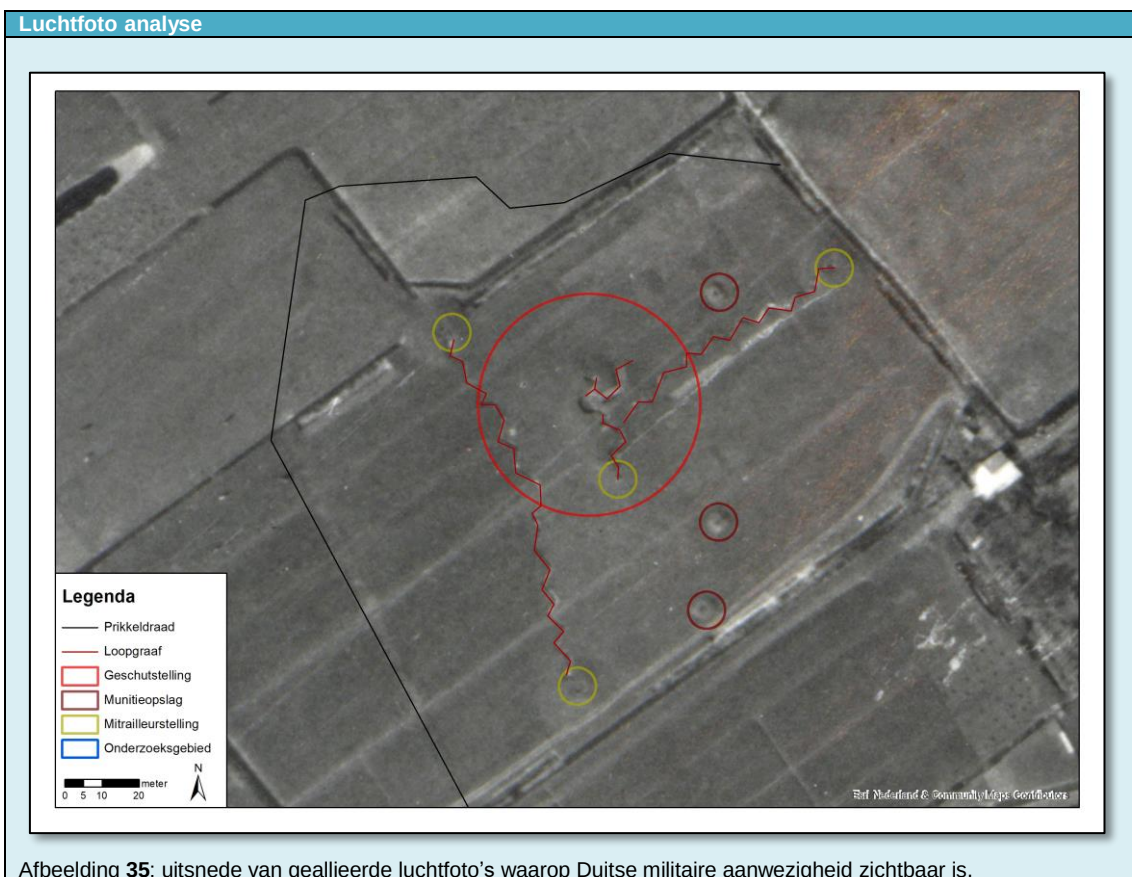
Er is na de Tweede Wereldoorlog in Delft veel gebouwd. Bij veel munitieopslagplaatsen hebben grondroerende werkzaamheden plaatsgevonden.
--

Bijzonderheden

Geen

4.11 VGD_: MUNITIEDUMP

RAP nummer	Bron	Vindplaats	Gebeurtenis/analyse
Geen	MORA's	19990312, 19990315, 19990334, 19991660, 19991965	In de geraadpleegde MORA's zijn aanwijzingen aangetroffen dat er munitie is gedumpt tijdens/na de meidagen in de vijvers van het Agnethapark.

Afbeelding 35: uitsnede van geallieerde luchtfoto's waarop Duitse militaire aanwezigheid zichtbaar is.

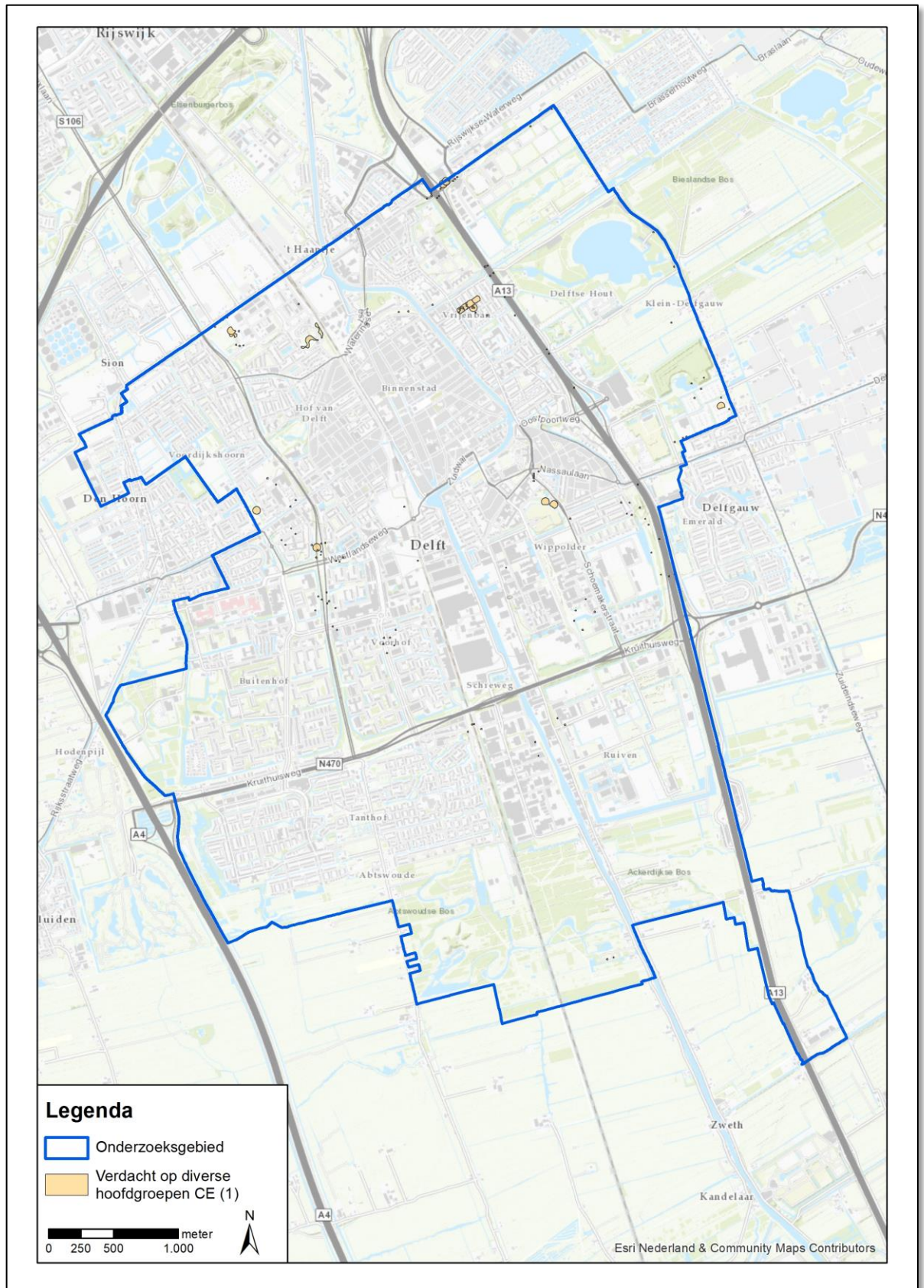
Hoofdsoort	Subsoort	Kaliber (nationaliteit)	Hoeveelheid	Verschijningsvorm
Geschutmunitie	Brisant	7 Veld, 76 mm, 4,7 cm (OH)	Onbekend	Gedumpt

Horizontale afbakening

De vlakken binnen de contouren van de vijvers zijn verdacht verklaard op het aantreffen van CE. Dit is exclusief de gehanteerde 5 meter georeferentieafwijking.

Verticale afbakening

De CE zijn aan te treffen op de vaste waterbodem van de vijvers.

Afbeelding 36: horizontale afbakening VGD_.

Naoorlogse ontwikkelingen
Het is niet bekend of de vijvers naoorlogs zijn gebaggerd.
Bijzonderheden
Geen

4.12 INDICATIES EN AANDACHTSGEBIED (AGD)

Het gedeelte van de Schie tussen de Zuidwal en de kruising met de N470 is weergegevens als een aandachtsgebied. Binnen de grenzen (en in de omgeving van) dit gebied zijn indicaties van oorlogshandelingen aangetroffen, in de vorm van gedumpte munitie. Gezien de grondgevechten die hier hebben plaatsgevonden in de meidagen van 1940 lijkt het aannemelijk dat er op grote schaal munitie gedumpt kan zijn in de Schie.

Er kan echter geen verdacht gebied afgebakend worden omdat er geen concrete aanwijzingen zijn die duiden op daadwerkelijk achtergebleven CE. Daarom geldt dat er voorafgaand aan de voorgenomen werkzaamheden geen vervolgstappen in de explosievenopsporing genomen hoeven te worden

Omdat de watergang zelf wel duidelijk afgebakend kan worden is er voor gekozen om deze op te nemen als een aandachtsgebied. In onderstaande figuur is het aandachtsgebied weergegeven.

Eventuele (water)bodemroerende werkzaamheden in dit gebied kunnen worden uitgevoerd aan de hand van het 'Protocol spontaan aantreffen CE'. De spontaan aan te treffen CE bestaan uit gedumpte kleinkalibermunitie, geweergranaten, handgranaten, geschutmunitie en munitietoebehoren.

Protocol 'spontaan aantreffen CE'

Zie bijlage 7 voor het volledige protocol.

Het werkprotocol houdt algemeen in dat als er tijdens de werkzaamheden een verdacht object wordt aangetroffen, de werkzaamheden gestopt moeten worden en de opzichter van de projectlocatie de politie moet bellen. Ook is het van belang om voorafgaand aan de grondroerende werkzaamheden in 'een onverdacht gebied met protocol' het personeel in te lichten over deze situatie en ze te instrueren over hoe te handelen bij het spontaan aantreffen van explosieven in de bodem.

In het geval dat er één CE wordt aangetroffen tijdens de (grond)werkzaamheden in onverdacht gebied kan dit worden beschouwd als een incidentele vondst. Indien er twee of meer CE gevonden worden, adviseren wij om het CE-protocol in werking te stellen. Welke OCE-maatregelen er getroffen dienen te worden is afhankelijk van de soort, hoeveelheid en verschijningsvorm van de CE alsmede de geplande (grond)werkzaamheden.

In de flowchart in bijlage 7 zijn de te nemen stappen schematisch weergegeven. Daaronder is een uitgebreide beschrijving van de handelwijze bij de vondst van een verdacht object. Voorts zijn enkele voorbeelden van CE weergegeven om het herkennen van dergelijke objecten enigszins te vergemakkelijken. De beoogde resultaten van dit werkprotocol zijn de spoedige ruiming van het verdachte object en het op veilige wijze hervatten van de werkzaamheden.

Afbeelding 37: horizontale afbakening AGD_.

4.13 INDICATIES EN ONVERDACHTE GEBIEDEN

In de geraadpleegde bronnen (literatuur, archieven en luchtfoto's), zijn meerdere indicaties aangetroffen van oorlogshandelingen waarvoor geen verdacht gebied is vastgesteld. Hierbij zijn de volgende richtlijnen aangehouden:

- In de geraadpleegde bronnen zijn meerdere aanwijzingen aangetroffen van oorlogsschade en het herstel hiervan. Van meerdere meldingen kon worden vastgesteld door welke oorlogshandeling ze zijn ontstaan. Van andere meldingen kon echter niet vastgesteld of er sprake was van schade ontstaan door een oorlogshandeling waarbij CE was ingezet, of op welke datum de oorlogshandeling had plaatsgevonden. Bovendien was niet altijd duidelijk hoe groot de schade was. Op luchtfoto's is schade vaak niet zichtbaar: op een luchtfoto is alleen schade zichtbaar in het dak en niet aan de gevel of aan de inboedel van een gebouw. Indien er alleen schademeldingen beschikbaar waren is geen verdacht gebied afgebakend.
- Meldingen van granaatinslagen of van granaatscherven gedurende de oorlog betroffen het inslaan van luchtdoelgranaten of scherven daarvan. Delft lag vlakbij vliegveld Ypenburg dat in de eerste oorlogsjaren in gebruik was en waar luchtafweer stond opgesteld. Er zijn in de geraadpleegde bronnen geen aanwijzingen aangetroffen dat één of meer specifieke locatie(s) in Delft regelmatig is (zijn) getroffen door granaten. Hetzelfde geldt voor de vondsten van blindgangers van granaten. Er zijn geen verdachte gebieden afgebakend voor de in de geraadpleegde bronnen aangetroffen meldingen van granaatinslagen.
- In de gemeente Delft hebben op verschillende momenten tijdens de oorlog beschietingen plaatsgevonden op doelen door geallieerde jachtvliegtuigen met boordmitrailleurs en boordgeschut. Van deze aanvallen is vaak weinig bekend: het beschoten doelwit en de locatie zijn onbekend, net als de vlieghoogte, de vliegrichting en de aantallen verbruikte munitie. Op de luchtfoto's zijn geen sporen waar te nemen van beschietingen met boordwapens. Er zijn voor de beschietingen geen verdachte gebieden afgebakend.

In het onderstaande overzicht is voor de bombardementen, vliegtuigcrashes en inslag van V-wapens uiteengezet waarom er geen verdacht gebied is afgebakend. Deze indicaties zijn vaak wel waar te nemen op de luchtfoto's (indien er voldoende dekking van voldoende kwaliteit beschikbaar was), maar dit leidde niet altijd tot de afbakening van een verdacht gebied. Per gebeurtenis met een RAP-nummer is dit aangegeven.

RAP_400315A

Op basis van de geraadpleegde bronnen is vastgesteld dat het toestel buiten de gemeente Delft is neergestort. Er is geen verdacht gebied afgebakend.

RAP_400510A

In de geraadpleegde bronnen zijn aanwijzingen aangetroffen dat er grondgevechten hebben plaatsgevonden in de meidagen van 1940 tussen Nederlandse en Duitse eenheden. Hierbij is gebruik gemaakt van handvuurwapens, mitrailleurs, handgranaten en geschut. Op de geraadpleegde luchtfoto's zijn hiervan geen sporen waargenomen: de beschikbare luchtfoto's dateren van enkele weken na de strijd en zijn van slechte kwaliteit. De locatie van de gevechten zijn daardoor weinig nauwkeurig:

- Op de geraadpleegde kaarten zijn de bewegingen van de Nederlandse en Duitse troepen veelal schetsmatig weergegeven. Hierdoor is het niet mogelijk om de plaats van de gevechtshandelingen te bepalen.
- In de MORA's zijn enkele aanwijzingen aangetroffen van de gevechten: het betreft voornamelijk aangetroffen Oudhollandse munitie. De locatiebepalingen van de MORA's zijn echter niet altijd duidelijk of nauwkeurig.
- De meldingen over ingeslagen granaten in Delft betroffen vermoedelijk voor een deel ingeslagen luchtdoelgranaten van het luchtafweer dat rondom Delft stond opgesteld.

- Van gerapporteerde schademeldingen is niet bekend waardoor deze is ontstaan: in de meeste gevallen was er sprake van 'oorlogsschade' zonder een nauwkeurigere omschrijving.

Deze gegevens zijn echter niet voldoende om een verdacht gebied te kunnen afbakenen met betrekking tot de gevechten in de meidagen van 1940.

RAP_400510B

Op de geraadpleegde luchtfoto's zijn geen sporen waargenomen van het bombardement. Er is tevens niet bekend welke hoeveelheid toestellen hun bommen af hebben geworpen, wat het doel was of wat de afgeworpen bommenlast was. Er is om deze redenen geen verdacht gebied afgebakend.

RAP_400510C

Op de geraadpleegde luchtfoto's zijn geen sporen waargenomen van het bombardement. Er is tevens niet bekend welke hoeveelheid toestellen hun bommen af hebben geworpen, wat het doel was of wat de afgeworpen bommenlast was. Er is om deze redenen geen verdacht gebied afgebakend.

RAP_400315A

Op de geraadpleegde luchtfoto's zijn geen sporen waargenomen van het bombardement. Er is tevens niet bekend welke hoeveelheid toestellen hun bommen af hebben geworpen, wat het doel was of wat de afgeworpen bommenlast was. Er is om deze redenen geen verdacht gebied afgebakend.

RAP_401003A

Op de geraadpleegde luchtfoto's zijn geen sporen waargenomen van het bombardement op de begraafplaats. Er is tevens niet bekend welke type toestel en welke hoeveelheid toestellen hun bommen af hebben geworpen, wat het doel was of wat de afgeworpen bommenlast was. Er is om deze redenen geen verdacht gebied afgebakend.

RAP_410302A

Op de geraadpleegde luchtfoto's zijn sporen waargenomen van het bombardement: een inslagenpatroon. Het is echter niet bekend welke type toestel en welke hoeveelheid toestellen hun bommen af hebben geworpen, wat het doel was of wat de afgeworpen bommenlast was. Er is om deze redenen geen verdacht gebied afgebakend.

RAP_410421A

Op de geraadpleegde luchtfoto's zijn sporen waargenomen van het bombardement: een inslagenpatroon. Het is echter niet bekend of deze inslagen behoren bij het bombardement van 21 april 1941 of bij het bombardement van 21 juni 1941. Het is tevens niet bekend welke type toestel en welke hoeveelheid toestellen hun bommen af hebben geworpen, wat het doel was of wat de afgeworpen bommenlast was. Er is om deze redenen geen verdacht gebied afgebakend.

RAP_410716A

Op de geraadpleegde luchtfoto's zijn geen sporen waargenomen van het bombardement. Er is tevens niet bekend welke type toestel en welke hoeveelheid toestellen hun bommen af hebben geworpen, wat het doel was of wat de afgeworpen bommenlast was. Mogelijk zijn de bommen buiten de gemeente neergekomen. Er is om deze redenen geen verdacht gebied afgebakend.

RAP_410721A

Op de geraadpleegde luchtfoto's zijn sporen waargenomen van het bombardement: een inslagenpatroon. Het is echter niet met zekerheid vast te stellen of deze inslagen behoren bij het bombardement van 21 juli 1941 of bij het bombardement van 21 april 1941. Er is tevens niet bekend welke hoeveelheid toestellen hun bommen af hebben geworpen of wat de afgeworpen bommenlast was.

Gezien het aantal meldingen van bominslagen/kraters en de geografische spreiding van deze meldingen (>1km tussenafstand) is het aannemelijk dat meerdere toestellen hun bommenlast

hebben afgeworpen, dit wordt ondersteund door getuigenverklaringen maar kan echter niet bevestigd worden door informatie uit de Britse archieven (zie ook bijlage 3). Van de afgeworpen bommen is een deel op de Kogelgieterij terechtgekomen waarna de opgeslagen munitie (deels) geëxplodeerd is. Diverse bommen kwamen ook buiten het doelwit terecht, tot op tenminste een kilometer afstand van de Kogelgieterij. Op de luchtfoto's zijn enkele kraters te zien in twee verschillende lijnen. Ter plaatse van één van deze lijnen is volgens een getuigenverklaring ook een blindganger aangetroffen die later is verwijderd.

Vanwege het gebrek aan gegevens omtrent de exacte bommenlast kan er geen verdacht gebied afgebakend worden op afwerpmunitie. Het is echter niet uitgesloten dat er nog vliegtuigbommen aanwezig kunnen zijn in de bodem. Voor zover bekend zijn er geen chemische ontstekers gebruikt, door het ontbreken van archiefstukken over enkele toestellen is deze informatie niet volledig beschikbaar. Zie bijlage 3 voor meer informatie over deze luchtaanval.

Op basis van bovenstaande blijft het gebied onverdacht op afwerpmunitie.

RAP_411107A

Op de geraadpleegde luchtfoto's zijn geen sporen waargenomen van een bombardement. Er is tevens niet bekend welke type toestel en welke hoeveelheid toestellen hun bommen af hebben geworpen, wat het doel was of wat de afgeworpen bommenlast was. Er is om deze redenen geen verdacht gebied afgebakend.

RAP_440220B

Op de geraadpleegde luchtfoto's zijn geen sporen waargenomen van de crash. Om deze reden kon er geen verdacht gebied worden afgebakend.

RAP_440522A

Op de geraadpleegde luchtfoto's zijn geen sporen waargenomen van het bombardement. Er is tevens niet bekend welke type toestel en welke hoeveelheid toestellen hun bommen af hebben geworpen, wat het doel was of wat de afgeworpen bommenlast was. Er is om deze redenen geen verdacht gebied afgebakend.

RAP_440706A

Het toestel dat is neergestort is in de lucht ontploft en vermoedelijk zijn brandende onderdelen van het toestel bij de Lijmfabriek neergekomen. Er zijn hiervan geen sporen waargenomen op de geraadpleegde luchtfoto's. Er is om deze reden geen verdacht gebied afgebakend.

RAP_440909A

Op de geraadpleegde luchtfoto zijn vermoedelijk kraters waargenomen van dit bombardement. Het is echter niet bekend welke type toestel en welke hoeveelheid toestellen hun bommen af hebben geworpen, wat het doel was of wat de afgeworpen bommenlast was. Er is om deze redenen geen verdacht gebied afgebakend.

RAP_441211A

Op de geraadpleegde luchtfoto's zijn geen sporen waargenomen van kraters. Bovendien is niet bekend welke type toestel en welke hoeveelheid toestellen hun bommen af hebben geworpen, wat het doel was of wat de afgeworpen bommenlast was. Er is om deze redenen geen verdacht gebied afgebakend.

RAP_450301A

Op de geraadpleegde luchtfoto's zijn geen sporen waargenomen van de inslag van de V.1. De exacte locatie van de inslag is niet bekend, dus er kon geen verdacht gebied worden afgebakend. De V.1 is na oorlogs gedeeltelijk geruimd, maar een deel is door het opkomende grondwater niet geruimd.

RAP_450320A

In de geraadpleegde bronnen is melding gemaakt van het neerkomen van drie verdwaalde bommen bij het viaduct Brasserskade. Op de geraadpleegde luchtfoto's zijn drie kraters waargenomen. Deze bommen zijn afkomstig van Britse Spitfire jachtbommenwerpers die een

kruising bombardeerden. De bommenlast van deze Spitfires is niet bekend, dus is er geen verdacht gebied afgebakend.

RAP_450330A

Op de beschreven locatie zijn op de geraadpleegde luchtfoto's geen kraters zichtbaar. Het is niet bekend waar de bommen zijn neergekomen. Er is geen verdacht gebied afgebakend.

5 CONCLUSIE EN ADVIES

5.1 CONCLUSIE

In opdracht van de gemeente Delft heeft IDDS een CE-bodembelastingkaart met bijbehorende rapportage opgesteld voor het huidige grondgebied van de gemeente Delft. Op basis van alle geraadpleegde bronnen, de beoordeling en evaluatie van de indicaties is vastgesteld de gemeente Delft is getroffen door meerdere oorlogshandelingen waardoor CE in/op de (water)bodem kunnen zijn achtergebleven:

- Munitie explosie op 21 juli 1941 [RAP_410721B];
- Vliegtuigcrash op 31 augustus 1943 [RAP_430831]
- Duikbombaroement op 5 maart 1945 [RAP_450305];
- Duikbombaroement op 18 maart 1945 [RAP_450318];
- Inslag van een V.1 op 19 maart 1945 [RAP_450319];
- Duikbombaroement op 25 maart 1945 [RAP_450325];
- Duitse militaire aanwezigheid in de laatste maanden van de oorlog;
- Munitiedump door Nederlandse troepen tijdens/na de meidagen van 1940.

Door deze oorlogshandelingen is een verhoogde kans op het aantreffen van CE in delen van de gemeente Delft. Op de CE-bodembelastingkaart is aangegeven waar deze locaties zich bevinden. In de onderstaande paragrafen is per verdacht gebied aangegeven welke hoofsoort, subsoort, kalibers, nationaliteit, verschijningsvorm en hoeveelheid CE zijn aan te treffen, de horizontale en verticale afbakening en naoorlogse ontwikkelingen.

5.1.1 AAN DE TE TREFFEN HOOFDSOORTEN CE

In de gemeente Delft zijn de volgende hoofsoorten CE aan te treffen:

VG nummer	Hoofsoort CE	Paragraaf
VGA_001	Afwerpmunitie	4.2
VGA_002	Afwerpmunitie	4.3
VGA_003	Afwerpmunitie	4.4
VGE_001	Kleinkalibermunitie, geweergranaten,	4.5
VGR_001	Raketmunitie	4.6
VG_001	Afwerpmunitie, geschutmunitie, kleinkalibermunitie	4.7
VGG_	Geschutmunitie, ontstekingsinrichtingen, munitietoehoren	4.8
VGM_	Kleinkalibermunitie, handgranaten, geweergranaten, munitie voor granaatwerpers, munitietoehoren	4.9
VGO_	Geschutmunitie, ontstekingsinrichtingen, munitietoehoren	4.10
VGD_	Geschutmunitie	4.11

5.1.2 AAN TE TREFFEN SUBSOORT CE

In de gemeente Delft zijn de volgende subsoorten CE aan te treffen:

VG nummer	Subsoort CE	Paragraaf
VGA_001	Brisant	4.2
VGA_002	Brisant	4.3
VGA_003	Brisant	4.4
VGE_001	Diversen	4.5
VGR_001	Geen	4.6
VG_001	Onbekend, onbekend, onbekend	4.7
VGG_	Brisant, antitankbrisant, rook, springrook, pantser, brisantpantser, brand; n.v.t.; n.v.t.	4.8
VGM_	Diversen; antitank, aanvals, scherp, rook, licht, rook WP, brand; antitankbrisant, brisant, rook, sein rook WP; brisant, antitankbrisant; n.v.t.	4.9
VGO_	Brisant, antitankbrisant, rook, springrook, pantser, brisantpantser, brand; n.v.t.; n.v.t.	4.10
VGD_	Brisant	4.11

5.1.3 AAN TE TREFFEN KALIBER (NATIONALITEIT)

In de gemeente Delft zijn de volgende kalibers en nationaliteiten CE aan te treffen:

VG nummer	Kaliber (nationaliteit) CE	Paragraaf
VGA_001	250 lbs (geallieerd)	4.2
VGA_002	250 en/of 500 lbs (geallieerd)	4.3
VGA_003	250 en/of 500 lbs (geallieerd)	4.4
VGE_001	Tor en met 2 cm (Duits)	4.5
VGR_001	Geen (Duits)	4.6
VG_001	Onbekend, onbekend, tot 20 mm (geallieerd)	4.7
VGG_	Tot en met 15 cm; n.v.t.; n.v.t. (Duits)	4.8
VGM_	Diversen;	4.9
VGO_	Tot en met 15 cm; n.v.t.; n.v.t. (Duits)	4.10
VGD_	7 Veld, 76 mm, 4,7 cm (OH)	4.11

5.1.4 AAN TE TREFFEN VERSCHIJNINGSVORM CE

In de gemeente Delft zijn de volgende verschijningsvormen CE aan te treffen:

VG nummer	Verschijningsvorm CE	Paragraaf
VGA_001	Afgeworpen	4.2
VGA_002	Afgeworpen	4.3
VGA_003	Afgeworpen	4.4
VGE_001	Weggeslingerd	4.5
VGR_001	Afgevuurd	4.6
VG_001	Onderdeel vliegtuigwrak	4.7
VGG_	Gedumpt	4.8
VGM_	Gedumpt	4.9
VGO_	Gedumpt	4.10
VGD_	Gedumpt	4.11

5.1.5 AAN TE TREFFEN HOEVEELHEDEN CE

In de gemeente Delft zijn de volgende hoeveelheden CE aan te treffen:

VG nummer	Hoeveelheden CE	Paragraaf
VGA_001	1	4.2
VGA_002	Enkele	4.3
VGA_003	Enkele	4.4
VGE_001	Tientallen, duizenden	4.5
VGR_001	1	4.6
VG_001	Onbekend	4.7
VGG_	Tientallen, tientallen, tientallen	4.8
VGM_	Honderdtallen, tientallen, tientallen, enkele, tientallen	4.9
VGO_	Tientallen, tientallen, tientallen	4.10
VG_	Enkele	4.11

5.1.6 HORIZONTALE AFBAKENING

In de gemeente Delft is de horizontale afbakening als volgt vastgesteld:

VG nummer	Horizontale afbakening	Paragraaf
VGA_001	50 + 5 meter rondom krater	4.2
VGA_002	100 + 5 meter rondom elke krater	4.3
VGA_003	WCS-OCE Line Target	4.4
VGE_001	In overleg	4.5
VGR_001	50 + 5 meter rondom inslagpunt	4.6
VG_001	50 + 5 meter rondom crash	4.7
VGG_	WCS-OCE	4.8
VGM_	WCS-OCE	4.9
VGO_	WCS-OCE	4.10
VG_	Contouren dumpplaats	4.11

5.1.7 VERTICALE AFBAKENING

In de gemeente Delft is de verticale afbakening als volgt vastgesteld:

VG nummer	Verticale afbakening	Paragraaf
VGA_001	Kon niet worden vastgesteld	4.2
VGA_002	Kon niet worden vastgesteld	4.3
VGA_003	Kon niet worden vastgesteld	4.4
VGE_001	2 meter minus maaiveld Tweede Wereldoorlog	4.5
VGR_001	Kon niet worden vastgesteld	4.6
VG_001	Kon niet worden vastgesteld	4.7
VGG_	2 meter minus maaiveld Tweede Wereldoorlog	4.8
VGM_	2 meter minus maaiveld Tweede Wereldoorlog	4.9
VGO_	2 meter minus maaiveld Tweede Wereldoorlog	4.10
VG_	Vaste waterbodem vijvers	4.11

5.1.8 NAOORLOGSE ONTWIKKELINGEN

In de gemeente Delft zijn de volgende naoorlogse ontwikkelingen vastgesteld:

VG nummer	Naoorlogse ontwikkelingen	Paragraaf
VGA_001	Grootschalig grondverzet voor de bouw van station Delft	4.2
VGA_002	In een klein deel hebben naoorlogs ontwikkelingen plaatsgevonden	4.3
VGA_003	Geen zichtbare ontwikkelingen	4.4
VGE_001	Veel naoorlogse ontwikkelingen	4.5
VGR_001	Slopen bestaande bebouwing en nieuwbouw	4.6
VG_001	Geen zichtbare ontwikkelingen	4.7
VGG_	Veel naoorlogse ontwikkelingen	4.8
VGM_	Veel naoorlogse ontwikkelingen	4.9
VGO_	Veel naoorlogse ontwikkelingen	4.10
VG_	Het is niet bekend of de vijvers naoorlogs zijn gebaggerd.	4.11

5.1.9 LEEMTEN IN KENNIS

Tijdens het onderzoek waren er een aantal leemten in kennis (zie paragraaf 3.11). Deze zijn hieronder kort uiteengezet:

- Bij een aantal bombardementen kon geen verdacht gebied worden afgebakend door het ontbreken van gegevens;
- Niet voor alle gebeurtenissen waren luchtfoto's beschikbaar of van de juiste kwaliteit;
- In sommige archiefstukken werd verwezen naar kaarten. Deze waren echter niet altijd beschikbaar of aanwezig;
- Enkele gebruikte bronnen (websites) worden regelmatig geactualiseerd. Mogelijk is hieraan tussen de raadpleging en de oplevering van het onderzoek nieuwe informatie verschenen;
- Er zijn geen volledige gegevens over de ruiming van CE in de periode 1940-1970;
- Niet alle opgevraagde MORA's konden door de EODD geleverd worden. De oorzaak hiervan is onbekend;
- Bij niet alle verdachte gebieden kon een hoofdsort, subsoort, kaliber of verticale afbakening worden vastgesteld;
- Van de naoorlogse ontwikkelingen in de verdachte gebieden was op basis van de geraadpleegde gegevens niet bekend tot welke diepte deze zijn uitgevoerd.

5.2 ADVIES

Op basis van de resultaten van dit vooronderzoek en de conclusies is vastgesteld dat de gemeente Delft gedeeltelijk verdacht is verklaard op het aantreffen van CE in de bodem. Voor de overige delen van de gemeente geldt dat er geen/onvoldoende aanwijzingen zijn aangetroffen dat er oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden waardoor CE in/op de (water)bodem zijn achtergebleven. Deze gebieden zijn onverdacht op het aantreffen van CE.

Verdachte gebieden

Delen van de gemeente Delft zijn verdacht op het aantreffen van CE. Indien er werkzaamheden zullen plaatsvinden in deze gebieden, wordt geadviseerd om vervolgstappen te ondernemen in de explosievenopsporing. Hiervoor zijn drie mogelijkheden:

1. Het laten uitvoeren van een Projectgebonden Risicoanalyse (PRA) voor het verdacht gebied, waarbij dit vooronderzoek als basis zal dienen. In de PRA zal worden vastgesteld waar en welke (grond)werkzaamheden hebben plaatsgevonden binnen de grenzen van het verdachte gebied alsmede tot welke diepte de (water)bodem geroerd is geweest. Het uiteindelijke doel van de PRA is om te bepalen of het verdacht gebied door naoorlogse werkzaamheden of voor de uitvoer van de geplande werkzaamheden (nog) verdacht is. Beschikbare bodemkundige onderzoeken zullen worden gebruikt om de exacte maximale en minimale diepteligging van CE vast te stellen. Tevens wordt op basis van een analyse van de risico's van CE voor de daadwerkelijke uitvoering van het project bepaald of detectie mogelijk is en welke detectietechniek het meest geschikt is;
2. Het laten uitvoeren van detectiewerkzaamheden. De detectiemethode is afhankelijk van de diepteligging en de soort van de te verwachten CE. Afhankelijk van de uit te voeren grondwerkzaamheden en de diepteligging van de verwachte CE zal de meest geschikte detectiemethode worden vastgesteld. Voorafgaand aan detectiewerkzaamheden is het opstellen van een PRA niet noodzakelijk;
3. Indien mogelijk kunnen de voorgenomen werkzaamheden worden verplaatst en uitgevoerd buiten de op CE verdachte gebieden. Dit geldt zowel in horizontale zin als in verticale zin. Voor alle CE geldt een horizontale afbakening: werkzaamheden kunnen verplaatst worden buiten de verdachte gebieden. Voor alle CE geldt een maximale diepteligging ten opzichte van het maaiveld in de Tweede Wereldoorlog.

Werkzaamheden die dieper worden uitgevoerd dan de maximale diepteligging van CE kunnen (met een veiligheidsmarge) uitgevoerd worden zonder dat vervolgstappen in de explosievenopsporing noodzakelijk zijn. Een andere mogelijkheid is om de voorgenomen werkzaamheden te laten plaatsvinden in een aan te brengen ophooglaag.

De keuze voor de beste vervolgstap is afhankelijk van het soort werkzaamheden dat uitgevoerd zal gaan worden.

Aandachtsgebieden

Er kan geen verdacht gebied afgebakend worden omdat er geen concrete aanwijzingen zijn die duiden op daadwerkelijk achtergebleven CE. Daarom geldt dat er voorafgaand aan de voorgenomen werkzaamheden geen vervolgstappen in de explosievenopsporing genomen hoeven te worden

Eventuele (water)bodemroerende werkzaamheden in dit gebied kunnen worden uitgevoerd aan de hand van het 'Protocol spontaan aantreffen CE'. De spontaan aan te treffen CE bestaan uit gedumpte kleinkalibermunitie, geweergrenaten, handgranaten, geschutmunitie en munitietoebehoren

Het werkprotocol houdt algemeen in dat als er tijdens de werkzaamheden een verdacht object wordt aangetroffen, de werkzaamheden gestopt moeten worden en de opzichter van de projectlocatie de politie moet bellen. Ook is het van belang om voorafgaand aan de grondroerende werkzaamheden in een aandachtsgebied het personeel in te lichten over deze situatie en ze te instrueren over hoe te handelen bij het spontaan aantreffen van explosieven in de bodem.

Het protocol is opgenomen in bijlage 7.

Onverdachte gebieden

De gebieden waarvoor op basis van de geraadpleegde bronnen geen verhoogde kans is vastgesteld op het aantreffen van CE, zijn aangemerkt als onverdacht. In deze gebieden zijn geen of onvoldoende aanwijzingen aangetroffen dat er oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden waardoor CE in de bodem zijn achtergebleven. Werkzaamheden in de onverdachte gebieden kunnen plaatsvinden zonder dat vervolgstappen in de explosievenopsporing noodzakelijk zijn.

6 BIJLAGEN

BIJLAGE 1 OVERZICHT BEOORDELEN/EVALUEREN INVENTARISATIE (WSCS-OCE)

In het WSCS-OCE staat vermeld dat de indicaties en contra-indicaties uit de inventarisatie-resultaten dienen te worden beoordeeld en dat op basis hiervan de volgende punten gemotiveerd vastgesteld moeten worden:

- Of er sprake is van een CE verdacht gebied, en zo ja:
- De (sub)soort, hoeveelheid en verschijningsvorm van de vermoedelijke CE;
- De horizontale en verticale afbakening van het verdachte gebied.

Bij de beoordeling en evaluatie van de resultaten van de inventarisatie worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

1. Indien sprake is van de vermoedelijke aanwezigheid van CE, wordt de conclusie VERDACHT gerapporteerd. Indien er geen sprake is van de vermoedelijke aanwezigheid van CE, wordt de conclusie ONVERDACHT gerapporteerd;
2. De conclusie wordt vastgesteld op basis van twee of meer onafhankelijke verifieerbare bronnen. Indien een indicatie in slechts in bron is aangetroffen, wordt dit duidelijk aangegeven in de rapportage. Hierin wordt gerapporteerd hoe de betrouwbaarheid van de bronnen is ingeschat;
3. Indicaties en/of contra-indicaties dienen een locatieverwijzing te hebben, aangezien deze essentieel is om te bepalen of de informatie relevant is voor de aanwezigheid van CE op de projectlocatie en/of in het onderzoeksgebied. Voor de locatieverwijzing gelden de volgende uitgangspunten:
 - a. Indicaties en/of contra-indicaties moeten worden vertaald naar een locatie in de huidige topografie;
 - b. Waar sprake is van onduidelijkheid/onbetrouwbaarheid in de locatieverwijzing, wordt dit gedocumenteerd;
 - c. Bij gebruikmaking van indicaties en/of contra-indicaties uit geschreven bronnen, dient de locatieverwijzing uit het bronbestand in de rapportage ongewijzigd te worden overgenomen.
4. Bij het vaststellen van de conclusie worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:
 - a. Bij de beoordeling of bepaalde oorlogshandelingen een indicatie vormen voor de aanwezigheid van CE in het onderzoeksgebied, wordt bijlage 3 van het WSCS-OCE als leidraad gehanteerd. Hiervan mag alleen gemotiveerd worden afgeweken;
 - b. Als er geen indicaties zijn die wijzen op de aanwezigheid van CE in het onderzoeksgebied, is de conclusie ONVERDACHT;
 - c. Als er indicaties zijn dat bij oorlogshandelingen binnen de grenzen van de projectlocatie en/of onderzoeksgebied bepaalde hoofdsorten CE zijn gebruikt/betrokken geweest, dan is (een deel van) de projectlocatie en/of onderzoeksgebied VERDACHT op de aanwezigheid van deze hoofdsorten CE, tenzij op basis van contra-indicaties het tegendeel kan worden bewezen.
5. Het verdachte gebied wordt horizontaal en verticaal afgebakend, gespecificeerd per (sub)soort CE, hoeveelheid en verschijningsvorm van vermoedelijke CE. Daarbij worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:
 - a. Bij de horizontale afbakening van het verdachte gebied wordt bijlage 3 van het WSCS-OCE gehanteerd;
 - b. Uitgangspunten voor de verticale afbakening:
 - i. Bij het bepalen van de verticale afbakening dient specifiek rekening te worden gehouden met: bodemweerstand, verwachte indringingsnelheid en –hoek, gewicht, vorm en diameter CE;
 - ii. Voor het berekenen van de penetratiediepte wordt gebruik gemaakt van een rekenmethode waarin ten minste rekening gehouden wordt met de volgende parameters: de afwerphoogte, de afwerpsnelheid, het gewicht van de bom, de diameter van de bom en de weerstand van de bodem;
 - iii. Indien sprake is van grondverzet/grondroering in de periode 1945 tot heden, wordt op basis daarvan bepaald of, en zo ja, tot welke diepte minus maaiveld (gerelateerd aan NAP), de aanwezigheid van CE kan worden uitgesloten;
 - iv. De verticale afbakening wordt zodanig uitgedrukt dat deze is te herleiden tot de diepte ten opzichte van NAP;

- c. Uitgangspunten horizontale afbakening:
 - i. Bij de horizontale afbakening van het verdachte gebied wordt de tolerantie gemotiveerd, gebaseerd op het beschikbare bronnenmateriaal;
 - ii. Het verdachte gebied wordt weergegeven in RD-coördinaten;
- d. Onder de verschijningsvorm wordt verstaan de wijze waarop CE in het verleden in de (water)bodem zijn terechtgekomen, waarbij onderscheid kan worden gemaakt in: afgeworpen, verschoten, gegooid, gelegd, weggeslingerd, opgeslagen, gedumpt, begraven (inclusief redepositie), als restant uit springputten of explosie en als onderdeel van (vliegtuig)wrakken en/of gezonken vaartuigen.

BIJLAGE 2 VASTSTELLEN VERDACHT GEBIED EN AFBAKENING IN VOORONDERZOEK

In onderstaand overzicht is de horizontale afbakening van het verdachte gebied weergegeven zoals deze is opgenomen in het WSCS-OCE.

Indicatie	Algemene omschrijving	Uitgangspunt conclusie		Uitgangspunten voor afbakening verdacht gebied
		Verdacht	Onverdacht	
Verdedigingswerk	Groepering van wapenopstellingen en/of geschutopstellingen, rondom afgezet met een versperring (bijvoorbeeld weerstandskern of steunpunt)	X		Het grondgebied binnen de grenzen van het verdedigingswerk is verdacht. De grenzen worden bij voorkeur bepaald aan de hand van georeferencierte luchtfoto's.
Wapenopstelling	Opstelling van handvuurwapen, machinegeweer of andere (semi)automatisch wapen, niet zijnde onderdeel van een verdedigingswerk	X		Locatie van de wapenopstelling
Geschutopstelling (statisch en mobiel)	Locatie van geschut, niet zijnde onderdeel van een verdedigingswerk.	X		25 meter rondom het hart van de geschutopstelling, maar niet verder dan een eventuele aangrenzende watergang.
Munitieopslag in open veld	Locatie van munitievoorraad in het open veld, niet zijnde binnen een verdedigingswerk	X		Locatie van de veldopslaglocatie
Loopgraaf	Militaire loopgraaf	X		Het gebied binnen de contouren van de loopgraaf is verdacht, bij voorkeur bepaald aan de hand van georeferencierte luchtfoto's.
Tankgracht of -geul	Een diepe (al dan niet droge) gracht of geul met steile wanden, aangebracht om pantservoertuigen tegen te houden		X	Niet verdacht, tenzij er aanwijzingen zijn dat er mogelijk munitie in gedumpt is.
Landmijnen verdacht gebied	Middels een aanwijzing, niet zijnde een mijnenlegrapport, op landmijnen verdacht verklaard gebied. In het verdachte gebied zijn bij de controle door de MMOD géén landmijnen aangetroffen		X	n.v.t.
Landmijnen verdacht gebied	Middels een aanwijzing, niet zijnde een mijnenlegrapport, op landmijnen verdacht verklaard gebied. In het verdachte gebied zijn bij de controle door de MMOD, of bij naoorlogse activiteiten landmijnen aangetroffen.	X		De grenzen zoals aangegeven in het ruimrapport
Mijnenveld	Geregistreerd mijnenveld, waarvan mijnenlegrapport aanwezig is. Alle volgens het legrapport gelegde landmijnen zijn geruimd.		X	n.v.t.
Mijnenveld	Geregistreerd mijnenveld waarvan mijnenlegrapport aanwezig is. Niet alle volgens het mijnenlegrapport gelegde landmijnen zijn geruimd. Geen feitelijke onderbouwing bekend waarom er landmijnen worden vermist.	X		De grenzen zoals aangegeven in het mijnenlegrapport en/of ruimrapport.
Mijnenveld	Mijnenlegrapport aanwezig. Niet alle volgens het legrapport gelegde landmijnen zijn geruimd. Feitelijke onderbouwing bekend waarom er landmijnen worden vermist.		X	n.v.t.
Versperringen	Versperringen, zoals strandversperringen en drakentanden		X	Tenzij er indicaties zijn dat CE onderdeel uitmaken van de versperring.
Infrastructuur zonder geschutopstelling of munitievoorraad	Militaire werken zoals woononderkomen of werken met een burgerdoel zoals schuilbunker		X	Tenzij er indicaties zijn op CE vanwege de aanwezigheid van nabij verdediging in de vorm van bijvoorbeeld wapenopstellingen
Schuilloopgraaf	Loopgraaf voor burgerbevolking om in te schuilen		X	n.v.t.
Kampementen	Grondgebied met onderkomens zoals tenten		X	Tenzij er indicaties zijn op CE vanwege de aanwezigheid van munitieopslag of nabij verdediging in de vorm van bijvoorbeeld wapenopstellingen.
Mangat	Gat in grond met schuif functie, niet in gebruik genomen als schuttersput		X	n.v.t.
Vernielingslading	Locatie van aangebrachte vernielingslading	X		Locatie van vernielingslading
Artillerie-, mortier- of raketbeschieting	Gebied dat is beschoten door mobiel of vast geschut, mortieren of grondgebonden (meervoudige) raketwerpersysteem	X		Situationeel te bepalen
Raketbeschieting inslagenpatroon bekend	Gebied dat is getroffen door een raketbeschieting met jachtbommenwerpers	X		Op basis van een analyse van het inslagenpatroon wordt de maximale afstand tussen twee opeenvolgende inslagen binnen een inslagenpatroon bepaald. Het verdachte gebied wordt afgebakend door deze afstand te projecteren op de buitenste inslagen van het inslagenpatroon. Dat is exclusief de eventuele horizontale verplaatsing van de buitenste blindganger binnen het inslagenpatroon
Inslagpunt blindganger, zijnde een vliegtuigbom	Vliegtuig die niet in werking is getreden	X		Te bepalen volgens rekenmethode waarin ten minste rekening wordt gehouden met de volgende parameters: de afwerphoogte, de afwerpsnelheid, het gewicht van de bom, de diameter van de bom en de weerstand van de bodem. Op basis van in ieder geval deze vijf parameters wordt berekend tot welke diepte CE theoretisch kunnen indringen en hoever de maximale horizontale verplaatsing is.
Crashlocatie vliegtuig	Aanwezigheid van CE vanwege de crash	X		Situationeel te bepalen
Krater van gedetoneerde	Gebied waarin zich de krater van de detonatie van een incidentele luchtafweergranaat bevindt.		X	Tenzij er indicaties zijn dat het geen incidentele luchtafweergranaat betreft.

incidentele luchtafweergranaat			
Inslagpunt van een V.1 wapen	Gebied dat is getroffen door de inslag van een V.1 wapen	X	15 meter rondom een inslagpunt vanwege de mogelijke horizontale verplaatsing onder de grond.
Krater van een (gedeeltelijk) gedetoneerde V.1 wapen	Gebied waarin zich de krater van de detonatie van een V.1 wapen bevindt.	X	Situationeel te bepalen
Krater van een (gedeeltelijk) gedetoneerde V.2 wapen	Gebied waarin zich de krater van de detonatie van een V.2 wapen bevindt.	X	Situationeel te bepalen
Dumplocatie van munitie en/of toebehoren	Dumplocatie van CE en/of toebehoren in landbodem of op waterbodem	X	Locatie van de dump en afbakening verder situationeel te bepalen, bijvoorbeeld dumping in stilstaand of stromend water
Ongecontroleerde (massa)explosie	(Sympathische) detonatie van explosieven voorraad zoals ontploffing munitieopslag of munitietrein	X	Situationeel te bepalen
Vernietigingslocatie voor CE	Eén of meerdere springputten	X	De contour(en) van de springput(ten) en afbakening verder situationeel te bepalen, bijvoorbeeld gelet op de afstand van eventuele uitgeworpen CE buiten deze contour(en).
Vernielingslading (in werking gesteld)	Locatie van in werking gestelde vernielingslading, waarbij de mogelijkheid bestaat op het aantreffen van niet (geheel) gedetoneerde springlading(en)	X	Locatie waar de vernielingslading in werking is gesteld en afbakening verder situationeel te bepalen.
Tapijtbombardement	Gebied dat is getroffen door een bombardement met middelzware en/of zware bommenwerpers, met als doel om schade aan te richten over een groot gebied.	X	Op basis van een analyse van het inslagenpatroon ⁵⁷⁰ wordt de maximale afstand tussen twee opeenvolgende inslagen binnen een inslagenpatroon bepaald. Het verdachte gebied wordt afgebakend door deze afstand te projecteren op de buitenste inslagen van het inslagenpatroon. Dat is exclusief de eventuele horizontale verplaatsing van de buitenste blindganger binnen het inslagenpatroon.
Duikbombardement op zgn. 'Pin Point Target', inslagenpatroon onbekend	Gebied dat is getroffen door een bombardement met jachtbommenwerpers, met als doel om een vooraf bepaald specifiek object te treffen	X	Het verdachte gebied wordt bepaald door een afstand van 181 meter gemeten vanuit het hart van het doel ⁵⁷¹ .
Duikbombardement op zgn. 'Line Target', inslagenpatroon onbekend	Lineair gebied, nabij een spoorlijn, dat is getroffen door bombardement met jachtbommenwerpers, met als doel om de spoorlijn te treffen	X	Het verdachte gebied wordt bepaald door een afstand van 91 meter gemeten vanuit het hart van de spoorlijn ⁵⁷² .
Raketbeschieting op zgn. 'Pin Point Target', inslagenpatroon onbekend	Gebied dat is getroffen door een raketbeschieting met jachtbommenwerpers, met als doel om een vooraf bepaald specifiek object te treffen.	X	Het verdachte gebied wordt bepaald door een afstand van 108 meter gemeten vanuit het hart van het doel ⁵⁷³ .
Raketbeschieting op zgn. 'Line Target', inslagenpatroon onbekend	Lineair gebied, nabij een spoorlijn, dat is getroffen door een raketbeschieting met jachtbommenwerpers, met als doel om de spoorlijn of treinstel op deze spoorlijn te treffen	X	Het verdachte gebied wordt bepaald door een afstand van 80 meter gemeten vanuit het hart van de spoorlijn ⁵⁷⁴ .

⁵⁷⁰ Verzameling van de locaties van inslagen van één bepaald toestel of één bepaald bombardement.

⁵⁷¹ Afstanden zijn afkomstig van een Britse studie (empirisch onderzoek) naar de accuratesse bij aanvallen door eenmotorige duikbommenwerpers gedurende de periode oktober 1944 – april 1945 (AIR 55/322). Eventueel effect van vijandelijk luchtafweer tijdens deze duikbombardementen is niet in de studie meegenomen. De genoemde afstand is de gemiddelde afstand t.o.v. het doel waarbij opgemerkt moet worden dat 50% van de vliegtuigbommen binnen 119 meter neer is gekomen en de maximaal gemeten afstand t.o.v. het doel 181 meter was.

⁵⁷² Afstanden zijn afkomstig van een Britse studie (empirisch onderzoek) naar de accuratesse bij aanvallen door eenmotorige duikbommenwerpers gedurende de periode oktober 1944 – april 1945 (AIR 55/322). Eventueel effect van vijandelijk luchtafweer tijdens deze duikbombardementen is niet in de studie meegenomen. De genoemde afstand is de gemiddelde afstand t.o.v. het doel waarbij opgemerkt moet worden dat 50 % van de vliegtuigbommen binnen 46 meter neer is gekomen en de maximaal afstand t.o.v. het doel 91 meter was.

⁵⁷³ Afstanden zijn afkomstig van een Britse studie (empirisch onderzoek) naar de accuratesse bij aanvallen door eenmotorige duikbommenwerpers gedurende de periode oktober 1944 – april 1945 (AIR 55/322). Eventueel effect van vijandelijk luchtafweer tijdens deze duikbombardementen is niet in de studie meegenomen. De genoemde afstand is de gemiddelde afstand t.o.v. het doel (gebouwen) waarbij opgemerkt moet worden dat de gemiddelde spreiding van de raketten t.o.v. het middelpunt van een salvo 69 meter was, en dat de gemiddelde afstand van het middelpunt van een salvo t.o.v. het doel 39 meter was.

⁵⁷⁴ Afstanden zijn afkomstig van een Britse studie (empirisch onderzoek) naar de accuratesse bij aanvallen door eenmotorige duikbommenwerpers gedurende de periode oktober 1944 – april 1945 (AIR 55/322). Eventueel effect van vijandelijk luchtafweer tijdens deze duikbombardementen is niet in de studie meegenomen. De genoemde afstand is de maximale afstand gemeten n.a.v. luchtfoto-interpretatie.

BIJLAGE 3 AANVULLENDE GEGEVENS LUCHTAANVAL 21-07-1941 (NATIONAL ARCHIVES, LONDEN)

Inleiding

In de nacht van 20/21 juli 1941 zijn tussen 01.00 en 02.00 uur bommen afgeworpen bij Delft waarbij de munitiefabriek werd getroffen. Delft of directe omgeving zijn niet vermeld als aangevallen doel.⁵⁷⁵ Welke informatie ten aanzien van mogelijk afgeworpen bommenladingen en type ontstekers is af te leiden uit de operationele gegevens, rekening houdend dat Delft geïdentificeerd is als ander doelwit? De beschikbare operationele RAF rapportages op Command, Group en Squadron niveau zijn gebruikt voor de samenstelling van een overzicht van de nacht van 20/21 juli 1941. Discrepanties zijn als extra noot toegelicht.

Van de operationele gegevens zijn alleen de waarnemingen van branden en/of explosie verder in de tekst uitgewerkt.

20/21 juli 1941

In de nacht van 20/21 juli 1941 bombardeerden 2 van de 5 uitgezonden Vickers Wellingtons van 1 Group met in totaal 28 x 250 lbs brisantbommen, 6 van de 10 uitgezonden Vickers Wellingtons van 3 Group met in totaal 31 x 500 lbs + 5 x 250 lbs brisantbommen + 600 x 4 lbs staaftbrandbommen en 4 van de 9 uitgezonden Armstrong Whitworth Whitleys van 4 Group met in totaal 3 x 1.000 + 15 x 500 + 22 x 250 lbs brisantbommen + 480 x 4 lbs staaftbrandbommen.⁵⁷⁶ Zie bijlage A.

1 Group

Vier van de vijf uitgezonden Wellingtons van 1 Group bombardeerden Rotterdam.^{577 578} De aanvallen werden van 01.04 tot 01.40 uur uitgevoerd vanaf 10.000-14.000 voet hoogte. Zie bijlage B en C.

103 Squadron

De 4 Wellingtons behoorden tot 103 Squadron. Sgt Giles nam een grote brand waar in het doelgebied en gebruikte dat als richtpunt. Om 01.10 uur werd vanaf 15.000 voet hoogte gebombardeerd, waarbij de bommen ten zuidoosten van de brand neerkwamen en andere branden veroorzaakten.⁵⁷⁹

De individuele bommenlading voor het doel Z.3D Rotterdam was 14 x 250 lbs brisantbommen, uitgerust met ontstekers voorzien van een tijdsvertraging van 0.025 seconden.⁵⁸⁰ Zie bijlage D en E.

Samenvatting

Serial	Piloot	Tijd	Bommenlading	Locatie
R1396	Allen	01:04	14x250 lbs	Zuidzijde rivier en 0.5 mijl ten oosten van de dokken
X9609	Wardhaugh	01:40	14x250 lbs	Tussen Waalhaven en Merwehaven
R1538	Max	01:18	14x250 lbs	Doelgebied
T2617	Giles	01:10	14x250 lbs	Ten zuidoosten van een bestaande brand

Noot: de Night Bomb Raid Sheets vermelden foutief 2 Wellingtons in plaats van 4.

3 Group

Negen van de tien uitgezonden Wellingtons van 3 Group bombardeerden Rotterdam. De Wellingtons behoorden tot 214, 101 en 99 Squadron.⁵⁸¹ De aanvallen werden van 00.20 tot 01.29 uur uitgevoerd vanaf 9.000 – 16.000 voet hoogte.⁵⁸² Zie bijlagen F, G en H.

Noot: de Group Operations Order vermeldt Boulogne (CC.29) in plaats van Rotterdam (CC.42 en Z.3D) als doelwit en een afwijkende bommenlading.

214 Squadron

⁵⁷⁵ TNA Londen, AIR14/2673 *Night Bomb Raid Sheets, June-December 1941*

⁵⁷⁶ TNA Londen, AIR14/2673 *Night Bomb Raid Sheets, June-December 1941*

⁵⁷⁷ TNA Londen, AIR25/1 *Operations Record Book 1 Group, 1936-1941*

⁵⁷⁸ TNA Londen, AIR14/3143 *Form E Summaries 1 Group, July-August 1941*

⁵⁷⁹ TNA Londen, AIR27/813 *Operations Record Book 103 Squadron, 1937-1941*

⁵⁸⁰ TNA Londen, AIR27/818 *Operations Record Book 103 Squadron, Appendices*

⁵⁸¹ TNA Londen, AIR25/3 *Operations Record Book 3 Group, Appendices*

⁵⁸² TNA Londen, AIR14/3143 *Form E Summaries 3 Group, July-August 1941*

P/O Watson bombardeerde van 00.18 tot 00.30 uur. Er werd waargenomen dat de bommen op het doel vielen. Kort erna ontstond een grote brand met explosies. Sgt Kissack bombardeerde tussen 00.25 en 01.10 uur. Er werd waargenomen dat de bommen insloegen waarna een oranje brand ontstond die nog 20 minuten zichtbaar was nadat het toestel het doelgebied verliet. Sgt Foxlee bombardeerde tussen 00.10 en 00.43 uur waarna een middelgrote brand ontstond. Toen het toestel het doelgebied verliet werd een enorme vuurzee ten noorden van de stad waargenomen.⁵⁸³ Zie bijlage I.

101 Squadron

Sgt Davey bombardeerde het doel, waarbij 2 flitsen en vlak daarna een kleine brand ontstond. P/O Millson nam de inslagen van de eigen bommen niet waar, maar bij het verlaten van het doelgebied werd een brand waargenomen. De dokken werden onderscheiden.⁵⁸⁴ Zie bijlage J.

99 Squadron

P/O Freeman nam bij aankomst branden waar ten oosten van Waalhaven en gebruikte dat als richtpunt. Om 00.55 uur werden de bommen afgeworpen waarbij inslagen en branden ten noordoosten van Waalhaven werden waargenomen. Sgt Youseman kon bij aankomst Waalhaven identificeren door het licht van een enorme brand aan de oostzijde van de dokken. Dit werd als richtpunt gebruikt en om 01.05 uur werden de bommen afgeworpen welke in de Maashaven terechtkwamen.⁵⁸⁵ Zie bijlage K.

Samenvatting

Serial	Piloot	Tijd	Bommenlading	Locatie
R1342	Foxlee	00:30	6x500 + 2x250 + 120x4 lbs	1 mijl west van Z.3D
T2708	Kissack	00:20	6x500 + 2x250 + 120x4 lbs	Nabij Z.3D
R1717	Watson	00:30	6x500 + 2x250 + 120x4 lbs	Z.3D
T1800	Davey	00:45	5x500 + 120x4 lbs	Doelgebied
R1780	Milson	01:00	5x500 + 120x4 lbs	Dokken
R1778	Fisher	01:29	5x500 + 120x4 lbs	Dok 18
T2957	Youseman	01:05	6x500 + 2x250 + 120x4 lbs	Maashaven
T2611	Vyze	01:50	6x500 + 2x250 + 120x4 lbs	Verondersteld Waalhaven
X9739	Freeman	00:55	6x500 + 2x250 + 120x4 lbs	Noordoost deel Waalhaven

Noot: de Night Bomb Raid Sheets vermelden foutief 6 Wellingtons in plaats van 9.

4 Group

Van 10 Squadron werden 4 Whitleys en van 58 Squadron 5 Whitleys van 10 Squadron uitgezonden naar Rotterdam. Vier toestellen bombardeerden het primaire doel, de dokken. Een brand in de olieopslag met een rookkolom tot 6.000 voet hoogte verhinderde het zicht op de dokken, waarna door 5 Whitleys de olieopslag werd gebombardeerd.⁵⁸⁶ De aanvallen werden van 01.08 tot 01.34 uur uitgevoerd vanaf 10.000-12.500 voet hoogte.⁵⁸⁷ Zie bijlagen L en M.

58 Squadron

Sgt Robbins bombardeerde om 01.08 uur en de bommen werden verondersteld dicht bij een grote brandhaard in het doelgebied te zijn terechtgekomen. Er werd zwarte rook van grote branden waargenomen. Sgt Atchison bombardeerde om 01.15 uur waarbij 4 bomexplosies gevolgd door 2 grote branden werden waargenomen. Sgt Collett bombardeerde tussen 01.15 en 01.20 uur en er werden bomexplosies vlakbij een brand in het midden van het doelgebied waargenomen. Sgt Williams bombardeerde om 01.34 uur waarbij de bommen op het zuidwestelijk deel van het doelgebied vielen. Behalve bomexplosies werden zwakke rode explosies in het gebied waargenomen.⁵⁸⁸ Zie bijlage N.

⁵⁸³ TNA Londen, AIR27/1320 Operations Record Book 214 Squadron, 1941

⁵⁸⁴ TNA Londen, AIR27/801 Operations Record Book 101 Squadron, 1928-1941

⁵⁸⁵ TNA Londen, AIR27/789 Operations Record Book 99 Squadron, 1941

⁵⁸⁶ TNA Londen, AIR25/93 Operations Record Book 4 Group, 1937-1943

⁵⁸⁷ TNA Londen, AIR14/3173 Form E Summaries 4 Group, July-August 1941

⁵⁸⁸ TNA Londen, AIR27/544 Operations Record Book 58 Squadron, 1941-1943

10 squadron

P/O Littlewood nam een grote brand in het midden van het doelgebied op 140 mijl afstand waar en bombardeerde om 01.30 uur.⁵⁸⁹

De brisantbommen waren uitgerust met ontstekers met een vertragingstijd van 0.025 seconden.⁵⁹⁰
Zie bijlagen O en P.

Noot: een pagina van het Operations Record Book met de waarnemingen van de overige 2 Whitleys is niet op de gedigitaliseerde microfilm aanwezig.

Samenvatting

Serial	Piloot	Tijd	Bommenlading	Locatie
Z6723	Atchison	01:15	5x1000 + 15x500 + 20x250 + 600x4 lbs	Doelgebied
Z6575	Collett	01:15	5x1000 + 15x500 + 20x250 + 600x4 lbs	Bij grote brand in doelgebied
Z6818	Robbins	01:08	5x1000 + 15x500 + 20x250 + 600x4 lbs	Bij grote brand in doelgebied
Z6729	Williams	01:34	5x1000 + 15x500 + 20x250 + 600x4 lbs	Zuidwest deel doelgebied
Z6739	Hamilton	01:20	5x1000 + 15x500 + 20x250 + 600x4 lbs	Tussen rivier en doel en doelgebied
	Robertson	01:09	3x1000 + 15x500 + 22x250 + 480x4 lbs	
	Poupard	01:18	3x1000 + 15x500 + 22x250 + 480x4 lbs	
P5109	O'Driscoll	01:15	3x1000 + 15x500 + 22x250 + 480x4 lbs	Dokken 15, 16 en 17
Z6815	Littlewood	01:30	3x1000 + 15x500 + 22x250 + 480x4 lbs	Doelgebied

Noot: de Night Bomb Raid Sheets vermelden foutief 4 Whitleys in plaats van 9.

Constateringen

In de beschikbare rapportages worden alleen ontstekers met een vertragingstijd van 0.025 seconden vermeld.

Op basis van de gerapporteerde waarnemingen kan vastgesteld worden dat de brand bij Delft om 00.43 uur woedde en de bomafworpen voor die tijd heeft (hebben) plaatsgevonden. Een verantwoordelijke zou de Wellington van P/O Watson van 214 Squadron kunnen betreffen. Van 00.18 tot 00.30 uur werd 6 x 500 lbs + 2 x 250 lbs brisantbommen + 120 x 4 lbs staafbrandbommen afgeworpen. Er werd waargenomen dat de bommen op het doel vielen. Kort erna ontstond een grote brand met explosies. Het is onduidelijk of de andere waarnemingen betrekking hebben op Delft of de brand bij de getroffen Superfosfaat op de zuidelijke Maasoevers.⁵⁹¹

Leemten in kennis

Vanwege het ontbreken van informatie uit de Engelse archieven of discrepanties in de rapportages blijkt niet goed of er wel of niet chemische lange tijd ontstekers tijdens de aanval op Rotterdam (en Delft) zijn gebruikt. Van alle overige bommenwerpers is dit niet het geval gebleken. Door het ontbreken van de rapportages van 2 bemanningen van 10 Squadron zijn de waarnemingen niet compleet.

Aanbeveling

Ten einde uitspraak te kunnen doen over de gebruikte ontstekers moet nader onderzoek worden gedaan in The National Archives te Londen.

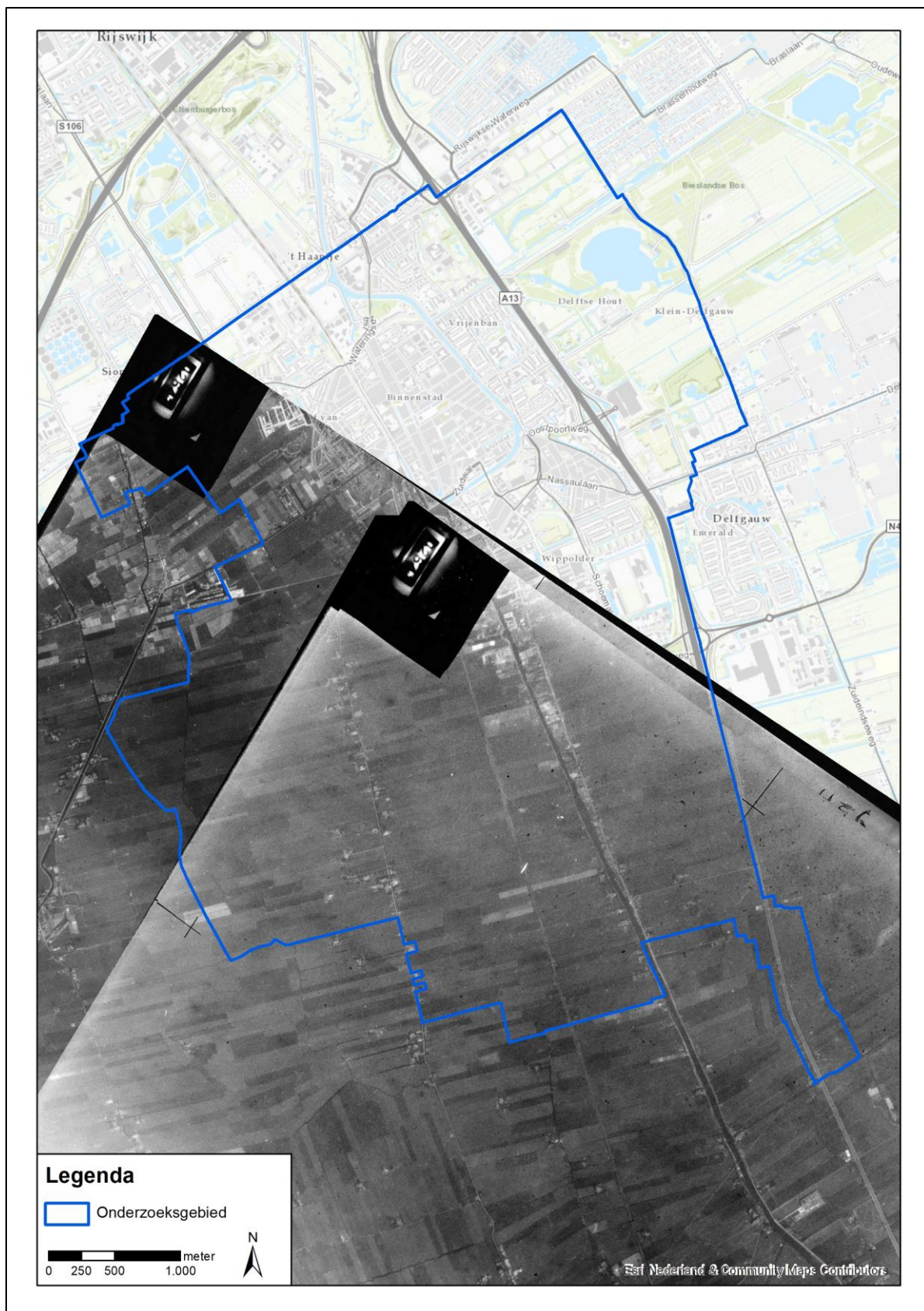
Voor het verder inkaderen van mogelijke veroorzakers van het bombardement bij Delft moet onderzoek worden gedaan naar het tijdstip dat brand uitbrak bij Rotterdam.

⁵⁸⁹ TNA Londen, AIR27/142 Operations Record Book 10 Squadron, 1941

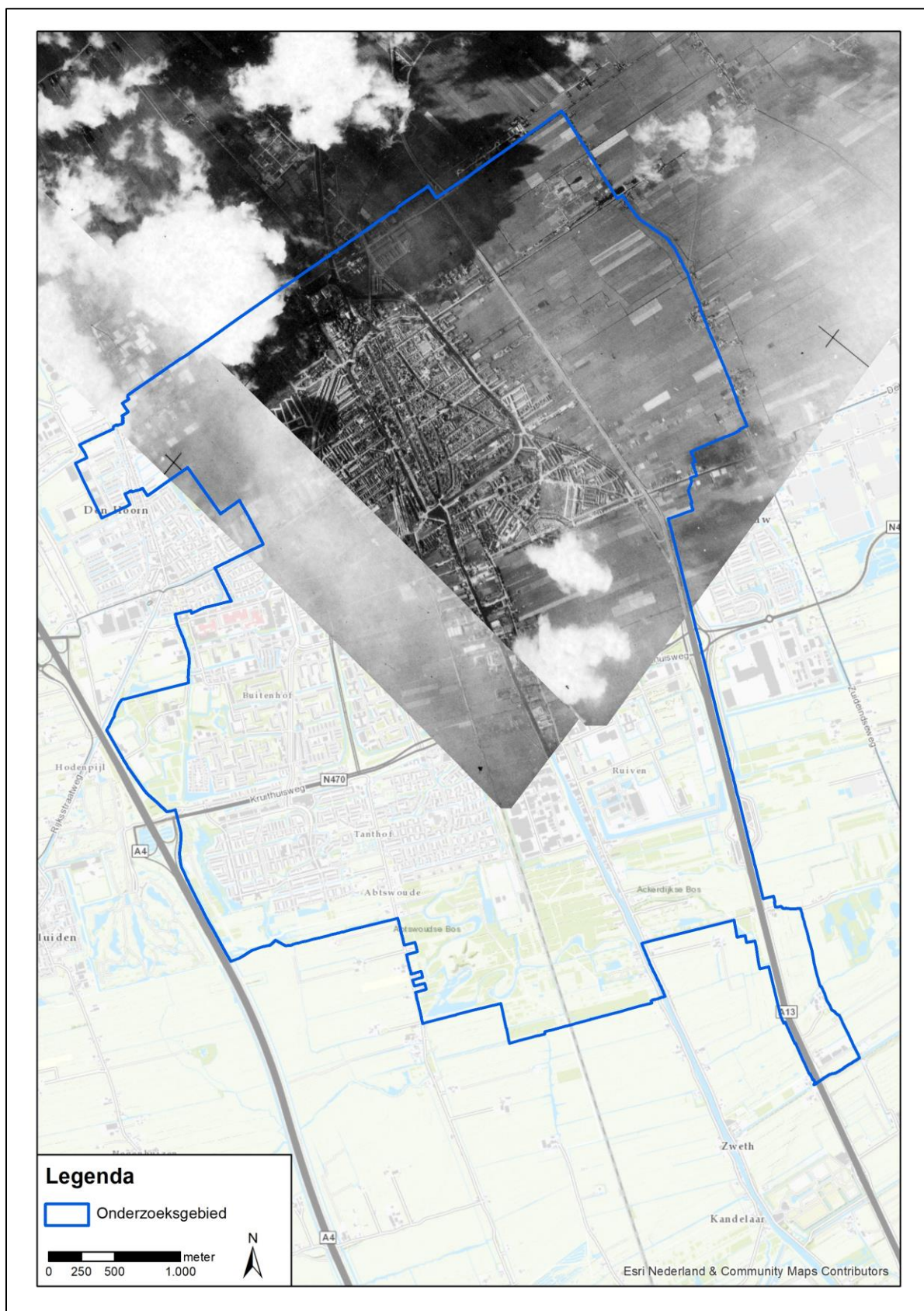
⁵⁹⁰ TNA Londen, AIR27/148 Operations Record Book 10 Squadron, Appendices

⁵⁹¹ Zwanenburg, Zonder Waarschuwing Deel 1, pag 235

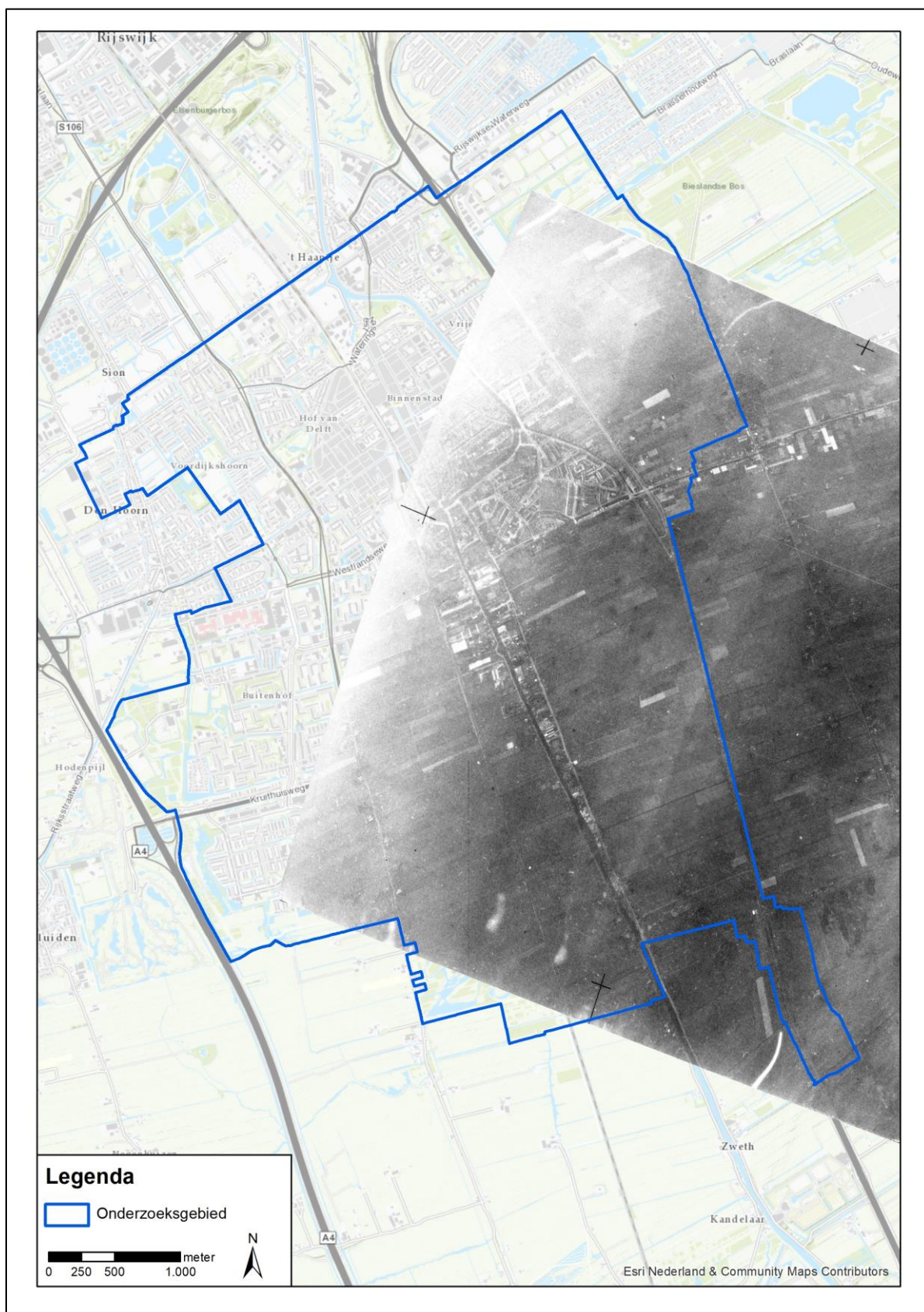
BIJLAGE 4 DEKKING GERAADPLEEGDE LUCHTFOTO'S

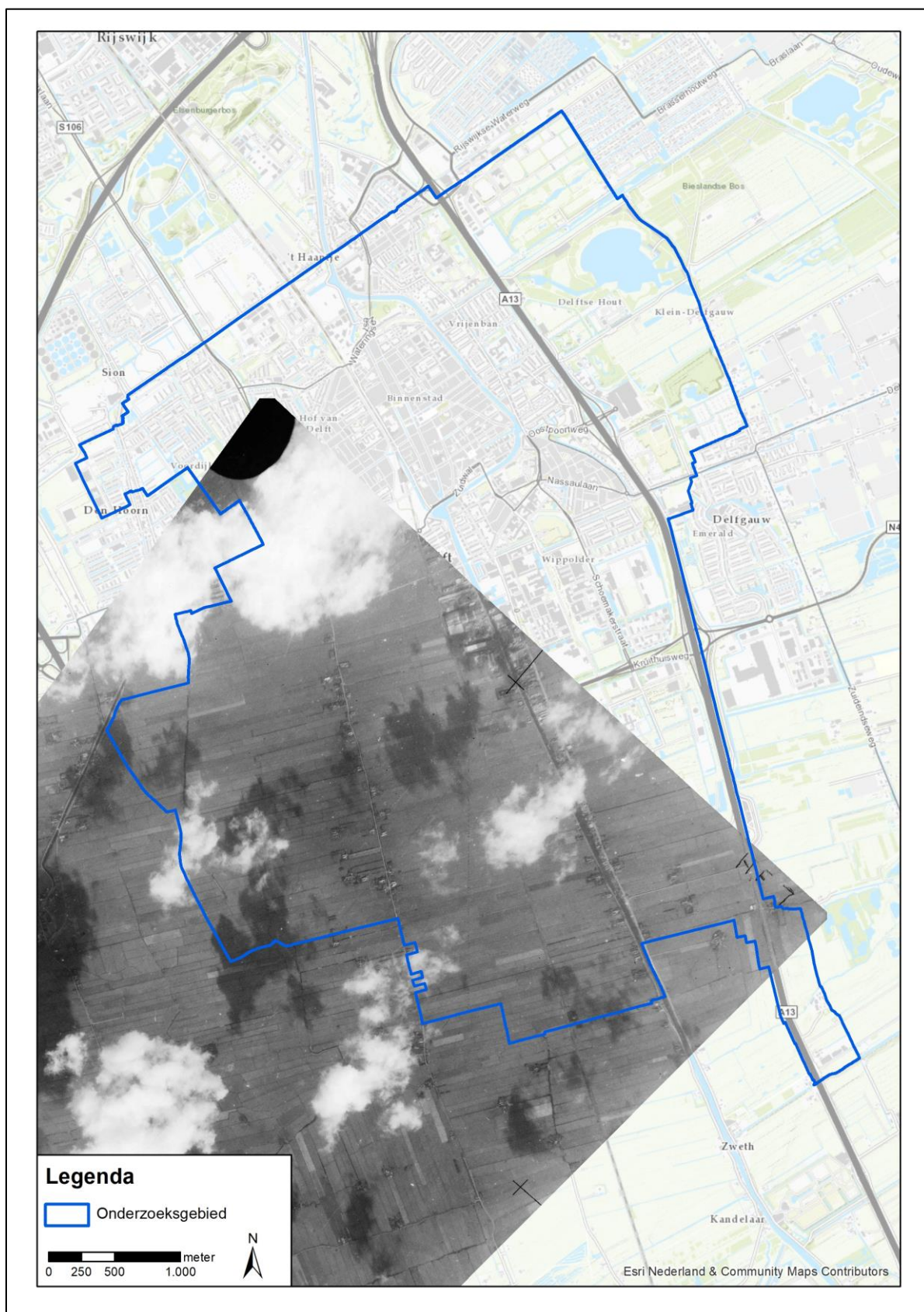
Afbeelding 38: luchtfotodekking 25 mei 1940.

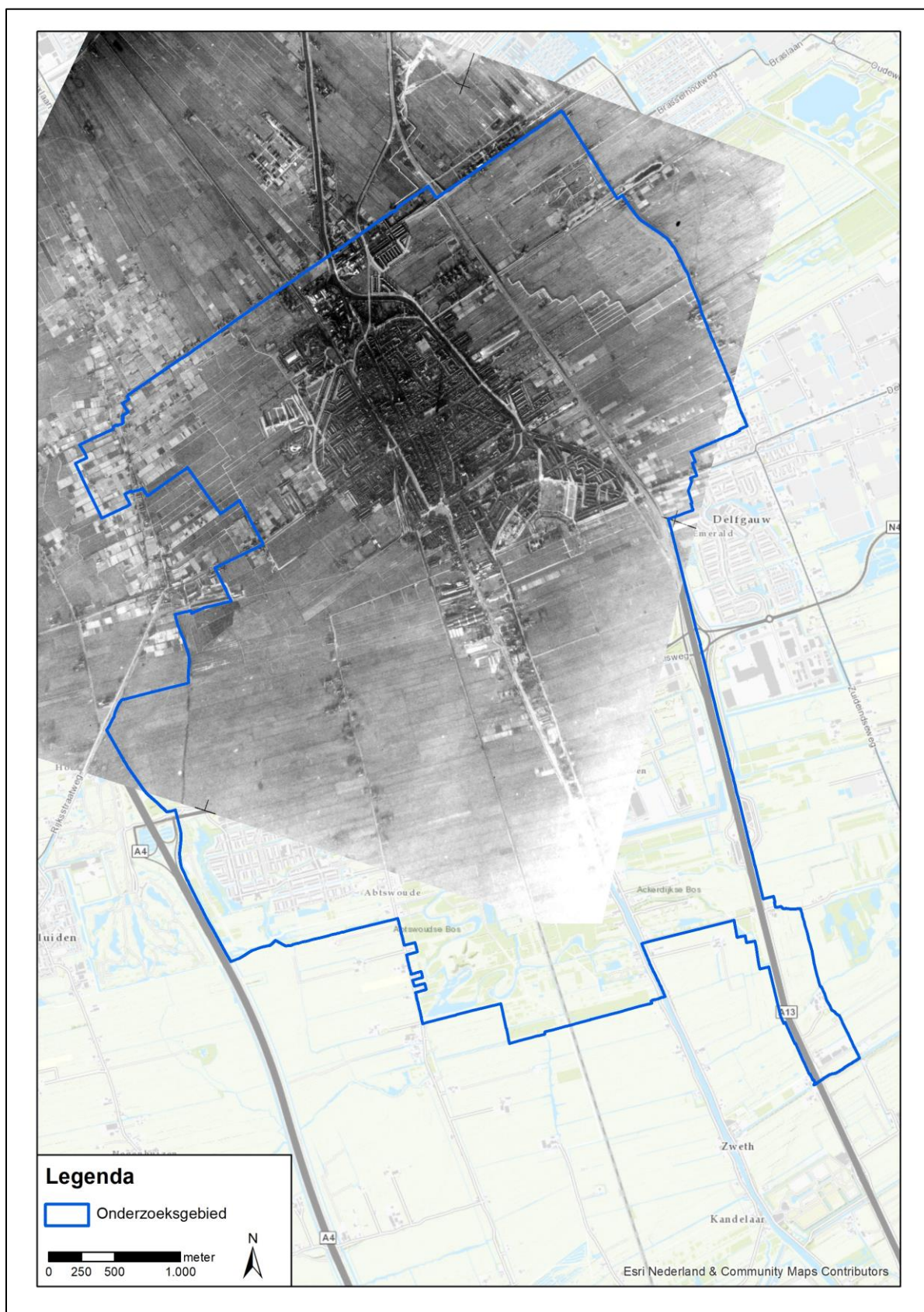
Afbeelding 39: luchtfotodekking 20 juli 1940.

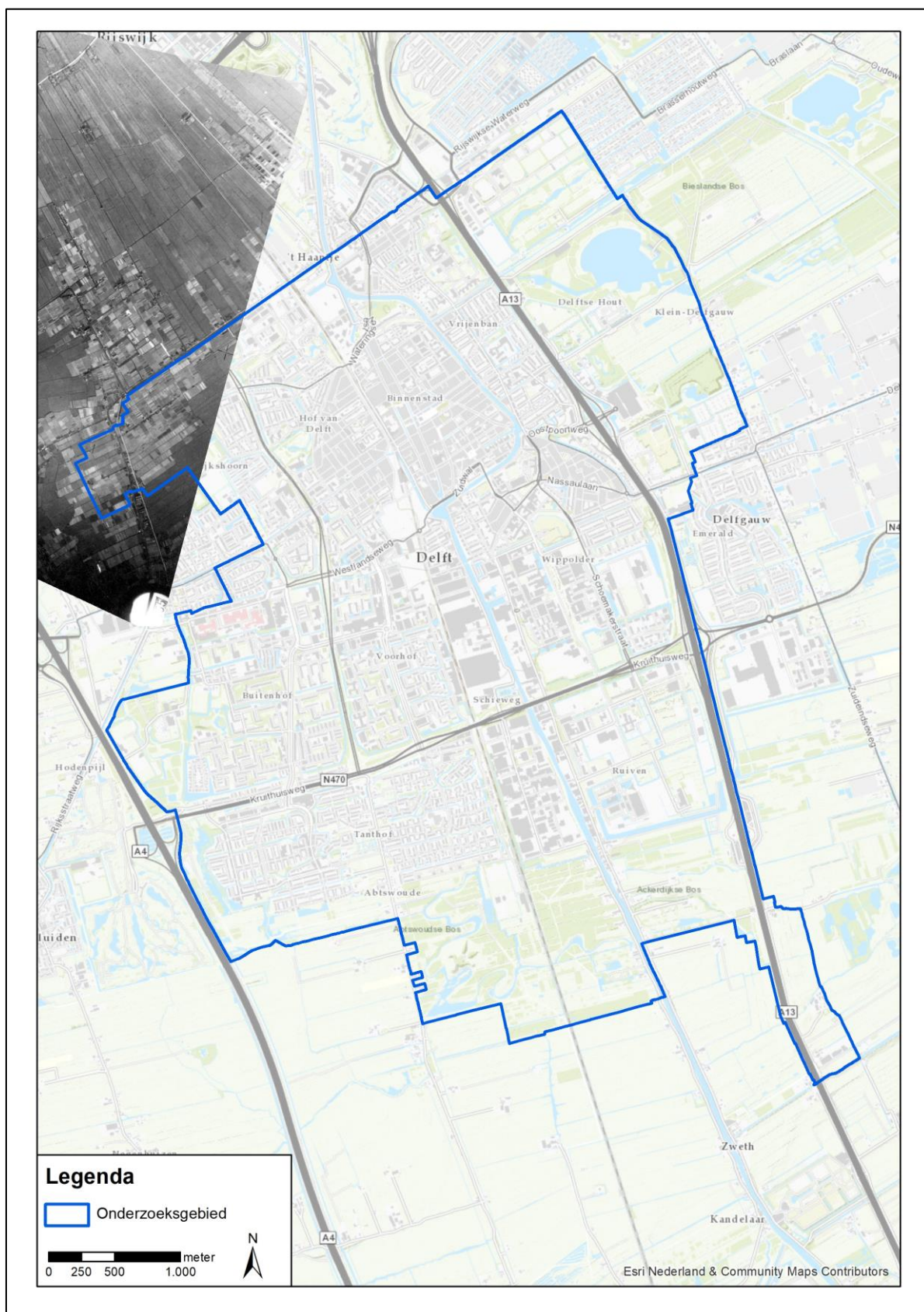
Afbeelding 40: luchtfotodekking 26 juli 1940.

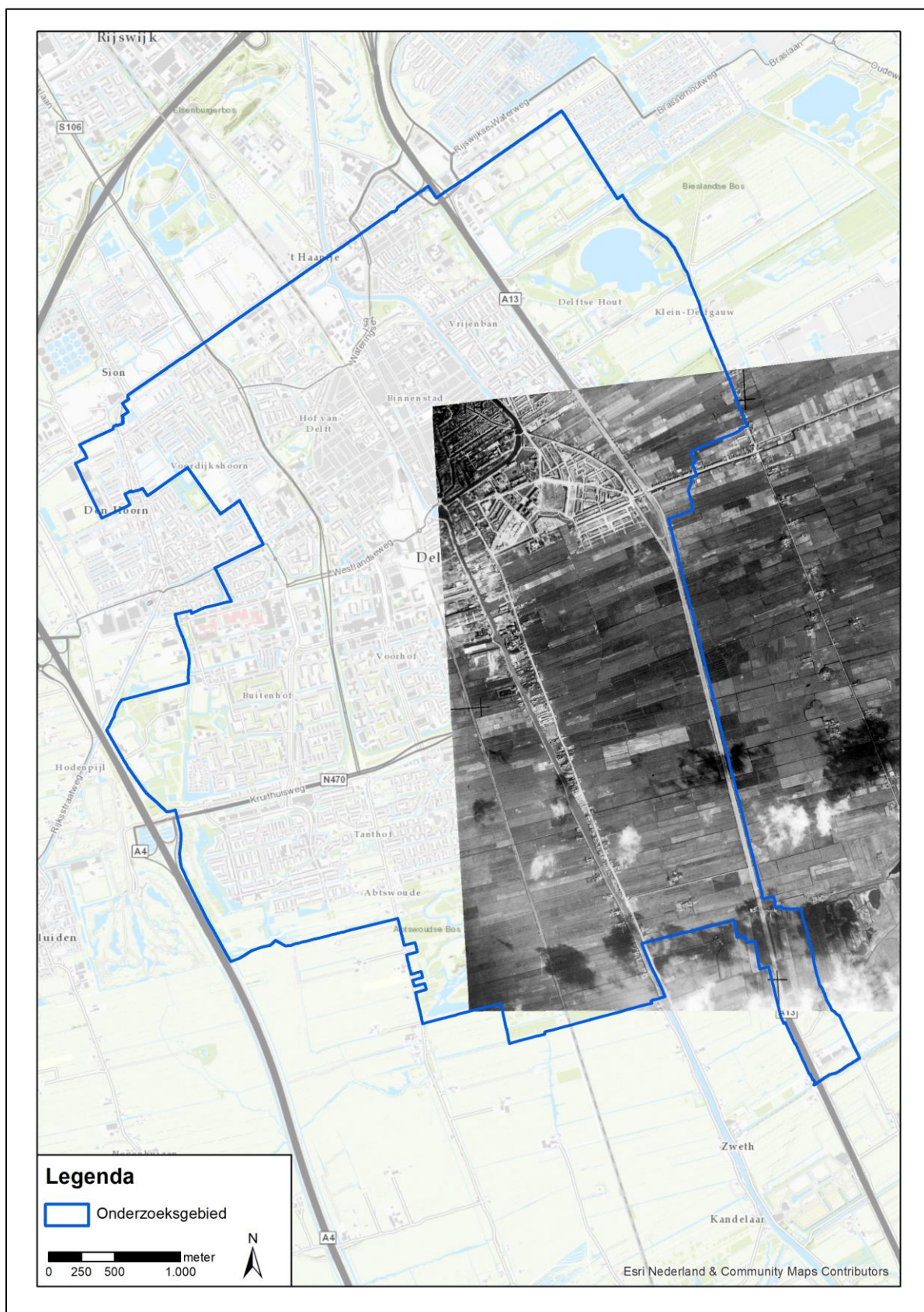
Afbeelding 41: luchtfotodekking 28 september 1940.

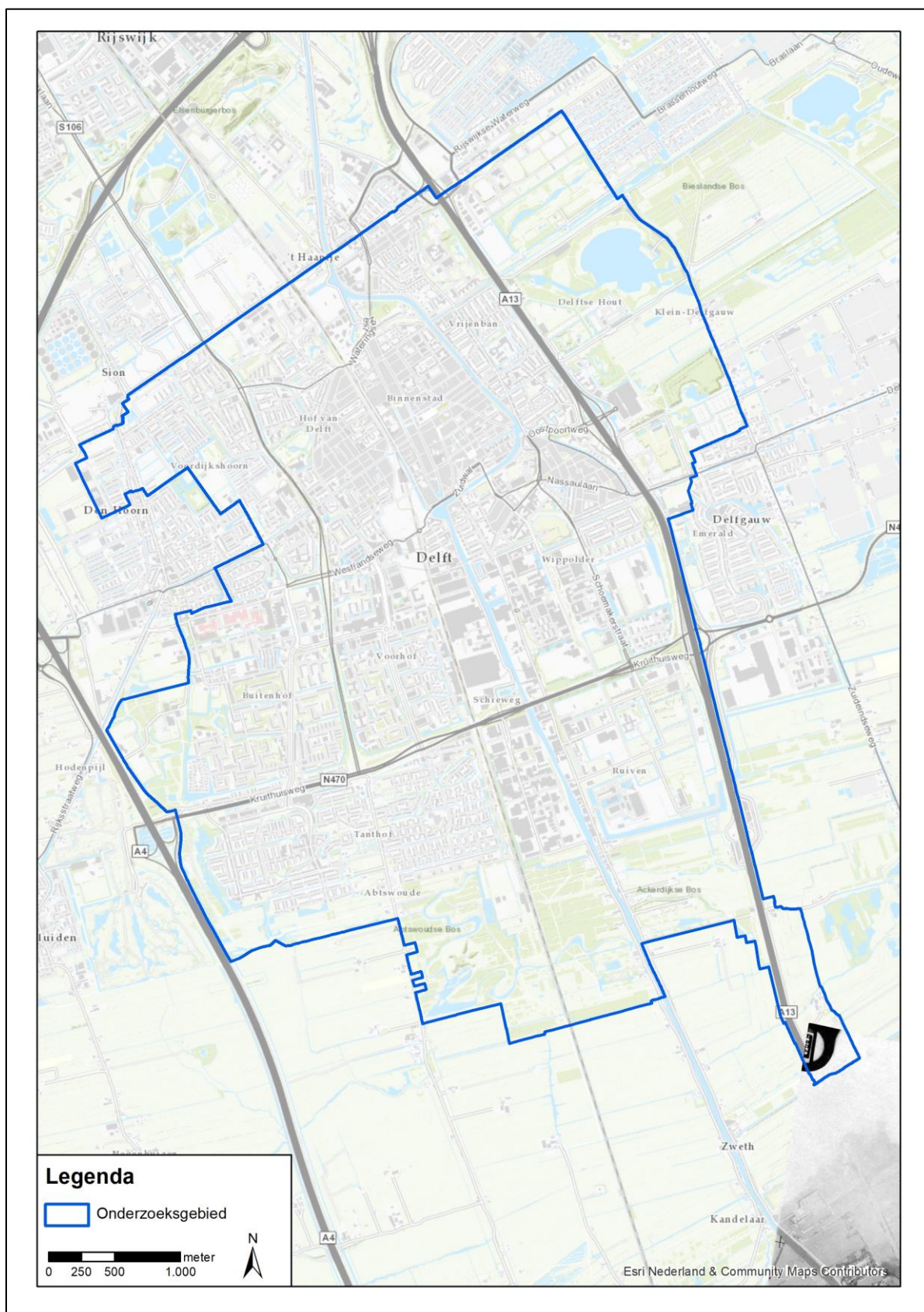
Afbeelding 42: luchtfotodekking 24 december 1940.

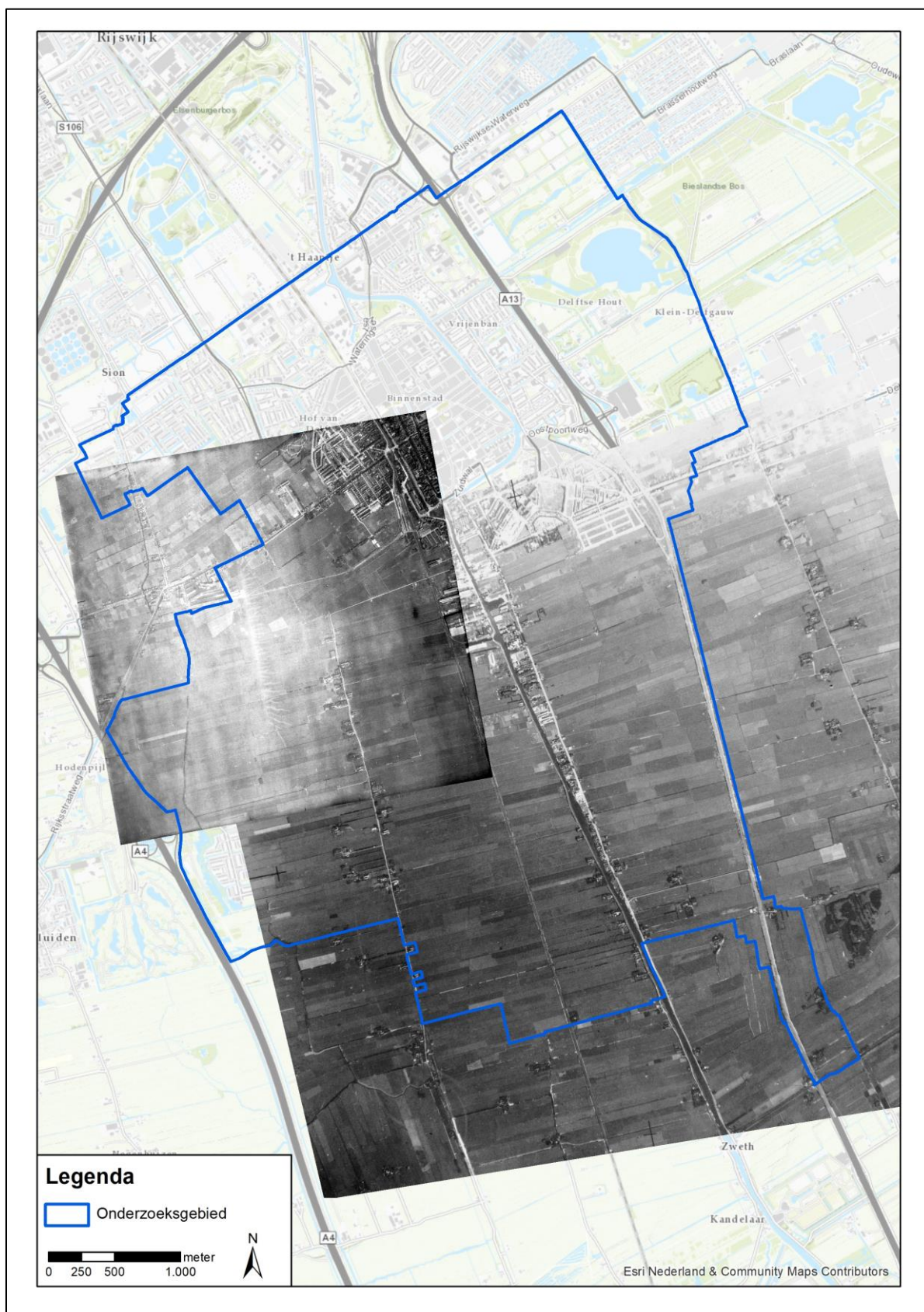
Afbeelding 43: luchtfotodekking 6 maart 1941.

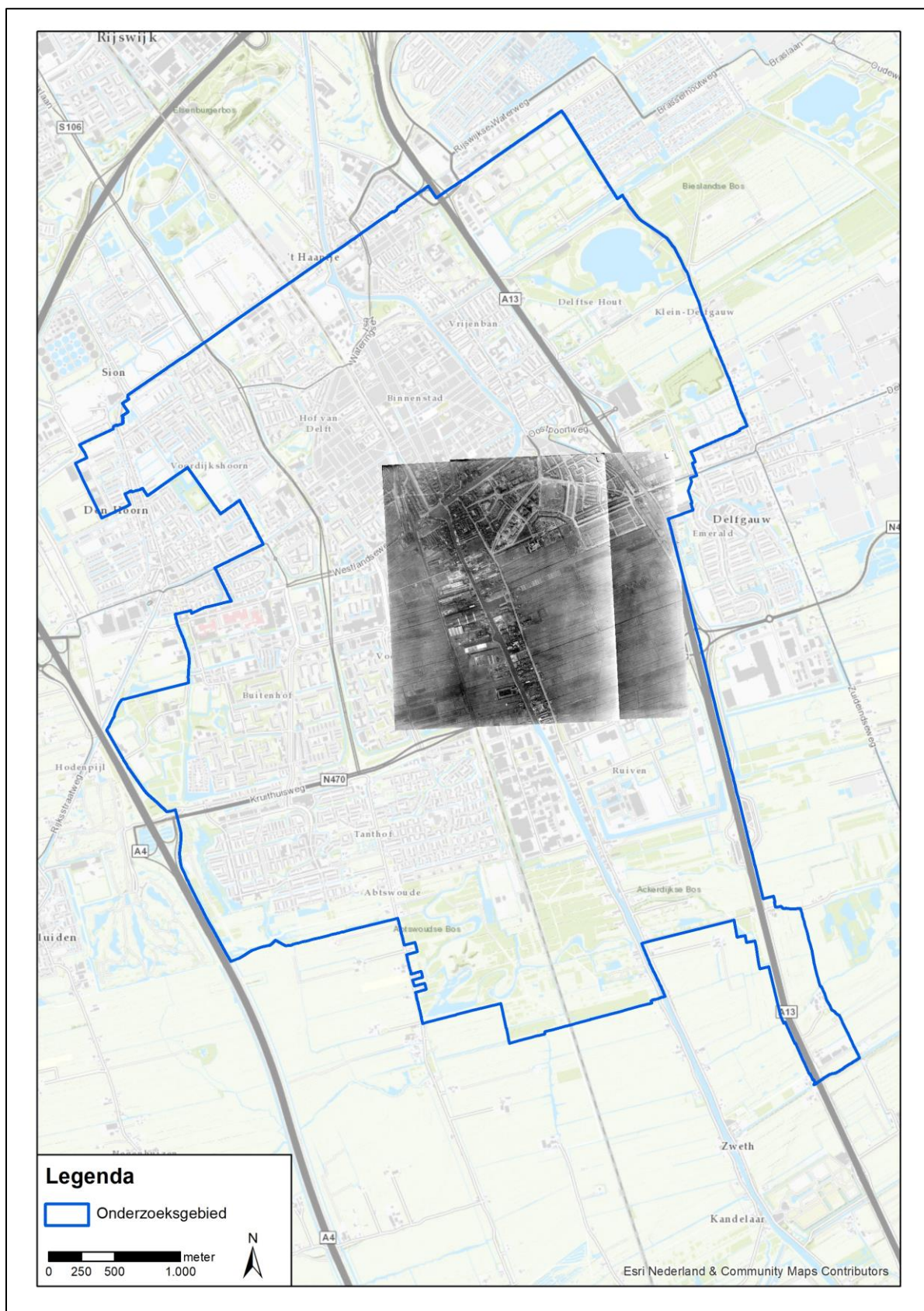
Afbeelding 44: luchtfotodekking 21 april 1941.

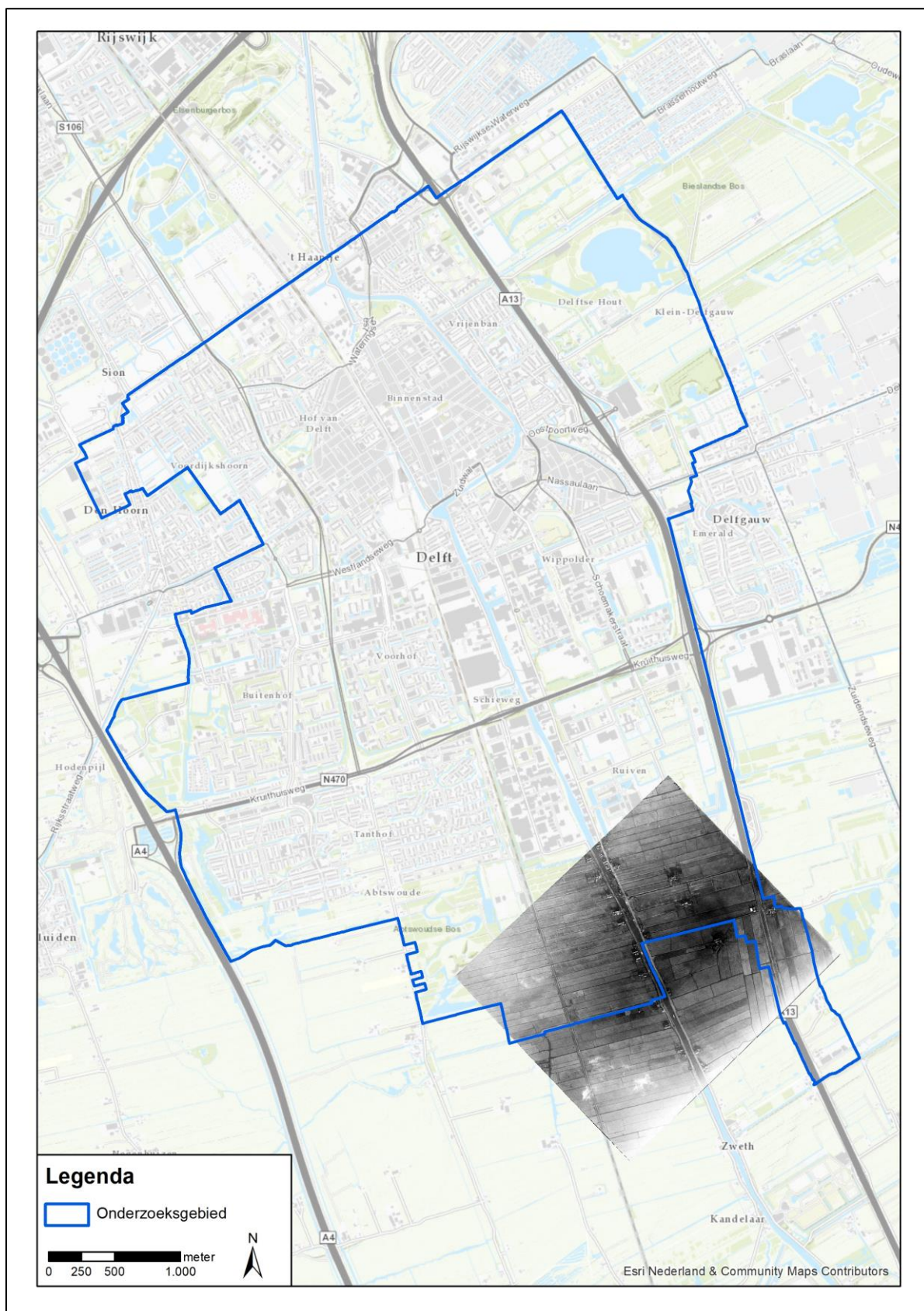
Afbeelding 45: luchtfotodekking 5 augustus 1941.

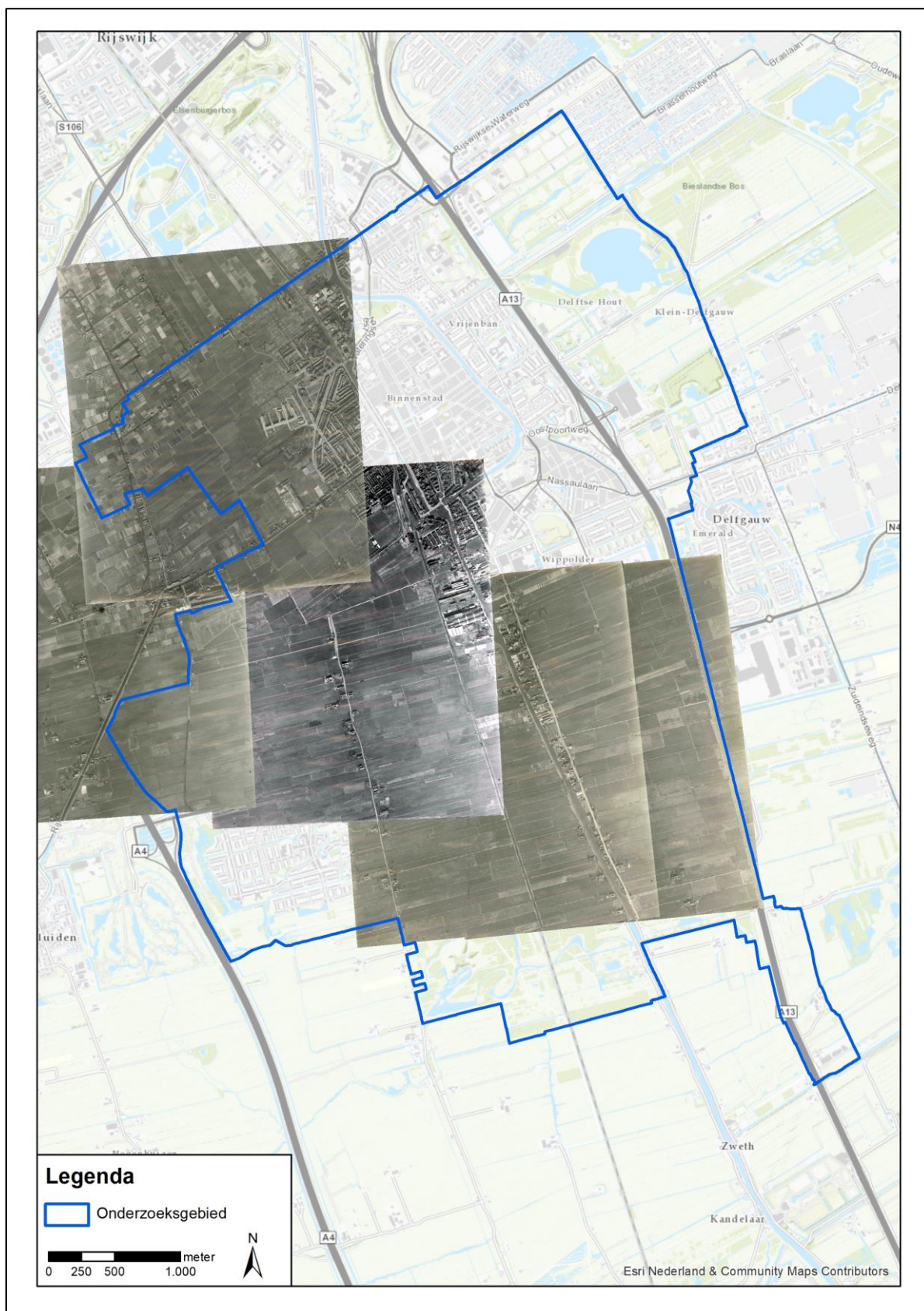
Afbeelding 46: luchtfotodekking 1 september 1941.

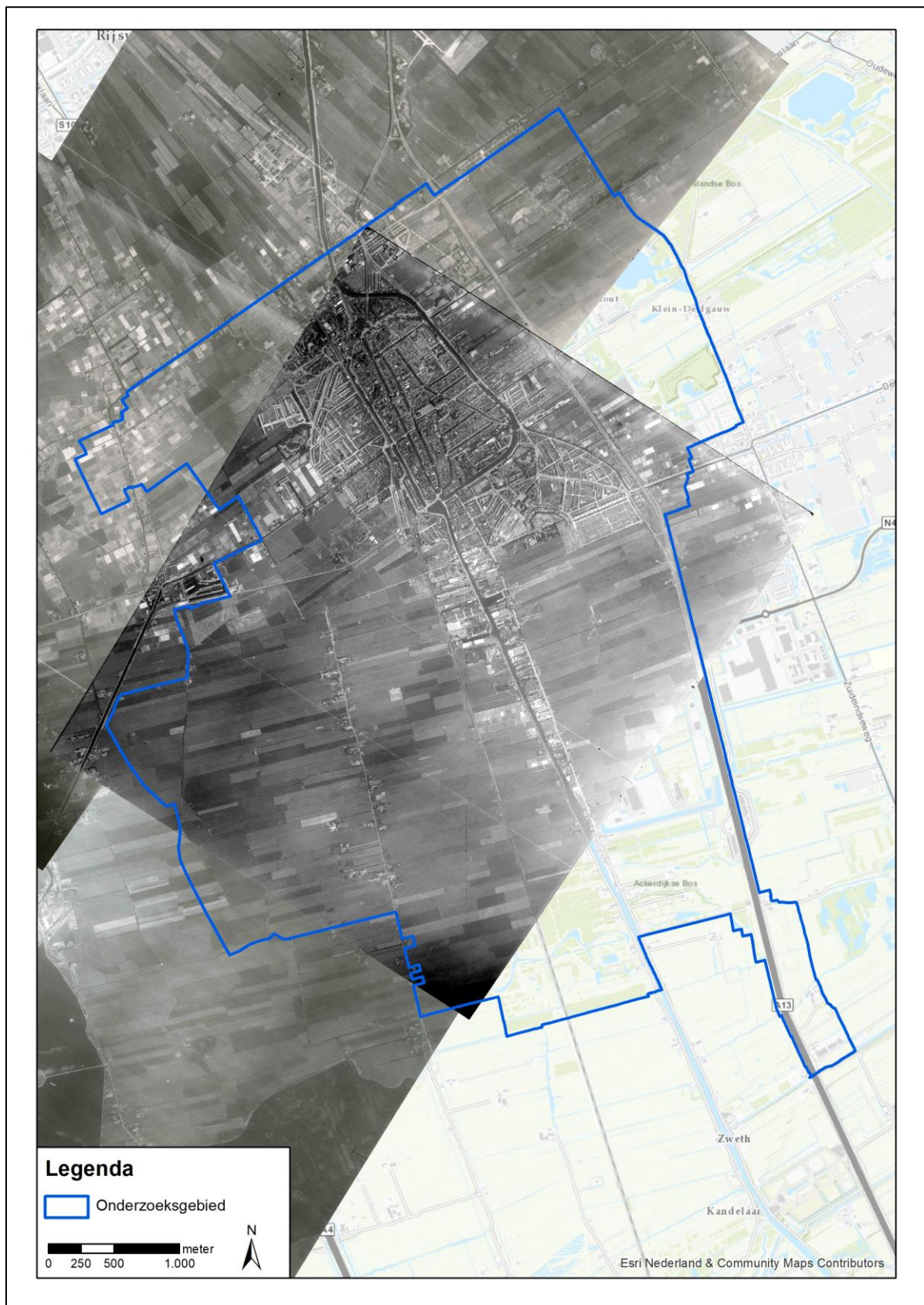
Afbeelding 47: luchtfotodekking 29 maart 1942.

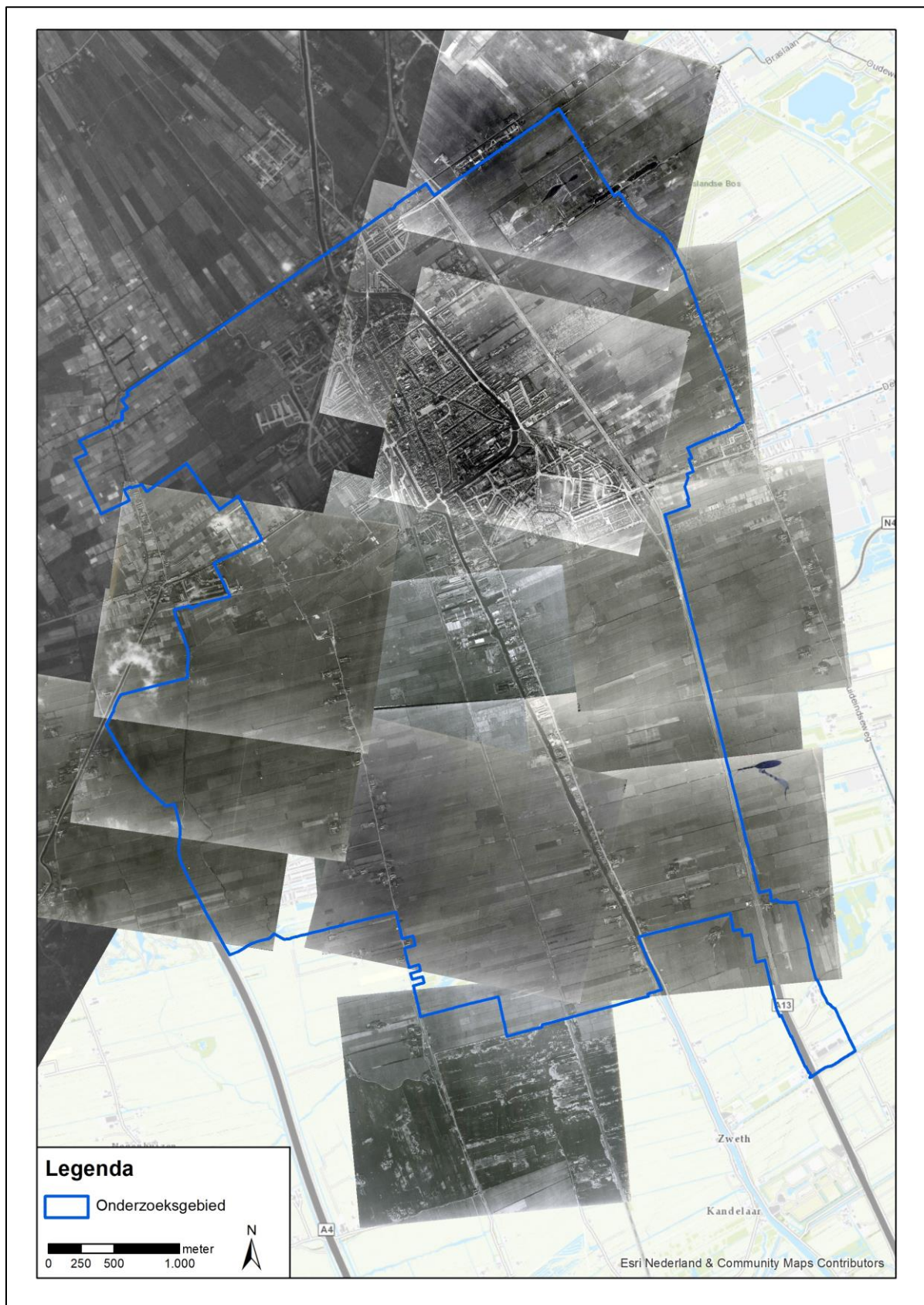
Afbeelding 48: luchtfotodekking 26 november 1943.

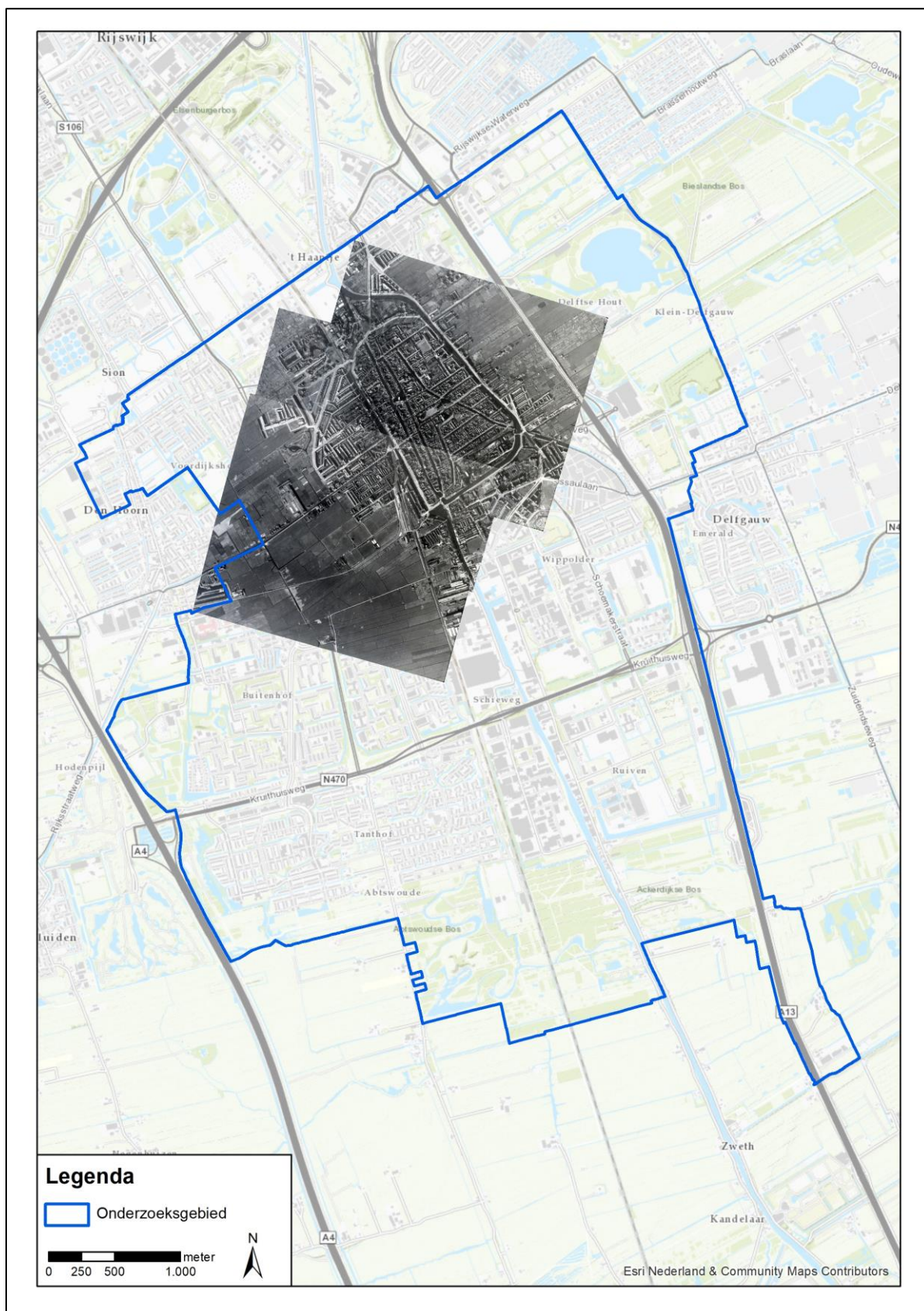
Afbeelding 49: luchtfotodekking 24 februari 1944.

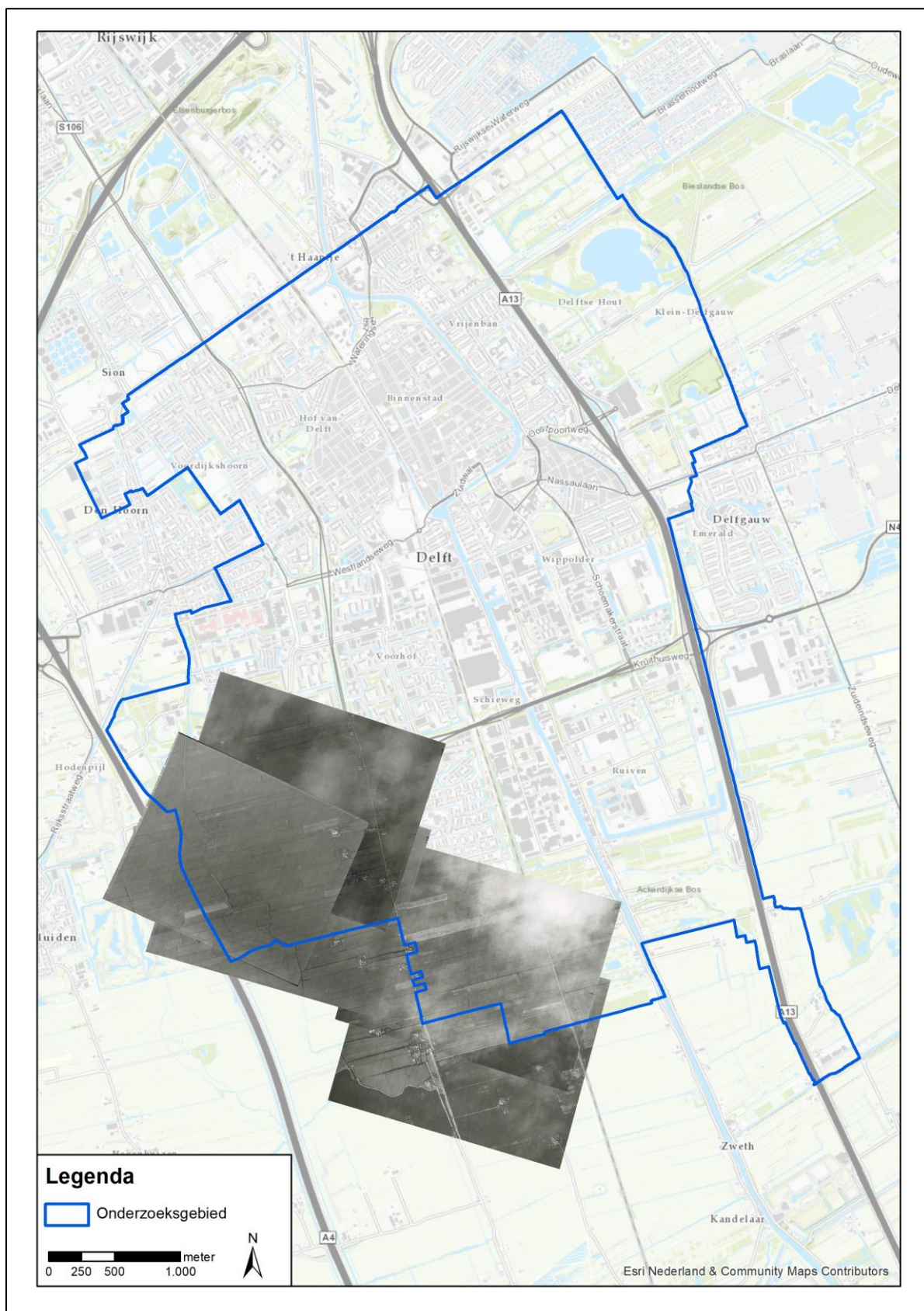
Afbeelding 50: luchtfotodekking 31 mei 1944.

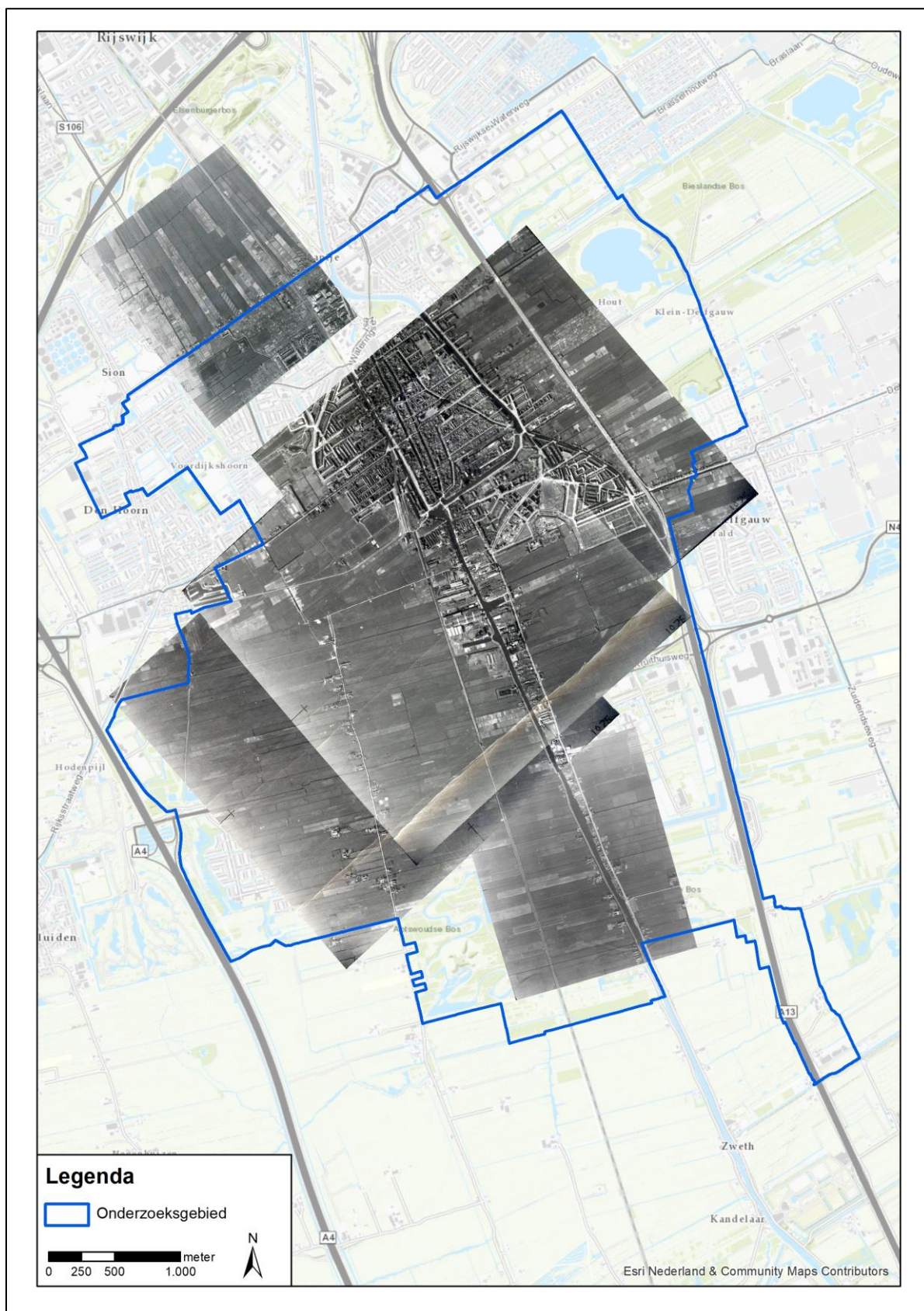
Afbeelding 51: luchtfotodekking 19 september 1944.

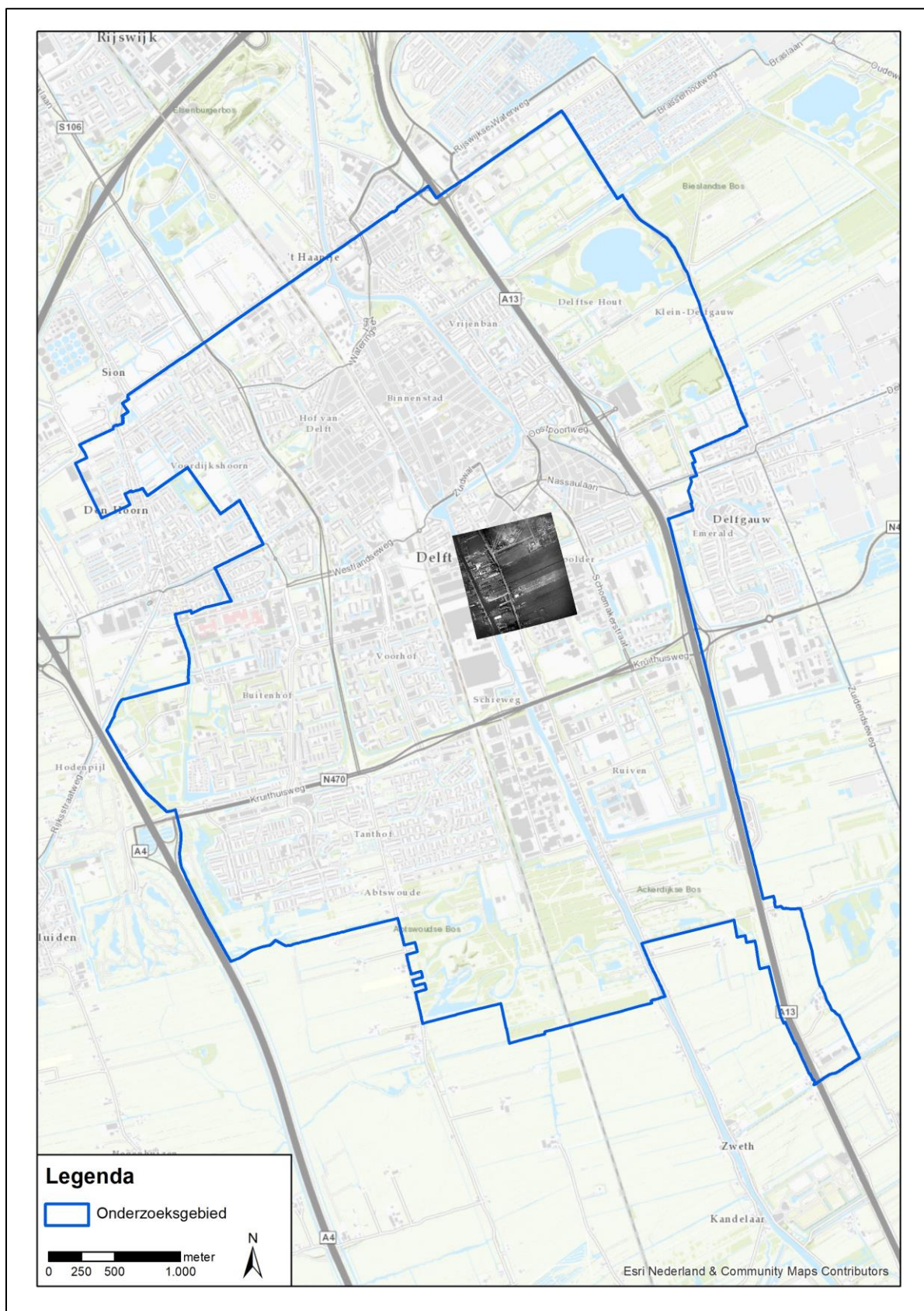
Afbeelding 52: luchtfotodekking 26 februari 1945.

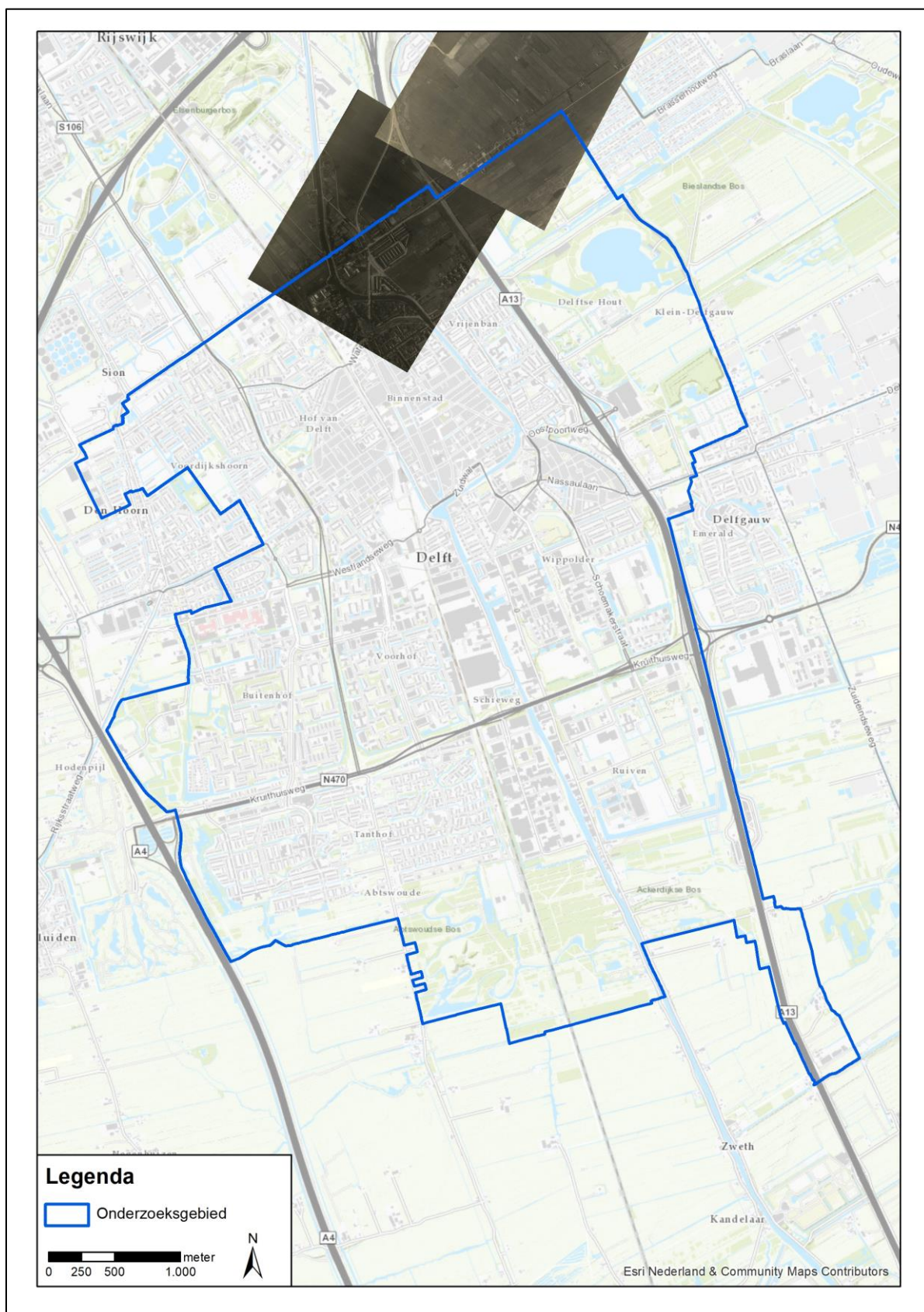
Afbeelding 53: luchtfotodekking 17 maart 1945.

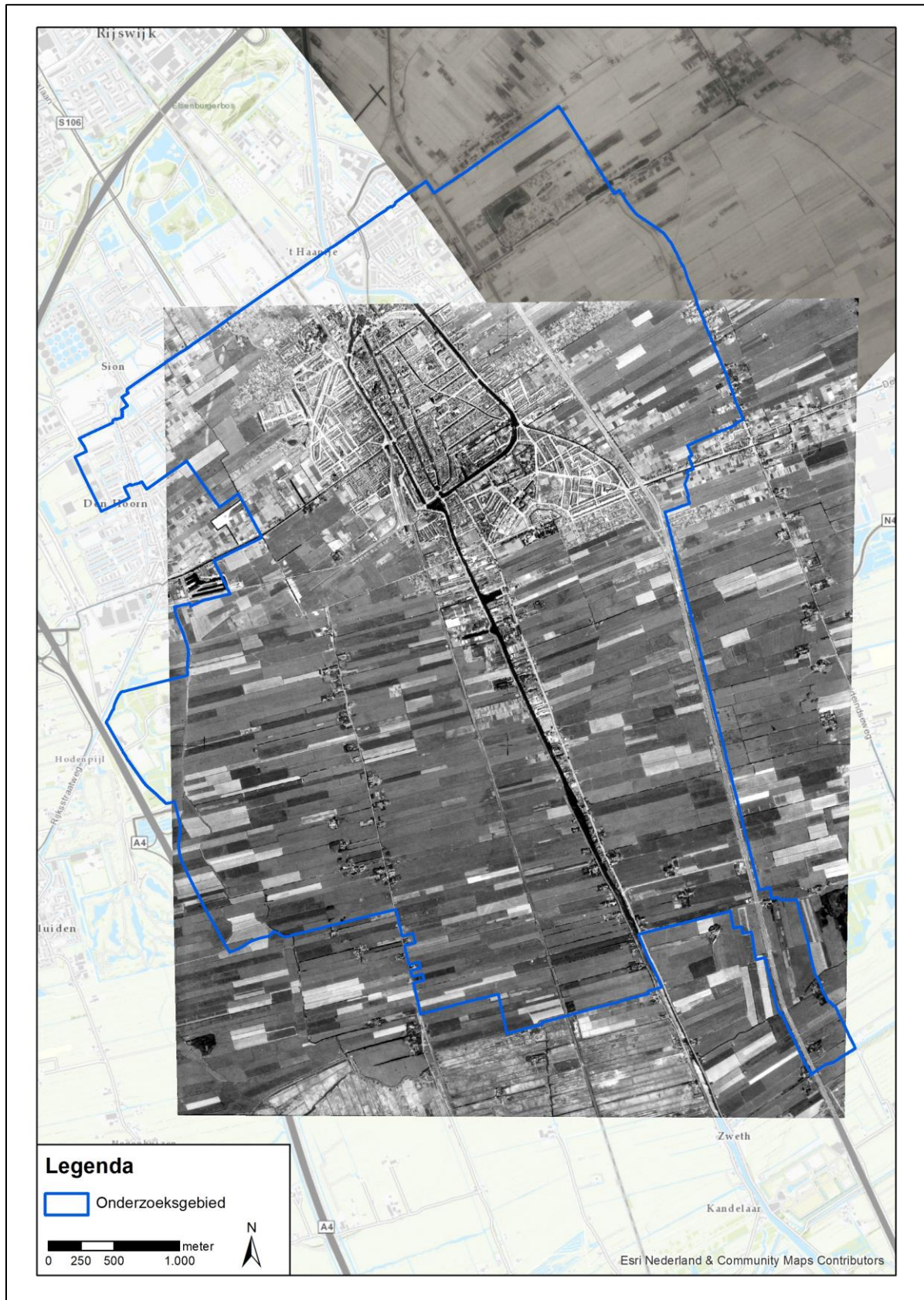
Afbeelding 54: luchtfotodekking 18 maart 1945.

Afbeelding 55: luchtfotodekking 2 april 1945.

Afbeelding 56: luchtfotodekking 7 april 1945.

Afbeelding 2: luchtfotodekking 19 juni 1945.

BIJLAGE 5 CE INVENTARISATIEKAART
(losbladig)

BIJLAGE 6 CE-BODEMBELASTINGKAART
(losbladig)

BIJLAGE 7 PROTOCOL AANTREFFEN CE